

52273

**NABAVLJALNA ZADRUGA
USLUŽBENCEV DRŽAVNIH
ŽELEZNIC / LJUBLJANA**

ZADRUŽNI KOLEDAR

1936

Industrija platnenih izdelkov d. d.

Jarše

pošta Domžale

izdeluje vse vrste platna za krojače, prevleke za preproge, gradle za zastore, platno za žimnice, belo laneno platno, brisače, brisalike, namizno perilo, platno in bourett za obleke za dame in gospode, platno za plahte, platno za slamnjače in vreče, sedlarsko platno, platno za nahrbtnike i. t. d. — Vsi navedeni izdelki se dobijo v vsaki boljši manufakturni trgovini.

VRVARSKÉ LASTNE IZDELKE

kupite najcenejše in najboljše samo v novi in povečani trgovini
PRVE KRANJSKE VRVARNE IN TRGOVINE S KONOPNINO

IVAN N. ADAMIČ

LJUBLJANA, SV. PETRA CESTA 31

Telefon šteV. 24-41

MARIBOR, Vetrinjska ulica 20

Telefon šteV. 24-54

žima

motvoz

platno, gradl

juta (Hessian)

nepremočljive konjske plahte

ribje in gugalne mreže vseh vrst itd. Vse na drobno in debelo!

CELJE. Kralja Petra cesta 33

afrik

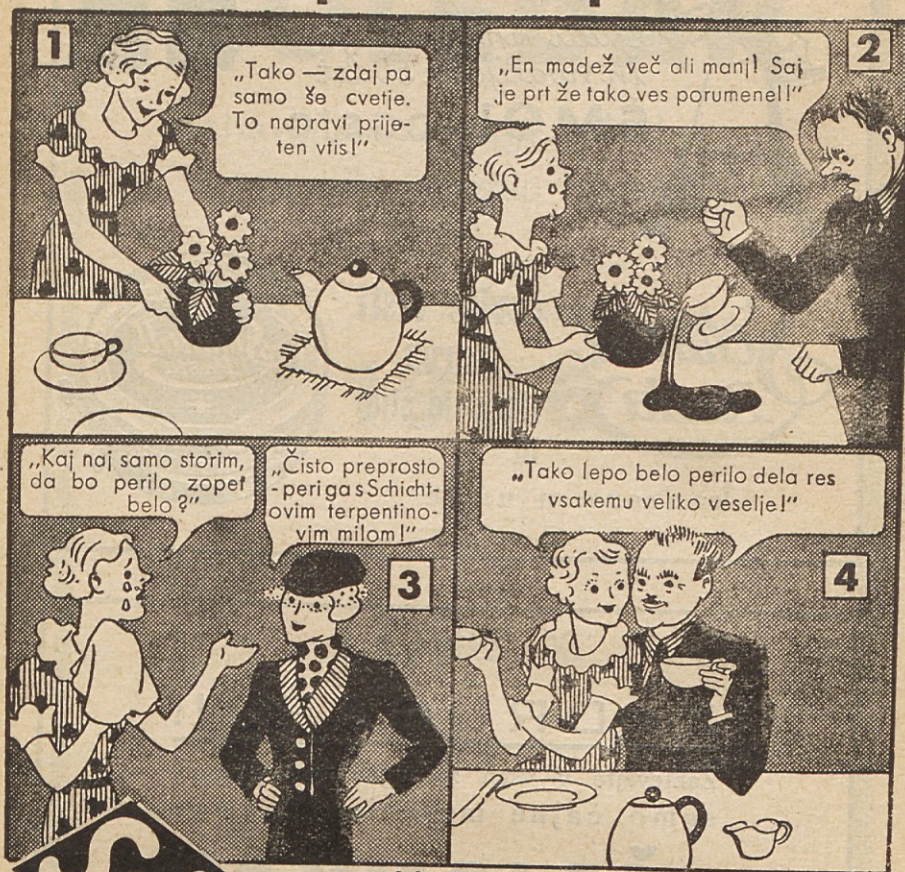
volna

bičevniki, biči

predpražniki

konopnene in gumijaste cevi

Prepir radi prta

... uporabljala bom vedno samo

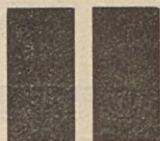

SCHICHT^{OVO}
TERPENTINOVNO MILO

za namakanje pa žensko hvalo

Milijoni
ljudi uporabljajo
in hvalijo že 50 let
ŠMOL-pasto

Schmoll
Pasta

čevlje čisti
barva
jim daje sijaj
in
konzervira usnje

ZADRUGARJI!

Zahtevajte v vseh zadrugah in trgovinah
samo čajne mešanice znamke

„ČAJANKA“

katere so sestavljene iz najboljših čajnih vrst

Glavna zaloga pri tvrdki:

FRANC KOVAČ

Ljubljana, Poljanska cesta šte. 29

trgovina s čajem in dišavami na veliko

KOLEDAR

Nabavljalne zadruga uslužbencev
državnih železnic Ljubljana

za prestopno leto

1936

LETNIK X.

Samozaložba NZUDŽ Ljubljana

Uredil in odgovoren za vsebino: Dr. Benko Leopold,
žel. uradnik, Ljubljana, Kolodvorska ul. 39.

Natisnila tiskarna Makso Hrovatin, Ljubljana.

52273

Vesele praznike in srečno novo leto

članstvu, vsem železničarjem
in njihovim rodbinam!

Nabavljalna zadruga

12. 6. 44.

(Dar Yb novatin).

Koledar za prestopno leto 1936

ima 366 dni, se začne s sredo in konča s četrtkom.

Astronomični letni časi.

Pomlad se začne 20. marca ob 19. uri 58 minut.

Poletje se začne 21. junija ob 15. uri 22 minut.

Jesen se začne 23. septembra ob 6. uri 26 minut.

Zima se začne 22. decembra ob 1. uri 27 minut.

Mrki sonca in lune.

1. Popoln sončni mrk dne 19. junija; začetek ob 3. uri 45 minut.; konec ob 8. uri 55 min.; pri nas viden.
2. Popoln lunin mrk dne 8. januarja; začetek ob 5. uri 28 min., konec ob 20. uri 51 min.; pri nas viden.
3. Obročast sončni mrk bo 13. in 14. decembra; pri nas neviden.
4. Delen lunin mrk 4. julija; pri nas neviden.

Vremenski ključ zvezdoslovca J. W. Herschla

Ako se spremeni luna, pomeni		
ob uri	poleti od 15. V. do 16. X.	pozimi do 16. X. do 15. IV.
24. do 2.	lepo	mrzlo če ni jugozapadnik
2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
4. do 6.	dež	sneg in vihar
6. do 10.	spremenljivo	dež ob severozapadniku sneg ob vzhodniku
10. do 12.	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter
12. do 14.	veliko dežja	sneg in dež
14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
16. do 18.	lepo	lepo
18. do 22.	lepo ob severu ali za- padniku, dež ob jugu in južozapadniku	dež in soeg ob jugu ali zapadniku
22. do 24.	lepo	lepo

Cerkveni prazniki.

Novo leto, Sv. Trije kralji, Sv. Jožef, Velika noč, Vnebohod, Sv. Rešnje Telo, Sv. Peter in Pavel, Sv. Ciril in Metod, Vel. Šmarren, Vsi sveti, Brezmadežno spočetje D. M., Božič.

Državni prazniki.

Rojstni dan Nj. Vel. kralja (6. sept.). Dan Ujedinjenja (1. dec.).

JANUAR

Za katoličane	Za pravoslavne	Beleške
1 S Novo leto ☾ 2 Č Makarij 3 P Genovefa 4 S Tit, škof	19 Bonifat 20 Danilo 21 Julijana 22 Anastasija	
5 N Telesfor 6 P Sv. Trije kralj 7 T Valentin 8 S Severin ☼ 9 Č Julijan, Peter 10 P Viljem, škof 11 S Higin	23 Tucin dan 24 Badnji dan 25 Rodj. Kristovo 26 S. pr. Bogorod. 27 Sv. Stevan 28 Muč. u Nikodemiji 29 14 hilj. d. vitlej.	
12 N Sveta družina 13 P Veronika 14 T Feliks 15 S Maver 16 Č Marcel ☾ 17 P Anton, Marijan 18 S Priska	30 Anisija 31 Melanija 1 Nova godina 2 Silvestar 3 Malah i Gordije 4 Jevstatije 5 M. T. (Krst. dan)	
19 N Marij 20 P Fabijan in Seb 21 T Neža 22 S Vincencij 23 Č Zaroka M. D. 24 P Timotej ☼ 25 S Sp. sv. Pavla	6 Bogojavljenje 7 Sab. Jov. Krst. 8 Georgije 9 Polijevkt 10 Grigoriije Nis. 11 Teodosije 12 Tatijana	
26 N Polikarp 27 P Janez Zlat. 28 T Rogerij 29 S Frančišek S. 30 Č Martina 31 P Peter Nol.	13 Muč. Jer. i Str. 14 Sv. Sava I. arh. 15 Pavle Tivejski 16 Petar 17 Antonije 18 Atanasije	
Prvi krajec dne 1. ob 16-15; lepo. — Ščip dne 8. ob 19-15; dež, sneg. — Zadnji krajec dne 16. ob 20-41; dež, sneg. — Mlaj dne 24. ob 8-18; dež, sneg. — Prvi krajec dne 31. ob 0-36; mrzlo. — Dolgost dneva od 8 ur 25 minut do 9 ur 26 minut. — Dan zraste za 1 uro in 1 minuto.		

Obračun za mesec januar

[illegible]

FEBRUAR

Za katoličane	Za pravoslavne	Beležke
1 S Ignacij	19 Makarije P.	
2 N Svečnica	20 Jeftimije V.	
3 P Blaž	21 Pr. M. Ispoved	
4 T Andrej K.	22 Timotej	
5 S Agata	23 Kliment	
6 Č Doroteja	24 Ksenija Rim.	
7 P Romuald	25 Sv. Gr. Bogoslov	
8 S Ivan Mat. ☿	26 Ksenofont P.	
9 N 1. predp. Apol.	27 Pr. m. sv. Jov. Z.	
10 P Sholastika	28 Jefrem Sirim	
11 T Lurška Mati b	29 Pr. m. sv. Ig.	
12 S Obletn. kr. P.	30 Sv. tri Jerarha	
13 Č Katarina R.,	31 Kir i Jovan	
14 P Valentin	1 Feb. M. Trifon	
15 S Faustin ☾	2 Sretenije	
16 N 2. Predpostna	3 Simeon	
17 P Frančišek Kl.	4 Isidor	
18 T Simeon	5 Agatija	
19 S Konrad	6 Pr. Buk. ep. smir.	
20 Č Sadot in tov.	7 Partenije	
21 P Feliks	8 Sv. Sava	
22 S Sv. P. stol ☼	9 Nikifor	
23 N 3. predp. Peter	10 Haralampije	
24 P Modest	11 Džordže	
25 T Pust, Matija	12 Melentije	
26 S Pepelnica	13 Simeon M.	
27 Č Matilda	14 Aksentije	
28 P Gabriel	15 Onisim	
29 S Roman ☾	16 Muč. Pamf.	
Ščip dne 7. ob 12-19; sneg. — Zadnji krajec dne 15. ob 16-45; lepo. — Mlaj dne 22. ob 19-42; dež, sneg. — Prvi krajec dne 29. ob 10-28; mrzlo, veter. Dolgost dneva 9 ur 28 minut do 10 ur 58 minut. — Dan zraste za 1 uro in 30 minut.		

Obračun za mesec februar

[illegible]

MAREC

Za katoličane	Za pravoslavne	Beleške
1 N Albin 2 P Simplcij 3 T Kunigunda 4 S Kvatre. Kazimi 5 Č Janez, Jožef 6 6 P Kvatre. Felio 7 S Kvatre. Tomaž	17 V. muč. Teod. Ti 18 Leon 19 Arhip 20 Lav. ep. katanski 21 Timotej 22 Evgenij 23 Polikarp	
8 N Julijan ☸ 9 P Frančiška Rim 10 T 40 mučencev 11 S Sofronij 12 Č Gregorij 13 P Teodora 14 S Matilda	24 I i II n. g. sv. J. 25 Taras 26 Porfir 27 Prokopije 28 Vasilije 29 Kasijan Rim. 1 Evdok	
15 N Klemen 16 P Hil. in Tac. ☾ 17 T Jedert 18 S Ciril Jer. 19 Č Sv. Jožef 20 P Aleksandra 21 S Benedikt	2 Teodot 3 Jevtropije 4 Gerasim 5 Konon 6 42 muč. u Amor. 7 Vasilije 8 Teofilakt	
22 N Katarina 23 P Pelagija ☸ 24 T Gabriel 25 S Oznanjenje M. 26 Č Emanuel 27 P Janez Dam. 28 S Janez Kap.	9 40 mučenikov 10 Kodrat 11 Sofron 12 Teofan 13 Nikifor Pr. 14 Venedikt 15 Agapije	
29 N Tiha ned. ☾ 30 Janez Klimak 31 T Benjamin	16 Savin in Papa 17 Aleksandar 18 Kirilo Jerusal.	
Ščip dne 8. ob 6.13; dež, sneg. — Zadnji krajeec dne 16. ob 9.35; dež, sneg. Mlaj dne 23. ob 5.13; sneg, vihar. — Prvi krajeec dne 29. ob 22.22; lepo. Začetek spomladi. — Dolgost dneva 11 ur 2 minuti do 12 ur 48 minut. — Dan zraste za 1 uro in 46 minut.		

Obračun za mesec marec

[illegible]

APRIL

Za katoličane	Za pravoslavne	Beležke
1 S Hugo 2 Č Frančišek P. 3 P Marija 7 ž. 4 S Izidor	19 Muč. Hriz. i Dar. 20 Jovan i Sergije 21 Jakov 22 Vasilij	
5 N 6. post. cvet. 6 P Sikst I. ☺ 7 T Herman J. 8 S Albert 9 Č Vel. četrtek 10 P Vel. petek 11 S Vel. sobota	23 Cveti 24 Zaharija 25 Blagovesti 26 S. arh. Gavriila 27 Pr. Matrona 28 Veliki petak 29 Marko	
12 N Vel. nedelja 13 P Vel. ponedeljek 14 T Justin, m. ☾ 15 S Helena 16 Č Benedikt 17 P Rudolf 18 S Antia	30 Vas. Hristovo 31 Vaskrs. poned. 1 Vaskrs. utor. 2 Tito 3 Nikola 4 Josif i Georg. 5 Teodor	
19 N 1. povel., bela 20 P Neža 21 T Simeon ☿ 22 S Soter in Gaj 23 Č Vojteh 24 P Jurij 25 S Marko	6 Jeftihije 7 Georgije 8 Ilarijon 9 Jevpsihije 10 Terentije 11 Antipa 12 Vasilije	
26 N 2. povelikonoč. 27 P Peter Kan. 28 T Pavel od K. ☾ 29 S Peter, muč. 30 Č Katarina	13 Artemonije 14 Martin 15 Aristorh 16 Agata i Hijon 17 Simeon	
Sčip dne 6. ob 23:46; lepo. — Zadnji krajec dne 14. ob 22:21; lepo. — Mlaj dne 21. ob 13:32; veliko dežja. — Prvi krajec dne 28. ob 12:16; veliko dežja. Dolgost dneva 12 ur 51 minut do 14 ur 28 minut. — Dan zraste za 1 uro in 37 minut.		

Obračun za mesec april

[illegible]

MAJ

Za katoličane	Za pravoslavne	Beležke
1 P Filip in Jakob 2 S Atanazij	18 Jovan 19 Jovan Vet.	
3 N Aleksander 4 P Cvetko 5 T Irenej, škof 6 S Janez Ev. ☺ 7 Č Stanislav 8 P Prikaz. Mihael 9 S Gregorij	20 Teodor Trihim 21 Januarije 22 T. Sik. Pob. p. 23 Džurdžev dan 24 Sava Strat. 25 Marko 26 Vasilije	
10 N Frančišek 11 P Frančišek 12 T Pankracij 13 S Servacij 14 Č Bonifacij ☺ 15 P Izidor 16 S Janez Nep.	27 Spalj. m. sv. Save 28 Jason i Sosipator 29 Sv. Vas. Ostroški 30 Jakov 1 Jeremija 2 Atanasije Vel. 3 Timotej i Mavra	
17 N Paskal 18 P Erik 19 T Peter Celestin 20 S Bernardin ☺ 21 Č Vnebohod Kr. 22 P Emil 23 S Janez Krst.	4 Pelagija 5 Irina 6 Pravedni Jov. 7 Akakije 8 Spasov dan 9 Nikola 10 Simon Zilot	
24 N Marija Devica 25 P Gregorij 26 T Filip Neri 27 S Beda 28 Č Avguštin ☺ 29 P Marija Magd. 30 S Ivana Orl.	11 Ciril i Metod 12 Jepif. Kiparski 13 Klikerija 14 Isidor 15 Pakolije 16 Teodor 17 Andronik	
31 N Binkošti	18 Duhovi	
ščip dne 6. ob 16-01; lepo. — Zadnji krajec dne 14. ob 7-12; spremenljivo. — Mlaj dne 20. ob 21-34; dež. — Prvi krajec dne 28. ob 3-46; mrzlo, dež. Dolgost dneva 14 ur 31 minut do 15 ur 46 minut. — Dan zraste za 1 uro in 15 minut.		

Obračun za mesec maj

[illegible]

JUNIJ

Za katoličane	Za pravoslavne	Beležke
1 P Bink. poned. 2 T Marcellin 3 S Klotilda 4 Č Frančišek Kar. 5 P Bonifacij ☉ 6 S Norbert	19 Duh. poned. 20 Duh. utorak 21 Car Konstantin 22 Jovan Vlad. 23 Mihajlo 24 Simeon na g.	
7 N 1. pob. Sv. Tr. 8 P Menard 9 T Primož 10 S Margareta 11 Č Telovo 12 P Janez F. ☾ 13 S Anton P.	25 N. g. J. K. 26 Karpo i Georgij 27 Terapont 28 Nikita 29 Teodosija 30 Izakije 31 Jeremije	
14 N 2. pob. Bazilij 15 P Vid in tov. 16 T Jošt 17 S Adolf 18 Č Marko in Maro 19 P Srce Jez. ☉ 20 S Silverij	1 Justin 2 Nikifor 3 Lukijan 4 Mitrofan 5 Petar Koriški 6 Visarijen 7 Teodot	
21 N 3. pob. Aojzij 22 P Ahacij 23 T Agripina 24 S Kres, Janez K. 25 Č Viljem 26 P Janez in P. ☾ 27 S Hema	8 N Teodor 9 Kirilo Aleksand. 10 Timotej 11 Vart. i Var. 12 Onufrije 13 Akilina 14 Jelisej	
28 N 4. pob. V. dan 29 P Peter in Pavel 30 T Spom. sv. P.	15 Vidov dan 16 Sv. Tih. Čud. 17 Manuel i Savel	
Sčip dne 5. ob 6-22; spremenljivo. — Zadnji kraec dne 12. ob 13.05; veliko dežja. — Mlaj dne 19. ob 6-14; spremenljivo. — Prvi kraec dne 26. ob 20-23; lepota. — Dolgost dneva 15 ur 48 minut do 16 ur 3 minute. — Dan zraste do 21. za 19 min. in se skrči do 30. za 4 min. — Začetek poletja.		

Obračun za mesec junij

[illegible]

JULIJ

Za katoličane	Za pravoslavne	Beleške
1 S Rešnja kri 2 Č Obisk M. D. 3 P Leon II. 4 S Urh, Berta ☽	18 Leontije 19 Juda 20 Metodije 21 Julijan	
5 N Ciril in M. 6 P Izaija 7 T Vilibald 8 S Evgenij III. 9 Č Nikolaj 10 P Amalija 11 S Pij I. ☾	22 Jevsemije 23 Agripina 24 Ivanj dan 25 Fevronija 26 David 27 Sampson 28 Pr. m. K. i J.	
12 N Janez G. 13 P Anaklet 14 T Bonaventura 15 S Henrik I. 16 Č Dev. Marija 17 P Marcelina 18 S Friderik ☼	29 Petrov dan 30 Sabor apostola 1 Jul. Vrač. K. i D. 2 Pol. halj. Bogor. 3 Jakint 4 Andrija Kritski 5 Atanasije	
19 N Vincencij P. 20 P Marjeta 21 T Angelina 22 S Marija Magd. 23 Č Apolonarij 24 P Kunigunda 25 S Jakob	6 Sisoje Vel. 7 Toma 8 Prokopije 9 Pankratije 10 45 muč. u N. 11 Jeftimija 12 Proklo i Ilar.	
26 N Ana ☾ 27 P Rudolf 28 T Viktor 29 S Marta 30 Č Abdon in S. 31 P Ignacij	13 S. arh. Gavrila 14 Ap. Akila 15 Muč. Kir. i Jul. 16 Átinogen 17 Ognj. Marija 18 Jakint	
Ščip dne 4. ob 18-34; lepo. — Zadnji krajec dne 11. ob 17-28; lepo. — Mlaj dne 18. ob 16-19; lepo. — Prvi krajec dne 26. ob 13-36; dež. — Dolgost dneva 16 ur 3 minute do 15 ur 5 minut. — Dan se skrči za 58 minut.		

Obračun za mesec julij

[illegible]

AVGUST

Za katoličane	Za pravoslavne	Beležke
1 S Vezi sv. Petra	19 Makrina	
2 N Porciunkula	20 Ilija	
3 P Najd. Štef. ☺	21 Simson	
4 T Dominik	22 Marija Magd.	
5 S M. D. Snež.	23 Trofim	
6 Č Gosp. sprem.	24 Hristina	
7 P Kajetan	25 Uspenije sv. Ane	
8 S Cirijak	26 Jermol Par.	
9 N Janez ☾	27 Pantelejmon	
10 P Lovro	28 Prohorije in Nik	
11 T Tiburcij	29 Kalinik	
12 S Klara	30 M. Angelina	
13 Č Janez B.	31 Jevdok	
14 P Evzebij	1 Avg. (Poč. p.)	
15 S Vnebovzetje	2 Stjepan	
16 N Rok	3 Isakije	
17 P Hiacint ☼	4 7 dece v Efesu	
18 T Helena	5 Jevsigenije	
19 S Ludovik	6 Preobraž. Gosp.	
20 Č Bernard	7 Dometije	
21 P Ivana Fr.	8 Jemilijan	
22 S Timotej	9 Matija	
23 N Sree Marijino	10 Jevrentije	
24 P Jernej	11 Jevplo	
25 T Ludovik ☾	12 Fot. i Anik.	
26 S Cefirin	13 Maksim	
27 Č Jožef Kal.	14 Mihej	
28 P Avguštin	15 Vel. Gospojina	
29 S Obgl. I. K.	16 Joakim	
30 N Roža Lim.	17 Miron	
31 P Rajko	18 Flor i Lovro	
Ščip dne 3. ob 4.47; dež. — Zadnji krajeec dne 9. ob 21.59; lepo. — Mlaj dne 17. ob 4.21; dež. — Prvi krajeec dne 25. ob 6.49; spremenljivo. — Dolgost dneva 15 ur 2 minuti do 13 ur 28 minut. — Dan se skrči za 1 uro in 34 minut.		

Obračun za mesec avgust

[illegible]

SEPTEMBER

Za katoličane	Za pravoslavne	Beležke
1 T Egidij ☸ 2 S Štefan 3 Č Doroteja 4 P Rozalija 5 S Lavrencij	19 Andr. Strat. 20 Samuilo 21 Tadej 22 Agatonik 23 Muč. Lup.	
6 N Rojst. Nj. Vel. 7 P Marko in tov. 8 T Roj. D. M. ☸ 9 S Peter 10 Č Nikolaj 11 P Prot in Hiac. 12 S Ime Marijino	24 R. d. Kr. Petra 25 Vart. i Tit. 26 Muč. Andr. i Net. 27 Pimen 28 Mojsije 29 U. gl. Jov. Krst 30 Sab. srp. pr.	
13 N Frančišek K. 14 P Pov. sv. kr. 15 T Marija 7 žal. ☸ 16 S Kvatre, Ljudm. 17 Č Lambert 18 P Kvatre. Jožef 19 S Kvatre. Januarij	31 Pol. poj. Bog. 1 Simeon 2 Mamant 3 Janikije 4 Vav. pror. Moj. 5 Zaharije 6 Jevdoksije	
20 N Evstahij 21 P Matej 22 T Tomaž Vil. 23 S Tekla ☸ 24 Č D. M. reš. uj. 25 P Kamil in tov. 26 S Ciprijan	7 Šezontije 8 Mala Gospoda 9 Joakim i Ana 10 Minodora 11 Teodora 12 Avtonom 13 Kornelije	
27 N Koz. in Damja 28 P Venčeslav 29 T Mihael 30 S Hieronim ☸	14 Krstov dan 15 Nikita 16 Jeftimija 17 Sofija	
Ščip dne 1. ob 13:37; dež. — Zadnji kraec dne 8. ob 4.14; dež. — Mlaj dne 15. ob 18:41; lepo. — Prvi kraec dne 23. ob 23:12; lepo. — Ščip dne 30. ob 22:01; lepo. — Začetek jeseni. — Dan je dolg 13 ur 25. minut do 11 ur 45 minut. — Dan se skrči za 1 uro in 40 minut.		

Obračun za mesec september

[illegible]

OKTOBER

Za katoličane	Za pravoslavne	Beleške
1 Č Remigij 2 P Angeli varuhi 3 S Terezika	18 Evmenije 19 Trofim i Sav. 20 Evstatije	
4 N Roženvenska 5 P Placid in tov. 6 T Brunon 7 S M., kr. r. v. ☾ 8 Č Brigita 9 P Dionizij 10 S Frančišek B.	21 Kodrat 22 Svm. F. pr. J. 23 Začće J. Krst. 24 Simeon 25 Eufrosin 26 Smrt ap. Jov. 27 Kalistrat	
11 N Žegnanska 12 P Maksimilijan 13 T Edvard 14 S Kalist 15 Č Terezija ☾ 16 P Gal 17 S Margareta M.	28 Hariton 29 Kirij 30 Gligorije 1 Okt. Pok. Bogor. 2 Sv. muč. Kipr. 3 Dionisije 4 Stev. Štiljan	
18 N Misijonska 19 P Peter Alk. 20 T Felicijan 21 S Uršula in tov. 22 Č Kordula 23 P Klotilda ☾ 24 S Rafael	5 Haritina 6 Toma 7 Sergije i Vahko 8 Pelagija 9 Stevan Novi 10 Jevlampije 11 Filip	
25 N Kristus kralj 26 P Evarist 27 T Frumencij 28 S Simon in Juda 29 Č Ida 30 P Alfonz ☾ 31 S Volbenk	12 Prov. i Tarah 13 Karpo i Papila 14 P. m. Paraskeva 15 Jevt. i Bukijan 16 Longin 17 Osija 18 Luka	
Zadnji krajec dne 7. ob 13.28; veliko dežja. — Mlaj dne 15. ob 11.20; veliko dežja. — Prvi krajec dne 23. ob 13.53; sneg, dež. — Ščip dne 30. ob 6.58; dež, sneg. — Dolgost dneva 11 ur 42 minut do 9 ur 59 minut. — Dan se skrči za 1 uro in 43 minut.		

Obračun za mesec oktober

[illegible]

NOVEMBER

Za katoličane	Za pravoslavne	Beležke
1 N Vsi sveti 2 P Verne duše 3 T Viktorin 4 S Karel Bor. 5 Č Caharija 6 P Lenart ☾ 7 S Janez Gabr. P.	19 Prohor P. 20 Artemije 21 Ilarion V. 22 Averkije 23 Jakov 24 Āreta 25 Martirije	
8 N Zahvalna 9 P Teodor 10 T Andrej Avelin 11 S Martin 12 Č Martin 13 P Stanislav K. 14 S Veneranda ☼	26 Dimitrije 27 Nestar 28 Arsenije 29 Anastazija 30 Milutin 31 Stahije 1 Kuzma i Damja	
15 N Jedert, Leop. 16 P Otmar 17 T Gregorij Čud. 18 S Roman 19 Č Elizabeta 20 P Edmund 21 S Dar. M. D.	2 Akindin i Pigas 3 Ob. hr. (Džur.) 4 Janikije Vel. 5 Galaktion 6 Pavao 7 Lazar 8 S. A. Mihaila	
22 N Cecilija ☾ 23 P Klemen 24 T Janez od Kr. 25 S Katarina 26 Č Silvester 27 P Virgilij	9 Onisifor 10 Erast, Olimp. 11 Stef. D. 12 Jov. Milostivi 13 Jovan Zlat. 14 Filip	
28 S Gregorij ☼ 29 N Saturnin 30 P Andrej	15 Gurije 16 Ap. i jev. Matej 17 Gligorije	
Zadnji krajec dne 6. ob 2-28; sneg, vihar. — Mlaj dne 14. ob 5.40; sneg, vihar. — Prvi krajec dne 22. ob 2-19; sneg, vihar. — Ščip dne 23. ob 17-12; lepo. — Dolgost dneva 9 ur 57 minut do 8 ur 41 minut. — Dan se skrči za 1 uro in 16 minut.		

Obračun za mesec november

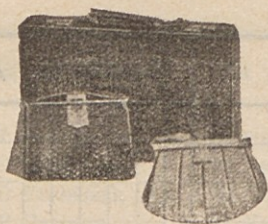
[illegible]

DECEMBER

Za katoličane	Za pravoslavne	Beležke
1 T Zedinjenje 2 S Bibijana 3 Č Frančišek Ks. 4 P Barbara 5 S Krispin ☾	18 Ujedinjenje 19 Avdija i Varlam 20 Gregorije Dak. 21 Vvedenje 22 Felimon	
6 N Miklavž 7 P Ambrozij 8 T Brezm. sp. M. 9 S Peter F. 10 Č Lavr. Mati 11 P Hugolin 12 S Aleksander	23 Amfilohije 24 Katarina 25 Kliment 26 Alimpije St. 27 Jakov 28 Stefan 29 Paramon	
13 N Lucija 14 P Spiridion ☾ 15 T Kristina 16 S Kvatre. Evzebij 17 Č Lazar 18 P Kvatre. Grac. 19 S Kvatre. Urban	30 Andrija Prv. 1 Naum 2 Uroš, car srp. 3 Sofronije 4 Muč. Varv. J. D. 5 Sava osveč. 6 Sveti Nikola	
20 N Evgenij 21 P Tomaž ☾ 22 T Demetrij 23 S Viktorija 24 Č Adam in Eva 25 P Božič, R. G. 26 S Štefan	7 Sv. Amp. E. M. 8 Patapije 9 Začecje Bogorod. 10 Jev. Desp. srp. 11 Danijel Stol. 12 Spiridion 13 Jevstatije	
27 N Ivan 28 P Ned. otročiči ☾ 29 T Tomaž 30 S Evgenij 31 Č Silvester	14 Tirs i Levkije 15 Eleverterije 16 Agej 17 Danijel 18 Sevastijan	
Zadnji krajec dne 5. ob 19-20; dež, sneg. — Mlaj dne 14. ob 0-25; mrzlo. — Prvi krajec dne 21. ob 12-30; sneg, dež. — Ščip dne 28. ob 5-00; sneg, vihar. — Začetek zime. — Dolgost dneva 8 ur 39 minut do 8 ur 25 minut. Dan se skrči za 19 minut in zopet naraste do 31. za 5 minut.		

Obračun za mesec december

[illegible]

TVORNICI FINIH USNJATIH
IZDELKOV

ANTON OGOREVC

LJUBLJANA

Jegličeva cesta št. 25

„HUBERTUS“ milo in „PERION“ pralni prašek

Vas bo zadovoljil

En sam poskus Vas
bo o tem prepričal

Kupujte ju!

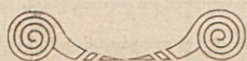
Svoji k svojim!

Kupujte domače
boljše, cenejše izdelke

Ali se zdravje lahko kupi? Ne, moramo si ga ohraniti. Zato negujte Vaše zobe redno z zobno kremo SARGOV KALODONT, katera vsebuje učinkoviti sulforicinoleat dr. Bräunlicha. S tem odpravite polagoma, vendar zanesljivo zobni kamen in preprečite, da se ne naredi drug. Za izpiranje in razkuževanje ustna voda Kalodont.

DNEVNIK

prejemkov in izdatkov

Januar

[illegible]

Januar

[illegible]

Februar

[illegible]

Februar

[illegible]

Marec

[illegible]

Marec

[illegible]

April

[illegible]

April

[illegible]

Maj

[illegible]

Maj

[illegible]

Junij

[illegible]

Junij

[illegible]

Julij

[illegible]

Julij

[illegible]

August

[illegible]

August

[illegible]

September

[illegible]

September

[illegible]

Oktober

[illegible]

Oktober

[illegible]

November

[illegible]

November

[illegible]

November

[illegible]

November

[illegible]

December

[illegible]

December

[illegible]

Letno poročilo za leto 1936

Mesec	Mesečni prejemki		I z d a t k i												Pribitek		Primanj- kljaj	
	Stanovanje		Hrana		Obleka		Luč kurjava		Šola									
	Din	p	Din	p	Din	p	Din	p	Din	p	Din	p	Din	p	Din	p	Din	p
Januar																		
Februar																		
Marec																		
April																		
Maj																		
Junij																		
Julij																		
Av gust																		
September																		
Oktober																		
November																		
December																		
Skupaj																		

Jajnine

makaroni
spageti
rezanci itd.

zlato

naše

hrane

Cenjene gospodinje, zahtevajte

za vlaganje kumarcev
in sočivja najfinejši
vinski in naravni kis,

KIS

katerega izdeluje
ter za njegovo jakost
in kakovost jamči

Tovarna kisa: BRATA RODE

d. z o. z.

JEŽICA PRI LJUBLJANI

TELEFON JEŽICA št. 6

Dr. Pirčeva sladna kava

zdravje naših žitnih polj!

Tisoče gospodinj kuha
dnevno Dr. Pirčevo
sladno kavo v zadovolj-
stvo svojih družin!

Tudi Vi boste zadovoljni
z Dr. Pirčevo sladno
kavo.

**Velepražarna kave in tovarna hranil
„PROJA“, d. z o. z., Ljubljana**

A. Zeschko

Zaloga papirja na debelo / Tovarna papirnatih vrečic

Ustanovljeno 1867 // Telefon št. 2519

Pošt. hranilnica Ljubljana štev. 19.951

Pazite na varstveni znak!

Domač

izdelek

FRANC ZORN

družba z o. z.

LJUBLJANA VII
LEPODVORSKA UL. 23
MEDVEDOVA CESTA 32

*

Tvornica kovčegov,
aktovnic, šol. map,
nogom. žog, nahrbtnikov
(Rucksäcke), pasov (Gürtel)
in lovskih predmetov

*

Poštni čekovni račun štev. 15.484
Telefon štev. 31-81

Vse za stanovanje

pohištvo, posteljnina, preproge, linolej, izdelovanje
posteljnih odev vseh vrst, in pletarna posteljnih
žičnih vložkov dobavlja z jamčeno najceneje

FRANJO NOVAK, MARIBOR
VETRINJSKA UL. 7 Telefon. 2905 KOROŠKA C. 8

Tovarna pletenin

JANKO NOVAK

RADOVLJICA ☞ Telefon int. 8

stalna bogata izbira juseh vrst priznana
finih pletenin za dame, gospode in deca.

Namizne (parafinske) sveče, voščene in pogrebne sveče, svečice
za božično drevo, nagrobne lučke, dušice, voščene zvitke, kadilo
parafin, stearin, čebelni vosek i. t. d. dobite
poceni in v dobri kvaliteti pri tvrdki:

Svečarna »Pax«

KOPAČ & STELE, družba z o. z.

Ljubljana, Celovška c. 14

ZAHTEVAJTE

„**ALKO**“

BRANDY MEDICINAL

DOBIVA SE V VSEH NAŠIH POSLOVALNICAH

Tražite i kupujte svuda

„**ABOZA**“ **ODJELA**

jer su dobra, trajna i jeftina

Poštne, brzojavne in telefonske pristojbine

Pisma: za tuzemstvo: a) v krajevnem (lokalnem) prometu do 20 g 1 Din, za pisma nad 20 g kakor v medkrajevnem prometu; b) v medkrajevnem prometu do 20 g 1-50 Din, do 50 g 2 Din, do 250 g 3-50 Din, do 500 g 5 Din, do 1000 g 10 Din; za Italijo do 20 g 3-00 Din, za drugo inozemstvo do 20 g 3-50 Din, od vsakih nadaljnjih 20 g ali del te teže pa za vse inozemstvo (tudi za Italijo) po 1-50 Din. (Pisma ne smejo presegati za tuzemstvo v teži 1 kg, za inozemstvo pa ne 2 kg, v razsežnosti 45×45 cm ali, če imajo obliko zvitka, 75 cm v dolžini, 10 cm v premeru.)

Dopisnice: za tuzemstvo — navadne 75 p, s plačanim odgovorom 1-50 Din, zaprte 1-50 Din; navadne za Italijo 1-50 Din, za drugo inozemstvo 1-75 Din, zaprte dopisnice in take s plačanim odgovorom za vse inozemstvo (tudi za Italijo) 3 Din. (Dolžina med 10 in 15 cm v premeru.)

Tiskovine: za tuzemstvo za vsakih 50 g ali del te teže po 25 p; za inozemstvo po 50 p za vsakih 50 g ali del te teže. Tiskovine ne smejo presegati za tuzemstvo teže 2 kg, za inozemstvo v splošnem 2 kg, knjige, poslane zasebno, pa ne 3 kg.

Kot tiskovine se štejejo: posetnice, ceniki, okrožnice, smrtna obvestila ali obvestila drugih vrst, trgovska ali borzna naznanila, ženitovanjska obvestila in slično, sploh vse, kar predvideva pravilnik za notranjo pošto službo in mednarodna poštna konvencija, razen vzboklih tiskovin za slepce, časnike in časopise, če jih pošiljajo uredništva.

Vrednostna (denarna) pisma: Pristojbina se ravna po vrednosti in teži.

a) Težna pristojbina za pisma je navedena takoj spodaj.

K temu pride še priporočnina: v krajevnem prometu 2 Din, v medkrajevnem 3 Din.

b) taksa za vrednost do	100 Din	1 Din
od 100 „	500 „	2 „
„ 500 „	1000 „	5 „
„ 1000 „	5000 „	10 „

za vsakih nadaljnjih 1000 Din ali del te vrednosti še po 1 Din.

Pošiljanje denarnih pisem v inozemstvo je tačas ukinjeno.

Vzorci: Navadni do 100 g za tuzemstvo 50 p, za inozemstvo 1 Din; za vsakih nadaljnjih 50 g, še, za tuzemstvo 25 p, za inozemstvo 50 p.

Paketi se v tuzemstvu taksirajo po teži in razdalji, pa tudi po vrednosti, če je označena. Razdalje med poštami določajo pasovi, odmerjeni v treh razdaljah od sprejemne pošte. I. pas sega do 100 km, II. do 300 km, III. nad 300 km zračne razdalje.

a) Težna pristojbina po pasovih:

	do 1 kg	za vse pasove	3-50 Din
od 1 kg „	5 „	„	8-50 „
nad 5 „	10 „	I. pas	15-50 „
„ 5 „	10 „	II. „	15-50 „
„ 5 „	10 „	III. „	20-50 „
„ 10 „	15 „	I. „	15-50 „
„ 10 „	15 „	II. „	20-50 „
„ 10 „	15 „	III. „	30-50 „
„ 15 „	20 „	I. „	20-50 „
„ 15 „	20 „	II. „	30-50 „
„ 15 „	20 „	III. „	40-50 „

Za pakete večjega obsega (ločenke) se računa dvojna od navedenih pristojbin.

b) Vrednostna pristojbina je ista kot pri denarnih pismih.

Za obvestilo naslovníku, če naslovna pošta ne dostavlja, se plačuje 50 p, za dostavnino po teži do 5 kg 2 Din, nad 5 kg pa 5 Din. Teh zadnjih taks ne plačujejo državni uradi oziroma ustanove, ki ne plačujejo poštnine.

Najvišja teža za pakete je 20 kg, vrednost je neomejena.

Poštné nakaznice v tuzemstvu: Za navadne in brzojavne nakaznice se plačuje vse pristojbine pri predaji v gotovini. Za odkupne nakaznice — največ do 5000 Din — odtegujejo pristojbine, ki jih niso že zaračunale sprejemne pošte od odkupnine naslovne oddajne pošte.

a) Navadne poštné nakaznice:

	do	50 Din . . .	2 Din
nad	50 Din „	100 „ . . .	3 „
„	100 „ „	300 „ . . .	4 „
„	300 „ „	500 „ . . .	5 „
„	500 „ „	1000 „ . . .	6 „
„	1000 „ „	2000 „ . . .	8 „
„	2000 „ „	3000 „ . . .	9 „
„	3000 „ „	4000 „ . . .	10 „
„	4000 „ „	5000 „ . . .	12 „

V notranjem prometu se za dostavo navadnih poštnih nakaznic z ali brez denarja ne plačuje posebna taksa, pač pa plačuje prejemnik za nakaznice iz inozemstva in za čekovne nakaznice, ki se dostavljajo domov,

do	50 Din	50 para
od	50 „ do 1000 Din . . .	1 Din
„	1000 „ „ 5000 „ . . .	2 „

b) Brzojavne poštné nakaznice se sicer pri taksiranju v ničemer ne ločijo od navadnih, samo poleg stroškov za brzojavko — po številu besed — se računa še pristojbina za hitro (ekspresno) dostavo (3 Din).

Vplačila po poštni hranilnici (čkovni položnici). Do nakazanega zneska 500 Din se plača 50 p, nad 500 Din pa 1 Din v gotovini ob priliki vplačila. Za pismena obvestila na hrbtu položnice se sedaj ne plačuje nič.

Brzojavne in telefonske pristojbine.

Brzojavne pristojbine: Brzojavna golica stane 50 p. Pristojbine za tuzemstvo: za vsako besedo 60 p, najmanj 6 Din; za plačani odgovor (rp) ista pristojbina; za nujne brzojavke se zaračunava trojna pristojbina; za prejemno potrdilo 6 Din, za nujno prejemno potrdilo 18 Din; pristojbina za potrdilo, da je bila brzojavka res oddana, 2 Din.

Pristojbina za inozemstvo po posebnem pristojbeniku (na pošti).

Telefonske pristojbine: 1. V krajevnem (lokalnem) in v prometu s kraji, ki leže v pasu do 6 km zračne razdalje od telefonske centrale; 1 Din za govorilno enoto (3 minute); 2. v medkrajevnem (interurbanem) prometu za vsako govorilno enoto, in sicer:

v	I. pasu (razdalja)	do	25 km . . .	5 Din
„	II. „ „	„	50 „ . . .	10 „
„	III. „ „	„	100 „ . . .	15 „
„	IV. „ „	„	200 „ . . .	20 „
„	V. „ „	„	400 „ . . .	25 „
„	VI. „ „	„	nad 400 „ . . .	30 „

Za nujne pogovore se plača trojna pristojbina.

Pristojbina za navadno telefonsko pozivnico za vse razdalje 5 Din, za nujno 7 Din.

M. LAZAR

LJUBLJANA, RIMSKA C. 21 a

izdeluje vsakovrstne pletenine, kakor
puloverje, jope, čepice itd. ter jih prodaja
na drobno in debelo po najnižjih cenah

Kupujte domače izdelke!

Ječmenovo zadružno kavo
Ječmenovo slajeno zadružno kavo,
Rženo slajeno zadružno kavo

Nabavljalne zadruge uslužbencev državnih
železnic v Ljubljani, ki jih izdeluje v
odlični kvaliteti

Jugopražarna d. z o. z., LJUBLJANA

ŽELEZNINA

PINTER & LENARD, MARIBOR

Telefon: 22-80, 22-82

Brzjav-Pinlen

Železniški zdravniki

ORDINACIJE ŽELEZNIŠKIH ZDRAVNIKOV.

a) V Ljubljani:

Dr. Avramovič Pavel, ordinira vsak dan od $\frac{1}{2}$ 14.— $\frac{1}{2}$ 15., postaja gl. kolodvor.

Dr. Kane Pavel, ordinira vsak dan od 9.—10., postaja gl. kolodvor.

Dr. Mayer Ernest, ordinira vsak dan od $\frac{1}{2}$ 15.— $\frac{1}{2}$ 16., postaja gl. kolodvor.

Dr. Rupnik Vilko, Ljubljana VII, ordinira vsak dan od 14. do 15., Knezova ul. 37.

Dr. Lapajne Živko, ordinira vsak dan od 8.—9., postaja gl. kolodvor.

Dr. Jamšek Miroslav, ordinira vsak dan od $\frac{1}{2}$ 16.— $\frac{1}{2}$ 17., postaja gl. kolodvor.

Dr. Kačar Ivan, ordinira vsak dan od 16.45—17.45, postaja gl. kolodvor.

b) V Mariboru:

Dr. Vrtovec Josip, ord. vsak dan v ambul. od 11.— $\frac{1}{2}$ 13.

Dr. Marin Vinko, ordinira vsak dan v ambul. od 8.— $\frac{1}{2}$ 10.

Dr. Sekula Josip, ordinira vsak dan v ambul. od $\frac{1}{2}$ 10.— $\frac{1}{2}$ 11.

Dr. Zorjan Ivan, ordinira vsak dan v ambul. od $\frac{1}{2}$ 8.— $\frac{1}{2}$ 10. in od 14.—16. vsak dan na domu, Maistrova ulica 5.

Dr. Korenčan Andrej, ordinira vsak dan v ambul. od 8.—9.

Dr. Drasch Vinko, ordinira vsak dan v ambul. od 10.—12. in od 9.—10. ter od 15.—16. vsak dan na domu, Kralja Petra trg št. 2.

ORDINACIJE ŽEL. ZDRAVNIKOV-SPECIALISTOV:

a) V centralni ambulanti v Ljubljani, Gospodarska cesta 22, tel. 22-75:

Dr. Tavčar I., za notranje bolezni, ponedeljek, torek, četrtek, sobota od $\frac{1}{2}$ 12.—13.

Dr. Debevec Fr., za pljučne bolezni, torek, četrtek, od $\frac{1}{2}$ 17.—18.

Dr. Kunst A., za röntgenizacijo, ponedeljek, sredo, petek, od 16.—17.

Dr. Tičar J., za fizikalno zdravljenje in elektroterapijo, ponedeljek, sredo, sobota od 8.—10.

Dr. Pintar I., za ženske bolezni in porodništvo, ponedeljek od 8.— $\frac{1}{2}$ 10., sredo od $\frac{1}{2}$ 17.—18., petek od 8.— $\frac{1}{2}$ 10.

Dr. Blumauer R., za kirurgijo, ponedeljek, sreda, petek od 11.— $\frac{1}{2}$ 13.

Dr. Dereani E., za očne bolezni, sreda, petek od $\frac{1}{2}$ 12. do $\frac{1}{2}$ 13.

Dr. Švajger D., za ušesne, nosne in vratne bolezni, torek od 9.—10., četrtek od $\frac{1}{2}$ 12.— $\frac{1}{2}$ 13., sobota od 9.—10.

Dr. Breclj A., za otroške bolezni in posvetovalnica za matere, torek, četrtek od 10.— $\frac{1}{2}$ 12.

Dr. Demšar J., za kožne in spolne bolezni, vsak dan razen praznika od $\frac{1}{2}$ 12.—12. in od 14.—15. Ordinira Tavčarjeva ulica št. 2/I.

b) V podružnični centralni ambulanti v Mariboru:

Dr. Pavlič Frane, za fizikalno zdravljenje, vsak dan od $\frac{1}{2}$ 17.— $\frac{1}{2}$ 19.

Dr. Majcen J., za kirurgijo, vsak dan od 11.—12. in od 14.—16.

Dr. Valjavec V., za otroške bolezni, ponedeljek, sreda, petek od 8.—9. in od 14.—15.

Dr. Lutman S., za notranje in pljučne bolezni, vsak dan od $\frac{1}{2}$ 8.— $\frac{1}{2}$ 10., 11.— $\frac{1}{2}$ 13., $\frac{1}{2}$ 15.— $\frac{1}{2}$ 17.

Dr. Drnovšek J., za očne, ušesne, nosne in vratne bolezni, vsak dan od 14.—16.

Dr. Benčan I., za ženske bolezni, vsak dan od 11.—12. in 14.—15.

Konzulati v Ljubljani

Avstrijski, Tyrševa cesta 31.

Belgijski, Dvořakova 10.

Češkoslovaški, Erjavčeva cesta 21.

Francoski, Beethovno ulica 4/III.

Italijanski, Erjavčeva cesta 11.

Portugalski, Pražakova ulica 10.

Rumunski, Draškovičeva 25.

Španski, Tyrševa cesta 15/II.

V Zagrebu se nahajajo: ameribanski, Zrinjski trg 19; angleški, Praška 3; argentinski, Mihanovičeva 22; madjarski, Draškovičeva 15 a; nemški, Mihanovičeva 2; poljski, Boškovičeva 2; švicarski, Preradovičeva 24.

Rodovnik kraljevske hiše

Nj. Vel. kralj Peter II.

rojen dne 6. septembra 1923. v Beogradu. Stopil na prestol
9. oktobra 1934.

Nj. Vel. kraljica-mati Marija

rojena rumunska kraljičina dne 9. januarja 1899. v Goti,
poročena 8. junija 1922.

Nj. kralj. Vis. prestolonaslednik Tomislav

rojen dne 19. januarja 1928. v Beogradu.

Nj. kralj. Vis. Andrej

rojen 28. junija 1929. na Bledu.

Nj. kralj. Vis. Gjorgje

rojen dne 8. septembra 1887. na Cetinju, brat

† Nj. Vel. kralja Aleksandra.

Nj. kralj. Vis. kneginja Jelena

rojena 5. novembra 1884. na Reki, vdova Nj. Vis. kneza Jovana
Konstantinovića, sestra † Nj. Vel. kralja Aleksandra.

Nj. Vis. knez Arzenile Karagjorgjević

rojen dne 16. aprila 1859. v Temišvaru, stric † Nj. Vel. kralja
Aleksandra.

Nj. Vis. knez Arzenije Karagjorgjević

rojen dne 27. aprila 1893. v Petrogradu, sin Nj. Vis. kneza
Arzena, poročen dne 22. septembra 1923. z Nj. kralj. Vis. grško
princeso Olgo, hčerjo Nj. Vis. grškega kneza Nikole, rojeno
v Tatoju dne 29. maja 1903.

Sin Nj. Vis. kneza Pavla,

Nj. Vis. knez Aleksander Karagjorgjević

rojen dne 13. avgusta 1924.

Sin Nj. Vis. kneza Pavla,

Nj. Vis. knez Nikola Karagjorgjević

rojen dne 29. junija 1928.

Namestniško oblast za Njeg. Vel. kralja Petra II. do njegove polno-
letnosti vršijo:

1. Nj. Vis. knez Pavle.

2. Dr. Radenko Stanković, bivši prosvetni minister.

3. Dr. Ivo Perović, bivši ban.

ZADRUŽNIŠTVO

Vsi čutimo, da se pripravlja asociativen družabni in svetovni red — da je napočila doba zadružništva (dr. H. Faucherre)

Dva jubileja

Kreditna zadruga uslužbencev državnih železnic v Ljubljani praznuje letos svoj prvi mali jubilej in z njo vsi slovenski železničarji, ki so šele z ustanovitvijo te zadruge vzeli svoje denarno gospodarstvo v lastne roke in se tako na tem polju osamosvojili; naša nabavljalna zadruga pa bo imela letos za seboj 15 let svojega obstoja.

Deset oziroma petnajst let bo minilo, odkar sta bili ti dve naši zadrugi ustanovljeni brez hrupa, brez tujih sredstev, pa z bogatim zakladom idealizma in dobre volje. In baš temu idejnemu in moralnemu kapitalu se je zahvaliti, da smejo železničarji z notranjim zadoščenjem gledati na svoje delo.

Na zunaj na prvi pogled vidnih, tako rekoč reprezentativnih uspehov naši zadrugi ne izkazujejo mnogo. Njuni delavci in stvaritelji si niso stekli javne hvale in še manj zunanjega priznanja. Pa tega vsega tudi niso iskali, dobro se zavedajoč, da drobno delo med železničarji zahteva pred vsem tihe vztrajnosti, pa tudi mnogo samozatajevanja. Vodilo nas je spoznanje, da je gospodarska organizacija med železničarji, ki so bili vse do prevrata najbolj izpostavljeni tujim vplivom pod peto tujih gospodarjev, ki so delovali proti vsaki nacionalni in gospodarski osamosvojitvi slovenskega železničarja, morda najvažnejša panoga nacionalnega in socialnega dela.

Na polju gospodarstva sta postavili naši zadrugi kontinuiteto z idejnimi smernicami in prizadevanji iz predvojnne dobe; nadaljevali sta tradicije življenjske volje našega železničarja, ki se je izražala v borbi za samoohranitev in katero borbo sta vodili obe železničarski nacionalni strokovni organizaciji. Ti dve stanovski organizaciji sta privedli slovenskega železničarja skozi dobo nacionalnega odpora preko težke preizkušnje svetovne vojne v nacionalno revolucijo, ki jo je naš železničar tudi sijajno in z aktivnim sodelovanjem preživel.

Med železničarji je bilo delo za dviganje narodne zavesti, vzbujanje ljubezni do slovenskega jezika, jačanje čuta solidarnosti in narodnega ponosa morda najvažnejše delo naših stanovskih organizacij. Občni zbori, sestanki, zabavni večeri, časopisi, vse to so bile stalne postojanke zavednega in borbe-

nega železničarstva, posadke narodne vojske, ki so čuvalе vrste železničarjev, da se niso preveč krhale in drobile, dokler ni prišla rešitev. Tako so vršile v predvojni dobi nacionalne stanovske organizacije kljub gmotni tesnobi v zadnjih letih avstrijskega gospodarstva pomembno nalogo. Pod njihovim vodstvom se je začelo nekako načrtno delo, prihajal je polagoma ritem v korak narodnih železničarjev in vidni so bili prvi početki dela na gospodarskem polju posebno v Trstu in okolici, kjer so narodne strokovne organizacije začele snovati in ustanavljati delavske konzumne zadrugе.

V prvih letih po prevratu se je organizacijsko delo za nekaj časa ustavilo. V navdušenju prvega zmagošlavja se ni občutila potreba nadaljevati v predvojnem času začrtanih poti in množice so bile prepuščene demagogiji in dostopne fantastičnim geslom z leve in desne. Toda izza splošnega praznika se je le prehitro pokazal obraz delavnika, ki je postajal za vse delovno ljudstvo in z njimi za železničarje vse bolj in bolj težak, poln skrbi, trpljenja v znamenju zmanjšanja delavnega časa in zmanjšanja prejemkov ter brezposelnosti.

Ko je polagoma nastopalo iztрезnjenje, je bilo potrebno zopet zbrati razdvojene in v malodušje zašle množice in jim viliti znova v duše odpornost, ponos in žilavost. Tako se je podala kontinuiteta s predvojnīm delom sama po sebi. Razmere so narekovale potrebo, da se zopet prične tam, kjer je v prvih letih nastal premor. Seveda je bilo treba prilagoditi delavne metode razmeram in potrebam časa. Samo nacionalni program v zvezi s socialno-stanovskim ni več zadostoval, novodobni čas je zahteval drug način gospodarstva tudi od malega delovnega človeka in tako so nastale naše železničarske zadrugе. Kot prva se je pojavila v letu 1921, danes že tako močna Nabavljalna zadruga uslužbencev državnih železnic v Ljubljani in kot druga v letu 1926. naša Kreditna zadruga uslužbencev državnih železnic v Ljubljani.

Ob jubileju obeh zadrug smemo beležiti, da sta ti naši gospodarski ustanovi z organizirano samopomočjo in požrtvovalnostjo včlanjenih železničarjev zmagali delo, ki ni bilo majhno. Upoštevati je dalje treba, da baš praktičnih delavcev za delo na združnem gospodarskem polju ni v preobilici in so se morali združni delavci šele postopoma razvijati. Hitrejši in silnejši bi bil seveda razvoj naših zadrug, da ju niso ovirale redukcije osobja in pogoste premestitve, a najbolj vedne in vedne redukcije plač, ki so omejevale in tesnile njuno gospodarsko ekspanzijo.

V primeru z denarno šibkostjo našega železničarja so praktični rezultati, ki so se dosegli z dosedanjim delom, vredni vsega priznanja. Ni namen, tega članka, podati tudi le približno sliko vsega, kar se je izvršilo in kar se ob mnogo obetajočih začel-

kih še poraja. Obe zadrugi bosta javnosti sami dali obračun in poročilo za svoje delo.

Na tem mestu hočemo poudariti samo glavna načela, ki sta si jih stavili od vsega početka in se jih držali vse do danes in ki so omogočila, da je zbrano okolu njih danes tako mnogo-brojno število železničarjev, in da raste zaupanje v njuno delo od leta do leta. Ta načela, ki so vobče bitna osnova vsega združnega enokomskega sistema, so:

I. Vsak železničar lahko vstopi kot član v zadrugo ne glede na svoj položaj v službi ali pripadnost h katerikoli si bodi stanovski organizaciji.

II. Demokratska uprava, ki je sploh podlaga vsake zadruge. Ona nam pokaže, da ni zadrugino premoženje privatna last, temveč last vseh zadrugarjev. Potem takem imajo vsi zadrugarji pravico, da o skupnem premoženju odločajo in z njim razpolagajo.

III. Politična nevtralnost, ki omogočuje vsakomur pristop v zadrugo, ne da bi bil količikaj omejevan v svoji politični pripadnosti ali svojem političnem prepričanju.

Ni dvoma, da bodo zadruge uspevale le, ako še v naprej delajo po označenih načelih. Ako pa izpustijo le eno izmed teh treh glavnih osnov, so obsojene na hiranje in mogoče celo v propast.

Gotovo bodo sledili še oni železničarji, ki še niso člani, klicu zadrug, na sodelovanje.

Naše besede naj bodo iskren pozdrav k jubileju in obenem vzpodbuda vsem, ki se zavedajo, da je delo za gospodarsko osamosvojitev na združni podlagi nadvse važna stvar. Jubilejno leto 1936. naj bode zadrugam in članstvu vzpodbuda za čisto in jasno delo, jubilejno leto naj bo uvod v novo periodo še nadaljnjih naporov za dosego stavljenega cilja, to je: ekonomsko-socialno izboljšanje našega napornega in skrbi polnega življenja.

Ivan Deržič:

Naše zadruge

I.

Razvoj naših zadrug in naše Zveze nabavljalnih zadrug državnih uslužbencev smotreno in lepo napreduje. Poudarjam, na še zadruge, ker se je v zadnjih letih med državnimi uslužbenci vseh panog državne službe le utrdila zavest, da so nabavljalne, kreditne in proizvodnje zadruge, ki so bile ustanovljene pod okriljem Zveze, na pravilni združni osnovi. Dolgo let je pri velikem delu državnih uslužbencev vplivala okolnost, da

so se zadruge ustanovljale izven obstoječih zakonov le na podlagi Uredbe iz leta 1920. in dopolnilne Uredbe iz l. 1928.

Sovražniki združništva so takrat proglašali državne uslužbence, ki so ustanovljali zadruge, za uradne in komandirane zadrugarje, češ, vi se ne združujete v zadruge po svobodni volji in potrebi, nego na komando od zgoraj! Resnica je, da je bil storjen z Uredbo iz l. 1920. prvi poskus, da se da inicijativa od zgoraj za združno skupnost enega stanu državnih uslužbencev v naši državi, ker so se drugod sicer državni uslužbenci združevali v zadrugah, vendar so bili povezani v Zveze z zadrugami drugih stanov, organiziranih na osnovi splošno veljavnih zakonskih določb o zadrugah.

Pri nas je bil torej ustvarjen »novum«, posebne zadruge za stan državnih uslužbencev s svojo posebno revizijsko in poslovno Zvezo! Morali smo doživeti to, da je preteklo precej časa, preden je naša Zveza bila sprejeta kot polnovreden član v Glavno združno zvezo v naši državi. Da, dogodilo se je celo to, da smo se morali boriti tudi na mednarodnem bojišču in smo šele pred dobrim letom dobili zadoščenje in priznanje s tem, da nas je Mednarodna združna zveza priznala za polnovrednega člana. Doživeli smo, da so se k nam pošiljali glavni funkcionarji Mednarodne združne zveze, da se na licu mesta prepričajo o dejanskem stanju, doživeli in preživeli tudi to, da so nas obtoževali, da s terorjem in zanikanjem osnovnih združnih principov preganjamo vse one državne uslužbenke, ki baje služijo čisti združni ideji in vsled tega morajo prenašati od takozvanih komandiranih in uradnih zadrugarjev največja zapostavljanja.

In zakaj vse to? Radi tega, ker je Uredba iz l. 1920. dala novo osnovo, ko je določila, da naj državni nastavljenici ustanovljajo za sebe svoje zadruge, ki naj služijo samo eni svrhi: pomagati svojemu stanu na združni osnovi ter s tem ta stan ščititi pred izkoriščevalci poslovnega sveta, ki je po vojni poznal samo sebe in svoje dobičke! Radi tega, ker so spoznali tudi razni takozvani združniki na svobodni podlagi, da bi stan državnih uslužbencev, povezan v svojih zadrugah, hote ali nehot v doglednem času dokazal svojo združno moč in obenem doprinesel dokaz, da ni v škodo združni misli!

Bili pa so tudi še drugi vzroki. Na eni strani se odgovorni faktorji, vlade in parlament, niso mogli še do sedaj zediniti na skupno osnovo za unifikacijo združništva, za sprejem in uveljavljenje enotnega združnega zakona, na drugi strani pa so predstavniki individualnega gospodarstva v vsaki novi združni osnovi videli novega nasprotnika. Vse to je koncentrično delovalo ter hote ali nehot oviralo razvoj naših zadrug.

Vzlic vsem tem težkočam pa so se naše zadruge s svojo Zvezo le počasi razvijale, utrjevale združno idejo med držav-

nimi uslužbenci. Marsikateri žrtve so bile doprinešene, bilo je veliko neuspehov in udarcev. Precej naših zadrug je klonilo vsled notranje neurejenosti, vsled pomanjkanja zadrugne zaveštosti članstvo, vsled nedoraslosti vodečih funkcionarjev. Vendar je Zveza vzdržala vse te udarce, zadruge so se na znotraj okrepile in danes lahko mirno in samozavestno trdimo, da ogromna večina naših zadrug na pravi zadrugni osnovi vrši svoje zadrugno poslanstvo med državnimi uslužbenci.

Ob koncu prvega polletja letošnjega leta imamo v Zvezi včlanjenih 215 zadrug, in sicer 93 nabavljalnih, 107 kreditnih, 10 stanovanjskih in 5 proizvodnih. Ustanovljenih, a v Zvezo še nesprejetih, pa je 7 kreditnih in ena nabavljalna, ki bodo pa do konca leta sigurno včlanjene v Zvezo.

II.

Poslovanje v zadrugah se razvija zadnja leta v dobrem pravcu, napredek je viden iz vsakoletnih računskih zaključkov in bilanc, viden pa je tudi v vsakdanjem življenju. Omenil sem že, da je precejšen del državnih uslužbencev dolga leta od strani gledal napore onih svojih tovarišev, ki so pričeli zadrugno delovati. Dolgo so nas tudi ostale zadruge smatrale za neenakopravne in hotele celo dokazovati, da naše zadruge niso prave. Delo Zveze in naših zadrug pa je tekom let ovrglo vse te pomisleke, danes je zmagalo na celi črti spoznanje in priznanje, da naša Zveza in naše zadruge na pravilni in čisti zadrugni osnovi služijo zadrugni samopomoči med državnimi uslužbenci v naši Jugoslaviji. Vzgojili smo že dosedaj ogromno število zadrugnikov med vsemi kategorijami in panogami državnih uslužbencev, proširili zadrugno ideologijo vsesplošno med delavstvom v državnih rudnikih in med inteligenco v državnih uradih. Da, še več se nam je posrečilo! Veliko je državnih uslužbencev, ki so se v naših zadrugah teoretično in praktično v vseh panogah zadrugnega poslovanja nabavljalnih, kreditnih in proizvodnih zadrug spopolnili in sedaj med našim narodom v manjših in večjih krajih učijo našega kmetskega človeka zadrugništva.

Mogoče zvenijo prednje ugotovitve kot nekaka samohvala. Ne, prihajajo kot trezna presoja dejanskega stanja na podlagi izkušenj in težkih moralnih in materialnih žrtev, ki jih je naše zadrugništvo v ujedineni in v svobodni Jugoslaviji moralo pretrpeti.

Šest različnih zakonov še vedno v naši državi obstoja za zadrugništvo. To zadrugništvo se je na osnovi teh različnih zakonov med našim jugoslovanskim kmetiskim narodom rodilo, raslo, padalo, preživljalo in preživelo pred ujedinenjem našega naroda v svobodno državo tudi težke udarce s strani tuje nadvlade. Jasno je, da je pod takimi razmerami večkrat prišlo do zgrešenih potov, da se je moralo zadrugništvo pokoriti popol-

noma nezadružnim ciljem, večkrat služiti nezadružnim interesom, večkrat celo zavzemati politično-strankarsko obeležje. Vse te sile, ki so bile izven zadružništva in mnogokrat celo naperjene proti samemu zadružništvu, so ustvarjale in ustvarile mnogokje miselnost med zadružniki, ki je v direktnem nasprotju z bistvom zadružne ideje. To je tudi eden od glavnih vzrokov, da še sedaj po 17 letih svoje države nismo uspeli, da bi se uzakonil enoten zadružni zakon za našo državo. Načrtov je bilo sestavljenih cele kopice, dnevno časopisje je vsako leto najmanj dvakrat objavljalo, da se je ta in ta vlada odločila, da takoj predloži v nujno razpravo parlamentu predlog novega zadružnega zakona. Vse je ostalo do sedaj samo pri osnutkih in priložnostnih izjavah v dnevnem časopisju. Da je naš narod vsled tega v svojih stremljenjih po zadružni samopomoči zelo oviran, je jasno za vsakogar, ki mirno in brez strankarskih ali političnih vidikov opazuje in presoja naše notranje gospodarsko stanje. Še vedno smo gospodarsko eksploatirani in izkoriščani od po večini tujih posrednikov, ki z ogromnimi dobički uvajajo k nam industrijske izdelke in še z večjimi dobički izvažajo od nas naše zemeljske pridelke. Individualizem pri nas še vedno cvete in žanje drugod skoraj nezaslišane politične in gospodarske uspehe!

To danes lahko trdimo mirne vesti. Saj smo v Zvezi in v naših zadrugah leta in leta ta pritisk na nas in na naš narod morali grenko trpeti. Trpimo in prenašati moramo to gorje še danes! Vendar so vidni uspehi našega zadružnega dela na gospodarskem polju v vseh pokrajinah naše države. Povsod tam, kjer so naše nabavljalne in kreditne zadruge smotrno delale za svoje članstvo in se strogo držale zadružnih načel, nam je tekom let uspelo, da smo bili neizprosni regulatorji tržnih cen in obrestne mere. Če tudi se je to naše poslovanje omejevalo samo na en stan, če tudi še velik del tega stanu — državnih uslužbencev — ni včlanjen v naših nabavljalnih zadrugah in ni naš potrošač, vendar smo v trgovsko poslovanje posegli s takim poudarkom, da je takozvano svobodno in poklicno trgovstvo moralo računati z nami. Oglejmo si samo poslovanje našega zadružnega mlina. Zadnja leta je uspešen in neizprosen regulator cen moke, če tudi mora bojevati boj na dveh frontah, pri nakupu pšenice in pri prodaji moke. Zadnji meseci so nam dovolj zgovoren dokaz, kako so veliki mlini preko noči dvignili cene moki, če tudi ne moremo trditi, da bi bilo pomanjkanje žita za domač konzum aktualno v naši državi!

III.

Postopna samoproizvodnja za življenje potrebnih predmetov, ki jo naša Zveza začenja izvajati, skupna nabava neobhodnih življenjskih potrebščin direktno od proizvajalca, ki se v našem zadružništvu vsako leto lepše razvija, donša ne samo

nam, nego tudi ostalemu združništvu v naši državi posredno in neposredno veliko koristi. Smo že močan gospodarski faktor v naši državi in ob smotrenem, nesebičnem in požrtvovalnem delu Zveze in zadrug hočemo in moramo postati še mojnější!

Urediti moramo gospodarstvo državnih uslužbencev v naši državi na čisto združni osnovi. To nam imperativno narekuje dosedanja skušnja, da je brez lastne pomoči stan državnih uslužbencev pri nas prej ali slej sigurno izročen popolni gospodarski propasti. Življenje brez vsakih sentimentalnih pomislekov zahteva svoje! Kdor ni dovolj močan in usposobljen, ta v gospodarski borbi podleže! Ta trditev je dokazana tako točno pri nas, pri našem kmetsem ljudstvu in pri državnih uslužbencih, da je ni možno izpodbijati. Ker se naše kmetsko ljudstvo ni moglo in znalo ubraniti vseh povojnih metod individualističnega gospodarstva ter je živel po starih več ali manj patriarhalnih navadah, imamo danes takozvano zaščito kmeta. Ker se stan državnih uslužbencev ni znal ali mogel ob pravem času postaviti v bran za svoje življenje, imamo danes pri nas splošno prepričanje, da je pri vsaki finančni transakciji, da se uravnotežijo dohodki in izdatki države, najboljši, najlažji in najpravičnejši izhod ta, da se aktivnim in upokojenim državnim uslužbencem zmanjšujejo plače. Tukaj ne pomagajo ne protesti ne pritožbe, ne jok in ne zabavljanja! Odločitev gospodarsko močnejšega velja, pa če tudi ta odločitev dejansko vsebuje najgorostasnejšo krivico nad sodržavljaní in je v direktnem nasprotstvu z vsemi pisanimi in nepisanimi gospodarskimi vedamí in nauki. Prazen žakelj ne stoji, pravi naš narod! Gospodarsko neuravnovešen, po političnih, hierarhičnih in celo partizanskih vidikih razdvojen stan državnih uslužbencev je in ostane najprikladnejši objekt samovoljnega izkoriščanja s strani močnejšega!

V sili se spozna pravi prijatelj! Sila je tudi velik del državnih uslužbencev naučila spoznavati in ceniti svoje zadruge in svojo Zvezo.

Tudi to resnico si moramo državni uslužbenci v Jugoslaviji odkrito priznati. Veliko naših tovarišev je vstopilo v zadruge vsled spoznanja, da je samo v združni samopomoči možno najti sredstva za samoobrambo, veliko pa jih je prišlo šele takrat, ko drugod niso ničesar več dobili, ker niso imeli — kredita. Je to bridka resnica, a vendar ostane resnica! Vsled tega so bile naše nabavljalne in kreditne zadruge od postanka v zelo težkem položaju in le z naporí smo delno uspeli, da smo razne izrastke iz našega združništva odstranili. In prav pri tem najtežjem delu nam je naša Zveza s svojim delom pokazala in dokazala, da se s tovariškim, požrtvovalnim in nesebičnim izpolnjevanjem združnih obveznosti dajo premagati vse težave.

Vsakoletni kongresi naših zadrug, naše Zveze so ustvarili točne smernice za delovanje zadrug in Zveze. Zahteva po vsako-

letni najmanj enkratni reviziji vsake, v Zvezi včlanjene zadruge je tako vsesplošno zahtevana in priznana, da nihče od naših pravih zadrugarjev ne vidi v tem onega strašila, kakor je bila revizija prva leta obstoja naših zadrug splošno ocenjevana. Dejansko mora biti revizija po strokovno izvežbanih revizorjih Zveze ne samo ugotavljanje poslovnih in računskih postavk, nego šola za upravne in nadzorne odbore in vse zaposleno strokovno osebje. Skupne nabave potrebščin vedno bolj napredujejo, odkar je Zveza strogo pričela izvajati pravo načelo združne samopomoči in dejanskega uporabljanja iskustev po lastnem doživetju in predlogih in nasvetih, ki so si jih večkrat s težkimi žrtvami morale pribaviti in se jim priučiti včlanjene zadruge. Na ta način je uspelo usmeriti v pravo smer poslovanje naših nabavljalnih in kreditnih zadrug.

IV.

Do sedaj zbrani lastni kapital omogoča urejeno in nemoteno poslovanje teh dveh vrst naših zadrug. Pred nami pa so še težje naloge. Zbrati moramo dovolj kapitala za svojo združno samoprodukcijo vseh onih življenjskih potrebščin, ki so državnim uslužbencem v vsakdanjem življenju neobhodne! Mi moramo v vseh pravicah našega gospodarstva efektivno braniti obstoj in napredek našega stanu z lastnimi močmi!

Razširiti moramo naše združno udejstvovanje in s praktičnim in uspešnim skupnim delom dati tudi vse potrebne garancije za končni uspeh. Kongresi so dali točne smernice, nekatere zadruge so tudi že v lastnem delokrogu pričele z delom v raznih določenih pravicah. Leto 1934. je ob proslavi desetletnice naše Kreditne zadruge državnih železničarjev v Sarajevu nazorno doprineslo dokaz, da je možno z majhnimi žrtvami ob strogi disciplini tudi gospodarsko najslabše situiranih državnih uslužbencev doseči velike uspehe za skupnost in posameznika. V tej naši zadruzi so naši tovariši železničarji, po ogromni večini nižji nastavljenici in delavci, tekom desetih let zbrali ogromno vsoto 28 milijonov dinarjev na združni osnovi, ki služi samo medsebojni združni samopomoči včlanjenih zadrugarjev in njihovih družin.

In prav v tem spoznanju, da bomo državni uslužbenci kot stan mogli v našem državnem gospodarstvu imeti tehtno besedo šele takrat, kadar bomo z dokazi v rokah nepobitno mogli dokazati, da je naše državno gospodarstvo usmerjeno v napačen, ljudstvu škodljiv pravec, so delegati na kongresu v Banjaluki l. 1934. enodušno sprejeli sklep, da naj naša Zveza pripravi vse potrebno, da se uvede čimpreje lastno združno zavarovanje. Vemo in bridko občutimo vsi državni uslužbenci, aktivni in upokojeni v naši državi, da smo v svojem vsakdanjem življenju zapostavljeni, da moramo velik del svojih borih prejemkov dajati

prekomerno, ako hočemo svojim otrokom nuditi prepotrebno izobrazbo in usposobljenje za njihovo bodočnost. Vemo, da se že leta in leta dela na razdolžitvi kmetijskega in drugih stanov pri nas, samo o razdolžitvi državnih uslužbencev ni nikjer niti govora. Poznamo težko stanje našega stanu, poznamo in skoraj dnevno vidimo jok in bedo med našimi tovariši, ki nimajo sredstev za vzgojo svojih otrok, ki morajo begati in prositi za pomoč ne zato, ker bi bili z razkošnim življenjem zapravili premoženje ali razmetavali svoje plače za luksuzne in nepotrebne predmete, nego, da bi nabavili poleg prepotrebnihih živil in oblačil še vse one šolske knjige, zvezke in ostale pripomočke, ki so predpisani in jih učenci in učenke morajo imeti!

V.

V tem spoznanju je po sklepu že omenjenega kongresa v Banjaluki Zveza pričela s preddele za združno zavarovanje. Pribavile so se obstoječe tabele sličnih združnih ustanov iz raznih evropskih držav, predvsem iz Švice, kamor je bil poslan poseben uradnik Zveze, da je na licu mesta študiral ustroj in poslovanje. Po dokončanju vseh preddele se je pričelo glavno delo — izposlovati je bilo potrebno oblastveno dovoljenje s strani trgovinskega ministrstva. Bilo je veliko truda in naporov, dokler ni končno trgovinsko ministrstvo z odlokom 25831/35 z dne 5. oktobra 1935 dalo Zvezi dovoljenje za izvrševanje vseh vrst življenjskega, pokojninskega in kolektivnega zavarovanja.

S tem je storjen za stan državnih uslužbencev v naši državi tako velik in po svojem bistvu odločilen korak združne samopomoči, da mora nepobitno prinesiti popoln preokret v gospodarskem in duhovnem življenju jugoslovanskega državnega uslužbenca. Osvoboditi se postopoma od vseh, ki danes sesajo zdravo kri na telesu stanu državnih uslužbencev, prožiti temu stanu možnost, da na združni osnovi svoje prihranke more koristno in plodonosno ter varno nalagati za sebe in svojo družino in pri tem ne biti objekt individualne eksploatacije agentov tujega kapitala, ta možnost mora roditi samo pozitivne in trajne uspehe, ne samo za stan kot tak, nego tudi za narod, katerega sestavni del je in ostane jugoslovanski drž. uslužbenec.

Začetek je storjen po resnem in treznem preudarku na osnovi reelnih in točno preračunanih in že preizkušenih norm združnega zavarovanja. Sedaj nastopa druga etapa, etapa sprovedbe zavarovanja, ki naj prinese vsem državnim uslužbencem tovariško, pravično in resnično pomoč v njihovih življenjskih težavah. Odvisno bo od zrelosti vsega stanu, od njegove moralne in etične moči, ali bo inicijativo Zveze podprl kot en mož in s tem v najkrajšem času usposobil sebe in Zvezo za res smotreno in uspešno preosnovo življenjskega standarda državnih uslužbencev v naši državi, ali pa bo pripustil, da se bo zaželeni cilj dosegel šele čez dolga desetletja ob žrtvah in naporih samo

enega dela državnih uslužbencev. Naše zadruge, katerih delegati so na kongresu v Banjaluki kot en mož sprejeli resolucijo in dali pooblastila Zvezi v tem za naše združništvo in naš stan vitalno važnem vprašanju, ne bodo držale rok križem. Vsi se morajo postaviti z vsemi svojimi močmi za izvedbo lastnega združnega zavarovanja po enotnih navodilih Zveze. Pri tem delu pa jih mora voditi prepričanje, da s tem najidealnejše služijo svojemu narodu in po svojih močeh soustvarjajo lepšo bodočnost njemu in sebi.

Sigurno je, da bomo pri tem naleteli na težkoče in sovražnike. Kakor so pri prvi vesti o nameri naše Zveze predstavniki raznih naših in tujih individualističnih zavarovalnic dvignili svoje glave in skušali, če ne preprečiti pa vsaj utesniti naše združno zavarovanje, tako je sigurno, da se bo v bodoče bil težak boj za zavarovanca, državnega uslužbenca, ki je tudi v tej panogi povsod najsigurnejši plačnik prevzetih obvez. S skupnim delom, s skupnimi tovariškimi naperi bomo dosegli osamosvojitve svojega stanu, da ga usposobimo za življenje in delo v korist vse države, — kar je poslanstvo in poklic državnih uslužbencev vsakega naroda.

Še posebej mora prinesei zavarovanje pri Zvezi novo življenje nam slovenskim železničarjem. Obstoječa razkosanost v podpornih društvih ter ustanavljanje posebnih podpornih akcij s strani raznih strokovnih društev nam slovenskim železničarjem v bistvu prinaša samo težkoče in nam ne nudi onih dobrin, ki bi jih lahko dosegli z vplačanimi zneski za skupno obče zavarovanje. Osnova kolektivnega zavarovanja, kakor je predvidena v okvirju zavarovalne akcije Zveze nabavljalnih zadrug državnih uslužbencev, proži sigurno jamstvo, da je postopno možno izvesti unifikacijo vseh teh raztresenih in mnogokrat celo divergentnih partikularističnih fondov in društev. Odvisno je samo od nas, ali bomo imeli dovolj uvidevnosti in nesebičnosti, da vse te stvari uredimo v cilju, da našemu stanu omogočimo pravo medsebojno dejansko pomoč na združni osnovi.

Razvoj naših zadrug gre navzgor. Pred nami je cilj — osamosvojitve stanu državnih uslužbencev na združni osnovi! Dosedanje delo je pokazalo lepe uspehe. V veliki družini zadrugarjev — državnih uslužbencev smo dosedaj slovenski in jugoslovanski železničarji zavzemali častno mesto — potrudimo se vsi — da ga ne izgubimo! Korist bo naša in naših zanamcev!

France Veber:

Življenske osnove zadružne misli

Vsak pokret izhaja iz življenja in je življenju namenjen. Zato je tudi prava sila vsakega pokreta samo njegova življenska sila in ta njegova sila je tem večja, v čim večji meri je njegova ohranitev in njegov razvoj le posebno javljanje ohranitve in razvoja življenja. To velja tudi za zadružno misel in na njej zgrajeni pokret zadružnega gibanja. Tudi ta pokret mora imeti svoje prave in trajne življenske korenine, ali pa mu gre samo značaj nekega zgolj umetnega ter mrtvega prizadevanja brez vsake trajne vrednosti. Zato bo morda tudi bravcu ustrezno, ako ga opozorim na nekatere glavne življenske osnove zadružne misli. Te osnove so namreč takó globoke, da prehaja nauk o zadružništvu, ko ga načelno vzamemo, nekako samoobsebi v pravcati nauk o življenju. Kajpa je zadružno prizadevanje v prvi vrsti posebno gospodarsko prizadevanje; toda to, zadružno-gospodarsko prizadevanje je takó globoko osnovano v vodilnih izvengospodarskih težnjah samega življenja, da postaja vprav zadružno gibanje vedno naravnejši gospodarski odsev vsega življenskega gibanja.

Tudi samo življenje, kolikor ga izkustveno poznamo, je vključeno v svet vnanje, telesne prirode. Pravimo, da bi bila možna sama vnanja priroda brez slehernega notranjega življenja na njej, da pa je vse izkustveno dostopno življenje brez vzporedne vnanje, telesne prirodnosti že naprej nemogoča prikazen. Vendar ima tudi samo življenje svoje zakone in ti zakoni se kaj bistveno ločijo od zakonov mrtve, snovne prirode. To se opazi že na tako imenovanih organizmih, ki so obenem edini neposredni vnanjetelesni sedeži življenja. Tako ima razvoj vsakega organizma (na pr. rastline) dve značilni potezi. Na eni strani gre razvoj organizma v smeri čim večjega posebljevanja in razčlenjevanja: na pr. iz samega semena se razvije rastlina z najrazličnejšimi deli, izmed katerih vrši vsak svojo posebno življensko nalogo (korenine, steblo, vejevje, listje itd.). S to smerjo vedno večjega posebljevanja in razčlenjevanja pa se na drugi strani spaja povsem nasprotna smer vedno večje stvarne enotnosti in življenske samobitnosti živega bitja: v tem ko je organizem v pričetku svojega razvoja še zakopan v svoji okolici in ga včasih od nje ne moremo ločiti, se pa pokaže kot poznejše posebljeno in razčlenjeno bitje v svoji samostojni moči in življenski individualnosti. In v tej dvojni smeri vedno večjega »posebljevanja« ter »razčlenjevanja« na eni strani in nasprotnega, pa enako vedno večjega »zbitstovanja« in »zoževanja« na drugi vidim obenem prvo in osnovno zadružno načelo vsega življenskega razvoja. Kakó to?

Bili so časi, ko je prevladovalo naziranje, da delujejo posamezni deli organizma, ki so za njegovo življenje potrebni, samo takó, kakor je to njih lastni naravi primerno in torej brez ozira na vse druge take dele živega bitja. Če vzamem primer višjih organizmov, ki imajo že svoje posebne »organe« (recimo »čutila«), tedaj bi bilo po takem pojmovanju reči, da je življensko delovanje vsakega teh organov povsem samostojno in ločeno. Na pr. oko da deluje na podlagi vnanjih dražljajev samo takó, kakor zahteva to njegov lastni ustroj, kar da velja tudi za vsa druga čutila. Bilo bi to povsem individualistično (»atomistično«) pojmovanje notranjega ustroja vsakega živega bitja. Proti njemu pa govori že sama ljudska modrost, kakor se kaže v znani bajki o ponesrečeni »vstaji« organa proti organu: na pr. pljuča, ki so se uprla želodcu, so tudi sebe upropastila. Danes je pa resnično jedro te bajke v strogih potankostih tudi znanstveno potrjeno. Nekaj značilnih primerov.

Po načelu ločenega in samostojnega delovanja sluha bi na pr. jaki glasovni vzdraženosti moral vedno slediti enako jak občutek glasu, šibki pa šibek. Izkušnja uči drugače. Ko je tvoja celotna pozornost drugam usmerjena, utegneš najjačji vnanji glas »preslišati«, ob drugačni celotni usmerjenosti pa te utegne najšibkejši vnanji glas vsega zajeti. Ali po načelu ločenega in samostojnega delovanja vida bi enaki in različni svetlobni vzdraženosti moral vedno slediti tudi enak ali različen svetlobni občutek. Izkušnja uči zopet drugače. Opazuj dve barvi, belo in črno, najprej vsako zase in nato strnjeni, drugo tik poleg druge. Svetlobna vzdraženost, ki izhaja iz obeh barv, je tu (ob enaki oddaljenosti obeh barv) seveda v obojem primeru enaka. In vendar boš v drugem primeru dobil vtis, da se je bela barva še bolj »pobelila« in črna še bolj »počrnila«. Ali nasproten primer. Opazuj dve enako pobeljeni hiši, prvo v razdalji kakih 10 m in drugo v razdalji kakih 60 m. V tem primeru bo svetlobna vzdraženost, ki izhaja od bolj oddaljene hiše, manjša nego ona, ki izhaja od bližje. In vendar boš tudi sam dobil vtis, da sta obe hiši enako pobeljeni. Vse to izvira odtod, ker organi ne delujejo ločeno, temveč takó, kakor zahteva to celotni položaj in interes živega bitja. V interesu boljšega razlikovanja je, da se ti v primeru strnjenih barv bela barva še bolj »pobeli« in črna še bolj »počrni«. In v interesu boljše orientacije je, da se ti v primeru ločenih hiš zdita obe hiši enako beli, čeprav bi se ti po individualističnem pojmovanju vida ena med njimi morala zdeti nekoliko temnejša. Podobni vidiki veljajo tudi za vse višje, duševno življenje in je tu misliti na pr. na delovanje »spomina«. Takó bi nam po nauku o samostojnem in ločenem delovanju »spominskega organa« morali ostati dogodki tem trdneje v spominu, čim bolj so nam bili spominsko »vtisnjeni«, in narobe. Izkušnja pa nasprotno uči, da se ob taki ali drugačni predhodni vtisnjenosti

v prvi vrsti močno spominjamo vsega tega, kar našim celotnim življskim namenom koristi, in radi pozabljamo to, kar našemu celotnemu življskemu teženju več ali manj nasprotuje. Na tem dejstvu je zgrajena tudi znana prislovica o neki »boljši« in »zlati« preteklosti: človek se rad spominja samo vsega dobrega, v tem ko vse slabo kaj rad pozablja. Itd.

Šele zdaj umeva tudi bravec pravi smisel omenjene dvojne, posebljevalne ali razčlenjevalne in zbistvovalne ali zoževalne smeri vsega življskega razvoja. Organizem se razvija v smeri čim posebnjšega in čim bolj razčlenjenega življskega poslovanja svojih posameznih delov. Toda na drugi strani noben teh delov tudi naprej ne deluje povsem samostojno in ločeno, temveč vedno obenem z ozirom na enotno celoto živega bitja; delovanje slehernega »organa« je vedno določeno po obeh činjenicah, po lastni naravi organa in po interesu celote, ki je na posebno delovanje organa navezana. Samo takó tudi umevamo, zakaj je tu, v razvoju živega bitja, vedno večje posebljevanje in razčlenjevanje v eni sapi obenem enako naraščanje njegove enotnosti in samobitnosti. Zdaj bo pa tudi bravec pritegnil moji trditvi, da naj vidimo v takem razvoju živega bitja obenem prvo in osnovno z a d r u ž n o načelo vsega življskega razvoja. Ena osnovnih strani združne gospodarske misli je v enakomernem poudarku individualne in kolektivne zahteve gospodarskega življenja; zato sta oba, gospodarski individualizem in gospodarski kolektivism, od prave združne misli enako oddaljena. Pravkar smo pa ugotovili, da se tudi samo življenje razvija v znamenju enake borbe proti skrajnemu individualizmu in skrajnemu kolektivismu. Razvoj slehernega organizma ni individualističen (»atomističen«), ker se poslovanje vsakega njegovega žvljskega dela ravna obenem po celotnem teženju živega bitja. Razvoj slehernega organizma pa tudi ni kolektivističen (izključno »totalističen«), ker gre vsakemu njegovemu življskemu delu vendar njegovo posebno poslovanje, kakor ga narekuje njegov notranji ustroj (na pr. oko »vidi«, uho »sliši« itd.). Zato je razvoj živega bitja v osnovah zares le z a d r u ž n o utemeljen.

Pokazana notranja zveza med osnovnim načelom združne gospodarske misli in enako osnovnim načelom samega — življskega razvoja se vidi še v nadaljnjih potankostih. Organizem, živo bitje utegne tudi z b o l e t i. Kaj značilni sta pa vprav dve vrsti takega obolenja. Ali da se prično posamezni življski deli organizma po kakršnikoli poti prekomerno, tako samostojno razvijati, da njih poslovanje ni več v skladu z osnovnimi potrebami celotnega živega bitja (na pr. hipertrofija organov, rak, duševna enostranost, »fiksne« ideje itd.). V skrajnem primeru postaja to pogubno obema, celotnemu živemu bitju in njegovemu prekomerno individualistično razvitemu življskemu delu. Ali pa da se prično posamezni življski deli orga-

nizma zopet po kakršnikoli poti prekomerno, tako »nivelizirati«, da izgublja njih poslovanje vedno več na svoji individualni posebnosti (na pr. splošna atrofija, paraliza, bolešno staranje itd.). V skrajnem primeru postaja to za življenje zopet enako pogubno. In če v tej zvezi preidemo na gospodarsko polje, ali zdaj ne uvidimo, da sta tudi skrajni gospodarski individualizem in kolektivizem enaki obolenji, enako pogubni za — družbo, kakor je omenjeni življenski individualizem in kolektivizem poguben za zdravje poedinega živega bitja. In še nekaj je zdaj na dlani. Že v »Zadruharju« sem mogel omeniti, da zadružna misel ni nobena »kompromisna« misel, temveč da sta narobe vprav gospodarski individualizem in kolektivizem toliko kakor idejni in zgodovinski odpad od zadružne misli. To prevažno dejstvo je zdaj tudi življenski izpričano: gospodarski individualizem in kolektivizem sta obolenji družbe!

Vse to vidimo, ako primerjamo zadružno gibanje z zakonitim razvojem že vsakega poedinega živega bitja. Vse to pa vidimo tudi tedaj, ko primerjamo zadružno gibanje z enako zakonitimi stiki organizma z organizmom, življenja z življenjem. Bravca naj tu na kratko opozorim samo na znane »družinske«, »rodne«, »plemenske« in »rasne« predele skupnega življenja. Tako stopnjevanje dobimo na vseh črtah celokupnega življenja in ne morda le v živalskem in človeškem življenju. Za nas je pa v tem stiku najvažnejše nesporno dejstvo, da se tudi na tej skupnostni ali družni stopnji življenja zopet samo to ponavlja, kar že vemo o sem spadajočem zakonitem razvoju vsakega poedinega živega bitja. Razlika je samo ta, da so na mestu prej omenjenih posameznih »življenskih delov« (na pr. organov) zdaj pač že celotna poedina živa bitja, na mestu teh pa zakonite skupinske celote življenja. V ostalem je pa tudi ta skupinski, družni razvoj življenja v svojih najglobljih osnovah izključno — zadružno utemeljen. Prvič je zdaj reči, da na tej stopnji — posamezna živa bitja ne delujejo povsem samostojno in ločeno, temveč vedno obenem z ozirom na družno celoto, v kateri žive. In drugič je zdaj reči, da gre na tej stopnji — posameznemu živemu bitju vendar tudi njegovo posebno poslovanje, kakor ga narekuje njegov poseben ter lastni notranji ustroj. Primerov za oboje dejstvo je nebroj in jih ni treba posebej navajati. Vsi pa pričajo, da tudi skupinski, družni razvoj življenja ni ne individualističen in ne kolektivističen, pač pa naravnost dobesedno zadružen. In tudi na tej stopnji življenskega razvoja lahko govorimo o dveh kaj značilnih obolenjih skupnega življenja, ki povsem sličita omenjenim dvem obolenjem v razvoju poedinega živega bitja.

Znano je dejstvo, da tudi naravne zakonite življenske skupine obolevajo in v danem primeru celo izumirajo. In tudi tu

sta kaj značilna zlasti dva tipa takega skupinskega obolenja življenja. Ali se prično poedina živa bitja preveč samostojno (»individualno«) razvijati ali pa postaja njih razvoj zopet preveč »niveliziran«, tak, da izgubljajo končno vso silo svojega posebnega in individualnega razvoja. In v skrajnem primeru je oboji razvoj te vrste zopet enako usoden za oba dela, za poedino živo bitje kakor tudi za »višjo« celoto, v kateri ono poedino bitje živi. In zanimivo je, da se da vse to pokazati tudi na določenem razmerju med že omenjenimi in podobnimi tipičnimi oblikami skupnega življenja. To razmerje je namreč drugačno pri zdravem in drugačno pri bolnem stanju skupnega življenja. Omenil sem skupinsko vrsto »družine«, »rodu«, »plemena« in »rase«. Bravec sam čuti, da gre tu za skupinsko stopnjevanje od ožjega k širšemu, od diferenciranega k manj diferenciranemu ali od posebnega (individualnejšega) k splošnemu (kolektivnejšemu). Osnovna zahteva zdravega skupinskega življenjskega razvoja pa je, da razvoj vsakokratne širše življenjske skupine nikoli ne sme iti na račun ožje in ne razvoj ožje na račun širše. Na pr. razvoj najožje, »družinske« skupnosti, ki bi ogražal rodni, plemenski in rasni razvoj življenja, bi končno tudi samo — družino uničil. In obratno bi bil razvoj »rase«, ki bi se emancipiral od plemenskega, rodnega in družinskega razvoja, končno tudi za samo — raso poguben. In naj še izrečno ugotovim, da najdemo ta dejstva izpričana na vsej črti skupinskega življenjskega razvoja in torej na pr. v vegetativno-rastlinski življenjski skupnosti nič manj nego v živalski in človeški. Vse to pa menda dovolj jasno dokazuje, da je tudi osnovno načelo skupinskega življenjskega razvoja toliko kakor — in to zdaj drugo — z a d r u ž n o n a č e l o življenja.

S tem naj bodo moja načelna izvajanja končana. Z njimi sem hotel pokazati, kako je pravo združno gibanje že v izven-gospodarskih osnovah samega življenja zakoreninjeno in kako je zato vsak boj proti združništvu toliko kakor boj — proti življenju. In da me bo bravec še bolje razumel, naj ga izrecno opozorim še na neko važno razliko med podanimi mislimi in mojimi članki v »Zadrugarju«, ki služijo stvarno istemu končnemu cilju. V »Zadrugarju« izhajam namreč prvenstveno samo iz takih življenjskih dejstev, ki so samo za človeka značilni in merijo na posebno neprirodno, o s e b n o - d u h o v n o ali zgodovinsko-kulturno svojstvo človeške narave. To bi pa nasprotniku utegnilo biti povod za misel, da so moja dokazovanja preenostranska in da bi mogle proti njim govoriti mnogo globlje osnove življenja, kakor so značilne za vse življenje in ne le človeško. Uprav zato sem začutil potrebo, da ojačim združno misel tudi še s takega občeživljenjskega vidika. V pričujočem članku sem navedel samo dve taki

osnovni potezi vsega življenja na zemlji, ki pričata, da je zadrúžna misel in samo ona na gospodarskem polju to, kar bi bila prava življenska misel na polju — življenja.

Tak ó bi lahko govoril še o važnem tretjem zadrúžnem načelu življenja. Že v »Zadrugarju« sem ugotovil, da je zadrúžna misel taka gospodarska misel, ki vidi v gospodarstvu osnovno sredstvo življenja in ki zato tudi gospodarstvo podreja osnovnim ter izvengospodarskim namenom življenja. Zadrúžna misel daje prednost življenju in podpira gospodarstvo samo kot neobhodno pomagalo življenja. Podobno zakonitost pa izpričuje tudi izvengospodarski življenski razvoj vsakega živega bitja. Na pr. živalski organizem proizvaja tudi take oblike, ki so mu samo kot sredstvo potrebne. Sem spada recimo rogovje, oklep, mišice itd. Prevažno je pa nadaljnje dejstvo, da je sem spadajoči razvoj organizma samo tedaj »normalen« in »zdrav«, ko razvoj takih sredstev ne gre na račun tega, kar je organizmu neposredno potrebno. Na primer znane »predpotopne« živali (različni »zauri«) so zato izumrle, ker njihova življenska sredstva niso bila več primerna za dejanske in neposredne potrebe življenja. Veselilo bi me nadaljevanje teh misli v »Zadrugarju«, kjer bi šele mogel podati svoj celotni dokaz za svoje prepričanje, da je pravi načelni nauk o zadrúžnem gibanju res samo posebna, namreč gospodarska oblika edinega pravega življenskega nauka.

E. Klebel:

V zadrúžni šoli v Freidorfu

Mednarodna zadrúžna zveza v Londonu, v kateri je včlanjenih 43 držav vsega sveta, prireja vsako leto v raznih državah zadrúžne poučne tečaje. Na željo švicarskih zadrug se je lani ta tečaj vršil od 13. do 27. julija v Baslu, največjem zadrúžnem centru Švice.

Z večernim brzim vlakom, ki je imel direktno zvezo z Baslom, se je odpeljalo 18 Jugoslovanov, ki so jih delegirale naše zadruge na ta zadrúžni tečaj. Kmalu nas je pripeljal hlapon pod Karavanke. Tužno se je pred nami vila pokrajina neodrešenega Korotana in tužne so bile naše misli vse tja do Beljaka.

V Špitalu smo dali slovo parni lokomotivi in že nas preko Tur vleče električni stroj vso pot do Basla. V jutranjem svitu dospemo v Inomost in dalje preko lepega Arlberga do švicarske meje v Buchs. Po kontroli, ki je bila kmalu izvršena, se po enourni vožnji že vozimo mimo dolgega Curiškega jezera. Vlak drvi vedno hitreje, ker je zamujen, in po nekaj elegantnih lokih skozi predore pred mestom uvozi na postajo Zürich. Po

kratkem postanku smo nadaljevali vožnjo proti Baslu, kamor smo dospeli popoldne.

V šoli

V Baslu so nas sprejeli zastopniki zadružne šole, na čelu jim ljubeznivi in neumorni duševni vodja švicarskega zadružništva dr. Bernhard Jaeggi. Po pozdravu smo se odpeljali na svoj cilj, v Freidorf pri Baslu v zadružni seminar. Vsa v zastavah je sprejemala naselbina Freidorf posetnike zadružnega tečaja, ki so prihiteli iz vseh delov sveta. V lepi dvorani zadružne šole se nas je do večera zbralo 84 udeležencev iz raznih držav, celo iz oddaljene Indije in Amerike, Finske, Norveške itd. Skupina Jugoslovanov je bila razen skupine Angležev naj-

V zadružni šoli v Freidorfu

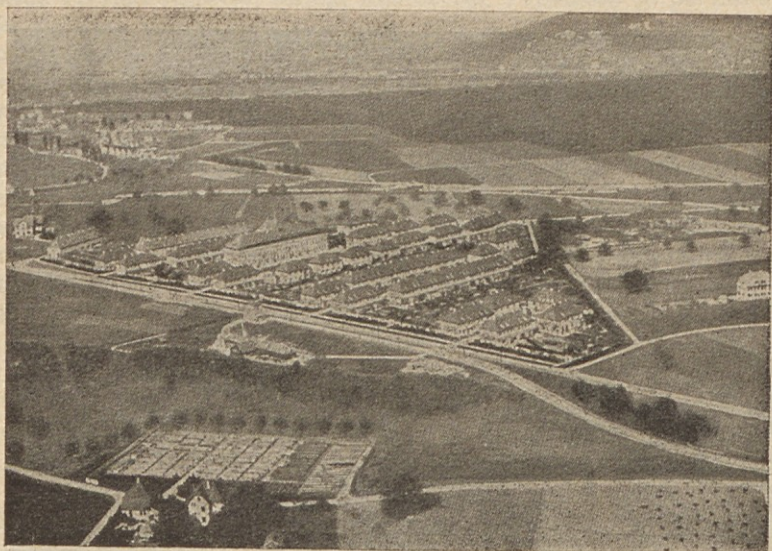
močnejša. Tudi naši bratje Bolgari so bili častno zastopani. Ravnatelj šole Watkins je podal najprvo kratka navodila za delo v tečaju. Vse je bilo določeno točno po programu.

Skozi 14 dni so se vršila dopoldne strokovna predavanja o najaktualnejših zadružnih vprašanjih. Predavatelji, tudi iz raznih držav, so bili sami priznani delavci v zadružnem pokretu. Po vsakem referatu je sledila podrobna debata. Vsako popoldne pa je bilo določeno za ogled zadružnih ustanov v Baslu samem, kakor tudi v njegovi najbližji okolici. Saj je Basel danes sedež Zveze švicarskih zadrug (Verband Schweizerischer

Konsumvereine, kratko V. S. K.) in mesto, v katerem je združništvo najbolj razvito. Prav radi tega so se Švicarji odločili, da se je ta tečaj vršil v Freidorfu, predmestju Basla, kejr so koncentrirane skoro vse njihove zadružne ustanove.

Kolonija Freidorf

Naj na kratko opišem zadružno naselbino Freidorf. Kot pri vseh drugih državah po vojni je tudi v Švici nastalo veliko pomanjkanje stanovanj. Zveza švičarskih zadrug se je v letu 1923. na pobudo dr. Jaeggija odločila, da v predmestju Basla v Freidorfu sezida iz svojih čistih dohodkov stanovanjsko kolonijo za svoje zadružnike. Zemljišče obsega ca 90.000 m² ter je na njem zgrajenih 119 hiš, eno in dvostanovanjskih. V sre-

Kolonija Freidorf

dini kolonije je lepo urejen park z lepim in impozantnim zadružnim domom. Vsa kolonija je sezidana po enotnem sistemu in jo ličijo lepo urejene ceste in vrtovi. V zadružnem domu so šolski prostori zadružne šole, velika dvorana za predavanja, prireditve ter kino, v katerem se v prvi vrsti predvajajo zadružni propagandni filmi. Dalje se v tem poslopju nahaja še zadružna prodajalna in restavracija s ca. 30 sobami. Za razvedrilo so pa preskrbeli z lepo urejeno telovadnico in kegljiščem. Vsa kolonija je stala 7.500.000 Sfr. Je to ogromna vsota, s katero bi pri nas lahko zazidali skoro še polovico toliko hiš. Vsa kolonija je zadruga zase ter članica V. S. K. Stanovalci

plačujejo letno najemnino ter se vsakokrat en višek porabi za nadaljnjo zidavo.

Zadružno šolstvo

Da je za nadaljnji razmah zadružništva potrebna tudi primerna vzgoja, je najbolje razumel zopet neumorni takratni predsednik uprave Zveze švicarskih zadrug dr. Jaeggi. Ni dovolj, da imaš lepo urejeno trgovino in drugo reklamo, temveč je še potrebno, da je osebje, ki mora biti takorekoč duša, živa reklama zadružnega pokreta, dovolj izvežbano. Zadružna šola (seminar) hoče zato osebje teoretično in praktično izobraziti in spopolniti za uspešno zadružno delo. Človeku se stavlja vedno težje naloge. Česar pred leti pomočniku ali uslužbencu ni bilo treba vedeti, to je danes neobhodno potrebno. Največja napaka, ki ovira napredek, je mišljenje, da ne potrebuje človek, čim stopi v poklic, bilo v kateregakoli, nobene nadaljnje izobrazbe. Ko pa vrže takega tok življenja v nove razmere ali ga postavi pred nove naloge, si ne ve pomagati. To je dr. Jaeggi prav dobro razumel in šel z elanom na delo. Ustanovil je v letu 1923. zadružno šolo v Freidorfu. Za temelj tej šoli je podaril kot ustanovnino 50.000 Sfr., ki je nedotakljiva. Z raznimi podporami Švicarske zadružne zveze ter okrožnih zadružnih zvez je kapital naraščal od leta do leta tako, da je znašal ob koncu leta 1933. 536.000 Sfr. Pripomogle so k temu z večjimi zneski tudi posamezne manjše zadruge, ki so spoznale dobrino te zadružne ustanove. Neredki so bili tudi privatniki s svojimi prispevki.

V zadružni šoli v Freidorfu so se vršili doslej že sledeči tečaji:

Polletni tečaj za vzgojo mladih zadružnih nastavlencev.

Četrtni tečaj za teoretično in praktično izvežbanje prodajniškega osebja.

Tečaji za zadružno vedo za upravnike, odbornike, propagandiste itd.

Specijalni tečaji za izobrazbo prodajnega osebja za čevlje in manufakturo

ter poleg drugih še dveletni tečaj za prodajalke.

Na kratko naj orišem organizacijo zadnje omenjenega tečaja, ki se je pričel l. 1933. V ta tečaj je veliko poklicanih, a malo izvoljenih. V prvi tečaj jih je uprava od 70 prijavljenih in to iz vseh delov Švice, sprejela samo 16. Namen tečaja je, izvežbati teoretično in praktično prodajalke v prodajni službi skupno z gospodinjstvom. Tu se postopa strogo po načelih, da mora biti nauk o teoriji in praksi tesno med seboj povezan. Gojenkam je v koloniji odrejeno posebno poslopje, v katerem stanujejo. Šolski red je sledeči:

a) Praktično udejstvovanje v hiši, kuhinji in na vrtu.

b) Praktično učenje v trgovini v Freidorfu v skupinah 4 do 6, dnevno od 9. — 12. in od 16. — 19. ure.

c) Teoretični pouk, ki se vrši dnevno od 8. — 9. in od 14. — 16. ure. Preostali čas skrbijo učenke za telesno vzgojo, petje in zabavo. Celokupno vodstvo je poverjeno vodji zadružne šole dr. Jaeggiju. Stalnih učnih moči je 9 razen drugih referentov, ki od časa do časa predavajo iz zadružne in razne druge gospodarske literature.

Gojenke si morajo same kuhati, pospravljati, prati, obdelovati vrtove, paziti na deco itd. Vodijo pod nadzorstvom vse gospodinjske posle in se menjajo vsak dan.

Druga skupina gojenk je pa med tem praktično zaposlena v zadružni trgovini. Tu pričenjajo z najnižjim delom, čiščenjem prahu, ribanjem poda, pospravljanjem. Šele ko se temu temeljito priuče, jih dodelijo v pomoč izvežbani prodajalki, ki ima nalogo, stalno jih učiti tehnike postrežbe.

Načelo, ki ga uči zadružna teorija, je, da mora biti prodajalec ona oseba, ki vzdržuje vezo med zadrugo in konzumentom. Prodajalec mora dajati gospodinji pravilne nasvete in navodila, propagirati mora za lastne izdelke svojih ustanov itd.

Po dovršenem dveletnem tečaju gojenkam zadružna šola takoj preskrbi zaposlitev. Da je to osebje res odlično, priča dejstvo, da posamezne zadruge komaj čakajo, da jim šola dodeli svoje gojenke.

Koliko važnost polaga švicarsko zadružništvo baš na dobro izvežbano osebje, pričajo številke. Od pričenši leta 1926. pa do 1933. je posetilo zadružno šolo in razne tečaje v Švici 1875 oseb, med temi 1483 žensk in 392 moških. Vseti so pri tem tudi inozemci. Zanimivo je tudi to, da smo povsod, kjer smo si ogledovali zadružne trgovine, videli ženske nastavljenke in le malo moških.

Zveza švicarskih zadrug (V. S. K.)

Zveza švicarskih zadrug je bila v letu 1890. osnovana kot društvo ter v letu 1893. preosnovana v zadrugo in je obenem zadružna zveza, v kateri je včlanjenih danes 533 raznih zadrug. Te zadruge so včlanjene še v takozvane »okrožne zveze«, ki jih je danes 12 po vsem teritoriju Švice. Namen Zveze je, celotno konzumno moč švicarskega naroda organizirati na zadružni podlagi. V V. S. K. združene zadruge oskrbujejo okroglo 420.000 družin. V letu 1933. so vse zadruge dosegle preko 300 milijonov švicarskih frankov prometa s svojimi člani. Zveza kupuje in posreduje za svoje zadruge preskrbo z vsemi živežnimi potrebščinami, manufakturo in čevlji, kurivom itd.

Zvezine ustanove

Da Zveza ni samo posredovalec med producentom in zadružno, in da je stremela tudi po lastni produkciji, dokazujejo njene lastne ustanove. Zveza ima danes v obratu:

Veliko pražilnico kave v svojih modernih skladiščih v Prattelnu blizu Basla, dalje mlin za razne dišave, mlin za koruzo, svojo lastno in moderno urejeno tiskarno in knjigoveznico ter razna gospodarska posestva — ekonomije — v skupnem okroglo 1000 ha ter končno počitniške kolonije v Weggisu ob divnem Vierwaldstättskem jezeru in Jongnyu pri Veveyu.

Omeniti moramo še Zavarovalnico švicarskih zadrug za zadružno in njemu sorodno osebje. Dalje švicarsko ljudsko za-

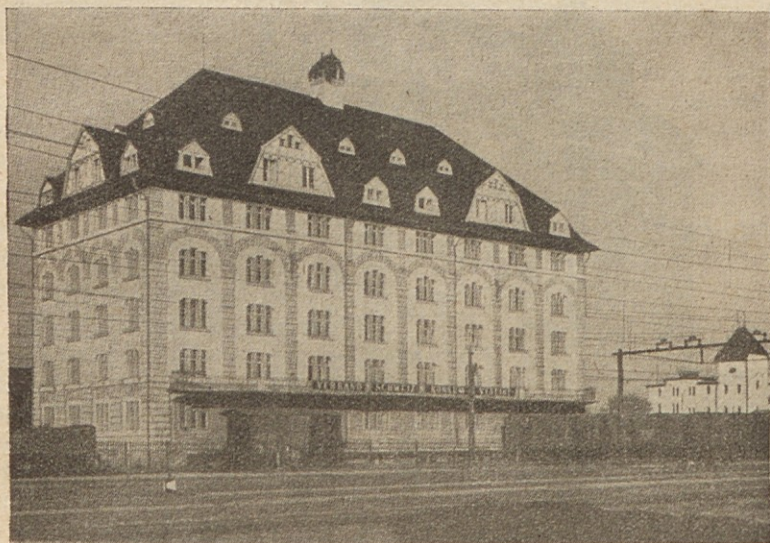

Zadružna tiskarna

varovalnico v Baslu in Mlinsko zadrugo švic. zadrug v Zürichu, ki je lastnica največjega mlina v Švici, ki zmelje letno 250.000 kvintalov žita. Dalje tovarno čevljev v Baslu, ki zaposluje 212 oseb ter izdelava dnevno do 400 parov čevljev, Mlekarsko zadrugo, Zadrugo za povrtnino, Zadružno centralno banko v Baslu ter tovarno za cigare v Menziken.

Lep vtis je na vse udeležence napravilo impozantno poslovanje zadružne tiskarne in knjigoveznice. Tu smo šele videli, kako cenijo v drugih državah zadružno propagando. Spoznali smo,

da tudi združništvo brez primerne propagande ne more uspevati. V tiskarni so nameščeni najmodernejši stroji. Razen listov se tiska tu v večini vsa združna literatura, razne tiskovine itd. Zveza izdaja svoje liste v treh jezikih: nemščini, francoščini in italijanščini. List »Schweiz. Kosum-Verein« izhaja tedensko v 4550, v francoščini 1350 in italijanščini v 850 izvodih. Zveza izdaja tedensko še list »Genossenschaftliches Volksblatt« v vseh treh jezikih. Skupno so v letu 1934. odposlali čez 18 milijonov izvodov združnih listov. Ogledali smo si tudi lepo in moderno urejena Zvezina skladišča v Prattelnu. Velike količine kolonijalne robe naročajo direktno iz inozemstva, kar je vsekakor potrebno za 533 zadrug. Kavo naročajo direktno iz Amerike. Umevno je, da pri tako velikem odjemu dosežejo ugodno ceno.

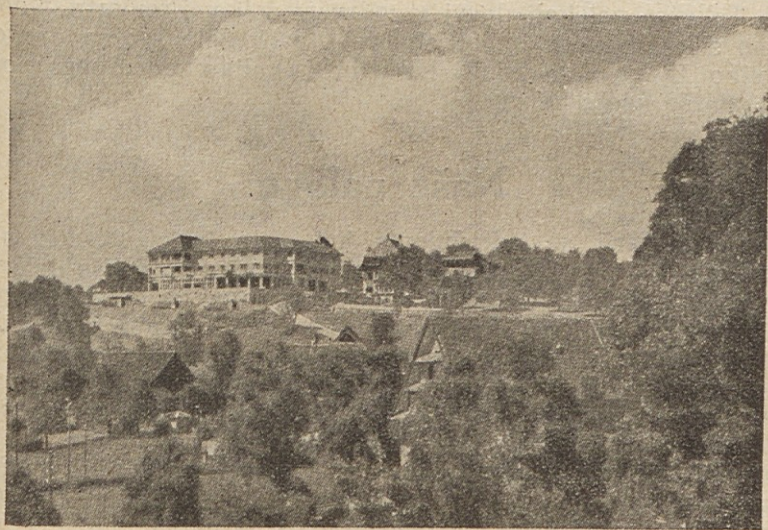
V. S. K. skladišče v Prattelnu

Mlekarna oddaja v mesto Basel dnevno 40.000 litrov mleka, ki ga dobiva iz svojih podeželskih mlekarskih zadrug v bližnji okolici. Mleka tu ne pasterizirajo, temveč ohladijo do $+3^{\circ}$. V mlekarni izdelujejo tudi čajno maslo ter razne vrste sira. Ko sem pomislil na obrat v naši mlekarni, sem imel prav neprijeten občutek. Zavest članov je tu v Švici pač na višku.

Moderno urejena pekarija lahko speče 18.000 kg kruha v 6 urah, pri celodnevem obratu pa 80.000 kg. Na leto spečejo 160 tisoč kg raznega biskvita. Stroj, ki avtomatično tehta, izdelava v eni uri 8000 komadov žemelj.

Švicarji imajo tudi pohištveno zadrugo. Izbera je jako lepa, pač pa so cene za naše razmere, četudi vpoštevamo valutno razliko, skrajno visoke. Vendar ima tudi ta zadruga v Baslu precej prometa.

Lepega popoldne smo se odpeljali na ogled zadružne ekonomije v Briesachu. Zveza je s svojimi posestvi imela precej izkustev. Posestvo obsega 54 ha zemlje. Redijo samo 40 glav živine in to povečini krave mlekarice. Eksport mlečnih izdelkov iz Švice je v zadnjih letih vsled konkurence drugih držav ogromno padel. Vsled tega ne redijo na posestvih preveč živine. Kjer so stali svoje čase pašniki, obdelujejo sedaj zemljo in sejejo pšenico.

Počitniška kolonija v Weggisu

Največje zanimanje med udeleženci je vzbujal poset počitniške kolonije v Weggisu. Celodnevna pot nas je peljala po lepi renski dolini v smer proti Zürichu in od tu dalje k Vierwaldstättskemu jezeru, kjer leži ta lepa počitniška kolonija, pod vznožjem Rigi planine. Vsi udeleženci so bili vzhičeni nad lepoto tega kraja in zopet je bil tu neumorni dr. Jaeggi, ki je dajal slehernemu zaprosena pojasnila. Pristop v to kolonijo ima vsak zadružnik za primerno odškodnino. Poslopje je lepo moderno zidano, s krasno urejenimi terasami in stanovanjskimi prostori. Leži na mali planotici nad jezerom. Nazaj grede nas je pot vodila preko jezera v Luzern in od tam zopet nazaj v Basel k nadaljnjemu delu.

Po strokovnih predavanjih v dopoldnevih in raznih ogledih združnih ustanov popoldan smo se proti večeru shajali združni učenci k skupnim razgovorom o združništvu, izmenjavali misli in se medsebojno informirali o svojem pokretu, nalogah in ciljih.

Švicarski združni tovariši so nam šli povsod z veliko ljubeznivostjo na roko ter skrbeli obenem tudi za razvedrilo v Freidorfu. Vodja jugoslovanske delegacije g. Djurdjić je bil vedno zadovoljen, samo enkrat sem videl njegovo lice plaho, ko smo sedeli v Baslu v neki restavraciji, kjer je moral plačati za eno limonado 17 dinarjev. Še danes mi je v spominu njegovo začudenje — »ajd da begamo, gdje je izlaz,« vendar smo ga kmalu potolažili.

Tako so potekali dnevi v združni šoli v Freidorfu. Mnogo smo slišali novega in koristnega. Človek šele spozna drugod, koliko bi se dalo še pri nas storiti, koliko združnega polja imamo še neobdelanega.

Naše naloge

Železničarji se udružujemo kot delojemalci v strokovnih organizacijah, da bi dosegli s skupnim nastopom boljše delovne in mezдне pogoje. Uspeh ni odvisen samo od vsakokratnih prilik, temveč tudi od spretnosti naših organizacij in zavednosti ter sloge med članstvom. Plače, katere prejemamo, so podlaga našega gospodarstva. Kdor gospodari umno s svojimi prejemki, zamore dobiti za isto vsoto več in za svoje življenje koristnejših dobrin kakor tisti, ki troši brez preudarka. Poedinec pa je preslab, ne more doseči samo s svojimi sredstvi znatnejših uspehov; zato so potrebne gospodarske, humanitarne, kulturne in slične organizacije, ki omogočajo s skupnim delom z najmanjšimi sredstvi največje uspehe.

Slično kot v strokovnih organizacijah se približujemo svojemu cilju tudi v gospodarskih in drugih organizacijah le takrat, če smo njihovi zavedni, zvesti in v slogi živeči člani.

Nabavljalne zadruge s skupnimi nabavkami in organiziranim razdeljevanjem znižujejo cene potrošnim predmetom. V kreditne zadruge vlagamo plodonosno svoje prihranke in jih stavljamo pod ugodnimi pogoji na razpolago svojim tovarišem, kadar potrebujejo posojila. Čebelarske in proizvajalne zadruge vnovčujejo naše pridelke, ki bi jih morali sicer kot poedinci največkrat oddajati pod manj ugodnimi pogoji. Na podoben način dosegamo svoje namene tudi v humanitarnih in kulturnih organizacijah.

Od vsake teh organizacij pa smemo pričakovati vedno le to, kar je njen glavni namen: Nabavljalna zadruga ni ustanovljena

za to, da bi priborila svojim članom zvišanje prejemkov. Ona stavlja članom — vsakomur po njegovi kupni sposobnosti — na razpolago potrošne predmete, ki jih skuša na najugodnejši način po možnosti dobavljati direktno od producenta. Brezplačno ali pod pravično ceno pa zadruga seveda ne bo mogla svojim članom nikdar dobavljati življenskih potrebščin. Tudi Čebelarska zadruga ne more vnovčiti medu, ki so ga ji člani oddali, preko tržnih cen, ona more kot večja, sposobnejša organizacija poiskati le najboljši trg in doseči najpovoljnejše prodajne pogoje. Kdor tako presoja naloge svojih ustanov, ta se jih bo vedno z zadovoljstvom in zvestobo oklepal.

Upravna hišica Nabavljalne zadruga v Martuljku (v gradbi)

Objektiven opazovalec mora priznati, da smo železničarji že na široko zasnovali in razpredli svoje delo za olajšanje življenja; saj le na ta način nam je vsaj kolikortoliko mogoče pri tako bornih prejemkih zadostiti zahtevam težke in odgovorne službe. Zavedati pa se moramo, da imamo v svojih vrstah še mnogo, mnogo gorja in bede in da smo jo dolžni vsaj lajšati, če je že ne moremo odpraviti. Zato pa je treba mnogo požrtvovalnega, energičnega dela in študija, dobrih voditeljev in marljivih delavcev! Sistematično organizirano podrobno delo, ki naj ne bo samo plod osebne ambicije poedinca, temveč izraz ljubezni do bližnjega, nas mora dovesti na pot lepše in boljše

bodočnosti. Pri tem delu, ki se naj vrši ob sodelovanju vseh železničarjev in vseh železničarskih organizacij, pripada finančno jačjim ustanovam dolžnost inicijative tudi na poljih, ki nimajo neposredne veze z zadruginim glavnim namenom. Na primer: Nabavljalna zadruga ima neposredno namen, nabavljati svojim članom življenske potrebščine po pravičnih cenah. Vsak član jih more kupovati le v mejah svojih prejemkov. Da bi si jih pa člani vendar mogli oskrbeti v dovoljni meri, je posredno in do neke mere dolžnost Nabavljalne zadruge, iskati inicijative in možnosti, da se člani ob sodelovanju z njo še na kak drug način gospodarsko okrepijo. Zadruga mora podpreti vsa stremljenja, ki so v stanu doseči razumno gospodarjenje članov in njihovih družin. To jim more nuditi s pukom, s tiskom in predavanji. Iskati mora novih virov gospodarskega udejstvovanja, da jim zviša kupno moč. Pomagati jim mora odstranjevati vse zlo, ki jih spravlja v težave in nesreče. Sodelovati mora pri zdravstvenem utrjevanju članov in njihovih družin itd.

Da ravedemo par primerov inicijative, katero smo dali v železniški Nabavljalni zadrugi v preteklem letu in ki so pokazali že ugodne uspehe.

V »Zadrukarju« smo propagirali nabiranje zdravih njih zelišč. Odzvali so se sicer nabiralci v manjšem, pa vendar že zadovoljivem številu. Na žalost nam je manjkalo dobrih, ne že prezaposlenih organizatorjev, da bi ostala ta akcija v naših rokah. Napotiti smo morali nabiralce na drugo, izvenželezničarsko združno ustanovo, kjer se prav pohvalno izražajo o železničarjih — nabiralcih, ki bodo tvorili njihov dober in stalen kader. Delo nabiralcev ni ostalo za nje brez materielne koristi.

Prve uspehe beležijo člani, ki so nam oddali letos maline in sadje, da smo sami izdelovali malinov sok in marmelade. Nekaj železničarskih družin zaposlujemo s šivanjem, tako da je pretežen del perila, katerega imamo v Nabavljalni zadrugi, že delo naših članov in njihovih svojcev. Postopoma in previdno v zvezi z ostalimi zadrugami hočemo korakati k samoproizvodnji, da dosežemo pravično ceno potrošnim predmetom in tako ustrezajočo zaposlitev svojcev naših članov.

Železničarska čebelarska zadruga, katere člani so tudi naši člani, je dobavila Nabavljalni zadrugi v letih svojega obstoja ves potreben med, čigar konzum smo v našem »Zadrukarju« z velikim uspehom priporočali.

Kjerkoli se more z razpoložljivimi sredstvi koristiti čimvečjemu številu našega članstva, naj bo dolžnost in naloga Nabavljalne zadruge, da to izvrši.

Največ zla prizadevajo našim članom bolezni v družini. Dnevno čujemo njihove obupne klice po podpori ob nesreči, katero povzročajo njihovim družinam zlasti tuberku-

loza in oslabeledost vsled nezadosne prehrane. Podpore, ki jih dajemo poedincem, se največkrat porazgube brez efekta. Pri-tegniti moramo skromnim sredstvom, katera ima za te namene naša Nabavljalna zadruga, še požrtvovalno delo svojih rok. Slediti moramo zgledom, ki nam jih dajejo zadruge v sosednjih državah, v katerih železničarji in zadrugarji tudi ne živijo v sijajnejših prilikah kot mi. Zgraditi moramo tekom prihodnje dobe letoviške domove, v katerih bo našla prostor oslabeleda deca. Zgraditi bomo morali domove, v katerih bodo iskali naši člani v času letnega odmora in njihovi svoji z najmanjšimi stroški okrepitve od napornega dela po težki službi in vsled oslabeledosti po prestanih boleznih itd.

Pred par leti smo kupili v Gozdu Martuljku (750 m nad morjem, par minut oddaljeno od postajališča Gozda Martuljka in 3 km od Kranjske gore) obširno zemljišče, kjer naj bi po-stopoma tekom let zgradili letoviško kolonijo za deco, člane in uslužbence Nabavljalne zadruge. Tu smo postavili v minuli jeseni malo upravno hišico. Spomladi bomo formirali delovno kolonijo iz sinov naših članov, ki čakajo neplodno na službe. 25 mladeničem v starosti 16 — 24 let bomo v tej delovni koloniji nudili stan in zdravo prehrano. V čistem gorskem zraku, prežeti zadružnega idealizma bodo vihteli krampe in lopate, da uredijo v bodoči letoviški koloniji cesto, vodovod, kopališče in manjše druge naprave.

Poleg letoviške kolonije nas bodo čakale v bodočnosti še mnoge druge naloge. Misliti bodemo morali tudi na one naše železničarske veterane, na one naše železničarske ženice, ki kot zavedni zadrugarji in zadrugarice prinašajo skozi dolga leta vse svoje prejemke v zadrugo, ki ostanejo na večer svojega življenja osameli in betežni. Tudi njim oskrbimo dom, v katerem jim bodo njihova skromna sredstva omogočala človeka dostojno življenje.

Dolga je pot, ne bomo zamogli vsega naenkrat. Koliko po-zrtvovalnosti hočemo položiti na oltar skupnosti in za poedinca, je odvisno od nas samih. Vedno pa moramo imeti pred očmi, da pridejo lahko še hujši časi, zato je treba že sedaj podvoje-nega dela, vsestranske vzpodbude, da ne omagamo! Vsak po svojih močeh naj doprinaša k delu! Iz zadruge mora proč vse, kar člane razdvaja, dnevna politika v njej ne sme najti mesta — ljubezen do bližnjega ostani v njej zvezda vodnica! Preneha naj neplodna kritika, ki jemlje le veselje do dela onim, ki se postavljajo v vrsto zadružnih delavcev. Kdor noče sodelovati na izgraditvi naše bodočnosti, naj stopi ob stran in pusti prosto pot vsem, ki imajo voljo posvetiti se delu v dobrobit naše skupnosti!

P.

Železničarski mladinski dom

Spomenik Viteškemu kralju Aleksandru I. Zedinitelju

Viteški kralj Aleksander I. je uresničil naš stoletni sen: privedel nas je v svobodno, zedinjeno Jugoslavijo. Ogenj ljubezni bo žarel trajno v srcu slehernega iskrenega Jugoslovana do Njega, ki je dovršil to veliko delo. Narod mu postavlja bronaste in kamenite spomenike kot viden zunanji znak svoje hvaležnosti.

Nad vse časten je bil tudi odziv železničarjev ljubljanske železniške direkcije na klic direktorja g. Josipa Cugmusa, da prispevajo k zbirki za spomenik svojemu Viteškemu kralju. Kljub najtežjim denarnim stiskam ni hotel pri tem nikdo zaostati. In ko je bilo zbranih četrť milijona dinarjev, je bilo treba razmisliti, kako bomo najlepše s temi sredstvi izvedli počastitev. Že po nekaj sejah, na katerih so se temeljito pretresle vse možnosti, so zastopniki vseh železničarskih strokovnih, gospodarskih in kulturnih organizacij sklenili soglasno, da bo dom, ki bo namenjen okrepitvi železničarske mladine, najbolj primerna oddolžitev delu in stremljenjem Viteškega kralja Aleksandra I.

Glede zgradbe tega doma so se izjavili kompetentni činitelji:

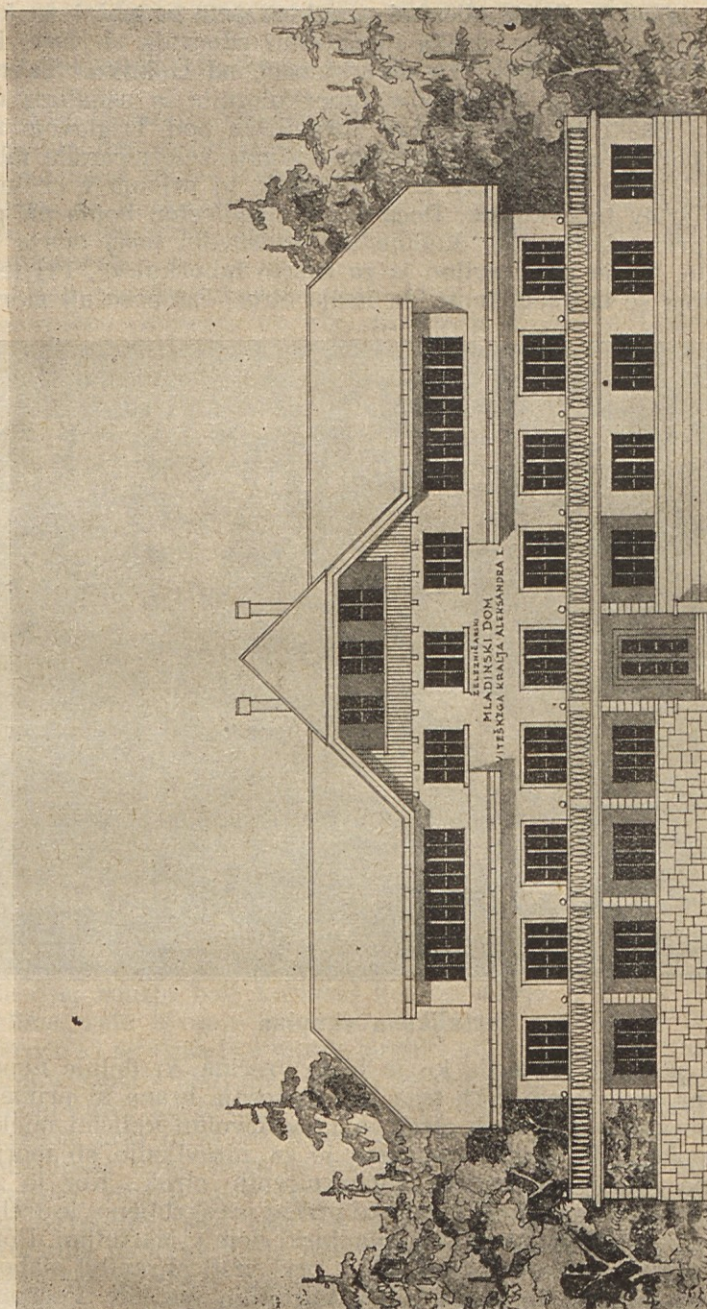
Dolgoletni šef-zdravnik ljubljanske železniške direkcije gospod dr. Josip Tičar: »Ogledal sem si prostor Nabavljalne zadruge v Martuljku, kjer naj bi se po njenem predlogu postavil dom za železničarsko mladino. Doslej je za bivanje naše mladine ob morju že v precejšnji meri preskrbljeno. Mariborska Jadranska straža ima že svoj dom ob morju. Bolniški fond ima svoje domove v Kaštelu Lukšiću in v Dubrovniku, dočim nimajo železničarji v vsej Jugoslaviji mladinskega doma v gorah. Bolniški fond je mogel vsled tega doslej dajati samo podpore za zdravljenje ob morju. Iz zdravstvenega vidika pa je bivanje v gorah za oslabele deco, katere imamo žalibog tako veliko število, mnogo bolj koristno kot ob morju. Pri nas je hladna klima, zato bivanje samo ob morju ne zadošča, in bi morali otroci, ki se vračajo z morja, prebiti nekaj časa še v planinskem zraku. Dom v Martuljku pa se bo mogel uporabljati tudi v zimskem času, ko je tam še sonca in čistega zraka. Martuljek je krasen kraj in si je težko zamisliti primernejšega kraja za mladinski dom. Lega je zaščitená pred severnimi in južnimi vetrovi, viharji niso pogosti, vetrovi so zmerni, kar je ugodno za okrepitev dece. Ko se bodo naši ljudje prepričali, kako koristna naprava bo ta mladinski dom, bo prav gotovo v njem premalo prostora. Lepšega spomenika Viteškemu kralju Aleksandru I. železničarji ne morejo postaviti kot bo železničarski mladinski dom v Martuljku!«

Železniški zdravnik, specialist za otroške bolezni g. dr. A. Breclj je ugotovil: »S sličnimi problemi sem se pečal že kot načelnik invalidskega odseka in oblastni odbornik ob času, ko smo ustanovili sanatorij za tuberkulozne na Golniku. Takrat smo projektirali za zdravljenje tuberkuloznih še sanatorij ob morju v Baški in visokogorsko zdravilišče pod Triglavom na Velem polju. Zasledujem zdravstveno stanje železničarske mladine že deveto leto. Dobra četrtina otrok, ki prihaja v ordinacijo, je žrtev tuberkuloze. Deca je ali manifestno bolna ali pa ima zaprto tuberkulozo. Mnenje o vsezdravilni moči morja je zastarelo. Morje je zdravilno le za zaprto tuberkulozo. Pri tem pa obstoja še ta neugodnost, da imajo otroci čas posecati morje

Martuljkova skupina

samo v poletnih mesecih, ko je huda vročina, ki deluje nepovoljno na zdravljenje. Vrh tega tudi tamošnja hrana ni primerena za okrepitev slabotnih otrok in ni v dovoljni količini mleka na razpolago. Po mojih izkušnjah je za zdravljenje ob morju sposobna samo ena tretjina tuberkuloznih otrok. Ker je za oddih in zabavo otrok ob morju že precej preskrbljeno, je treba toplo priporočati, da se zgradi mladinski dom v Martuljku. Dom v planinskem zraku bo služil res v prvi vrsti okrepitvi slabotnih otrok. Sezona bo mogla biti v Martuljku vse leto. Posebno je priporočljivo, da se deca po zdravljenju v Topolščici zadržuje

Železničarski mladinski dom v Martuljku
V spomin Viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja

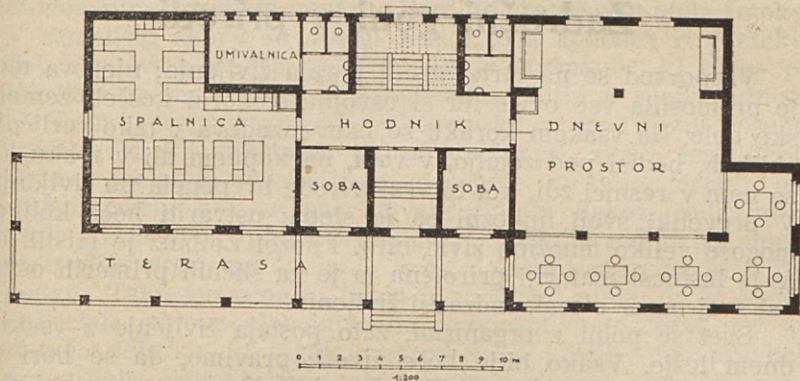
še nekaj časa v okrevališču v planinskem kraju v Martuljku, da se utrdi, preden se vrne domov.«

Tem tako prepričevalnim izvajanjem naših odličnih strokovnjakov je sledil ob upoštevanju denarnih sredstev, ki so na razpolago in ki si jih lahko z delom še pribavimo, sklep, da postavimo železničarji ljubljanske železniške direkcije v letu 1936 v Martuljku na Gorenjskem, v idiličnem planinskem kraju: Železničarski mladinski dom v spomin Viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja.

Petčlanski odbor pod predsedstvom g. direktorja Josipa Cugmusa bo izvedel ta sklep. Sedaj je v študiju osnutek mladinskega doma (Glej slike!). Po tej študiji bi se postavil mladinski dom poleg zemljišča Nabavljalne zadruga. Dom ima prostora za 100 otrok in za potrebno nadzorno osebje. V pritličju je

PRITLIČJE:

1:200.

Tloris

velika dnevna soba, ordinacijska in sprejemna soba, skupna spalnica, umivalnice in stranišča, v prvem nadstropju in v podstrešju so spalni prostori in pritikline. V domu je vodovod in električna razsvetljava. Stroški za ta dom so predvideni na ca. 600.000 Din. Prehrano bi oskrbovala Nabavljalna zadruga v svoji skupni menzi vsem, ki bi letovali v letoviški koloniji v Martuljku. V bližini železničarskega mladinskega doma ob potoku Hudniku se bo zgradilo kopališče z bazenom v velikosti 10×25 m. Dnevni stroški za popolno oskrbo enega otroka ne bodo presegali zneska 12 Din. Začasno in dokler bi se ne uredilo vprašanje šole v Martuljku, bi letovala šolska deca le v počitniških mesecih, t. j. o Božiču, Veliki noči in velikih

počitnicah. Če računamo na otroka 3 tedne letovanja, bo letovalo v tem domu letno nad 400 šoloobveznih otrok.

Neprecenljiva bo korist, ki jo bo imela deca s tem, da si okrepi in utrdi v dobi svojega razvoja, ko potrebuje največ telesne nege, svoje zdravje, mnogo trpljenja, gorja in stroškov bode odvzeto staršem, ki bodo dobili v železničarskem mladinskem domu možnost za redno in zdravo oskrbo svojih otrok.

Volje Viteškega kralja Aleksandra I. res ne bomo mogli bolje izvršiti, kakor če vsi železničarji enodušno usmerimo svoje stremljenje in delo za čimprejšnje uresničenje Železničarskega mladinskega doma v Martuljku.

P.

Združevanje je prav tako naraven zakon kot medsebojna borba. (Kropotkin.)

V. Petkovšek:

Zadružni goni v prirodi

Vsepovsod se na mrtvi grudi poraja življenje; njegova moč je premostila vse ovire ter si osvojila sleherni košček zemeljske oble. Na vsakem koraku se nam razodeva v tako različnih oblikah, bodisi pod zemljo, v vodi, na kopnem ali v zraku, da se nam v resnici zdi, kot bi vsa priroda hrepenela po življenju. V preveliki svoji ljubezni pa je slepa: ustvariti hoče kolikor mogoče veliko množino živih bitij. Filozof Leibniz je mislil, da je ta lastnost materiji prirojena in je na sličnih primerih osnoval svoj nazor o maksimizaciji življenja.

Svet se polni z organizmi, zato postaja življenje z vsakim dnem težje. Vsako bitje hoče živeti; pravimo, da se bori za obstanek. V tem boju podležejo za življenje nesposobni pojedinci ali tudi celi rodovi: vrši se prirodna izbira (selekcija). Načini borbe za obstanek so mnogovrstni, vendar bi jih v splošnem lahko ločili v borbo posameznikov in v skupinske borbe.

V naravi so živa bitja tako odvisna od svoje okolice, da posamezniki ne morejo kljubovati v brezobzirnem boju na življenje in smrt. Tudi v primerih, kjer bi površni opazovalec doumeval uspešno osamljeno žitje, imamo opravka s skupinami živih bitij. Najčešča — in kot bomo videli — zelo uspešna oblika skupin bitij, ki jih edinijo slični življenski interesi, je zadruga. Živa priroda nam nudi tako v živalskem kakor v rastlinskem svetu na izbiro lepih primerov ugodnosti in prednosti zadružnega življenja. Oglejmo si nekatere, najprej iz živalstva, nato iz rastlinstva.

Že pri najmanjših živalicah, enostaničarjih, ki jih s prostim očesom ne moremo opaziti, vidimo, da prihititi menjačici (amo-

eba) na pomoč tovarišica, ako sama ne more obvladati koščka hrane, n. pr. kremenaste alge. Njeno telo je sestavljeno iz ene same stanice, ki mora opravljati vse življenske naloge. Menjačici se lotita alge vsaka od nasprotne strani in jo okleneta s svojim zdrizastim telescem. Za popolno prebavo rastlinice morata ravnati smotreno in njuni telesci se v sredini zlijeta v skupni organizem, ki po izvršeni prebavi razpade v dve živalici. Tudi mikroskopično majhna bitja imajo uspehe, ako skupno nastopajo in se medsebojno podpirajo. Enostanične mrzličnice se naselijo v človeški krvi in povzročajo mrzlico, ki je v vročem pasu tako huda, da smo proti njej skoro brez moči. — V tropičnih morjih žive do 100 m v globino pestrobarvne korale, ki se ne morejo prosto gibati, temveč so stalno prirasle na podlago. Nastale so iz poedinke — polipa, na katerem brste novi polipi. Njihova zadruga — kormus — se polagoma razraste v mogočno, drevesu podobno stavbo, kjer so posamezni polipi med seboj v zvezi po skupnem ogrodju, ki je v sredini iz apnenca. Kmalu prirasto na morsko gladino, tvoreč s svojim kamenenim ogrođjem nevarne koralne grebene in atole (otoke). V zemeljski skorji so debeli skladi tega apnenca iz preteklih dob zgodovine našega planeta. To je spomenik, ki si ga postavljajo majhna, sicer brezpomembna bitja v svoji složnosti.

Vzor zadruge nam nudijo členonožci — med njimi posebno žuželke, ki jih smatramo za najpopolnejše živali tega debla. Države socialnih insektov, to so čebele, mravlje, termiti, ose, sršeni, čmrliji itd., so pač najveličastnejši dokazi združniške ideje v živalstvu. Njihovi pripadniki ne mislijo več na sé, ampak se trudijo skozi vse življenje le za dobrobit zadruge, ki ji pripadajo. Tako mogočna in trdna je vez med njimi, da se večina združnic odpove elementarnim pravicam materinstva ter postanejo delavke, ki vzgajajo zarod svoje kraljice in opravljajo druga dela. Zunanji izraz teh državic je skupno bivališče, n. pr. pri mravljah mravljišče. Toda motil bi se, kdor bi mislil, da je skupni dom edina sila, ki jih veže na skupno življenje. Med njimi poznamo namreč nomadske vrste brez domovanja, lili-putanske države, ki se selijo iz kraja v kraj. Skupna skleda in ista streha torej nista odločilni za socialno življenje niti teh niti drugih živali, vzroki so globljega značaja. Mravlje požrtvovalno branijo svoje tovarišice pred napadi drugih živali. Med seboj se ljubijo, pomagajo druga drugi pri vsakdanjih opravilih in skupno vzgajajo svoj zarod. Sočutno se tolažijo v tugi in občutijo baje celo veselje sodelavke. Ako jim na potovanju grozi nevarnost, vzamejo zalego in samice v svojo sredo, kjer jih delavke ščitijo s svojim telesom. Sporazumevajo se s tipalnicami ali pa javljajo »uzbuno« z udarci po donečih tleh ter s trenjem posameznih telesnih delov. Nekateri učenjaki so opazovali celo, kako negujejo ranjene ali bolne tovarišice, preiskujejo njihovo telo s tipalnicami in jim ližejo rane. Često njih

početja ne moremo razumeti, tedaj trdimo, da se igrajo. Po dve in dve se sprimeta in borita, toda se nikjer ne ranita. Nenadoma pa se včasih zbero pri belem dnevu zunaj mravljišča k zborovanju, ki trpi po več ur. Z glavami tiče skupaj in resno obravnavajo pereče probleme svoje zadruge. — Še preden je človek zaživel na zemlji, so mravlje gojile domače živali, rastlinske uši, ki jih dobimo v mravljiščih (mirmekofilija), in obdelovale svoje vrtničke. (Nekatere vrste mravelj goje kakor na vrtovih posebne glive za hrano.)

Opravičeno se tedaj izprašujemo, kakšni človeškim stremljenjem slični čuti dolžnosti in reda vodijo mirijade teh bitij k skupnemu cilju. Početje mravelj nam da slutiti skoraj človeško moralo z vsemi vrlinami in slabostmi ter je nemogoče tako ravnanje zgolj na podlagi slepih refleksnih avtomatov. Iz tega sklepamo, da pri socialnih žuželkah prirojeni instinkti niso otopeli na običajni živalski stopnji. Zadržno življenje in medsebojna pomoč sta dala pobudo in vzbudila instinkt za socialno delovanje ter so le tako mogle doseči neko višjo stopnjo »kulture«. Za naziranje o višjih psihičnih kvalitetah govore tudi anatomska raziskavanja centralnega živčevja domače čebele. Rjavi hrošč ima, postavim, absolutno vzeto, v primeri s svojo telesno težo 40 krat lažje možgane kot delavka.

Med grmovjem se v gozdu izgublja steza, kjer leži na humoznih tleh mrtva miška. Že na velike daljave jo zavoha s svojimi betičastimi tipalnicami grobar (*Necrophorus vespillo*), do 2 cm dolg, črn hrošč, s pomarančastima pasovoma preko trdih prednjih kril. Ko vidi, da je plen velik, se odstrani in se kmalu vrne s kopo tovarišev, ki se takoj lotijo dela. Pod mrhovino grebejo tako dolgo, da se vsa žival skrije v zemlji ter jo s tem obvarujejo prehitrega razpada. Po potrebi jo tudi vlečejo drugam na pripravno mesto z rahlejšo podlago. V pokopano truplo znesejo samice nekaj jajčec, tako da imajo ličinke takoj dovolj hrane. — Slično se obnašajo neke vrste na kopnem živečih rakov v Zapadni Indiji in Severni Ameriki, ki potujejo v velikih trumah k morju in tam odlagajo jajčeca. Skrb za potomstvo združi sicer samostojno živeče živali in vsako potovanje poteče v znamenju sloge in medsebojne pomoči. — Raki samotarci (*Paguridae*) skrijejo svoj mehki zadek v prazno polzevo lupino ter žive združno z morskimi vetrnicami (*Adamsia*), ki jim tiče na hišici. Vetrnica ščiti samotarca s svojimi ožigalkami pred sovražniki, samotarci pa prenašajo na podlago prirastle živalice iz kraja v kraj, da dobe tako vedno dovolj hrane in svežega zraka.

Tudi med višjimi živalmi srečamo često zadruge, ki jih tvorijo pripadniki iste vrste ali živali iz raznih sistematskih skupin. Že pri ribah med vretenčarji imamo mnogo načinov skupnega življenja na združni podlagi.

Poleti se radi kopljemo v hladnih valovih bistre reke. Komaj stopimo v vodo že nas obsujejo črede mladih ribic, ki so enake starosti. — Mnoge odrasle sladkovodne in morske ribe žive združno. Glavni ribji čut je vid, in ker mnogo oči več vidi in prej opazi pretečo nevarnost kakor dve očesi, so v čredah bolj zavarovane. Ribe, ki prve opazijo nevarnost, prično bežati in druge se jim pridružijo. Ko prične voda v ribnikih zmrzovati, se zbero krapci v globokih tolmunih in skupaj prezimujejo. Posebno velike stalne zadruge tvorijo trske in slaniki, ki plavajo vedno skupaj v obliki klina. Namen teh zvez pri ribah je predvsem večja varnost.

Tropične pragozdove oživljajo jate živobarvnih papig. Razidejo se ob času parjenja, sicer pa žive vedno v zadrugah. Del gozda si izberejo za bivališče, kjer prenočujejo. Zjutraj skupno odlete iskat hrane; ko jo dobe, se vse spuste na drevo ali na polja in takoj postavijo straže, ki morajo skrbeti za varnost zadruge. Med seboj so zelo prijateljski in v ujetništvu se tako vzljubijo, da često sledi drug svojemu prijatelju od tuge in bolesti v smrt. Odlikujejo se po izbornem spominu in žive izredno dolgo. Nekateri zoologi mislijo, da so si omenjeni lastnosti pridobili v zvezi z življenjem v zadruzi, prav tako pa tudi skoro opičjo inteligenco. — Velike zmognosti kažejo tudi v skupnosti živeči žerjavi. — Pelikani obstopijo v polkrogu morskemu zalivu in se bližajo obali. Prostor se oži in kmalu polove iz obkoljenega prostora vse ribe. Kadar love v ozkem prelivu, se razdele na dve skupini, ki se po vodi približujeta in naganjata bogati plen v nikdar polno kožnato vrečo na spodnjem kljunu. Če jih opazujemo, se nam zdi, da gledamo človeške ribiče, ki razpenjajo svoje mreže. — Ptice ujede žive navidezno samotarsko, v resnici pa tudi združno. Ko gledamo krožečega jastreba, orla ali celo kondorja v zraku, se ne zavedamo, da ne motri samo sveta pod seboj, temveč da njegovo oko budno pazi, kdaj mu bo tovariš dal znak, da se lahko spusti na plen pod seboj. Neki ruski ornitolog je mnenja, da nadzira s tolike višine deset parov orlovih oči zemljo v razsežnosti 40 km². — Nekateri pevci, ki žive stalno skupaj v jatah, se neustrašeno upro nasilju roparskih ptic in skobec je vesel, da odnese zdravo perje iz razjarjene družine. — Prav tako pogosta so skupna gnezdišča mnogih ptičev: da, celo skupno streho si zgradi neka afrikanška vrsta ptičev (tkalci) nad združnim vališčem na vejah istega drevesa. V eni zgradbi more gnezdit 800 do 1000 parov krilatih združnikov.

Tudi oni ptiči, ki v normalnih okoliščinah ne žive stalno skupaj, cenijo moč složnosti, kadar pritisne potreba. Ko se približa jesen, se vzbudi v pticah selilskih potovalni nagon. Nekaj časa oklevajo in se zbirajo v jate, ki nam neke noči izginejo izpred oči. Zadruga jim je vlila nove hrabrosti, da pogumno nastopijo pot v nepoznane kraje. Spomladi, ko se jim

vzbudi hrepenenje po domačem gnezdecu, jim je zopet sloga zanesljiva vodnica v srečno vas domačo.

Pri sesalcih tudi vidimo, da se najčesee združujejo v socialne edinice one živali, ki so po svoji naravi miroljubne in se boja za obstanek ne morejo udeleževati z morilnim orožjem. Ponižni svizci prespe okoli dve tretjini leta v podzemnih domovanjih visokih Alp ob meji večnega ledu. Vkljub svoji boječnosti ti glodalci v zadrugah odlično uspevajo. — Kdo še ni občudoval umetnosti živalskih mostiščarjev, bobrov. Njihove do 3 m visoke kočice se družijo v lično vas na vodi, kjer miroljubnim kožuharjem nobena zver ne more do živega. Dobro se zavedajo, da je poleg sloge njih najboljši zaščitnik vodni element, in če grozi suša, napravijo jez, da ne more voda odteči. — Kunci napravljajo s svojimi zadrugami poljedelcem v Avstraliji in po nekaterih otokih velikansko škodo. Pod zemljo ne morejo dolgouhcem do živega niti z električnimi sredstvi. Že davno bi jih zatrli, pa jih rešuje zadržno življenje. — Brezskrbno se pase čreda gamsov na skalnati planinski trati; nad njimi čuje pazljivo oko straže, zakaj zadostuje en sam kratek pisk in vsa zadruga je na varnem.

Sesalci v pragozdovih, puščavah in stepih tropskega pasu žive, razen zveri vsi v zadrugah. Prednjačijo vsekakor opice, kjer imajo zadruge celo poveljnika, ki vodi življenje zadržnikov in razsoja prepire. — Celo zveri, ki žive praviloma v parih, se združijo v velike tolpe, kadar jim slaba prede, n. pr. volkovi pozimi.

Ako se z bežnim pogledom ozremo na celotno kraljestvo živali, bomo v vsakem deblu zasledili zadruge, katerih poedinci pripadajo isti vrsti, redkeje pa se družijo živali različnih sistematičnih skupin. Smelo lahko trdimo, da žive ona živalska debela v ugodnejših razmerah, pri katerih je bolj razvit nagon za življenje v zadrugi. Najlepši dokaz zato so nam žuželke, ki jih je socialno življenje povzdignilo na vrhunec popolnosti artropodskega rodovnika in njihove psihične sposobnosti. V tem deblu je združnost pokazala tudi presenetljive praktične rezultate v boju za obstanek. Razširili so se preko vseh kontinentov in skoro ga ni prostorčka na kopnem, v vodi ali v zraku, ki ga ne bi zavojevale njihove zadruge. Že sedaj pripada členonožcem skoro polovica vseh živalskih vrst (ca. 750.000!), toda današnje stanje in progresivni razvoj njihovih zadrug nam dasta slutiti, da bodo nekoč njihova občestva uspešno tekmovala s človeškim umom: insekti bodo preplavili svet.

Zadržna ideja ni lastna samo živalstvu. Na medsebojno pomoč so še bolj navezane rastline, ki jih večina ne more poljubno menjati svojega bivališča.

Enostanične glive cepljivke so patogene (bolezenske) bakterije. Nastopajo v masah in proti strupom (toksini), ki jih izločajo ter delajo velike preglavice moderni medicini.

Zadruga morske alge jagodaste haluge (*Sargassum bacciferum*) pokriva več tisoč kvadratnih kilometrov Atlantskega morja, tako da je ta prostor celo za ladje neprehoden.

Cvetnih rastlin na kopnem pa si sploh drugače ne moremo predstavljati kot v zadrugah. Zanimivo je, da je priprosto ljudstvo preje spoznalo njihovo važnost kot strokovnjaki, ki so rastje zaznamovali samo po vrstah in rodovih. Že od pamtiveka pozna narod travnik, loko, gmajno, različne gozdove itd., med tem, ko se je v znanosti šele v 20. stoletju pričelo buditi zanimanje za sociološki studij botanike.

Slabotne bilke travniških rastlin se združujejo na livadi tako tesno, da jim ne morejo škodovati viharji. Najlepše pa je utelešena socialna ideja narave v gozdovih, kjer je vegetacija urejena po plasteh. Na tleh so pritlikavci — mahovi, alge in lišaji, nad njimi se majo večja zelišča, nato grmičevje, više nizko drevje, v zračnih višavah pa se stikajo krone orjakov. Na enak način so plastovito urejene pod zemljo korenine vegetacije: nekatere segajo globlje, da dobe vse zadostno množino rudninskih snovi v vodi. Tudi za svetlobo se združniki ne prepirajo, temveč si ekonomično razdele površino, prav kakor šahovsko desko. Vsak listič ima svoje okence v svet, da skozenj pokukajo sončni žarki in poženejo čudotvorne kemične tvornice organskih snovi v listih. Kadar ne zadostuje opisani listni mozaik, tedaj si združniki sporazumno določijo vegetacijsko dobo. Drevje stoji golo, dokler ne odevete pritlično rastje v gozdu: jetrnik, zvončki, podlesna vetrnica, pljučnica in druge oznanjevalke cvetoče vigredi, ki bi pozneje ne imele dovolj svetlobe. Življenje je tod nagromadeno v mnogih nadstropjih kot v velemestu nebotičnikov, vendar je vsa zadruga tako smotreno urejena, da nikjer ni opaziti zastoja (napake). Vsak član o pravem času dovrši svoje delo in za vse je dovolj jela na razpolago.

Vse, kar je živega na zemlji, se medsebojno pospešuje zoper neživi svet in nasprotne sile v prirodi. Rastlinstvo in živalstvo se družijo v širšo »življensko zadrugo« ali tkzv. »biocenozo«, od katere imata obe stranki velike koristi. Rastline na kopnem nudijo zavetje in bivališče večini živali. V gosta grmovja, zarasle gozdove, visoko travo se skrivajo večje živali, v goste krošnje ptiči, pod lubje žuželke. Posebni izrastki na hrastovih listih pripravljajo ličinkam šiškaric skrivališče in obilno hrano. Nekatere rastline imajo posebne votline, da se v njih skrivajo mravlje, ki so njihovi vsakdanji gostje. Še bolj uslužna je *Acacia phaeocephala*, ki jim daje udobno stanovanje v svojih votlih trnih. Mnoge žuželke zvijajo liste, da v njih domuje nebogljeni zarod.

Živalstvo je po svoje zopet hvaležno rastlinam za mnoge ugodnosti, ker nevede opravlja pri večini cvetlic vlogo ljubezenskih poslancev, ki delijo poljube od cvetke do cvetke. Ko

iščejo na cvetlici medu, se s svojim telesom dotikajo prašnikov in odneso cvetni prah na naslednji cvet, kjer obvisi na lep-
ljivi brazdi; s tem je izvršeno opršenje. Ptici pevci obirajo
rastlinske škodljivce po drevju in se s tem nekoliko oddolžijo
za usluge, ki so jih od gozda deležni. Mnoge živali razširjajo
semena, plodove in brstiče rastlin. Niti krt in deževnik nista
nevredna člana zadruga, saj v rahli zemlji rastline dosti bolje
uspevajo. Najveličastnejši izraz medsebojnega izpopolnjevanja
obeh živih svetov je brez dvoma dihanje in asimilacija. Oglji-
kov dvokis, ki ga živali izdihavajo, uporabljajo rastline za pri-
likovanje in s tem vzdržujejo ravnovesje v atmosferi.

V dolgih časovnih razdobjih se je življenje rastlinskega in
živalskega sveta na zemlji tako strnilo, da bi naše živalstvo
med tropičnim rastlinstvom shiralo, če tudi bi bile okolišne
razmere ugodne. Obratno pa bi tropska favna ne mogla uspe-
vati med našo floro.

Celo mrtva priroda zaživi pred nami, kadar ji govorimo o
zadrukah. Molekule in atomi se družijo in privlačujejo ter je nji-
hov pomen v spojinah tem večji, čim večja je njihova družljivi-
vost — afiniteta. Prav kakor nevidni delci se tudi svetovi
družijo po vsemirju v ozvezdja in sončne sisteme, vse po koz-
mičnem zakonu privlačevanja, ki ga tudi mi srečujemo na
vsakem koraku v gospodarskem, družabnem in socialnem živ-
ljenju. Nvidezne nasprotni sile so mu podrejene in služijo v
dopolnilo, da se ohrani harmonija v svetovju.

Ne zdravila ampak dobri čevlji naj bodo varstvo
proti prehladu in raznim boleznim zato

Karo čevlje

MARIBOR, GOSPOSKA UL. 13

Člani Nabavljalne zadruga dobe z nakaznico po original. cenah brez poviška

Ako prekipi mleko, se nikar ne vznemirjajte, to se lahko
pripeti sleherni gospodinji. Plošča štedilnika bo takoj zopet
čista, ako vzamete za snaženje VIM univerzalno čistilno sred-
stvo. VIM čisti temeljito vse predmete v gospodinjstvu ter je
zelo varčen v uporabi.

Zakaj se nogavice tako hitro raztrgajo? Zato, ker jih prav
ne perete. Ne čakajte, da bi znoj razjedel nogavico, perite jo
pogosto v raztopini Schichtovega Radiona natančno po navodilu
na drugi strani zavitka.

GOSPODARSTVO

P. L.:

O državnem gospodarstvu

V okviru splošnega gospodarskega udejstvovanja se je v dosedanjem razvoju pokazalo več tvorb, ki so glede na posebne potrebe zadobile konkretne oblike v zasebnem, državnem, narodnem in svetovnem gospodarstvu. Zasebno gospodarstvo je v lestvici osnova za vse navedene gospodarske tvorbe. Ono obsega gospodarsko prizadevanje posameznika v namenu, da si pridobi zadostno število in kakovost gospodarskih dobrin, da zadosti lastnim potrebam. V kolikor pa tako prizadevanje kopiči odvišne dobrine, povzroča izmenjavo med posameznimi gospodarstvi ter tako ustvarja narodno gospodarstvo, ki obsega vsa zasebna gospodarstva enega naroda. Narodno gospodarstvo ima namen, da odvišne dobrine, ki jih ustvarja posamezno zasebno gospodarstvo, sorazmerno porazdeli med narodom in tako pomaga zasebnemu gospodarstvu; na drugi strani pa ustvarja splošno narodno blagostanje. Zasebno gospodarstvo vodi posameznik, narodno pa razne gospodarske ustanove in v prvi vrsti država. Da pa more slednja res uspešno ustvarjati in voditi narodno gospodarstvo, so ji potrebna lastna sredstva, ona torej ustvarja svoje lastno, državno gospodarstvo. Izmenjava gospodarskih dobrin med državami pa tvori najobsežnejšo gospodarsko tvorbo, t. j. svetovno gospodarstvo, ki danes zahteva nujno sodelovanje držav, tako v produkciji kakor tudi v konsumpciji večine gospodarskih dobrin.

Državnemu gospodarstvu je odkazana danes velika vloga, ustvarjalo in razvijalo pa se je z razvojem države same. Ze staroveške države so posvečale državnemu gospodarstvu veliko pažnjo. Asirska, babilonska in perzijska država so izdajale že svoj lasten denar, ustanavljale razna državna podjetja, stara egiptovska država pa je uvedla razne monopole, ki so ji prinašali velikanske dobičke. Isto so poznala tudi grška mesta. Rimsko država ni imela tako urejenega drž. gospodarstva, njeni dohodki so izvirali iz vojnega plena in iz izžemanja provinc. V srednjem veku izgubi država vsako moč in avtoriteto, vladar je le še nekaka dopuščena centralna vez, vladajo pa velikaši. Vladar ima svoje regale, ki tvorijo njegove osebne dohodke, velikaši pa mu dajejo v primeru vojne na razpolago vojaštvo. Nastajajo le mestna gospodarstva, ki so edini znak gospodarskega udejstvovanja te dobe. Državno gospodarstvo se začne razvijati zopet v novem veku, t. j. od 15. stoletja dalje, ko na-

stajajo nacionalno zedinjene države. Absolutistični vladarji so skrbeli, da razširjeno ozemlje gospodarsko in upravno zedinijo. Zasedovali so pri tem pač tudi fiskalne interese, ker so potrebovali ogromno denarja za vojne operacije, ki so sledile druga za drugo. Začeli so graditi komunikalna sredstva. Ukinili so notranje prometne pristojbine in carine ter oboje prenesli na državno mejo. Uvedli so neposredne in posredne davke, nekatere gospodarske dobrine pa proglasili kot monopol. Ustanavljajo se državna gospodarska podjetja in denarne institucije. Iz takih početkov, ki so imeli svoj vzrok v takratnem političnem življenju, v stremljenju po nadmoči in osebni sijaju absolutističnih vladarjev, pa se je državno gospodarstvo razvijalo dalje, zadobilo pravne temelje in postalo nujni postulat moderne države.

Pod drž. gospodarstvom razumemo torej celokupno prizadevanje državne uprave, da zadovolji vsem gospodarskim, socialnim in kulturnim potrebam naroda, da zadosti svojim lastnim potrebam po politični moči, ugledu in napredku in da organizira svoj upravni aparat. Država gradi komunikalna sredstva: ceste, železnice, mostove, oskrbuje poštni in telefonski promet, gradi trgovske ladje, pospešuje trgovino in industrijo, zida šole in gledališča, ustanavlja bolnice in zdravilišča, oskrbuje vojaštvo in nabavlja vojni material, čuva red in mir in skuša narodu omogočiti udobno življenje. Pri iskanju sredstev pa si je pridržala izključno pravico kupovati, izkoriščati in prodajati izvestne gospodarske dobrine, ki jih je monopolizirala, kot n. pr. dragocene kovine, sol, tobak, vžigalice in drugo. Ustanavlja svoja gospodarska podjetja, tvornice, rudokope in denarne zavode. Nadalje si pridržuje izključno pravico izdajati bankovce kot zakonito plačilno sredstvo, obdavči nekatere predmete, pravice in dohodke, pobira šolnino, trošarino, carino in takse. Naloga države pa je tudi, da drži dohodke in izdatke v ravnovesju in da ni primorana v kritje primanjkljaja iskati notranjega ali zunanjega posojila. To pa skuša doseči z vsakoletnim proračunom. Denarni zavodi dajejo koncem vsakega poslovnega leta bilanco, izkaz o dobičku in izgubi, država pa si v začetku proračunskega leta s finančnim zakonom in točnim izkazom vseh dohodkov in razhodkov uredi državno gospodarstvo za naslednje leto.

Proračunsko leto se imenuje leto, za katero država z vsakoletnim finančnim zakonom predpiše svoje izdatke in dohodke. Proračunsko leto se ali ujema s koledarskim letom ali pa obsega izven koledarskega leta 12 mesecev. Proračunsko leto naše države traja od 1. IV. pa do 30. III. prihodnjega leta. Otvarja se s finančnim zakonom, ki sestoji iz dveh delov. Prvi del obsega splošna določila, navodila posameznim ministrom, pooblastilo finančnemu ministru in eventualna pooblastila ministrskemu svetu za izdajo uredbe z zakonsko močjo. Drugi del

pa obsega številčni izkaz vseh dohodkov in razhodkov. Splošna navodila predpisujejo posameznim ministrom, kaj morajo s pre-
viški na svojem področju ustanoviti in kakšna posebna gospo-
darsko plodonosna in socialno utemeljena dela naj izvrše. Fi-
nančni minister se pa pooblašča, na kak način naj pridobi nova
denarna sredstva za nove proračunske postavke. Taka poobla-
stila so dana v naših finančnih zakonih že nekaj let
nazaj in vidimo, da ministrski svet izdaja številne uredbe, ki
zadevajo naše narodno gospodarstvo.

Drugi del finančnega zakona, ki obsega izkaz drž. dohodkov
in izdatkov, zaključuje se z ravnovesjem. Obenem pa obsega
tudi izkaz o dohodkih in razhodkih drž. podjetij in ustanov.
Izkaz je razdeljen na oddelke, ki obsegajo razhodke vrhovne
državne uprave, izplačevanje invalidnin in podpor, odplačeva-
nje drž. dolgov in razhodke posameznih ministrstev. Do-
hodki pa obsegajo oddelek neposrednih, posrednih davkov ter uprave
drž. monopolov. Razhodke delimo v materialne, ki so name-
njeni za zgradbo prometnih naprav, zidanje šol, bolnišnic, po-
speševanju industrije, obrti in trgovine. Osebnih razhodki pa
služijo za kritje osebnih izdatkov in obsegajo plače, pokojnine,
izdajanje podpor in vzdrževalnine. Med razhodke štejemo še
drž. dotacije samoupravnim oblastim za pokrivanje razhodkov,
ki jih povzročajo funkcije, prenesene od države na samoupravna
oblastva, ter drž. subvencije za kritje presežka razhodkov nad
do-
hodki samoupravnih teles.

Državni dohodki izvirajo v prvi vrsti od davkov, monopolov
in dohodkov drž. podjetij ter ustanov. Davke delimo v nepo-
sredne (zemljarina, zgradarina, rentnina, uslužbenški davek,
davek na dobiček podjetij, zavezanih javnemu polaganju raču-
nov ter davek na dohodek podjetij, obratov in poklicev), ki te-
melje neposredno na imovini ali dohodkih posameznika od-
nosno pravne osebe in na posredne, ki obsegajo carine, takse,
drž. trošarine, šolnine i. dr. Neposredni davki se odmerjajo po
katastrskem čistem donosu nepremičnin, po letnih najemninah
stanovanj, po letnem dohodku na rentah ali obrestih, po teden-
skem ali mesečnem zaslužku in po letnih dohodkih podjetij,
obratov in poklicev. Pri odmerjanju teh davkov vodijo državo
predvsem fiskalni interesi, kako dobiti čim več sredstev. Pazi-
ti je pa vendarle treba pri tem, da s preobremenitvijo ne zavira
ali onemogoči uspešni razvoj posameznih panog zasebnega go-
spodarstva. Določbe o neposrednih davkih se zato često izpre-
minjajo, kakor pač kaže potreba po kritju drž. razhodkov ali
pa pro-
sperh kake gospodarske panoge.

Med posrednimi davki zavzemajo glavno vlogo carine, ki
predstavljajo posebno naklado na blago, ki prihaja ali pa od-
haja čez državne meje. Po njihovem namenu jih ločimo v fi-
nančne carine ter trgovinsko-politične carine. Prve so davčne
carine in je njih višina odvisna predvsem od potreb državnih

financ. Prav tako se mora s tega vidika gledati zacarinjenje le nekaj vrst uvoženega blaga ali pa vsega uvoženega blaga. Druge, trgovinsko-politične carine, pa imajo namen zaščititi tužemsko industrijo proti inozemski produkciji ali pa, da se gotovim vrstam blaga vzdrže odnosno dvignejo cene v tužemstvu. Posredni davek je tudi državna trošarina, ki se pobira od domače potrošnje onih vrst blaga, ki se izdeluje v tužemstvu (na pr. alkoholne pijače, sladkor in druge). Tudi njih višina zavisi predvsem od finančnih potreb države ter prihajajo šele v drugi vrsti v poštrev potrošne in proizvajalne prilike. Nadaljnji posredni davek so takse, ki se pobirajo o vseh prenosih nepremičnin v meničnem, čekovnem in drugem denarnem prometu, pri poslovanju državnih oblasti s strankami (kolkovanje vlog, sodb in poravnav) ter pri ostalem poslovnem prometu. Država pa oprosti od plačevanja taks nekatera gospodarska podjetja, humanitarne ustanove ter poedince, ki zaprosijo za siromašno pravico. Posredni davek so tudi šolnine, ki pa dejansko predstavljajo davek na znanost, zaradi česar niso posebno priljubljene.

Velike dohodke črpa država iz monopolov, ki jih zopet ločimo v finančne in trgovinske monopole. Prvi predstavljajo stalni vir dohodkov, medtem ko drugi navadno črpajo denar iz državne blagajne. Finančni monopoli obsegajo izključno pravico države do proizvodjanja, izkoriščanja in prodaje nekaterih predmetov, ki zavzemajo najširšo potrošnjo. Trgovinsko-politični monopoli pa obsegajo izključno pravico države izvažati ali uvažati posamezne vrste blaga. Najčešče je to žitni monopol, ki ga je leta 1932. uvedla tudi naša država. Namen tega monopola pa je, da država pokupi od domačih poljedelcev žito za tako ceno, kakršne bi sicer ne dobili, ako bi poljedelci sami konkurirali z inozemsko produkcijo.

Razen dosedaj navadenih virov pa vodi država kot pravna oseba svoja lastna podjetja in ustanove, iz katerih dobiva lepe dohodke. Naša država ima svoji tiskarni v Beogradu in Sarajevu, je lastnica posestev Belje in Topolovac, tvornice sladkorja na Čukarici, upravlja železnice, pošto, brzojav in telefon, rečno plovbo, ustanovila je drž. Hipotekarno banko in Poštno hranilnico, organizirala je drž. razredno loterijo ter ustanovila drž. kobilarne in srednje kmetiške šole. Razen tega je lastnica številnih bolnic in zdravilišč ter eksploatira nekaj gozdov in rudnikov. Podrobneje hočem opisati temelje poslovanja drž. Hipotekarne banke in Poštne hranilnice, delovanje ostalih drž. ustanov pa je čitateljem več ali manj znano.

Državna Hipotekarna banka je bila ustanovljena leta 1922. iz bivše Uprave fondov kralj S.H.S. odnosno Uprave fondov kraljevine Srbije iz leta 1862. Njena centrala je v Beogradu, v večjih mestih države pa ima svoje podružnice. Kot popolnoma drž. institucijo jo upravlja odbor 11 članov (5 članov

voli narodna skupščina, 1 imenuje Nar. banka, 2 člana Zveza gospodarskih zadrug, 1 drž. svet in 1 pravna fakulteta univerze v Beogradu), nadzira pa kontrolni odbor 5 članov, ki jih imenuje kralj na predlog ministra za trgovino in industrijo. Drž. Hipotekarna banka daje v prvi vrsti posojila proti zastavi nepremičnin (hipoteka) in upravlja vse državne in druge javne fonde, pupilarne in depozitne glavnice, upravlja občinske, sreske in banovinske glavnice ter glavnice cerkva in samostanov. Pri tem obstojajo celo prisilne določbe, da se vse pupilarne in depozitne glavnice izroča le njej v upravljanje. Poleg teh poslov pa vrši še druge v zakonu točno določene posle. Sprejema glavnice na vložne knjižice (hranilni posel), daje posojila za gradnjo poslopij na menice, daje posojila samoupravnim edinicam proti zastavi dohodkov, daje posojila za melioracijo zemljišč, državi pa za zidanje zgradb na anuiteto, zajamčeno s proračunom, daje posojilo na drž. zajamčene vrednostne papirje (lombard), eskontira menice ter daje posojila poljedelskim zadrugam i. dr. Drž. Hipotekarna banka pa ima posebno pravico, da sme na podstavi posojil na nepremičnine izdajati zastavnice, na podstavi posojil samoupravnim edinicam in državi pa obveznice. Banka zastavnice odnosno obveznice prodaja in zastavlja, s čimer pridobiva nova sredstva za dajanje posojila. Z zastavnico odnosno obveznico, ki se glasi na prinosnika, se banka obvezuje, da izplača prinosniku obresti in imenovano vrednost s pogojem, ki je na njih označen. Zastavnice in obveznice smejo nositi izvestne premije — dobitke, ki se izžrebajo. Na ta način izplačuje banka svoje izdane vrednostne papirje, za katere jamči država. Pri dajanju posojil veljajo za banko posebni predpisi in ima banka kot upnik tudi posebne pravice.

Drugi drž. denarni zavod pod državnim jamstvom je Poštna hranilnica, ustanovljena z zakonom o poštno-hranilnem, čekovnem in virementskem prometu; njej so podrejeni poštno-čekovni zavodi. Poštna hranilnica je pravna oseba ter jamči za njene dolgove v prvi vrsti njena lastna imovina in šele v drugi vrsti država. Poštna hranilnica se bavi s hranilnim, čekovnim in virementskim prometom. Razen tega pa opravlja še sledeče bančne posle: daje posojila na zastavljene vrednostne papirje, eskontira vrednostne papirje, predlaga v izplačilo menice, čeke in nakaznice, vinkulira vrednostne papirje, komisij-sko kupuje in prodaja tuje valute, menice in čeke, ki se glase na inozemstvo, ter prejema dragocene predmete in vrednostne papirje v hrambo v predale, katerih ključe imajo stranke same (Safe-depot). Glavna sta hranilni in čekovni posel. Vsak vlagatelj dobi knjižico in se zanj otvori račun (konto). Denar na hranilne knjižice, ki se glase le na ime, se vlaga lahko tudi pri posredujočih poštah. Za višji znesek od 500 Din se obresti ne dajejo in se za previšek, ako vlagatelj drugače z njim ne raz-

polaga, kupijo drž. vrednostni papirji, ki jih nadalje hrani hranilnica. Udeležba pri čekovnem prometu se dovoli vsakomur, ki položi predpisano osnovno glavnico. Vsaka stranka ima svoj tekoči račun, čeki pa se praviloma izplačujejo na prinosnika.

V državnem gospodarstvu igrajo poleg dosedaj navedenih činiteljev važno vlogo tudi krediti. Vsi navedeni dohodki večkrat ne zadoščajo za posebna javna dela, včasih pa niti ne za ravnovesje drž. proračuna. V takih primerih išče država kreditov, bodisi z razpisom notranjega posojila, bodisi s kreditom iz inozemstva. Ti krediti pomenijo, ako se plodonsno uporabijo, za državo kakor tudi za splošno narodno gospodarstvo zelo veliko korist. Če je posojilo namenjeno in se uporabi za državna pridobitna podjetja, predstavlja njih naložba zgraditev bodočih drž. dohodkov. Ako pa je posojilo namenjeno za splošna javna dela, na pr. graditev cest, bolnišnic, pristanišč i. t. d., koristi narodnemu blagostanju in donaša velike posredne koristi državnemu in narodnemu gospodarstvu. Kadar pa je posojilo namenjeno za kritje proračunskih primanjkljajev, pa ni in ne more biti produktivno. Posojilo se najame v obliki delnic ali obveznic (obligacij) in se država posluži navadno zadnjega načina. Obligacije se izdajo proti obrestim. Država mora skrbeti, da ne obremeni preveč svojega in narodnega gospodarstva s posojili. Z njimi pride lahko v preveliko odvisnost od upniške države ali pa preveč obremeni državni proračun; posojila je treba namreč odplačevati in obrestovati, kar gre v breme državnih dohodkov. Ako obsega odplačevanje in obrestovanje državnih dolgov v proračunu preveliko postavko, se znajde država, zlasti v času krize, pred dejstvom, da ne more zadostiti tem svojim obveznostim. Prisiljena je prositi za moratorij, t. j. odložitev plačil iz posojil in je bilo zlasti v zadnjih letih dosti zahtev dolžnih držav po moratorijih.

Naša država dolguje raznim tujim državam približno 33 milijard dinarjev. To so dolgovi, ki jih je deloma napravila kraljevina Srbija pred vojno deloma med njo, deloma pa že naša država po vojni. Amortizacija teh dolgov je našemu proračunu veliko breme in znaša skoro eno milijardo dinarjev. Povojna posojila naše države izvirajo iz Amerike (45.25 milijonov dolarjev), ki je bilo namenjeno za železniške investicije, iz Švedske (22 milijonov dolarjev), ki jih je dal švedski vžigalični trust, da se pokrijejo naši viseči dolgovi, iz Francije (300 milijonov franc. frankov) radi plačila državnih dobav ter leta 1931. zopet iz Francije (1 milijarda 25 milijonov franc. frankov) za stabilizacijo dinarja.

Za vse dosedaj navedeno gospodarsko udejstvovanje države, mora imeti dobro organizirano blagajniško službo, katero vrši Narodna banka. Ona pa ima edina pravico izdajati bankovce in ima tudi nalogo, da regulira obtok denarja, da skrbi za njegovo z zakonom določeno kritje v kovinski podlagi in da

na vse načine skrbi za čim boljšo zaščito in okrepitev državne valute. Zato zalaga potrebe pridobitnega dela s kratkoročnim kreditom. Naša Narodna banka ni državna ustanova, temveč je delniška družba, ki je sklenila z državo posebno pogodbo, po kateri je dobila zgoraj navedeni značaj. Centrala je v Beogradu, v ostalih večjih mestih pa ima svoje podružnice. Njene delnice se glase na ime in se more prenos izvršiti le po odobritvi upravnega odbora. Delnice se ne smejo glasiti na tuje državljanke niti se ne smejo prenašati v njih roke. Narodna banka vrši le z zakonom določene bančne posle in ji je zlasti prepovedan promet z nepremičninami. Blagajniški posel za državo vrši na ta način, da sprejema vsa plačila za državo in da vrši vsa državna izplačila. Še važnejša njena naloga pa je, da izdaja bankovce in skrbi za valuto. Bankovci Narodne banke so zakonito plačilno sredstvo, to je denar, ki je merilo gospodarskih dobrin in sredstvo za njih izmenjavo. Če vrednost denarja raste, pada cena produktom in narobe.

Narodna banka izdaja v promet bankovce po bančnih poslih, in sicer zlasti z diskontnim in lombardnim poslom; ona daje kratkoročne kredite proti diskontiranju menic in zastavi vrednostnih papirjev (lombard). V tej njeni pravici pa ji je začrtana meja; sme namreč izdati največ 3krat toliko bankovcev, kolikor ima kovinske podlage. Ker ima naš dinar zlato podlago, mora imeti Narodna banka podlago v zlatu. Bankovci so le nekak pomočnik istega in ga v prometu reprezentirajo. Zato pa mora Narodna banka prinosilcu bankovca izplačati zlato in mora biti ta njena obveza na bankovcu samem razvidna. Vendar pa je ob posebnih razmerah in zlasti takrat, ko je nevarnost, da odteka zlato v inozemstvo, oproščena te obveze. Danes Narodna banka ni dolžna izplačevati ob prezentaciji bankovcev zlata in so v prometu tudi taki bankovci, na katerih sploh ni označena ta obveza. Poleg podlage v zlatu pa tvorijo isto tudi inozemske devize. Skupna podlaga v zlatu in devizah ni stalna. Vse naše obveze v inozemstvu moramo plačevati z zlatom in je zato ob neugodni plačilni bilanci nevarnost, da zlato odteka v inozemstvo. Nasprotno pa ob ugodni plačilni bilanci ostane zlato doma ter dobimo še inozemske zlate devize.

Z ozirom na potrebe narodnega gospodarstva pa mora Narodna banka regulirati tudi obtok denarja. To skuša doseči z diskontno politiko. Bankovce, ki jih izdaja preko zlata in devizne podlage, mora izdajati po posebnih načelih. Prav tako mora paziti, pod kakšnimi pogoji in kdaj naj dovoljuje kredite ter mora urejevati obrestno mero. Ako vidi, da grozi narodnemu gospodarstvu prekomerna produkcija, zviša svojo obrestno mero, s čimer kredite podraži; nasprotno pa zniža obrestno mero, kadar je za gospodarske prilike premalo kreditov. Narodna banka izdaja o stanju svoje zlate podlage, o obtoku denarja ter o stanju ostalih bančnih poslov, vsakih osem dni poročilo v »Službenih novinah«.

NAŠ VRT

Štrekelj Josip:

Vrtnarjev koledar

Splošna navodila in opozorila

Ustanovitelj delavskih in uradniških vrtnarskih kolonij v Nemčiji zdravnik Schreiber uči, da je vrt razen materijelnih dobrin najboljšo razvedrilo in zabavišče za fizične kakor tudi za duševne delavce in važno vzgojno sredstvo za mladino. Resničnost tega je dokazala praksa, zato se tudi po njem imenovani Schreiberjevi vrtovi ustanavljajo v okolici vseh mest in industrijskih krajev v Nemčiji in tudi v drugih državah. Koder so vrtovi oddaljeni od mesta, je interesantom na razpolago brezplačen prevoz tja in nazaj.

Za izvežbanje v katerikoli stroki, prav tako tudi v vrtnarstvu, je potrebno znanja. V vrtu gojimo sadno drevje, da nas spomladi razveseljuje s cvetjem, poleti hladi in jeseni rodi. Za prehrano je potrebna zelenjava; v olepševalne namene vrta in domačije sadimo tudi cvetlice. Vrtnar se mora torej usposobiti kar v treh strokah: v sadjarstvu, v zelenjadarstvu in v cvetličarstvu. Ali brez znanja nauka o zemlji, o gnojenju in o življenju rastlin in o njih škodljivcih ne moremo uspešno vrtnariti. O vsem tem nekaj besed v spodbudo in pomoč, zlasti začetnikom.

*

Rastline imajo korenine, ki sesajo sok iz zemlje ter ga odvajajo navzgor vsem njenim delom in delcem. Najvažnejše delavke so one drobne, lasovite koreninice s šilastimi konci, med tem, ko debelejšje sprejemajo sok in ga pošiljajo dalje ter vzdržujejo rastlini mirno in trdno stojo. Hrano, ki prihaja v surovem stanju iz korenin, mora listje predelati. Ta sok vsebuje vse, kar rastlina potrebuje iz zemlje, manjka mu pa v veliki meri ogljikova kislina, to je spojina ogljika in kisika, za tvorbo škroba in sladkorja. Ta je pa v zraku. Listje je zelene barve. Zelenilo v njem, ki mu pravimo klorofil, privlačuje s pomočjo sončne svetlobe ogljikovo kislino vase, iz katere izločuje kisik, ogljik pa obdrži. Ogljik v zvezi z vodo in anorganskimi snovmi, ki prihajajo s sokom iz korenin, sprejme in predeluje listje v hrano ter jo odvaja vsem delom rastline, tudi koreninam, ki jo potrebujejo za rast in nadaljnji razvoj. Vsak posamezni list nam predstavlja mnogobrojno skupino tovarn, namreč toliko, kolikor je stanic. Brez listja torej rastlina ne more uspevati, zato pravimo, da je listje rastlinam to, kar je

nam želodec. Za zgradbo svojega telesa potrebuje rastlina mnogo več živeža iz zraka, to je ogljikove kisline, kakor iz zemlje. O tem se prepričamo, ako rastlino zažgemo. Malenkost pepela, ki ga dobimo pri gorenju, je sestavina snovi, katero je rastlina prejela iz zemlje vase; ves ostali večji del pa je prejela iz zraka po listju. Kisik, ki ga listje izloča, je za naše življenje (dihanje) neobhodno potreben. Listje pa deluje ali presnavlja le podnevi ob sončni svetlobi, ponoči miruje.

Rastline pa tudi dihaajo z vsemi svojimi organi in tudi s koreninami podnevi in ponoči. Iz zraka sprejemajo kisik, izdihavajo pa ogljikovo kislino. Dihanje pa je v primeri s presnavljanjem sokov le neznatno. Delovanje listja podnevi se urejuje po izhlapevanju vode. Ako primanjkuje vode (ob suši), je tudi presnavljanje počasneje, zato v tem primeru peša rast. Temu odpomoremo z zalivanjem.

Zaradi dihanja korenin in pa zaradi pospešnega razkrajanja gnojil v zemlji moramo poskrbeti, da lahko uhaja zrak v zemljo. To dosežemo, ako pogosto prerahljamo zemeljsko skorjo, zlasti kadar je premokra. Prav tako je velika škoda, ako drevsom in drugi zelenjadi trgamo listje. S tem zmanjšujemo delavnost v pripravljanju hrane, ker s samim sokom iz korenin ne more rastlina rasti, ne more napraviti škroba in sladkorja v plodovih, niti sadja niti semena. Kako napačno delajo nekateri, ki trgajo listje paradižnikom, zeleni, zelju in drugim rastlinam!

Rastline se tudi zavarujejo pred sovražnikom. Popke zavijajo v volneno vlakno in pokrivajo z luskinami; nekatere odejejo popke tudi s smolnatim klejem, da so zavaravani pred pozebo. Druge rastline se zavarujejo z bodicami in trni, nekatere celo s strupom. Vedno zeleno božje drevce (*Ilex aquifolium*) ima bodeče listje le blizu tal, da ga zavaruje pred živalmi, kvišku v vrh, kamor živali ne morejo doseči, je brez bodic.

Veliko skrb posvečajo rastline tudi svojim mlajšim, odkazujoč jim čim več prostora za njihovo uspevanje; zato dajo semenu volnene plovne mačice, nekatere plovno jadro, nekatere smolnato seme, ki se oprijemlje živali, da ga dalje odnašajo (podlesek, omela) na ugodna tla. Večina plodov in semen je okrogle oblike, da se lahko kotili dalje v kraj, kjer so morda pogoji za njeno življenje ugodnejši.

Kakor potrebuje človek počitek po delu, tako ga potrebujejo tudi živali, prav tako zasnivajo tudi rastline v jeseni tja do pomladi. Zelenilo v listih skrbno odda še vso zadnjo zalogo hrane drugim delom rastline, nakar se raztopi. Vsled tega zadobi listje rumeno ali rdečo barvo in končno odpade — počitek nastopi.

Najpripravnejša zemlja za vrtnarstvo je srednje težka, peščeno-ilovnata zemlja. Koder ni take, jo moramo izboljšati

z mešanjem. Na težko ilovico navozimo peska, na preveč pro-pustno, peščeno, pa ilovico. Tudi droben premogov pepel je prav dober za izboljšanje težke ilovice. Čim več ima zemlja ilovnate sprstenine (humusa), ki se tvori iz gnoja in iz segnitih rastlin, tem boljša je. Sprstenina privlačuje toploto in pospešuje po bakterijah, ki so v njej, pripravljanje rastlinske hrane v zemlji. Preden se lotimo vrtnariti, moramo tudi zemljišče, ki smo ga za vrt določili, 70 cm globoko rigolati ali prekopati. Ako ni toliko zemlje, jo moramo navoziti. Rigolamo pa tako, da prvotna rodovitna, vrhnja plast zemlje pride zopet na površje.

S tem, da rastline zajemljejo sok iz zemlje, izčrpajo redil-ne snovi v njej. Izmed mnogih teh so najvažnejše fosfor, kalij, dušik in apno. S hlevskim gnojem prilično nadomeščamo to izgubo, ali tega nimamo vselej dovolj pri rokah. Zato se po-služujemo stranišnice in komposta. Brez kompostnega kupa ne sme biti noben vrt! Stranišnica je po večini dušikovo gnojilo ter mu druge snovi primanjkujejo. Zato si v vrtnarstvu poma-gamo z umetnimi gnojili, vsebujočimi fosfor ali dušik ali kalij. Poslužujemo se pa tudi takozvanih kombiniranih, ki vsebujejo vse tri snovi v priličnem razmerju. Umetna gnojila učinkujejo samo, če ima zemlja dovolj sprstenine (zaradi delujočih bak-terij) in apna. Posebno upoštevanja vreden umetni gnoj je Nitrofoskal I. Tega potrosimo do 10 dkg na m². Nekatera umet-na gnojila trosimo v jeseni, druga spomladi. Ako jih trosimo spomladi, moramo to delo opraviti vsaj en teden pred setvijo ali saditvijo.

Rastline potrebujejo tudi apno, brez njega ne more košči-často sadno drevje narediti koščic; potrebujejo ga pa tudi ze-le-njava in cvetlice. Tega trosimo na vsak m² prostora po 30 do 40 dkg vsako četrto leto. Vsa umetna gnojila in tudi apno mo-ramo takoj po raztrošenju podkopati, podorati ali vsaj z želez-nimi grabljami podgrabiti. Menjavanje gnojenja s hlevskim gnojem in umetnimi gnojili zviša pridelke, ker se med seboj spopolnjujejo. V vrtnarstvu pa rabimo le star podelan hlevski gnoj, svež ni poraben.

Kakor je važno gnojenje, prav tako je tudi važno smotreno kolobarenje. Nikakor ne smemo gojiti leto za letom kake povrt-nine na istem mestu, temveč vsako leto na drugem. Zaradi tega razdelimo vrt na štiri dele. Na enega posadimo trajnice, to so rastline, ki več let ostanejo na stalnem mestu, n. pr. špar-glji, rabarbara, jagode in razne dišave. Od ostalih treh delov sadimo na prvega zelenjavo, ki zahteva obilo hlevskega gnoja. To so predvsem vse kapuznice, bučnice, solata, spinača in paradižniki. Na drugi negnojeni del pa sejemo korenstvo, n. pr. korenje, peso, repo, česen, čebulo i. dr. Tretji del pa določimo za stročnice. V naslednjem letu pride na prvi del korenstvo, na drugi stročnice, na tretji pa kapuznice. Tega zopet pognojimo

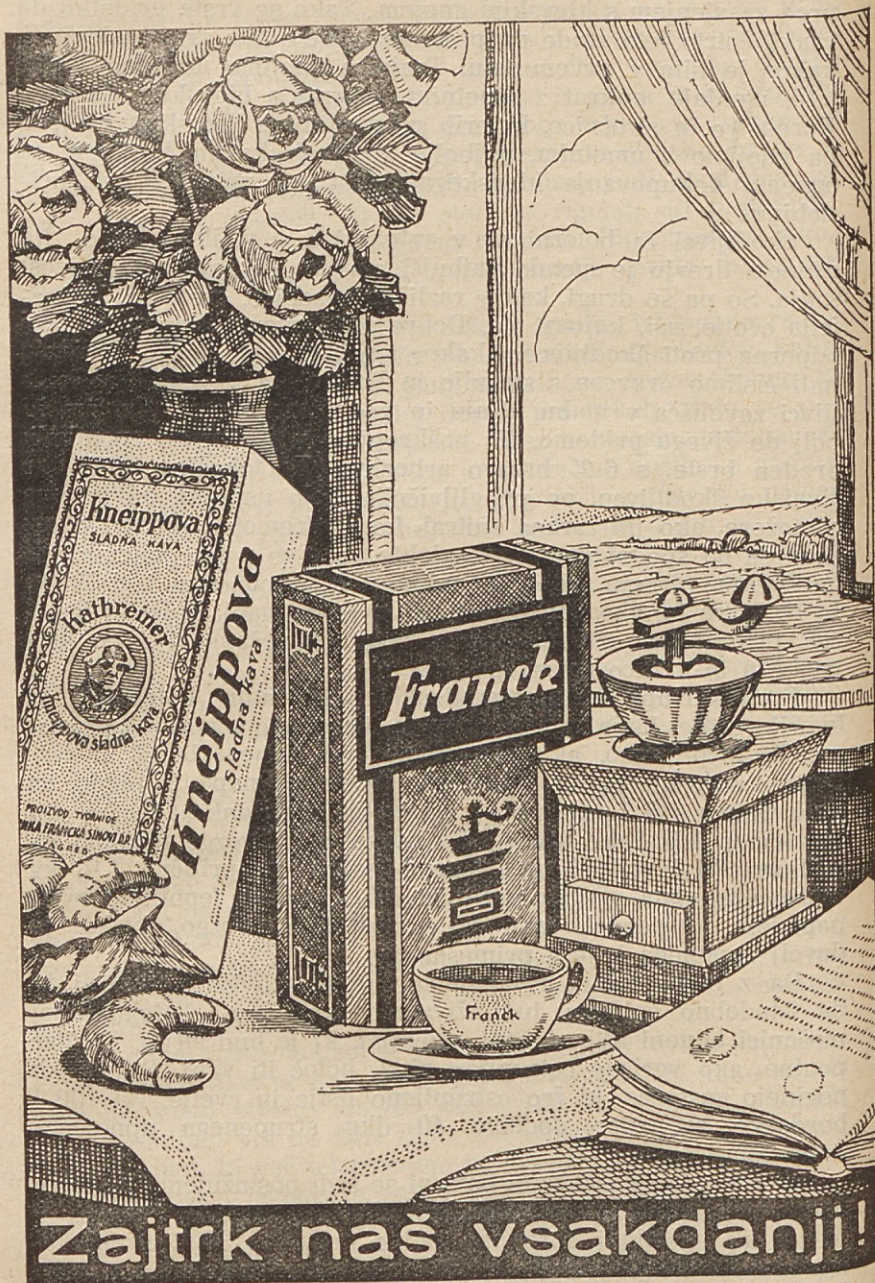
pred zasajenjem s hlevskim gnojem. Tako se vrste pridelki, da vsako četrto leto pride na posamezne dele ista vrsta zelenjadi, kakor je bila v prvem letu. Trajnice gnojimo navadno vsako leto menjaje enkrat z umetnim, enkrat s hlevskim gnojem. Korenstvo in stročnice, katerih ne gnojimo s hlevskim gnojem, pa gnojimo z umetnim, najbolje z Nitrofoskalom I. S tem se ognemo dokupovanja hlevskega gnoja, na pridelkih pa pridobimo.

Škodljivci in bolezni so v vrtnarstvu v veliko škodo. Na sadnem drevju je menda najhujši zavijač, ki povzroča črvivost sadja. So pa še drugi, kakor različne gosenice, cvetožer, ki razjeda cvetje, uši, kaparji itd. Dobro oskrbovana drevesa so bolj odporna proti škodljivcem kakor zanemarjena. Razen gnojenja tudi čistimo drevesa s strguljo in ščetko, da ne najdejo škodljivci zavetišča v mahu, lišaju in pod staro skorjo. Da jim še bolj do živega pridemo, jih poškopimo v jeseni ali spomladi, preden brste, s 6 % brozgo arborina. Ta tekočina uniči vse živalske škodljivce, ne pa gljivičnih. Zelo uspešno odvrčamo cvetožere, ako jih zarana zjutraj, ko so dremotni, otresamo raz drevesa na spodaj pogrnjene plahte. Ako se poleti pojavijo uši na sadnem drevju, jih poškopimo z 2 % tobaknim izvlečkom, še bolje pa je, ako namakamo ušive vejice vanj. Tobačni izvleček pripravimo, ako na 1 liter vode primešamo 1 žlico tega izvlečka in 1 žlico mazavega mila.

Proti škrlupu in raznim drugim gljivičnim boleznim, ki kvarijo sadje, listje in rast drevesa, škropimo z bordoško brozgo. To pripravimo, ako primešamo vodi apneni belež in razstopino bakrene galice. Spomladi, ko drevje napenja popje, ga poškopimo s 3 %, potem pa po cvetju in še enkrat mesec dni kesneje z 1 % tako brozgo. Za napravo te brozge dodamo na prilično 90 l vode 3 kg bakrene galice in prilično 4 1/2 kg ugašenega apna. Točno ugotovimo to z belim fenolftalenovim papirjem, ki pordeči, ako ga pomočimo v brozgo, kadar je dovolj apnenega beleža primešanega.

Da z enim delom zavarujemo drevje gljivičnih bolezni in da istodobno uničimo tudi živalske škodljivce, dodajamo tej mešanici apneni ali svinčeni arzenijat, ki je hud strup. Zavijač pogine, ako vgrizne ostrupljen plod, hoteč iti vanj. Prav tako poginejo gosenice, ki žro ostrupljeno listje in cvetje. Na 100 l bordoške mešanice dodamo 40 dkg strupenega apnenega arzenijata.

Za odvrčanje gljivičnih bolezni se tudi poslužujemo namesto bordoške galično-apene mešanice žveplenoapnene brozge. V jeseni ali spomladi škropimo sadno drevje s 30 % žveplenoapneno brozgo, po cvetju in en mesec dni kesneje pa s 3 %. Tudi tej dodajamo po 40 dkg apnenega arzenijata na 100 litrov. Pri nekaterih občutljivih sadnih sortah se še bolje obnaša žveplenoapnena brozga kakor galičnoapnena. Ob škropljenju z

dodatkom apnenega ali svnčenega arzenijata moramo pa zavarovati zelenjad na vrtu, da je ne poškopimo. Če se nam pa to dogodi, jo moramo takoj s škropilnikom politi in sprati škropilo raz njo, da se ognemo nevarnosti zastrupljenja. Na travnikih ne smemo pasti živine, dokler ne spere dež škropila.

Živalske škodljivce v zemlji, kakor strune, bramorje in ličinke majevih hroščev uničujemo s prekopavanjem in pobiranjem; strune tudi, da jih poiščemo pri vsihujočih rastlinah, nekako 2 do 3 cm pod zemljo. Bolhače na kapuznicah škropimo z 2 do 3 % tobačnim izvlečkom. Koder se plazijo polži, potrosimo ponoči, ko so na paši, s prahom živega apna. Apneni prah celo koristi rastlinam, polže pa uniči. Voluharju, ki žre korenine sadnega drevja in drugih sadežev, nastavljamo v rove koščke korenčka ali zelene, nekoliko namazane s strupeno zeljo pasto.

K sreči imamo tudi živalice, ki nam pomagajo zatirati škodljivce. To so: ptiči, krt, jež, slepič, belouška, krastača, najezdniki, polonice, tenčarica, muha trepetalka, stonoge, pajki in hrošči brzci. Najezdniki zalegajo jajčka v gosnice in druge škodljivce, da poginejo; polonice, tenčarice in trepetalke ter njih ličinke uničujejo uši; hroščem brzcem so najljubša hrana polži. Vse te je treba poznati, da jih ne bomo po krivici uničevali sebi v škodo. Velike naše prijateljice so čebele, ki prenašajo plod od cveta do cveta in ga s tem oplojajo. Naj ne bo sadovnjaka brez vsaj ene družine čebel!

Vrtnarjevo delo v posameznih mesecih

MAREC

Sadjarstvo

Vrtnarsko leto začne z marcem. Kolikor nisi posadil sadnega drevja v jeseni, je v mesecu marcu za to delo skrajni čas. Marelice, breskve in trte sadi pa izključno le spomladi, ker bi v jeseni posajene pozeble. Razdalja sadnih dreves mora biti taka, da je njihova krona v doraslem stanju deležna sonca in zraka. Zato sadi slive po 7 metrov, jablane in hruške po 10 metrov, orehe pa po 15 metrov narazen. Pritlikavce pa sadi gosteje z ozirom na vzgojo. Kot grmiče na vrtu jih sadi v razdalji 4 do 5 metrov.

Jame za sadno drevje morajo biti v kvadratu vsaj 150 cm dolge, prav toliko široke in 60 cm globoke. Dobro je, ako pripraviš jame že jeseni. Pred sajenjem obreži z nožem korenine tako, da so rane obrnjene navzdol. Veje skrajšaj na 20 do 25 cm, ker bi se sicer drevo težje prijelo. V jeseni posajenim drevesom skrajšaj veje v kroni šele spomladi. V jamo postavi najprej kol, ki naj ne sega v krono. Nato jamo zasuj z zemljo, ki je bila prej na vrhu, postavi drevo ob kolu na južno stran in korenine pokrij z mešanico boljše zemlje in humusa. Nato

drevo primerno potlači in vrhu nameči 2 do 3 vile gnoja, potem še ostalo zemljo. Pri sajenju moraš paziti, da ne pride drevo globokeje, kakor je prej rastlo. Ker se pa posajeno drevo seseda z zemljo vred, ga posadi kakih 10 cm višje. Da to višino pogodiš, položi preko jame ob sajenju raven kol, ki ti pokaže visokost površja zemlje. Takoj po saditvi priveži drevo rahlo h kolu, da ga veter ne maje in da se lahko seseda. Končno ga zalij z enim škropilnikom vode na drevo.

V marcu, dokler ni še drevje muževno, je najprimernejši čas za obrezovanje sadnih dreves in trt. Obrezovanje pri starejših drevesih obstoja le v redčenju krone. Vse tiste veje, ki slone na drugih ali se med seboj drgnejo, odstrani, zakaj v gošči ne zarodi sadje, ali pa doprinese tu in tam le droben zanikern sad. Mlada drevesca obrezuj v toliko, da jim usmeriš krono. Ko vzgojiš dva do tri vejne vence, pusti drevo, naj se svobodno razvija.

Veje reži ali žagaj tik ob izrastku, večje rane zamaži s cepilnim voskom, manjših pa ni treba. Grme ivanovega grozdčja in kosmulja redči tako, da odstranjuješ ostarele, navadno že z mahom obrastle veje. Pri malinah pusti z ozirom na rast le najmočnejše enoletne odganjke, katere prikrajšaj za eno tretjino. V tem mesecu tudi sadi potaknjence sadnega in lepotičnega grmičevja. Mesec marec je tudi pripraven za cepljenje divjakov in precepljenje nerodovitnih ali slabih sort dreves. Ako nisi še osnažil dreves v jeseni in poškopil, ko je listje odpadlo, opravi to v marcu, preden drevje odganja. Okoplji tudi kolobar ob drevesih in zagnoji jih tako daleč od debla, do koder segajo veje. Najboljše gnojilo v tem času je gnojnica, ki ji primesaj superfosfata, računaš po 5 dkg na 1 m². Če pa nimaš gnojnice, pognoji z nitrofoskalom.

Jagodne grede očisti starega osušenega listja in zagnoji jih tako, kakor je bilo rečeno pri sadnem drevju.

Zelenjadarstvo

Že v začetku marca si pripravi toplo gredo, ali pa proti koncu mrzlo. Za rano vzgojo sadik je potrebna taka greda na vsakem vrtu. V to posej izmed zeljnatih rastlin zlasti paradižnike, papriko, jajčevce, zgodnje zelje, zgodnji ohrovt, kolerabe, karfijole, solato, peso, zeleno, por, čebulo in razne poletne cvetlice. Če je prostor, sej tudi redkvico. Zgodnje kumare posej v lončke po tri zrna in postavi jih v toplo gredo ali pa med okna v stanovanju, da vzgojiš rano sadike. V topli gredi zalivaj v opoldanskih urah z nekoliko ogreto vodo.

Ako je zemlja osušena in primerno topla, sej proti koncu tega meseca tudi na prostem. V mrzlo in mokro zemljo, ki se prijemlje čevljev in orodja, pa ne polagaj semena. V taki zemlji seme strohni, če pa kaj izkali, so rastline slabotne. Gredice

napravi po 120 cm široke, po možnosti od severa proti jugu. Vse setve sej na vrstice, katerih oddaljenost se ravna po velikosti zelenjave. Seme pokrij z zemljo trikrat tako globoko, kakor je seme debelo. Česen in čebulček potisni v zemljo le toliko, da je konica tik pod površjem zemlje. Globokeje posajeni čebulček sili v cvet in da pičel pridelek. Na vsako gredico postavi tablico, na katero napišeš ime posejane sorte in datum setve.

V tem mesecu sej na prosto korenje, zgodnji luščilni grah, bob, črni koren, pastinak, peteršilj, peso, radič, berivko, novozelandsko spinačo, špargelj, sadi tudi čebulček, šalotko, česen, rabarbaro, hren in razne kuhinjske dišave.

Cvetličarstvo

Pograbi trate in očisti jih mahu in listja ter sej poletne cvetlice v toplo ali v mrzlo gredo. Očisti pota nesnage in posuj jih s peskom. Pripravi grede in rabate za cvetlice. Presadi dveletne cvetlice, kakor šeboj, mačehe, spominčice, kamenčice, marjetice itd. na stalno mesto. Če so bile te že v jeseni posajene na stalno mesto, okopaj jih in zagnoji. Trajnice očisti starih stebelj in listja in okopaj jih. Koder so se preveč razširile, zmanjšaj njih obseg. Tu in tam je treba tudi na novo posaditi. Hijacintom in tulpam odzemi odejo in plitvo okoplji gredico. Vrtnicam odstrani proti koncu meseca odejo in obreži jih z ozirom na rast. Plezalkam pusti eno ali več celih enoletnih mladik z ozirom na njihovo moč, dve- in večletne pa odstrani. Drugim vrstam vrtnic skrajšaj mladike na 10 do 20 cm dolgoti, močno rastočim čajevkam pa puščaj daljše mladike. Slabotne in ostarele vejice v kroni vrtnic odreži. Sedaj je tudi čas sajenja vrtnic. Ob sajenju obreži pritlične na dva do tri krake v dolgoti 5 cm ter posadi jih tako globoko, da pride cepljeno mesto tri prste pod površje zemlje. Dokler ne začno odganjati, prisuj krake, da se ne posuše. Novo posajenim visokim vrtnicam ovij debla z mahom ali s cunjjo ter to večkrat zmoči. Ko začno odganjati, odstrani to obvezo. Prav tako uspešno je, ako visoke vrtnice ob sajenju upogneš in pokriješ z zemljo, dokler ne začno odganjati.

Lepotično grmičevje, ki je bilo zaradi snega preko zime povezano, razveži. Tega ne obrezuj spomladi, ker bi ga s tem prikrajšal na cvetju, temveč takrat, ko odcvete. Obrezovanje lepotičnega grmičevja obstoja le v odstranjevanju ostarelih vej.

Prostor, kjer prezimujejo cvetlice lončnice, zračni, da preprečiš odganjanje bledega listja, ki jih šibi. Fuksije, pelargonije in druge grmičaste cvetlice, obreži. Hortenzije pa obrezuj poleti, da odcveto. Pripravi zemljo za presajanje lončnic v aprilu. Obstriži žive meje, ako jih nisi že v jeseni.

APRIL

Sadjarstvo

Kar ni bilo dovršeno pri sadnem drevju v mesecu marcu zaradi neugodnega vremena, moraš opraviti vsaj v prvi polovici aprila. Proti koncu aprila že lahko cepiš za lub. Ob cvetenju potrebuje drevje obilo vlage. S temeljitim zalivanjem ob tem času, ako je suša, obvaruješ pestič in prašnike pred prezgodnjim osušenjem. V tem mesecu se bude sadni škodljivci povsod tam, kjer niso bila drevesa pozimi škropljena. Sedaj, ko drevje brsti, ga poskropi z galično apneno brozgo, da obvaruješ drevesa škrlupa in rje na listju in sadju, na breskvah pa kodravosti. Na koščičarjih se začne pojavljati smolikavost, ki jo največkrat povzročijo gnojenje z gnojnico in s svežim gnojem, udarci ali neugodna mokra tla. Ko to zapaziš, prereži dvakrat ali trikrat lub čez bolno mesto navzdol in izperi ga z octom.

Zelenjadarstvo

Kadar izkale setve v topli gredi, jih moraš zračiti. Zračenje obstoja v prizdigovanju šip, kadar sonce izide. Čim topleje je zunaj, tem višje dvigni šipe in jih podloži. Pred sončnim zahodom pokrij gredo, da se setev ne premrazi. Pregosto setev preruvaj in razredči. Ko zadobe rastlinice zraven kaličnic še dva lista, pikiraj jih v razdalji 3 do 5 cm. Tudi pikirane rastlinice moraš v tem času gojiti pod steklom. Bolj občutljive, zlasti karfijole in paradižnike, pikiraj dvakrat, da se bolj okrepe in da zadobe številnejše korenine. Ko mine nevarnost pozebe, razen kapuznic, ki jim nekaj mraza ne škoduje, posadi konec tega meseca ali v začetku maja vse rastline iz tople grede na prosto.

Sedaj sej na prosto povrtnino, ki je morda nisi mogel v marcu. Ker si za prvi nasad vzgojl glavnato solato ter zgodnje kapuznice pod steklom v topli gredi, sej zdaj na prosto glavnato solato, kolerabice in druge kapuznice za drugi nasad. Glavnato solato in kolerabe sej na prosto odslej vsake tri tedne do konca julija, da bodo sadike vedno na razpolago. Prav tako sej tudi mesečno redkvico.

Proti koncu tega meseca sej poznejši grah, zlasti strženasti, peso, radič, nizki fižol, zgodnjo poletno redkev, majevo repo, rdeče zelje, pozno zelje za kisanje, podzemelske kolerabe, karfijole, ohrovt in brsteči ali rožnati ohrovt. Bolhači, ki napadajo setve kapuznic, redkve in repe, poskropi z 2 % mešanico tobačnega izvlečka in mila. Proti koncu aprila začno odganjati prvi šparglji, katere izpodrezuj z ostrim dletastim nožem nekoliko nad koreninami, da jih ne raniš. Rahljaj in okopavaj zemljo med nasajeno in posejano povrtnino. Da ti pojde to delo hitreje od rok, sej vse na vrstice. V aprilu in maju zalivaj o opoldanskih urah s pogreto in postano vodo, da se utegne zemlja do večera zopet ogreti.

Cvetličarstvo

Vrtnice, ki jih napadajo plesnivost in razne rje, poškropi že v začetku aprila s 3 % žvepleno-apneno brozgo in to ponavljaj vsaka dva do tri tedne do konca septembra. Skoraj vse lepotično grmičevje lahko pomnožuješ s potaknjenci, ki jih narežeš pozno v jeseni, februarja ali marca. Posadi jih na sončno lego v dobro zemljo, pa tako globoko, da štrli iz zemlje samo vrhnji popek. Potaknjencem, ki spuščajo na rani sok, na pr. oleander in fikus, izperi rane pred sajenjem. Na rabate in skupine posadi marjetice, mačehe, kamenčice ali spominčice, ki si jih vzgojil s setvijo v času med 15. junijem in začetkom julija. Na stalno mesto sej rezedico, mak, portulak in kapucinčke, ki ne prenašajo radi presajanja. Sredi meseca že lahko sadiš dalije. Lončnice prinesi na prosto, čim se ni bati slane. Podtaknjence lončnic posadi v peščeno zemljo ter jih postavi na toplo in zasenči, dokler ne začno rasti. Tiste lončnice, ki niso bile presajene koncem avgusta, presadi sedaj. Takoj po presajanju zalivaj po malem, da se ne skisa zemlja. Ne trpi vode v podstavkih. To prenašajo le vodne rastline. Ne poslužuj se prevelikih loncev. Že rabljene lonce temeljito operi s ščetko, nove pa prej namakaj nekaj dni v vodi. Za okrašenje oken si napravi zabožčke, prilično 18 cm visoke in široke ter po potrebi dolge. Na južnih legah ne uspevajo cvetlice v lončkih, ker jim sončni žarki opečejo korenine.

MAJ

Sadjarstvo

Koščičarji so se okrasili že aprila ali še prej, med tem ko peškariji cveto kesneje. Med cvetjem jablan in hrušk otresaj cvetožera. Čim odpadejo cvetni venci, poškropi sadna drevesa z 1 % bordoško ali 3 % žvepleno-apneno brozgo, kateri dodaš 40 dkg apnenega ali svinčenega arzenijata na 100 litrov tekočine. S tem obvaruješ drevesa najrazličnejših glivičnih bolezní in pokončaš tudi v veliki meri škodljive žužke. Pri uporabi strupenih arzenijatov pazi, da ne zastrupiš zelenjave na vrtu. Istodobno poškropi tudi ivanovo grozdčije in kosmulje, pa brez dodatka arzenijata. To ponovi še enkrat po trgatvi grozdčija, da ga obvaruješ strupene rose. Ko dobi trta prve liste, opráši grozdje zjutraj ob lepem vremenu z žvepleno moko ter ponavljaj to delo vsake tri tedne, da obvaruješ trte grozdne plesni, ki povzroča, da jagode pokajo in se suše. Bele nasebine krvavih uši na jablanah namaži s 5 % mešanico arborina ali s 5 % mešanico tobačnega izvlečka. Mravlje, ki tekajo po drevesu, te opozarjajo, da so na njem listne uši, ki drevesu zaustavljajo rast in ga kvarijo. Sivozelene medene uši na breskvah so bolj trdožive. Zatreš jih s 5 % mešanico tobačnega izvlečka. Na zatiranje uši bodi pozoren do jeseni, ker se silno

naglo množe. Na cepljenih drevesih odstrani vezi. V tem letu posajeno drevje zalivaj ob suši. Zelo pospešiš rast, ako jih zaliješ z gnojnico ali dvakrat v presledkih 14 dni z raztopino sečnice. V poletnih mesecih pa ne smeš s tem gnojilom gnojiti, ker bi drevesa postala premalo odporna proti mrazu. Da se bodo debla debelila, prereži v začetku maja lub od krone do koreninskega vratu navzdol v ravni črti. Ko nastavijo jagode cvetne popke, pognoji jih s tekočim gnojem.

Zelenjadarstvo

Da boš imel do jeseni fižolovo stročje, sej ga od začetka maja do konca meseca junija. Visokemu fižolu postavi prej kole in nato ga posadi. Presajaj vso povrtnino, ki si jo vzgojil v topli ali mrzli gredi, bolj občutljive pa presajaj, kadar preidejo ledeni možje.

Pri presajanju uvažuj sledeča navodila: Ne nabiraj sadik, če je zemlja suha, zato jo zalij nekaj ur poprej. Ne puli sadik, temveč dvigaj jih iz zemlje z vrtnarsko žlico, da obvaruješ koreninice poškodb. Ne krajšaj sadikam korenin in listja, ker to so njeni glavni življenjski dihalni in prebavni organi. Ne sadi globokeje kakor so prej rastle. Izjema je samo za por, katerega sadi globokeje in celo v odprte jarke. Ko ta nekoliko odraste, ga še obsuj z zemljo. Ne sadi vodenih in pretegnjenih sadik, ki so zrastle v pregosti setvi ali pa v premalo zračeni topli gredi. Vso povrtnino sadi v trikotni zvezi Sadi ob oblačnem vremenu, če pa tega ni, proti večeru in zalij nasad na škropilnikovo cev. Ako je naslednje dni žgoče sonce, zasenči nasad. Obsuj grah in otakni ga z natičjem. Proti sredi tega meseca sadi paradižnike v vrsti 70 do 80 cm narazen. Sej na prosto kumare, buče, pozni grah, proti koncu meseca pa še kodravi ohrovt, poletno redkev in rano endivijo.

Izmed škodljivcev se pojavljajo rumene strune in sive bele ličinke zimskih sovč. Zalotiš jih pri vseh rastlinah. Bramorjem nastavi kup gnoja, v katerega se radi zatekajo. V presledkih ga razkoplješ in škodljivce uničiš. Tudi v lončke, prisute v zemljo, popadajo ponoči, če položimo ob njih na tla ravne palice.

Cvetličarstvo

Za uspešnejšo rast in cvetenje cvetic v loncih in zabojčkih jih pognoji vsakih 8 do 14 dni z razredčeno gnojnico, ki ji dodaš na vsak liter po 2 g superfosfata. Namesto tega lahko vzameš umetna gnojila, in sicer po 1 g sečnice, 2 g superfosfata in 1 g kalijeve soli na liter vode. Večji dodatki bi škodovali. Pravkar presajenih cvetic ne gnoji, dokler nekoliko ne odrastejo.

V maju sej jegliče, da boš imel cvetje v jeseni in pozimi. Pomnožuj trajnice z mladimi odganjki, dokler preveč ne odrastejo. Prav tako razmnožuješ tudi daliije. Te potaknjence posadi v lončke in jih postavi v toplo gredo, če pa te nimaš, med okna v stanovanju in jih zasenči. V aprilu posejane enoletne cvetlice okopaj, kesneje pa jih presajaj tako globoko, kakor so prej rastle. Posebno so občutljivi tozadevno nageljni. Konec maja in v začetku junija sej dvoletne turške in deželske nageljne, naprstek, šeboj in vse trajnice. Posadi cvetlice za okna v zabožčke in lončke. Aceleje so odcvetele. Prenesi jih na vrt v polsončno lego in zakopaj lončke do blizu roba. Proti suši so aceleje zelo občutljive, zato pazi, da so vedno zalite. Trato kosi odslej vsake tri tedne, da bo gosta in lepa.

JUNIJ

Sadjarstvo

Ko dorastejo hruške in jabolka do orehove debelosti, poškropi jih z bordoško mešanico z dodatkom apnenega arzenijata. Proti koncu junija, nekoliko pred cvetenjem, preščipni na trtah vse mladike med 3. in 4. listom nad grozdi, razen fistih, ki so namenjene za prihodnje leto. Čim odcvete trta, jo poškropi z 1 % bordoško brozgo. To ponovi proti koncu julija, da jo obvaruješ strupene rose. Na kordonih in špalirjih upogibaj v tem mesecu mladike v obliko, ki si jo namenil, ker bi se kesneje, že olesenele, lomile. Končni del upognjenih mladik v dolžini 30 cm priveži pa navzgor, sicer se rast ustavi. Na marelčnih špalirjih odstrani vse močno rastoče mladike, ki rastejo od stene navzven. V juniju se začno že mnogi sadni škodljivci preobrazovati v bube in iščejo skrivališča. Nastavi jim na debela pasti. To so valovita lepenka ali pa slamnati pasovi, ki jih obvežeš na deblo. V jeseni, še bolje večkrat na leto, odveži te pasti in zažgi jih s škodljivci vred. Kolonije temnorumenih golih gosenic na hruškah so hruškove grizlice; sivozelene, tudi zamrežene na jablanah, so jabolčni prelcii. Osmodi jih z bakljo, ki jo narediš, ako kos cunje privežeš na palico, poliješ s petrolejem in prižgeš. Na jagodah odstranuj trate, ki šibe materno rastlino, ako ne potrebuješ novih sadik.

Zelenjadarstvo

Ako nisi postavil paradižnikom kolov ob saditvi, naredi to čimprej. Odstranuj pri njih zalistnike in vzgajaj jih samo z dvema voditeljicama ob kolu navzgor. Ne trgaj pa listov. Da jih obvaruješ strupene rose, vsled katere se listje suši in odpade, škropi jih kakor vinsko trto z 1 % bordoško brozgo. Sej proti koncu meseca endivijo za jesen, pozno salato, pozni grah, redkev in korenje. Kumare pinciraj med 4. in 5. listom, zakaj stranski odganjki so pri njih rodovitnejši kakor glavni. Prisuj

krompir, fižol, mladi grah in kapuznice, razen kolerab. O kresu nehaj nabirati šparglje in pognoji jih s hlevskim gnojem ali pa menjaje s 30 g nitrofoskala I. na kvadratni meter. V presledkih 14 dni nato pognoji še dvakrat z dušik vsebujočo sečnico po 5 g na m². V juniju, ko so noči že toplejše, zalivaj zvečer, ako je potreba. Sadi pozne karfijole, brsteči ohrovt in zimski por. Poišči rumena jajčeca kapuzovega belina na kapuznicah. Lažje je te zatreti kakor kesneje gosenice. Za jesenski pridelek sej kumare ali pa jih pomnoži s potaknjenci. Sej še endivijo, kolerabe, solato in čebulno seme, da pridelaš čebulček.

Cvetličarstvo

Nasade pomladanskih cvetlic nadomesti s poletnimi. Vrtnicam odrezuj obcvetele glavice dva lista pod cvetom. Krizantemam odstranuj po stebelu stranske odganjke, ne pa listja. Lahko jih v tem mesecu še pomnožuješ s potaknjenci, da boš imel cvet pozno do Božiča. Krizanteme škropi z bordoško ali žveplenoapneno brozgo. Odcvetelo lepotično grmičevje razredči, to je, odstrani vse večletne starikave veje. Mladik pa ne krajšaj. Dalije privezuj h kolom, kakor odraščajo, da se ne polomijo. Sej mačehe, marjetice, spominčice in kamenčice za nasad v jeseni ali v bodoči pomladi. Lončnice, ki so prerastle zemeljsko kepo, presadi v 1 cm večje lončke. Presadi tudi tiste, kjer voda v lončkih zastaja, da se zemlja ne skisa. Ob koncu junija ostriži tudi žive ograje.

JULIJ

Sadjarstvo

V tem mesecu je navadno suša. Razen mladih zalivaj tudi stara sadna drevesa, da obdrže sadje. V drugi polovici tega meseca in v prvi polovici avgusta cepi sadne divjake na oko. V tem in naslednjih mesecih se pojavljajo na listju črešenj, višenj in hrušk črnim, nagim polžkom podobne ličinke črešnjev griznice, ki grizejo gornjo plast listov in s tem povzročajo veliko škodo. Ako jih je malo, pomasti jih z roko, v večji množini pa jih poškropi s 3 % mešanico tobačnega izvlečka ali pa potresi drevje s prahom živega apna. Zgodnje hruške in jabolka poberi nekoliko prej kakor so zrele, ker sicer izgube na dobroti. Pobiraj črvivo sadje, da zatreš zavijače v njem. Obtežene veje s sadjem primerno podpiraj.

Zelenjadarstvo

Zgodnja endivija je že dorastla, da jo s povezanjem lahko ubeljuješ. Julija sadi pozne kapuznice, zlasti kodravi ohrovt, proti koncu tega meseca in še v avgustu pa kolerabe. Presadi kasneje posejano endivijo za vzimljenje, peso in glavno solato

ter ponavljaj setve solate. Za jesensko porabo sej špinačo, motovilec, repo in monakovsko redkev. Kakor hitro izprazniš kako gredico, jo nemudoma prekoplji in obsadi ali obsej. Po-reži dišavne rastline ob cvetju, posuši jih v senci in spravi za zimo. Ob suši zalivaj raje poredko, pa temeljito. Na vsak m² polij najmanj 10 l vode.

Cvetličarstvo

Ko dorastejo posejane dveletne cvetice na dva lističa, jih pikiraj. Odcvetelim trajnicam poreži stebila. Visoke trajnice, kakor helenium, krizanteme, jesenske astre in druge poveži rahlo h kolom, da ne poležejo. Enoletnim cinijam, zajčkom, ostrožnikom in mesečkom reži odcvetele glavice, da pospešiš bujnejše cvetenje. Bolne cvetlice lončnice presadi v manjše lončke in v peščeno zemljo, kateri dodaš nekoliko zdrobljenega lesnega oglja. Sedaj je najboljši čas za razmnoževanje cvetic lončnic s potaknjenci. Posadi jih ob robu lončkov in postavi pod zasenčeno steklo. Zalivaj pa jih le zmerno. Ciklamni se proti koncu tega meseca prebude in začno odganjati. Tedaj jih presadi tako, da je le nekoliko gomolja v zemlji. Ob zalivanju ne moči gomoljev, ker sicer odpadejo popki. Posadi v lončke tudi jegličce. V drugi polovici julija cepi vrtnice na speče oko.

AVGUST

Sadjarstvo

Ko pobereš sadje na marelčnih špalirjih, jih obrežeš. Zapleveljen kolobar in zbito zemljo ob drevesnih deblih okopaj in podpiraj s sadjem težko obložene veje. Malinam odstrani suhe odganjke iz prejšnjega leta. V prvi polovici tega meseca je najugodnejši čas za nove nasade jagod.

Zelenjadarstvo

Kjer si pospravil fižol, grah, salato, čebulo, česen in drugo, imaš prostor za setev repe in črnega korena in za saditev kolerab, ohrovta, glavnote solate in endivije. Med 15. avgustom in 15. septembrom sej zimsko salato, špinačo, motovilec in zelje. Paradižnike povezuj ob kolu in zagnoj jih s tekočim gnojem. Sej peteršilj in korenček za bodoče leto. Skrajno škodljivo je obiranje listja pri zeleni in rezanje korenin, teptanje čebule in vezanje česnovega listja v klopce. Od semenskih rastlin poberi prvo dozorelo seme na najlepših maternih rastlinah. Za seme bučnic, paradižnikov, jajčevca in paprike odberi prve dozorele plodove na najrodovitnejših materah.

Cvetličarstvo

Na cvetličnem vrtu cveti ta mesec povsod. Drevesno grmičevje v posodah obrežeš z boljšim uspehom sedaj, kakor spo-

mladi. Pikiraj mačehe, spominčice in marjetice. Za zgodnje cvetenje v naslednji spomladi enoletnih ostrožnikov, mesečkov, vrbene in zajčkov posej seme v mrzlo gredo, kjer naj prezimijo. Aprila jih posadi na stalno mesto. V avgustu se polžji rod razmnoži. Potrosi zvečer po gredicah, koder zahajajo, prah živega apna in uspeh bo zagotovljen.

SEPTEMBER

Sadjarstvo

Zaradi nekaterih škodljivcev, zlasti pedicov, naveži na drevesna debela lepljive pasove, da ne morejo plezati na drevo. Ti pasovi so potrebni na deblih vse leto. Kadar pa lep otrdi, namaži ga ponovno. Pozne sorte jabolk in hrušk poškropi zadnjič v začetku tega meseca z bordoško brozgo ali s 3 % žvepleno-apneno brozgo z dodatkom 40 dkg apnenega arzenijata na 100 l vode. Na oko cepljenim drevesom odveži vezilo, da se ne zaje v les. Otresaj in obiraj črvido sadje, da se ne razpasejo zavijači. Poglej, koliko dreves boš potreboval za nasad in naroči jih že v tem mesecu.

Zelenjadarstvo

V začetku tega meseca presajaj še glavnato solato, endivijo in kolerabe nekoliko gosteje, ker se sedaj ne utegne tako razrasti kakor poleti. Septembra in oktobra sadi zimski češen, biserno čebulo in šalotko. Spravljaš seme povrtnine in cvetlic v zavitke, na katere napiše vrsto, sorto in letnico semena. Hrani ga na suhem, da ne splesni in ne izgubi vsled tega na kaljivosti. Skrajšaj voditeljice na paradižnikih ter priveži jih zgoraj z močno vrstico ali z vrbo, da vsled teže plodov ne popadajo na tla.

Cvetličarstvo

Presajaj in razmnoži z delitvijo trajnice. Preveč razrastle grmiče zmanjšaj, vsako 4. leto pa jih presadi na izboljšano zemljo. Ko odeveto poletne cvetlice, jih nadomesti z mesečki (Calendula), očnicami (Calliopsis), turki (Tagetes) in z vedno cvetočimi begonijami, da bo lep vrt do mraza. Sadi čebulnice, kakor na pr. tulpe, narcise, hijacinte, krokus, zvončnice in druge prilično 8 do 10 cm globoko. V tem času tudi presajaj lilije, te pa 15 cm globoko. Koncem tega meseca posadi v lončke jegličke, zimske levkoje, šeboj in nageljne ter jih postavi v mrzle grede. Presadi sobne rastline, ako je s koreninami premrežena zemeljska kepa. Iz potaknjencev v juniju vzgojene krizanteme posadi v lonce, da ti bodo cvetele pozimi v sobi. V juliju posajenih potaknjencev lončnic pa ne presajaj, ker bolje prezimijo nepresajeni. Ako imaš trato, pokosi jo zadnjič da ne poleže in usahne.

OKTOBER

Sadjarstvo

V začetku oktobra je poglavitno delo obiranje zimskega sadja. Ne obiraj ga, dokler ni popolnoma zrelo. Najlepše in zdravo obiraj z roko v poblazinjene košare. Ostalo sadje porabiš v glavnem za mošt in sušenje, nekaj ga vkuhaš, poskrbi pa tudi za napravo octa. Kutine oberi kesneje, ko sadje izgubi značilno volno, nešplje pa, kadar začne odpadati listje. Ne odlašaj s sajenjem drevja do pomladi. Sedaj je najboljši čas za to, vsak mesec kesneje je slabši. Izjema je le za marelice, breskve in trte, katere sadi spomladi, ko je zemlja ogreta. Začni snažiti drevesa in redčiti krone, kjer je potreba. Okoplji kolobar in pognoji ves prostor pod krono. Rakove rane odreži do živega in namaži jih z arborinom.

Zelenjadarstvo

V drugi polovici oktobra do srede novembra presajaj ob južnem vremenu zimsko salato in zelje. Zeljnate rastline najbolje vzdrže zimo, ako jih posadiš v 10 cm globoke jarke, ki jih narediš na gredicah v smeri od vzhoda proti zahodu. Ne vzimuj zelenjave, dokler nekoliko ne pozebe. Majhen mrzaj jo utrdi. Spravljaj jo v prezimovališče le suho. Ako je mokra, jo prenesi za toliko časa pod streho, da se osuši in nekoliko ovane. Vlagaj jo nepregosto in tako, da je le korenina v zemlji. Največji škodljivci vzimljeni povrtnini je mokrota. Če jo imaš na prostem, pokrij jo, da je ne bosta močila dež in snežnica. Ko pa pritiska hujši mrzaj, odeni jo še z listjem ali s slamo. Izmed raznih sort endivije je najboljša zelena z dolgim listjem za vzimljenje. Popolnoma dorastla pa se ne drži. Zeljnate glave se dobro drže v nepresuhi kleti, pa tudi v zasipnicah s koreninami navzgor. Korenstvo spravi v zasipnice, toda le tam, kjer ni blizu talne vode. Proti koncu oktobra začni vlagati radič za siljenje. To nadaljui v presledkih do marca. Radič siliš, ako ob kupu gnoja polagaš poležno korenino ob korenini z glavico na zunanjo stran. Ko je ena plast dokončana, pokrij jo z zemljo in nadaljui to do vrha kupa. Vsled toplote, ki jo korenine dobivajo iz gnoja, začne odganjati. Preden nastopi slana, poreži paradižnikom stebela, na katerih so še zeleni plodovi; poveži jih v snopiče in obesi v kuhinjo. Polagoma bodo zreli do konca decembra. Ko nabiraš odslej jesensko špinačo, izpodrezuj jo, koder je večja, kakor motovilec, da zadobi manjša več prostora za rast.

Cvetličarstvo

Cvetju krizantem škoduje mokrota, zato, če so na prostem, naredi streho preko njih. Preden spraviš lončnice v notranjost hiše, odstrani gorenjo plast zemlje, ki je zarastla z mahom,

in nadomesti jo z novo ter prenesi v klet. Zunanjo stran lončkov temeljito operi. Da bodo bolje prezimile, uravnavaj toploto z odpiranjem in zapiranjem oken, da bo po možnosti $+5^{\circ}$ do 6° C, kar je ta čas najprimernejše zanje. Zalivaj jih pa pozimi z mlačno vodo samo toliko, da je zemlja nekoliko vlažna. Gomolje dalij, kan, begonij in gladijoli posuši in položi jih na police v prostor, ki ni prevlažen in kjer ne zmrzuje. Ako jih potrosiš s prahom lesnega oglja, jih zavaruješ pred plesnobo. Sadi lepotično grmičevje. Spomni se ptic duplaric in že sedaj jim postavi na drevesa gnezdišča, da jih zvabiš na vrt k nabiranju škodljivcev.

NOVEMBER

Sadjarstvo

Nadaljuj s sajenjem sadnega drevja, obrezovanjem, snaženjem in gnojenjem. Ob lepem vremenu, ko listje odpade, poškropi drevje s 6 % arborinom ali s 30 % žveplenoapneno brozgo. Zavaruj sadno drevje proti zajcem. Na grede jagod natrosi gnoj tako, da ne pokriješ rastlin. Če tega nimaš, pognoji jih z Notrifoskalom I. ali pa s kompostom. V shrambi prebiraj sadje in pretoči sadjevec, ko se nekoliko očisti.

Zelenjadarstvo

Ne spravljalj na kompost kocenov kapuznic, ker se nahaja v oteklinah na koreninskem vratu hud škodljivec, kljunotaj. Zato jih pokrmi ali pa opari v vreli vodi ali v peči. Poreži stebila špargljev nekoliko pod površjem zemlje in sežgi jih zaradi škodljive špargljeve muhe, ki se mogoče v njih nahaja. Koristno je, ako tudi sedaj pognojiš špargelj. Nedorastle karfirole posadi v kleti, da naredo cvetno glavo. Sedaj je najboljši čas za globoko prekopanje vrta in tudi gnojenje. Spomladi se to zemljišče le poravna, obsadi ali obseje. Vsako četrto leto natrosi v novembru po 30 do 40 dkg apnenega prahu po vrtu. Če pa gnojiš s hlevskim gnojem, trosi apno par tednov prej ali pozneje, da ne uničiš dušika v gnoju.

Cvetličarstvo

Prostor, kjer prezimujejo cvetlice, varuj prepiha. Če je potreba, zalij jih nekoliko s pogreto vodo. Ako zemlja plesni v lončkih, odstrani jo nekoliko in natrosi po vrhu prah lesnega oglja. Cvetlice v zakurjeni sobi, zlasti trdolistne, kakor palme, aukube, filodendron, fikus in druge trpe vsled presuhega zraka. Poškropi jih zato pogosto z vodo ali pa obriši listje z mokro cunjjo. S tem odstraniš tudi škodljivi prah. Acaleje, ciklamni in cvetoče krizanteme se najbolje počutijo v toplini 15° C. Plemenite krizanteme zavaruj na prostem z dobro odejo ali pa jih posadi v posode in prenesi v hladno klet. Visoke vrt-

nice lahko še upogneš v začetku tega leseca, vendar ne odevaj jih z zemljo ali z vejevjem, dokler ni 6 do 8° C mraza. Prezgodaj položena odeja škoduje vrtnicam. Pograbi in počedi vrt listja in drugih odpadkov, kar porabiš lahko za steljo, za odejo prezimujočih rastlin, za vzimljenje zelenjave ali pa za kompost.

DECEMBER in JANUAR

Sadjarstvo

Zaradi mraza in snega počivajo po večini vsa sadjarska opravila. Sadjar ogleduje od časa do časa varnostne naprave proti zajcu, otresa ob velikem metežu raz drevesa sneg, skrbi za zdravo hrano pticam, ob južnem vremenu pa tudi nabira cepiče. V shrambi redno prebira sadje, da gnilo ne okuži zdravega.

Zelenjadarstvo

Kadarkoli dopušča vreme, zrači na prostem vzimljeno zelenjavo, ponoči jo pa odevaj. Gnilo odstranjuj in poglej, da ne uhaja notri voda. Ob hudem mrazu založi ob straneh mrzlih gred, v katerih imaš rastline, svež konjski gnoj, da jih zavaruješ pozebe. Premešaj kompostni kup. Če ga polivaš še z gnojnicami ali s pomijami, ga izdatno izboljšaš.

Cvetličarstvo

Čisti cvetlice v lončkih suhega listja in poskropi jih z ogreto vodo, če so prašne. Zrači, kadar v to dopušča vreme. Preglej gomolje na policah in odstrani gnile. Pazi, da ti na oknih ne pozebejo cvetlice, zato jih preko noči spravlja v notranjost sobe.

Pripravljaj razne vrtnarske potrebščine in orodje, da boš imel spomladi kaj prijeti v roko. Čitaj strokovne knjige in časopise. Preglej zaloge semena in dokupi, kar ti manjka.

FEBRUAR

Sadjarstvo

Če niso dovršil obrezovanja in redčenja kron ter snaženja dreves v jeseni, potrudi se sedaj. To velja tudi glede sajenja sadnih dreves, ker čimprej, tel boljši bo uspeh. Zadnji čas je, da si nabereš cepiče, ako jih potrebuješ za cepljenje in precepljenje. Koščičarje cepiš najuspešneje že februarja, ako te ne zebe.

Zelenjadarstvo

Velika razlika v toplini v tem času med nočjo in dnevom je najbolj pogubna za zimsko solato, špinačo in zimsko zelje. Vzimljeno zelenjavo v kleti zalij, ako vene, pa tako, da ne zmoliš listov. Za prve setve pripravi tople grede. Najboljše so

z lesenim obojem. Nagnjene naj bodo 15°. Na dno tople grede vloži najprej plast listja, nato pa 40 do 50 cm debelo plast svežega konjskega gnoja. Vrh gnoja nameči 15 do 20 cm debelo plast lahke rodovitne zemeljske mešanice. Čez teden dni, ko se zemlja ogreje in izhlapi amonijak, sej. Proti koncu tega meseca, če dopušča vreme, saj tudi na prosto v zavetne lege berivko, zgodnji grah, korenček, peteršilj, črni koren, zgodnje sorte zelja ter sadi čebulček in česen.

Cvetličarstvo

Kakor v prejšnjih mesecih snaži cvetlice v kleti in v mrzli gredi ter zrači, da oviraš odganjanje bledih listov in mladik. Presejaj kompostni kup na mreži. Kompost je potreben kot dodatek drugim zemljam za lončice, rabiš ga pa tudi pri sajenju dreves in kot gnoj na vrtu. Napravi načrt, po katerem boš sejal in sadil povrtnino v tekočem letu, prav tako tudi načrt za nasade cvetlic. Brez načrta se navadno dogodi, da nam prostora za nekatere rastline zmanjka ali pa tudi preostaja.

Katero mineralno vodo naj pijem?

Tako vprašanje si postavijo mnogi ljudje pod vplivom raznih oglasov ali druge reklame.

Odgovor je kaj enostaven:

Vzemite vedno tisto, ki Vam zraven prijetnega okusa nudi največ koristi za Vaš organizem, a to je

Rogaška slatina!

Tempel, Styria in Donat,

to so trije znameniti vrelci Rogaške Slatine, okoli katerih se zbirajo vsako leto velike množice ljudi iz vseh krajev sveta. Prihajajo telesno in duševno potrti, bolni, slabotni kot starci, ki od življenja ničesar več ne pričakujejo. Po kratkem bivanju v Rogaški Slatini pa zopet tako oživijo, da jih ni več prepoznati.

Vračajo se prerojeni, polni življenjskih moči in ne morejo prebvaliti čudovitega učinka, ki ga je povzročila ta čudovita voda na njihovem organizmu in splošnem razpoloženju.

TEMPEL je v prvi vrsti odlična namizna voda za vsakodnevno rabo, kot dijetetična pijača, za mešanje z vinom in sadnimi soki, a zraven tega služi kot izvrstno pomožno sredstvo pri slabem apetitu, sploh motnjah v prebavi, želodčnem in črevesnem katarju ter malokrvnosti v začetnem štadiju.

STYRIA je medicinalna voda, ki se uspešno uporablja pri kroničnem želodčnem in črevesnem katarju ter pri želodčnih in črevesnih čirih.

DONAT služi kot zdravilna voda pri zaprtju, pri žolčnih in ledvičnih kamenčkih, pri gihtu in sladkorni bolezni. Voda vrelca Donat deluje blagodejno, brez draženja!

V vsakem primeru resnega obolenja je pa brezpogojno treba vprašati tudi zdravnika.

Vino in sadne soke pijte vedno le z Rogaško slatino »Tempel« vrelca, ker Vas to res prijetno osveži in obenem pospešuje prebavo!

ZA GOSPODINJE

G. Prašnikarjeva:

Snaženje madežev

V današnjih časih splošne krize, pomanjkanja sredstev — dostikrat tudi za najpotrebnejše, je dolžnost prav vsakega človeka in še posebno vsake gospodinje, da varčuje v vsem. Prav posebno pa bo pokazala dobra gospodinja svojo spretnost pri varčevanju z obleko in perilom.

V prvi vrsti mora gledati varčna gospodinja že pri nabavljanju, da izbere dobro, močno in trpežno blago — ceni primerno. Potem pa je največje važnosti, kako bo ravnala z obleko in perilom. Ker hočemo danes govoriti o snaženju madežev, se v drugo podrobno ne moremo spuščati.

Najbolje je seveda, če sploh ne dobimo madežev v obleko, ali vsaj čim manj. In res vidimo, da nekatera gospodinja in tudi njeni otroci tako pazijo na obleko, da niso nikdar umazani in ne vidimo nikdar madeža v njih obleki. To pa dosežejo s tem, da posebno v boljši obleki za na cesto ne opravljajo nikdar dela, ki bi se pri njem umazali. Doma imajo slabše obleke, ki se dobro perejo, in čez vzamejo za delo še predpasnik. Boljšo obleko pa takoj, ko pridejo domov, slečejo, in če je prašna, jo skrtačijo in shranijo v omaro na obešalnik. Ker pa včasih kljub največji pažnji le dobimo madež v obleko ali v perilo, je dobro in potrebno, da vemo, kako ga zopet odstranimo.

Vsak madež naj čimprej spravimo iz blaga, ker ga bomo z veliko manjšim trudom, kakor če odlašamo s tem poslom in tudi bomo lažje spoznali, od česa je nastal. Na vsak način moramo pri snaženju madežev najprej spoznati njih izvor, da bomo uporabljali pravilno sredstvo. Zelo važno je, da pri snaženju madežev upoštevamo tudi vrsto blaga, ki ga bomo snažili. Drugače postopamo z navadno tkanino kot z volneno in svilo, drugače z enobarvnim kot z rožastim in občutljivo barvanim. Če tega ne bi upoštevali, je bolje, da pustimo madeže v blagu, ker bo škoda po snaženju navadno večja kot je bila pred snaženjem in bo obleka potem popolnoma skvarjena.

Pri dobrem pralnem blagu bomo spravili madeže skoro vselej z navadnim pranjem, ki je znan gospodinjam in ima skoro vsaka hiša svoj poseben način, ki ga je pridobila po daljšem izkustvu.

Pri blagu, ki ga ne moremo navadno prati, kakor tudi pri posebnih madežih pa bomo morali uporabljati umetno pranje ali kemično snaženje. Razločujemo pa:

1. Mokro kemično snaženje, to je način, pri katerem uporabljamo kemična sredstva in potem dotično blago še izperemo.

2. Suho kemično snaženje, pri katerem uporabljamo samo kemična sredstva, ne da bi potem še blago izprali.

V vsakem slučaju kemičnega snaženja, posebno pa še pri občutljivih barvah in občutljivem blagu, je dobro, da najprej poizkusimo na krpici istega blaga, kako prenese snažilno sredstvo, ki ga mislimo uporabljati. Pri zelo občutljivem blagu drgnemo madež s krpico, zmočeno v snažilno sredstvo, z leve strani blaga, da ga ne obdrgnemo preveč. Da ne nastane od snaženja kolobar (rob), kjer smo blago zmočili s kemičnim sredstvom, podložimo spodaj bel pivnik ali pa vsaj zmočimo blago okoli madeža s čisto vodo. Drgnemo pa navadno madež s krpico iz istega blaga, zlasti volneno blago z volneno krpo iste barve, tanko bombažasto blago pa z bombažasto ali s platneno krpo; občutljivo blago včasih tudi s krpo iz srnine kože ali pa z gobico.

Drgniti pa moramo vedno v smeri niti tkanine.

Četudi imamo proti različnim madežem različna sredstva, vendar lahko postavimo tudi nekaj splošnih pravil za snaženje skoro vseh madežev iz različnega blaga.

1. Bele in krem volnene in svilene obleke:

a) Najprej namočimo, potem pa izperemo v razredčenem vodikovem prekis (peroksid) in izplaknemo v mlačni vodi. Če je blago preveč porumenelo, ga še belimo na ta način, da ga denemo v zelo redko raztopino dvojno-kislega kalija in potem še v raztopino žveplene kisline (na 1 liter vode denemo 1 žlico žveplene kisline).

Beljenje nadomestimo lahko tudi s tem, da denemo popolnoma čisto blago nazadnje še v čisto milnico ter nato položimo med prte in tako na pol posušimo ter potem šele obesimo na obešalo ali pa položimo na čist prt, in tako — ne da bi obleko kaj ožemali — posušimo v senci na ne preveč vročem kraju.

b) Snažimo lahko tudi na ta način, da napravimo iz zdrobljene krede in vode kašnato gosto zmes, v katero zmočimo dotično blago, ga potem nekaj časa pustimo in nato dobro izplaknemo v mlačni vodi.

c) Zopet drug način znaženja belih volnenih in svilениh stvari: najprej odstranimo vse madeže s sredstvi, ki jih za to rabimo, in potem namočimo v mrzlo milnico, kateri pridenemo pri zelo umazanih stvareh še nekaj kapljic salmijaka. To potem krtačimo z zelo mehko krtačo po legi tkanine in nazadnje izplaknemo v čisti, mlačni vodi, ki smo ji pridejali, da postane popolnoma čisto, nekoliko očetne kisline ali kisa.

d) Lahko osnažimo te stvari tudi s pšeničnimi otrobi, in sicer: prekuhamo otrobe z vodo (na 1 liter vode vzamemo

1 žlico otrobov) in v tem izperemo in nazadnje izplaknemo v mlačni vodi.

e) Dobro snažilno sredstvo za te vrste blaga je tudi panamska skorja ali panamski stružki, ki jih kupimo v drogeriji in potem skuhamo ter v tem stvari peremo in izplaknemo.

f) Ako hočemo dobiti zelo lepo belo obleko oz. kar že snajimo, bodisi, da je iz volnenega, svilenega ali tudi iz navadnega pralnega blaga, kot platno itd., tedaj vzamemo govejega žolča, in sicer: $\frac{1}{4}$ litra na 5 litrov mlačne vode. Dotično blago najprej namočimo v mrzli vodi in potem izperemo v tako pripravljenem žolču prav dobro ter nazadnje izplaknemo najmanj v treh vodah, da se zelena barva od žolča izgubi, nakar denemo sušit.

2. Pri barvastih volnenih in svilenih stvareh pa moramo postopati nekoliko drugače:

a) Blaga nič ne namakamo popreje, temveč ga kvečjemu, če je občutljive barve, zmočimo in potem na mizi krtačimo z vodo, kateri smo pridejali nekaj kapljic salmijaka in nazadnje izplaknemo v vodi, ki smo jo zmešali z nekoliko očetne kisline ali s kisom. — Barvastih stvari ne denimo nikdar v milnico!

b) Posebno pozornost moramo obračati blagu z občutljivo barvo. Preprosto in zelo dobro sredstvo za to je izvleček panamske skorje, ki jo skuhamo z vodo, potem jo ohladimo, da postane mlačna in v tem izperemo dotično obleko in potem hitro izplaknemo v mrzli vodi, zmešani s kisom ali z malo količino očetne kisline. Obleke ali blaga nič ne ožmemo ali ovijemo, temveč denemo med prte in počasi stiskamo ter s tem preprečimo, da ne pride barva druga na drugo. Ko je že napol suho, potem šele obesimo na obešalo ali položimo na suh prt in v senci na zraku posušimo.

c) Zelo priporočljivo sredstvo za to snaženje je tudi žolč. Pripravimo kot za bele, volnene in svilene stvari tako tudi za barvaste, tekočino iz $\frac{1}{4}$ litra volovskega žolča in 5 litrov mlačne vode. V tem operemo barvasto blago, ne da bi ga preje namakali. Nazadnje izplaknemo žolč iz blaga, ki ga potem sušimo najprej med prti in nazadnje še na zraku. Žolč zelo poživlja barvo!

d) Občeznana sredstva za temno volneno blago so tudi: odcedki od bršljana, od krompirjevih olupkov, od ostankov črne kave. V tem operemo dotično stvar in potem še dobro izplaknemo in posušimo v senci.

3. Pletenine in vezenine najbolje očistimo z žolčem, in sicer bele kakor tudi barvaste. Pripravimo ga na preje opisan način. Pri pleteninah moramo posebno paziti, da jih ne bomo nikdar ožemali, ker bi s tem izgubile popolnoma svojo obliko. Še mokre položimo na mizo na prt in jih samo nategnemo, da dobe pravilno obliko, nakar jih med prti stisnemo in potem položene na zraku posušimo.

4. Baržun snažimo:

a) Če nima občutljive barve, ga najprej suho skrtačimo, nato zmočimo in potem krtačimo z ne pretrdo krtačo na mizi z vodo, ki smo ji primešali nekaj kapljic salmijaka. Potem to še izplaknemo, nekoliko posušimo na obešalu in zlikamo tako, da ga potegnemo z levo stranjo preko narobe obrnjen likalnik.

b) Če se poznajo na baržunu kapljice od vode ali če je ponekod stisnjen, tedaj ga najprej suhega skrtačimo, potem preplaknemo v prekuhani vodi, ki smo ji prilili 1 del špirta. Nato ga potegnemo preko likalnika z levo stranjo (najbolje je, ako kdo drži likalnik v zraku, drug pa potegne baržun z levo stranjo preko njega).

c) Ako pa je izgubil baržun svoj sijaj, tedaj dobro očistimo obdrgnemo s krpo iste barve, nekoliko navlaženo v finem olju in bencinu.

5. Pralno svilo čistimo lahko na navaden način, da jo namočimo v mlačni vodi, ki smo ji primešali malo špirta. Špirit namreč povzdigne sijaj.

6. Atlas in damast

trakove, šerpe, rute itd.

a) izperemo v milnici, ki ji prilijemo malo govejega žolča (na 5 litrov vode, oziroma milnice, denemo $\frac{1}{4}$ litra žolča). Dobro izplaknemo te stvari najprej v čisti vodi in nazadnje še v vodi, v kateri smo raztopili nekoliko gumi-traganta. To potem sušimo in še vlažno likamo med dvema polama papirja. Gumi napravi, da dobi blago zopet potrebno trdoto — apreturo — in svoj prvotni blesk.

b) Madeže odpravimo zelo hitro iz tega blaga, ako ga drgnemo z bombažem, zmočenim v pogret špirit. Pogrejem ga v vroči vodi, ne na štedilniku!

7. Obnošene moške suknene obleke in posebno ovratnike osnažimo na ta način, da skrtačimo dotičen del najprej suho, potem pa z zelo razredčenim salmijakom, ali če ni obutljiva barva, skrtačimo z galunovo raztopino in potem zlikamo preko mokrega prtiča nalahko, tako da deluje bolj sama sopara kot vročina likalnika. Ako je pa ovratnik zelo obdrgnjen in zamazan, tedaj ga osvežimo na ta način, da ga nalahko obdrgnemo s steklenim papirjem.

8. Glede snaženja rokavie

moramo upoštevati vsa pravila, nanašujoča se na dotično blago, iz katerega so. Potem pa še vedno mokre spravimo v pravilno obliko in jih navadno med prti posušimo.

a) Bele rokavice operemo na roki v mlačni milnici, potem jih izplaknemo v topli in nato še v mrzli vodi, ki smo ji prilili nekoliko špirta. Posušimo jih med platnenimi prti in nazadnje jih še dobro skrtačimo s čisto krtačo po legi niti, da osvežimo blesk.

b) Barvaste svilene rokavice osnažimo lahko z bencinom ali pa jih hitro izperemo v milnici in izplaknemo v vodi s kisom. Sušimo jih vedno med prti.

c) Barvaste volnene rokavice položimo za nekaj ur v mlačno milnico, jih stisnemo, — ne ožemamo! — denemo zopet v drugo milnico, dokler niso čiste, in nazadnje izplaknemo v mlačni vodi, raztegnemo v pravilno obliko in med prti posušimo.

d) Rokavice iz pralnega usnja očistimo na ta način, da jih izpiramo in tudi nazadnje izplaknemo v čisti milnici, nakar jih na rokah sušimo in potem obesimo na zrak, da izgube vonj po milu.

e) Glaze-rokavice položimo za eno uro v porcelanasto skledo v bencin. Potem jih odrgnemo s čisto volneno krpo, ali tudi s kruhovo sredico. Lahko pripravimo tudi kašnato-gosto zmes iz bencina in žgane magnezije ali smukca in s tem namažemo rokavice ter jih dobro posušimo in potem zdrgnemo z volneno krpo.

9. Zasmojeno blago — posebno pri likanju zasmojeno — osnažimo:

a) Iz pralnega blaga, če ne gre z navadnim pranjem, namažemo madež s klorovo raztopino (na 1 liter vode vzamemo 1 žlico klorovega apna), pustimo nekaj trenutkov v tem in nato dobro izperemo.

b) Zasmojeno blago na soncu belimo na ta način, da ga izpostavimo močnim sončnim žarkom in pri tem večkrat pokropimo s čisto mrzlo vodo.

c) Pri volnenem blagu odpravimo te madeže, če jih večkrat namažemo z boraksovo raztopino in potem posušimo.

d) Pri belem volnenem blagu odpravimo madež tudi s tem, da ga namažemo z glino ali s škrobom, zmešanim z gumijevo raztopino, in nato posušimo.

e) Zasmojene svile ne moremo več popolnoma očistiti.

10. Madeže od plesnobe, vlage ali rumenkaste lise v obležanem blagu odpravimo:

a) Z naravnim ali umetnim beljenjem; seveda smemo uporabljati umetno beljenje samo za belo pralno blago (nikdar ne za volneno!). Umetno belimo lahko tudi doma s klorovo vodo (kot je bilo že povedano).

b) Večkrat odpravimo te madeže tudi s pinjencem ali s surovim mlekom. Madež namakamo v tem in potem dobro izplaknemo.

c) Blago, ki ni občutljive barve in ki to prenese (o čemer se najprej prepričamo na mali krpi istega blaga), osnažimo na ta način, da zmešamo 1 žlico kuhinjske soli in $\frac{1}{2}$ žlice salmijaka s $\frac{1}{2}$ litra kropa ter s tem namažemo madež in potem pustimo blago 2—3 ure na svežem zraku, da izhlapi tekočina in nazadnje izperemo.

d) Pri zastarelih madežih ta način snaženja večkrat ponovimo.

e) Iz svile, ki ni občutljive barve, odpravimo te madeže s tem, da jih namažemo s špiritom, ki smo mu pridejali nekaj kapljic salmijaka.

11. Madeže od rje in zastarele madeže od črnila odpravimo:

a) Iz pralnega blaga z vrelim limoninim sokom, ki smo mu pridejali nekoliko kuhinjske soli.

b) Ali: z deteljevo soljo, raztopljeno v vroči vodi. Pri tem načinu pa moramo biti zelo pazljivi, ker ta sol tkanino razjeda, če delj časa deluje. Takoj, ko madež izgine, blago hitro in dobro izperimo. Pri zastarelih madežih pa je bolje, da pustimo blago manj časa v tej raztopini, nakar ga izperemo ter to večkrat ponavljamo.

c) Pri volnenem blagu odpravimo madeže, če jih zmočimo v vrel limonin sok in potem izperemo.

d) Občutljivo blago pa osnažimo teh madežev — posebno od svežega črnila, — če jih namakamo v sveže mleko ali pinjenec in potem izperemo.

e) Večkrat odstranimo madež od črnila tudi z raztopino vinskega kamna.

12. Madeže od rdeče tinte odpravimo, če ni blago preobčutljivo:

a) s toplo milnico, ki jo potem izperemo;

b) z razredčenim salmijakom;

c) pri pralnem blagu pa s klorovo raztopino ali z žveplnimi plini. To napravimo na ta način, da denemo žveplo v odprto posodo in ga prižgemo. Preko plina, ki se tvori pri gorenju žvepla, pa držimo madež, zmočen s čisto vodo, tako dolgo, da izgine. Najbolje je, če delamo to na prostem, ne v zaprtem prostoru, ker so žvepleni plini za nas preostri in strupeni.

13. Madeže od potu odpravimo:

a) sveže — z zelo razredčenim salmijakom;

b) zastarele, če jih dobro izperemo. Seveda smemo oboje le, če ni blago preobčutljivo za to.

c) Svilo osnažimo potnega madeža, če ga potresemo z zdrobljeno kredo, potem pokrijemo z belim pivnikom, zlikamo čez in nazadnje še dobro skrtačimo.

d) Volneno in tudi drugo blago pa osnažimo teh madežev, ako jih podrgnemo s krpico, zmočeno v tekočino iz enakih delov špirta, etra in salmijaka.

14. Madeže od cestnega prahu odpravimo:

a) iz blaga, ki ni občutljivo, ako ga izperemo;

b) iz svile, ki je bolj občutljiva, pa na ta način, da namažemo madež z rumenjakom, zmešanim s špiritom, nakar to posušimo, potem zdrgnemo rumenjak in zberemo še s platneno krpo, zmočeno v mlačni vodi.

15. Madeže od raznih maščob zelo lahko dobimo v obleko. Odpravimo jih:

a) Iz pralnega blaga, ako madež dobro izperemo z milnico ali sodo in potem izplaknemo;

b) iz volnenega blaga, če ga zdrgnemo z razredčenim salmijakom ali pa, če ga operemo; oba načina sta seveda samo za manj občutljive barve.

c) Če pa je barva občutljiva, tedaj odstranimo madež z etrom ali bencinom.

d) Še bolje, kot sam eter ali bencin je, če zmešamo enega izmed teh z žgano magnezijo, s smukcem ali z rumenjakom in s tem namažemo madež, nakar dobro posušimo na zraku in šele potem skrtačimo.

e) Če pa ne gre drugače, posebno pri neobčutljivi barvi, tedaj namažemo madež najprej s terpentinom in potem odstranimo še tega z bencinom.

f) Na isti način odstranimo tudi vse madeže od juhe in od masti od pečenk.

16. Madeže od pečenk odstranimo:

a) Iz navadnega blaga, ako ga izperemo;

b) iz temnega blaga pa na ta način, da zmešamo štiri dele špirita, štiri dele salmijaka in en del soli ter s tem namažemo madež, to posušimo in nazadnje dobro skrtačimo.

c) Včasih pa ne izgine madež, dokler ga ne namažemo najprej z glicerinom in tega potem izperemo ali odstranimo z bencinom.

d) Iz svile pa odstranimo madež, če ga namažemo s tekočino iz petih delov glicerina, petih delov vode in $\frac{1}{4}$ dela salmijaka in nato blago med dvema prtoma zlikamo. Da dobi svila svoj prvotni sijaj, jo namažemo z raztopino gumi-arabikuma.

17. Madeže od kave, čokolade, kakava in od vaniljnega sladoleda odpravimo:

a) Iz pralnega blaga, če namažemo madež s slano vodo in nazadnje izplaknemo.

b) Pri volnenem blagu namažemo madež z glicerinom, ki ga, če treba, odstranimo potem z bencinom in potem še izplaknemo v prekuhani mrzli vodi.

c) Lahko odstranimo te madeže tudi, če zmešamo glicerin z rumenjakom, s tem namažemo madež, pustimo nekaj časa in izperemo potem v topli vodi, če to blagu ne škoduje. Še vlažno blago zlikamo z ne prevročim likalnikom.

18. Madeže od čaja, čreslovine in od svežih zelenih orehov odpravimo:

Sveže madeže, kakor tudi zastarele držimo nekaj časa v topli klorovi vodi ali v raztopini vinskega kamna. Kako močno raztopino vzamemo, je odvisno od občutljivosti blaga. — Dotično blago vedno potem hitro in prav dobro izperemo, ker ga sicer klor razje.

19. Madeže od sladkorja, beljaka, kleja, gumija, krvi odpravimo:

a) Sveže madeže izperemo v mrzli vodi.

b) Zastarele madeže odpravimo z raztopino deteljeve soli, ki jo potem vedno hitro in dobro izperemo. To sredstvo pa ni nikdar za občutljivo blago!

c) Če pa imamo občutljivo blago, tedaj zmešamo pšenični škrob z vodo, da dobimo kašnato gosto zmes, ki jo namažemo na madež in posušimo. Ko je to suho, strepljemo od leve strani. Pri zelo zastarelih madežih pa ta način večkrat ponovimo.

20. Madeže od piva odstranimo:

a) Če blago ni občutljivo, tedaj madež izperemo v milnici in potem izplaknemo,

b) pri bolj občutljivem blagu pa skuhamo panamsko skorjo (kot je bilo že preje povedano), odcedek ohladimo ter v tem operemo madež.

21. Madeže od belega vina, mošta, kisa, sadnih kislin (sadja sploh) in zelene madeže od trave odpravimo:

a) Sveže madeže v navadnem pralnem blagu namakamo v svežem mleku, limoninem soku ali pinjencu in potem izperemo in če treba, to večkrat ponovimo.

b) Pri volnenem blagu pa madež zmočimo, namažemo z razredčenim salmijakom, pustimo nekaj časa in potem izperemo.

c) Zastarele madeže odpravimo iz navadnega blaga, ako jih zmočimo v klorovi raztopini in potem dobro izperemo.

d) Občutljivo blago pa osnažimo z žavelsko vodo (»Eau de Javelle«), ki jo kupimo lahko v vsaki drogeriji, ali z razredčenim vodikovim prekisom.

22. Madeži od oljnatih barv, firneža, laka in od smole:

a) Sveže madeže odpravimo, ako jih zmočimo s špiritom ali terpentinovim špiritom (včasih jih moramo s tem nekaj časa drgniti);

b) zastarele madeže pa odpravilo z etrom, kloroformom ali če namažemo madež najprej z mastjo ali z glicerinom in potem to odstranimo še z bencinom.

c) Iz temnega sukna odpravimo madež s karbolno kislino, in sicer z navadno, in potem jo izperemo.

d) Iz svetlega sukna pa odpravimo madež z brezbarvno karbolno kislino, ki jo potem tudi dobro izperemo.

23. Madeže od kolomaza odpravimo:

a) Iz pralnega blaga s terpentinom, ki ga potem tudi še izperemo.

b) Pri volnenem blagu pa namažemo madež najprej s presnim maslom ali z mastjo, nato namilimo, osnažimo s terpentinom in izperemo.

c) Pri svili (seveda le, če ni občutljive barve!) namažemo madež s presnim maslom, namilimo in nazadnje očistimo še z bencinom.

24. Madeže od apna odpravimo:

a) Pri pralnem blagu, ako ga izperemo;

b) pri volnenem blagu in svili pa s kisom, limoninim sokom ali z limonovo kislino, ki pa mora biti seveda zelo razredčena.

25. Madeže od drugače barvanega blaga odstranimo:

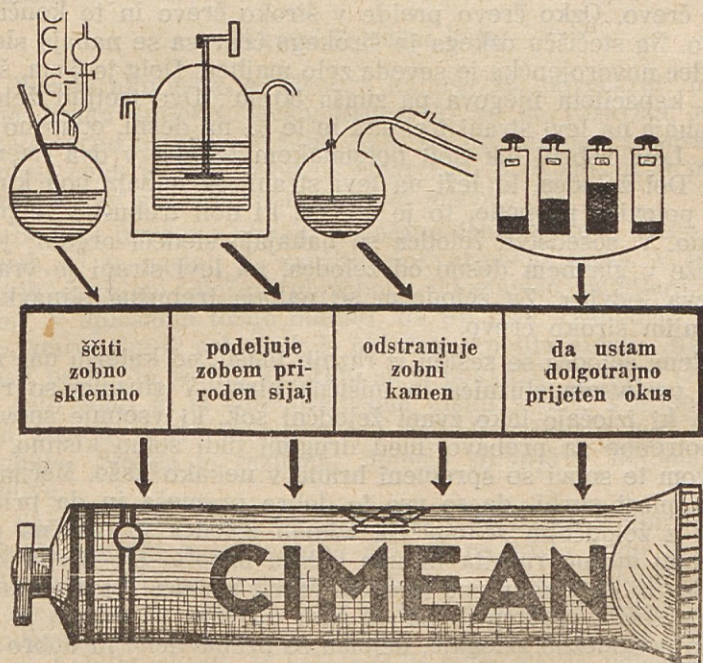
a) V splošnem: če izperemo s špiritom, ki mu pridenemo nekaj kapljic etra. Svile pa navadno sploh ne moremo več očistiti.

b) Rdeče madeže odstranimo z vrelo milnico in sodo, če blago to prenese. Ali: s špiritom in salmijakom in potem zopet držimo v kropu ter nazadnje izperemo.

c) Zelene madeže zmočimo s salmijakom in držimo potem v vroči, svilo in volneno blago pa v mrzli vodi.

Razumen človek zna presojati,

zato uporablja za nego zob CIMEAN zobno kremo, ker ...

Zahtevajte naš domač proizvod v Nabavljalni zadrugi!

ZDRAVSTVO

Dr. Arko Venčeslav, Ljubljana:

Bolezni želodca in dvanajstnika

Oboljenja želodca in dvanajstnika srečujemo zelo pogosto. Izmed vseh obolenj sta predvsem važni dve, in sicer: čir želodca, ozir. kot ljudstvo imenuje to obolenje, rana želodca in pa rak. V drugi vrsti nas šele zanimajo ostala obolenja želodca, med katerimi je zlasti katar najbolj pogost.

Preden pa preidemo na podrobno opisovanje navedenih bolezni, se mi zdi potrebno, da opišem obliko, položaj in funkcijo normalnega želodca.

Želodec predstavlja najširši del prebavljalne cevi. Dolg je pri odraslem človeku približno 25—30 cm in 12—14 cm širok. Njegova kapaciteta znaša nekako 2,5 litra. Ima obliko nekake vreče in prehaja v tako zvani dvanajstnik, ki se nadaljuje v ozko črevo. Ozko črevo preide v široko črevo in to končno v danko. Na stočišču ozkega in širokega črevesa se nahaja slepič. Želodec novorojenčka je seveda zelo majhen. Dolg je 5 cm, širok 3 cm, kapaciteta njegova pa znaša 30 cm³. Dve tretjini želodca se nahaja na levi strani trebuha in le $\frac{1}{3}$ na desni, odnosno pod žličo. Levi rebrni lok deli potemtakem želodec v dva neenaka dela. Del želodca, ki leži na levi strani, se nahaja pod kupulo leve polovice prepone, to je mišice, ki deli trebušno in prsno votlino. V sosedstvu želodca se nahajajo sledeči organi: jetra, ki leže v glavnem desno od želodca, na levi strani je vranica in leva ledvica. Za želodcem se nahaja trebušna slinavka in pod njim široko črevo.

Stena želodca se sestoji iz raznih plasti, od katerih nas zanimajo predvsem sluznica in mišična plast. V sluznici so razne žleze, ki izločajo tako zvani želodčni sok, ki vsebuje snovi, ki so potrebne za prebavo, med drugimi tudi solno kislino. Pod vplivom te snovi se spremeni hrana v nekako kašo. Močna mišična plast skrbi, da se vse to dobro premeša in da pride v dotik z želodčnim sokom. Na izhodu želodca je mišična plast posebno močno razvita in ima obliko obroča, ki oklepa izhod želodca in ki je znan pod imenom vratar želodca. Njegova naloga je res slična vratarjevi. Le od časa do časa se odpira in propušča posamezne zalogaje, deloma že prebavljene in dobro premlete hrane v dvanajstnik, kjer se prebava nadaljuje s pomočjo izločka jeter, t. j. žolča in soka trebušne slinavke. Obe ti dve žlezi se namreč izlivata v dvanajstnik.

V primeru želodčnega čira ali pa drugih bolezni je ves ta fini mehanizem pokvarjen. Želodec se prehitro ali pa prepočasi izpraznjuje, imamo preveč ali pa premalo želodčnega soka, tedaj nastopijo krči želodca itd.

Kako preiskujemo želodec? Eno uro po tako zvanem poskusnem zajtrku izpraznimo s pomočjo gumijaste cevi želodec in vsebino preiščemo. Pri tem ugotovimo, koliko je kisline, da li jo je preveč ali premalo. Ako dobimo pri izpiranju želodca kri ali pa ostanke hrane od prejšnjega dne, se lahko še nadalje orijentiramo. Važna je tudi preiskava blata na kri, ki nam potrjuje sum na krvaveč čir ali pa na raka želodca. Izključiti je treba seveda prej možnosti, da prihaja kri iz kakega drugega dela prebavne cevi. Preiskava želodca bi bila nepopolna, če ne preiščemo bolnika tudi rentgenološko. Vendar pa ta preiskava ni absolutno sigurna. Pogosto pri operaciji ne najdemo čira, ki ga je našel rentgen in narobe. Ta fakt je nasproten mnenju lajikov, ki smatrajo večinoma rtg. izvid edino za merodajen. Rtg. preiskava je sicer važna, nič manj važne pa niso tudi druge preiskave, na podlagi katerih moremo sklepati, če ima na pr. bolnik čir želodca ali ne.

Po tem uvodu prehajam na podrobnejši opis želodčnih bolezni.

Akutni želodčni katar

Vzroki akutnega želodčnega katarja so največkrat: pokvarjena hrana (mleko, meso, kruh), ki se že razkrajja, nadalje prekomerno uživanje težkih jedi, na pr. mastne svinjske pečenke. Znan je tudi želodčni katar radi prekomernega pijančevanja, ki ga poznamo pod imenom maček.

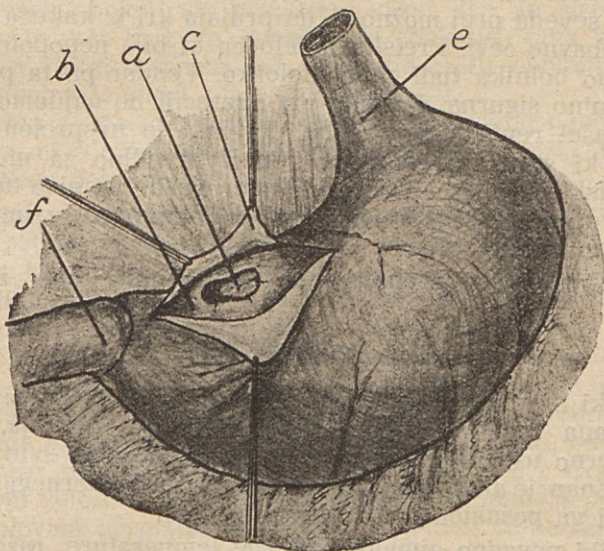
Bolniki navadno nimajo povečane temperature, razen v primerih, ki so nastali po zavžitju pokvarjenega mesa. V teh primerih opazamo močan glavobol, vrtoglavico, migljanje pred očmi. V splošnem tožijo bolniki, da jih tišči v želodcu, riga se jim, smrdi jim iz ust, jezik je obložen. Apetita nimajo nikakega, zlasti pa ne do jedi, s katerimi so si pokvarili želodec. Običajno so zelo žejni in si žele predvsem kislih stvari. Poznane so v tem pogledu kisle kumarce kot najbolj zaželeni jed. Pogosto bruhajo. Stolica je različna, deloma so zaprti, deloma imajo prolive.

Najuspešnejše zdravljenje je post 1 do 2 dni. V tem času naj uživajo bolniki samo hladen čaj ali pa kislo vodo in naj le polagoma preidejo na normalno hrano. Če imajo bolniki drisko, je ne skušajmo ustaviti, ker je to naravno čiščenje telesa od škodljivih snovi. Iz istega vzroka dajamo odvajalna sredstva, če so bolniki zaprti. V zelo težkih primerih je potrebno izpiranje želodca. Ako opazimo, da žila neredno ali pa slabo bije, damo bolniku črno kavo, da mu poživimo pešajoče srce.

Kronični želodčni katar

Dočim traja prej opisano bolezensko stanje običajno samo par dni, traja kronični katar, kot že ime samo pove, dalje časa, mesece in tudi leta.

Vzrok je največkrat dnevno uživanje večjih količin alkohola, posebno v obliki močnega žganja. Nadaljnji vzrok je tobak (čikanje, pipa). Kakor pri mnogih drugih boleznih je vzrok tudi nezmernost v jedi. Nevarnosti, da obole na kroničnem katarju, so podvrženi vsi, ki hrano kar požirajo, namesto da bi jo dobro

Slika 1. Tipičen čir želodca (a), ki izgleda kot bi bil izbit z okroglim železom. Čir je prejedel že mišično plast (b) in ga loči od proste trebušne votline samo zunanja plast (c), ki je v sliki prerezana, da se čir vidi. Prehod požiralnika v želodec (e), izhod želodca (f).

prežvečili. Prebava se začne že v ustih in ne šele v želodcu. Razumljivo je tudi, da obole na želodčnem katarju tisti, ki morajo uživati prevročo, premrzlo ali postano hrano. Končno najdemo kronični katar kot spremljevalca pri raznih boleznih srca, jeter in pljuč.

Kronični katar se začenja polagoma in skoro pod istimi znaki kot akuten. Bolniki tožijo, da jih tišči v želodcu in da nimajo apetita. Skoro vedno se bolnikom riga. Plini, ki pri tem odhajajo skozi usta na prosto, pogosto zelo smrde. To riganje lahko traja cele ure. Večkrat peče bolnike zgaga. To je pekoča bolečina, ki nastane pod žličko in se pomika navzgor proti požiralniku. Vzrok leži najbrže v kislini, ki se spahne včasih do ust. Pri

starih pijancih nastopa posebno zjutraj bruhanje. Izbruhanost obstoji v glavnem iz kisline in sluzi. Če nastopi bruhanje po jedi, opažamo v izbruhanem ostanku neprebavljeno, žarko dišečo hrano.

K tem znakom se pridružujejo še znaki s strani živcev. Bolniki niso sposobni za delo, spe slabo in so jako razdražljivi. Navadno so blede, shujšani, jezik je obložen. Trebuh je napet, občutljiv pod žličko. Odvajanje je neredno. Želodčni sok se ne izloča v dovoljni meri. Ljudje imajo, kot se pravi, premalo kisline, lahko pa tudi preveč.

Zdravljenje obstoji predvsem v dieti. Hrana naj bo v glavnem tekoča, ne preveč soljena in papricirana. Tak jedilni list bi izgledal sledeče: sluzasta juha, ne premočna goveja juha z jajcem, močnate jedi, keksi, prepečenci, mleko, lahke vrste mesa (perutnina, telečje), pire krompir, pasirane prikuhe (špinata, koleraba, grah, fižol), različni kompoti. Od masti edino surovo maslo, potem kislo mleko, jogurt. Kot pijačo nudimo bolnikom vodo, razne slatine, sadne sokove. Hrano naj uživajo bolniki v malih obrokih, pa večkrat dnevno. Po možnosti naj popolnoma opuste kajenje in uživanje alkohola, odnosno naj se vsaj omejijo na skrajno mero. Pozornost naj se posveti negi zob, ki jih je treba popraviti, če so gnili.

Pod znaki kroničnega želodčnega katarja se pogosto skriva čir ali pa celo rak. Ako se vkljub strogi dieti stanje v doglednem času ne izboljša in če bolniki zelo hujšajo, je treba na vsak način poklicati zdravnika, ki bo odredil vse potrebno.

Čir želodca in dvanajstnika

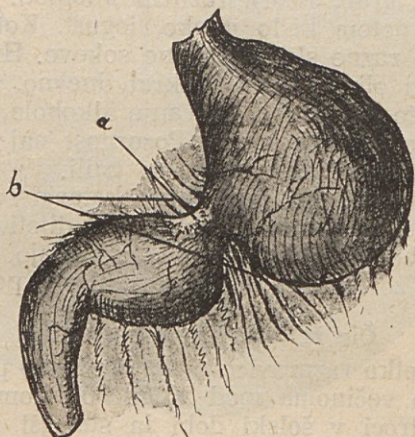
je kot že v začetku razprave omenjeno, zelo pogosto obolenje, ki ga opažamo večinoma med 20 in 50 letom, dasi obole na tem tudi že otroci v šolski dobi in starejši ljudje. Moški in ženske so podvrženi tej bolezni približno v enakem razmerju. Pri ženskah izgleda, da posebno slabokrvnost pospešuje nastanek čira.

Zakaj nastane čir, še ni popolnoma jasno. Nekateri navajajo kot vzrok motnje v krvotoku želodca, zaradi česar odmre del sluznice, ki zapade prebavljalni sili želodčnega soka, kar je vzrok nastanku čira. Drugi zopet navajajo, da so vzrok čira pretopla oziroma premrzla jedila, zaradi česar da pride do oškodovanja sluznice. Končno mislijo nekateri, da je vzrok konstitucija, ker je opažati, da oboli hkratu več članov iste družine in ker je čir do neke meje 20% deden.

Kako izgleda taka rana v želodcu? Čir ima podobo okrogle rane, kot bi bil izbit z okroglim železom. (Sl. 1.) Na pre-rezu ima obliko lijaka in se prej skozi več ali pa tudi vse plasti želodca. V steni želodca se nahajajo tudi žile. Zgodi se, da prej čir steno v žile, kar vodi do močnih krvavitev, o čemer pa bo še pozneje govora. Globoko segajoči čiri, ki so prejedli skoro

vso steno želodca, povzroče okoli dotičnega mesta vnetje, kar ima zopet za posledico, da nastanejo zarastline želodca s sosednimi organi, na pr. žolčnim mehurjem in drugimi. Leta trajajoči čiri se spremenene sčasoma v trde brazgotine, ki zože, če se nahajajo na pr. na izhodu želodca, tega tako, da more prepustiti samo malo hrane. Hrana torej zastaja. Želodec se močno razširi, slično kot se razširi na pr. potok nad zatvornico. Iz takega želodca dobimo pri izpiranju ostanke hrane, ki jo je bolnik zaužil že pred dnevi. Zaradi brazgotin je želodec pogosto tako zmaličen, da izgleda kot bi bil preščipnjen. (Sl. 2.)

Zarastline ščitijo, da čir ne prodre naravnost v trebušno votlino. Če namreč ne bi bilo zarastlin in če prejé čir vso steno želodca, se kri in ostanki hrane izlivajo naravnost v trebuh in posledica je vnetje trebušne mrene, kar predstavlja zelo resno,

Slika 2. Preščipnjen želodec, ki je nastal vsled brazgotine čira (a) in zarastlin (b) z okolico. Gornja polovica želodca (nad zoženim mestom) je razširjena.

življenjsko nevarno komplikacijo, kateri mogo bolnikov podleže.

Po tem uvodu bi prišel na opisovanje znakov čira. Znaki čira želodca in dvanajstnika niso povsem enaki, zato jih opišem ločeno.

a) Znaki želodčnega čira.

Bolečina, ki nastopi pod žličko kmalu po jedi in ki izžareva v hrbet.

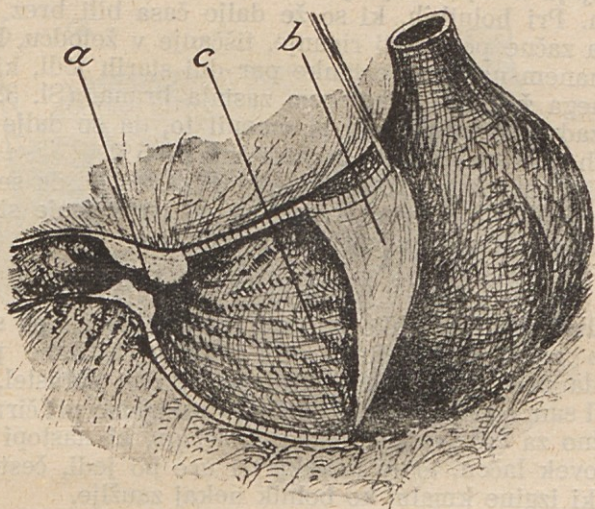
Bruhanje nastopa posebno pri bolnikih, ki bolujejo že dalje časa. Izbruhanje ima največkrat okus po kislem, kar znači, da je množina želodčnega soka odnosno kisline povečana. Nekateri bolniki pa sploh nikdar ne bruhamo.

Krvavitev opazamo v dveh smereh. Včasih vidimo, da bolniki bruhajo večje ali manjše količine temnordeče krvi. V drugih primerih pa opazamo kot smola črno blato, kar znači, da je blatu primešana kri. Oba pojava sta lahko kombinirana.

Večina bolnikov s čišrom je suhih, bledih. Dober poznavalec more že iz potez obraza sklepati, da bolujejo na čišro.

Vsi navedeni znaki nastopajo periodično. V presledkih, ki trajajo včasih tudi po več let, se počutijo bolniki popolnoma zdrave. Redko so tudi vsi navedeni znaki jasno izraženi. Včasih šele močna krvavitev ali pa prodor čišra v trebušno votlino pojasni situacijo.

K vsem tem znakom spada še pregled želodca z rentgenom, seveda z gotovimi ugotovitvami, ki sem jih že začetka omenil.

Slika 3. Zožen izhod želodca vsled brazgotinastega čišra (a), ki je prikazan v prerezu, (b) prednja stena, (c) zadnja stena želodca. Želodec sam je radi zoženega izhoda močno razširjen.

b) Komplikacije želodčnega čišra.

Najbolj resna komplikacija je, če predre čišr v trebušno votlino. Ljudje pravijo »želodec mu je počil«. Samo takojšnja operacija lahko reši bolnika pred smrtjo. Vsaka ura, ki jo bolnik zamudi, pomeni, da so izgledi na ozdravljenje oziroma življenje manjši.

Znaki predora želodčnega čišra so sledeči: nenadna, izrazito močna bolečina v območju desne zgornje polovice trebuha, bruhanje, kolcanje, trebuh trd kot deska in silno občutljiv na pritisk. Obraz obliva mrzel znoj, dihanje je površno, bolniki se

komaj upajo premakniti radi bolečin, ki so tako hude, da se kar zvijajo.

Tak bolnik mora nemudoma v bolnico. Vsako čakanje se lahko maščuje. Pogrešno je, dajati bolniku pijače ali jedila. Edino usta si lahko izplahujejo z mrzlo vodo. Skoro pod istimi znaki nastopa tudi vnetje slepiča in vnetje žolčnega mehurja. Tudi tak bolnik mora prav tako v bolnico.

Bolniške nege potrebuje tudi vsak bolnik s krvavečim čirrom, bodisi da bruha kri ali pa da je blato črno. Dokler ne odide bolnik v bolnico, mu lahko nudimo pomoč tudi doma s tem, da mu damo na trebuh mrzle ovitke odnosno led, ki pa mora biti zavit v brisačo, sicer lahko koža zmrzne. Vsako uživanje hrane ali pijače je prepovedano. Bolnik naj si samo izplahuje usta z mrzlo vodo.

Nadaljnja komplikacija je zoženje želodčnega izhoda zaradi brazgotin. Pri bolnikih, ki so že dalje časa bili brez težav, se polagoma začne pojavljati riganje, tiščanje v želodcu, bruhanje. V izbruhanem najdemo ostanke par dni starih jedi, ki so znak razširjenega želodca, v katerem zastaja hrana. (Sl. 3.)

Kot zadnjo komplikacijo bi omenil to, da se dalje trajajoči čir včasih pretvori v raka, in sicer v 3 do 5%.

Vsi čiri seveda ne potekajo tako. Sigurno je, da se površni, plitvi čiri zacelijo, dasi z brazgotino, ki pa s svoje strani tudi lahko ovira prebavo in povzroča bolečino.

c) Znaki čira dvanajstnika.

Čir dvanajstnika lahko nastopi samostojno ali pa se nahaja istočasno poleg čira želodca. Od tega se razlikuje predvsem potem, da ima zelo majhno tendenco, da bi zarastel, oziroma se zacelil sam od sebe, kot to pogosto opazujemo pri čiru želodca.

Tipično za čir dvanajstnika je bolečina, ki nastopi posebno, če je človek lačen, to je nekako tri ure po jedi, često tudi po noči in ki izgine kmalu, ko bolnik nekaj zaužije.

Poleg tega obstoja precej ostro omejena občutljivost desno pod rebrnim lokom. Ker se približno na istem mestu nahaja tudi žolčni mehur, je včasih razpoznavna med obema obolenjima precej težka.

Bolj pogosto kot pri čiru želodca nastopi krvavitev ali pa predor čira v trebušno votlino.

V ostalem se čiri dvanajstnika krijejo z znaki čira želodca, samo da je prvi mnogo bolj nevaren.

S tem bi bili opisani znaki čira.

Odgovoriti je treba sedaj na vprašanje, ki predvsem zanima vsakega bolnika, kako je s presojo (prognozo) in zdravljenjem čira.

Približno 10 do 15% bolnikov umre zaradi te ali druge komplikacije.

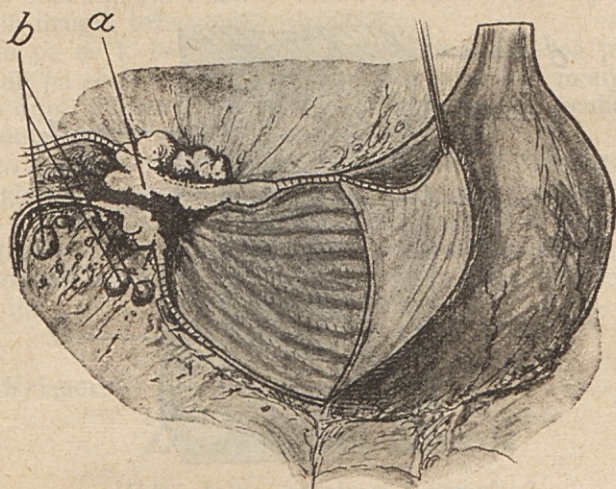
Zdravljenje je dvojno, dietetično in operativno.

Bolnikom so dovoljena sledeča jedila: mleko, sirovo maslo, jajca, kompoti, močnate jedi, pasirane prikuhe. Prepovedan je tobak, alkohol, papriceirane jedi in meso, zlasti svinjetina. Od zdravil se posebno uporablja soda-bikarbona, ki ublažuje premočno kislino. Ker se pri težkem delu stanje bolnikov poslabša, morajo bolniki čimveč mirovati.

Važno je tudi vprašanje, kdaj je treba operirati bolnika. Operacija je absolutno potrebna:

- 1.) pri predoru čira v trebušno votlino,
- 2.) če je izhod želodca delno ali popolnoma zožen,
- 3.) če obstoja opravičen sum, da se je čir pretvoril v raka.

V vseh drugih primerih velja načelo, da se nasvetuje bolniku operacija, če je večkratno zdravljenje z dijetno ostalo brezuspešno, pri večkratnih težkih krvavitvah, pri težkem socialnem

Slika 4. Rak (a) na želodčnem izhodu. V splošnem iste razmere, kot na sliki 3. Toda na tej sliki vidimo povečane žleze (b), kjer je rak stvoril tkzv. podružnice, v čemer se seveda bistveno razlikuje od čira.

položaju bolnika, ki mu ne dovoljuje, da bi mogel živeti po zdravniških predpisih.

Operacija obstoja v tem, da se oboleli del želodca odstrani, ostanek želodca pa spoji z ozkim črevesom. Uspehi operacije so dobri. Če je potrebno, napravimo bolniku transfuzijo krvi.

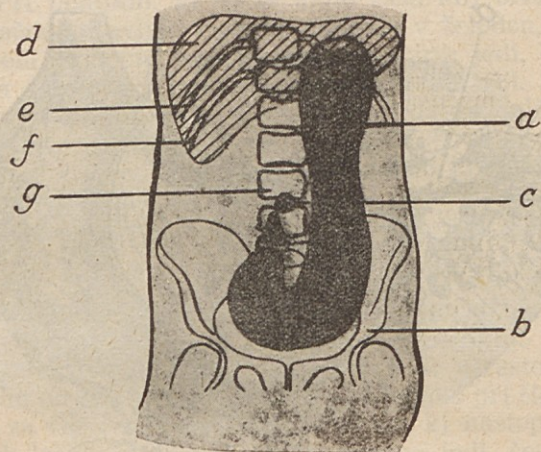
Rak želodca

žalibog ne kaže vsaj v začetku tako očitnih znakov kot čir. Kadar pa se znaki pokažejo, je navadno prepozno za operacijo, s katero je edino mogoče bolniku pomagati.

Znaki raka se v splošnem krijejo z znaki kroničnega katarja želodca. To so: riganje po jedi, bruhanje. Med izbruhanjem je pogosto kri, ki je pa podobna sesedku kave. Še večkrat pa opazamo, da je blato črno. Bolniki močno hujšajo in bledijo. Tipično je, da takih bolečin kot pri čiru bolniki nimajo. Omenil bi tudi, da kažejo nekateri bolniki nepremagljiv odpor proti mesu.

Pri starejših ljudeh, ki tožijo o želodčnih težavah, pri tem pa blede in zelo hujšajo, obstoja vedno sum, da so oboleli na raku želodca.

V splošnem se rak naseli na istih mestih želodca kot čir. Razlikuje pa se od tega predvsem v tem, da se hitro širi v sosedne organe, na pr. v jetra ali pa trebušno slinavko, kjer nastanejo tako zvane podružnice raka. V nekih primerih dobe

Slika 5. Povešen želodec (a), ki sega globoko doli v medenico (b), mesto samo do popka (c) kot normalno. (d) so jetra, (e) in (f) je 11 oz. 12. rebro in (g) ledvični del hrbtenice.

bolniki zlatenico ali pa trebušno vodenico, ki pospeši konec mučnega življenja teh skrajno shujšanih bolnikov. (Sl. 4.)

Zdravljenje obstoji edinole v operaciji, s katero je mogoče za več let podaljšati bolnikom življenje. Da niso uspehi operacije boljši, je vzrok ta, da ne pridejo bolniki skoro nikdar v začetku obolenja k zdravniku, temveč vedno šele kasneje, ko je že ali pa skoro prepozno. Vzrok je poleg nevednosti pomanjkanje težjih znakov v začetku bolezni. Vidimo tedaj, da bolečina in druge neprijetnosti vendar niso brez pomena. So to nekaki varnostni signali, ki opozarjajo človeka na pretečo nevarnost.

Radi popolnosti bi bežno omenil še dva obolenja želodca.

Zoženje želodčnega izhoda pri dojenčkih

Otroci se rode zdravi. V 2. do 3. tednu pa prično bruhati takorekoč brez prestanka. Pri tem močno hujšajo in kmalu podležejo. Vzrok tega je, kot že ime samo pove, zoženje želodčnega izhoda zaradi močno razvite mišične plasti.

Zdravljenje z zdravili je malo uspešno. Bolj uspešna je operacija, s katero je mogoče rešiti še veliko otrok, ki bi sicer umrli.

Povešen želodec

Prizadete so večinoma ženske, ki so blede, s slabo razvitimi mišicami in slabo razvitim prsnim košem. Včasih nastopi ta slika tudi pri naglem hujšanju ali po težkih porodih. Povešen pa ni samo želodec, temveč tudi čreva, ledvice itd. (Sl. 5.)

Vsa leta nimajo bolniki razen trdovratnega zaprtja skoro nobenih drugih težav.

Ako pa se k že obstoječemu povešenju želodca pridruži še katar ali pa se želodec razširi, se slika naenkrat menja. Bolniki vkljub dijeti močno hujšajo in imajo bolečine ter bruhamo. Edino v ležečem stanju se počutijo nekoliko boljše.

Ako gledamo take bolnike z rentgenom, vidimo, da sega želodec globoko v medenico, mesto da bi segal kot normalno približno do višine popka. V nekaterih primerih in do neke mere pomagajo redilne kure in razno konstruirani pasovi, ki jih je treba nadeti leže. V težkih slučajih pa prihaja tudi tu v poštev operacija.

Dr. A. Krisper:

Zdravstveni drobiž

Kdaj damo operirati bezgavke?

Bezgavke (mandeljni, tonzile) imenujemo žlezne tvorbe v žrelu in v goltu, ki obdajajo žrelo v obliki obroča. Naloga teh bezgavk je precej skrivnostna in še sedaj ni popolnoma znana. Vemo le toliko, da tvorijo bezgavke nekako prečiščevalno postajo ter imajo nalogo, zadrževati ter uničevati za človeka škodljive snovi, ki jih vdihavamo ali s hrano uvajamo v naše telo. Prav radi te svoje naloge so izpostavljene nevarnosti, da se same okužijo in da zahtevanega dela ne zmorejo in da obole. Med te bolezni spada škrlatinka, trebušni tifus (legar), pa tudi davica itd.

Za obolenje bezgavk ni vedno potrebno, da od zunaj prodorvanje kužne klice. Poznamo namreč obolenja, kjer nastopi okužba popolnoma na drugem delu telesa ter se zanesejo klice po krvi v bezgavke, ki obole.

Angino imenujemo vnetje bezgavk v goltu in deloma tudi mehkega neba. Angin razlikujemo več vrst, in to po povzročitelju in pa po poteku. Najšeča in najbolj razširjena je angina, ki nastopa zlasti po prehlajenju (tkzv. kataralna angina). Isto povzročajo tudi dražeči plini.

Vnetju bezgavk, to je angini, in vnetju žrelne bezgavke je posebno podvržena mladina. Pri odraslih so angine vedno bolj redkejše, kar je najbrže v zvezi s splošnim propadanjem in okrnjenjem bezgavk, ki se začneja takole okoli 25. do 35. leta.

Neverjetno se skoro zdi, da žrelna bezgavka v svoji neznatnosti lahko zadržuje rast in umski razvoj otroka; da preprečuje edino pravilno dihanje skozi nos in izgledajo taki otroci slabokrvni in cemerikavi.

Goltne bezgavke se lahko večkrat vnamejo. Ta vnetja običajno niso nevarna, pač pa so lahko posledice teh vnetij velikega pomena. Znano je namreč, da nastajajo po anginah različna težka splošna obolenja. Najčešča posledice angine je sklepni revmatizem in vnetje ledvic, redkeje vnetje slepiča, vnetje šarenice in pa zastrupljenje krvi, ki se skoro vedno v kratkem času konča s smrtjo.

Upošteva je omenjena dejstva nasvetujemo staršem: na vsak način je treba odstraniti žrelno bezgavko, če je povečana, če ovira dihanje skozi nos, če otrok diha skozi usta in tudi z odprtimi usti spi, če splošno slabo izgleda in v šoli ne napreduje.

Goltnih bezgavk pa z ozirom na njihovo prečiščevalno delo ne damo odstraniti takoj. Napačno bi bilo, če bi po prvi angini odstranili bezgavke, ker bi s tem oropali človeški organizem zanj važnega obrambnega sredstva. Glavno je na najpripravnejši način ozdraviti angino in tako preprečiti postanek preje navedenih bolezni. Operiramo goltne bezgavke le takrat, kadar postanejo zelo velike in ovirajo požiranje, govorjenje itd. in takrat, kadar se štiri ali večkrat vnamejo na leto.

Jecljanje ozdravljivo? Jecljanje je prav neprijetna stvar, posebno še za tistega, ki ima to napako. V splošnem je razširjeno mnenje, da se jecljanje ne da odpraviti. Dokaz zato naj bi bil trud in prizadevanje jecljačev, ki bi se radi znebili te napake, pa se je ne morejo. V tem jih še potrjuje splošno razširjeno mnenje, da je jecljanje posledica priraslega ali kako drugače ustrojenega jezika itd. Pa to nas ne sme prav nič začuditi, saj so bili zdravniki do nedavnega istega mnenja.

Točna raziskovanja so pokazala, da jecljanje ni posledica organskega obolenja, temveč duševnega ter da predstavlja motnjo v koordinaciji refleksov, kar se da zelo na preprost način popraviti. Tako je samo v Ljubljani znanih že več primerov popolnega ozdravljenja pod strokovnim vodstvom zdravnika že tekom enega meseca. Govor bivših jecljačev je zdaj gladek in brezhiben ter jim ne dela prav nobenih preglavic več.

Krči v nogah, rokah in drugod nastopajo najčešče pri preobremenitvi kakega dela telesa, pa tudi pri legah, ki učinkujejo kot dražljaj za živec. Krči so tudi znak različnih obolenj. Navadni krč v nogah nastaja pri daljših in težavnejših potovanjih, posebno rad pri ljudeh, ki niso navajeni veliko hoditi. Krče v nogah imajo tudi ljudje, ki se zelo malo gibljejo. V takih primerih smatrajo, da je organizem preveč izsušen. — 1 do 2 kozarca vode pred spanjem običajno prepreči take krče. Krče povzročajo lahko tudi motnje v presnavljanju, na pr. po zavžitju stare čokolade, rib, ohrovt, kislega zelja, smetane, umetnega masla, starega peciva itd. Da so vzrok krčem katere tu navedenih snovi, se lahko prepričamo s tem, da izločimo te vrste jedi, nakar prenehajo.

Krči nastopajo na posameznih delih telesa ali pa tudi po celem telesu, n. pr. pri tetanusu, spazmofiliji, božjasti, različnih paralizah itd. Ti pa spadajo seveda v strokovno zdravljenje.

Zakaj se imenuje zlata žila »zlata«? Hemeroidi so poznani med ljudstvom kot zlata žila. Sem in tja se kdo pohvali, da ima zlato žilo. Nepoučeni si misli, to mora seveda biti žila iz pravega zlata. Včasih se najde še kdo, ki podvomi v čistost tega zlata, posebno še, če se omeni, na kako kočljivem mestu se nahaja ta zlata žila. Svoje ime je dobila ta bolezen od tega, ker je bila včasih res zlata žila, namreč za tistega, ki se je ukvarjal z njenim zdravljenjem.

O KOZMETIKI

Francoški kralj Ludovik XIV. se je lahko pobahal, da se je v vsem svojem življenju kopal samo enkrat, in to je bilo ob njegovem rojstvu. Takrat in v vsem srednjem veku ni bilo v modi kopanje, prav tako tudi ne umivanje. Da človek ni imel duha po znoju in drugih omamah, se je parfumiral ter najedel čebule in česna. Finejša gospoda si je umazane dele telesa prav na debelo napudrala. Umazanija se je sčasoma nabrala v debele skorje in se je odluščila, kadar se ji je zdelo. Rimljani in drugi stari narodi so bili v tem na boljšem. Imeli so namreč že krasne kopalnice in različne, zelo dragocene toaletne potrebščine, za katere bi jih lahko še sedaj vsaka dama zavidala. Dandanes smo že toliko napredovali, da si čistimo kožo, nohte, lase in usta. Zato so nam na razpolago različna sredstva. Kožo očistimo najprej umazanije in izločin znojnic ter lojnic. Zato nam služijo umivalna sredstva: mehka voda dežnica, odcedek od plev, prekuhana voda z boraksom ali brez njega, milo ali soda.

Da postane koža po umivanju ali kopanju gladka ter gibka, uporabljamo maščobe: vse vrste živalskih, rastlinskih in mineralnih maščob, tudi lanolin in glicerin. Redko se uporabljajo te maščobe same, temveč v obliki emulzij, pomad ali krem. Maščobe uporabljamo tudi kot obrambna sredstva proti vlagi, nizki temperaturi in pri masaži.

S pudranjem napravimo kožo gladko ter jo tudi zavarujemo pred zunanjiimi vplivi, odrgnjenjem in sličnim. Najboljši za to so: sterilni talkum in drugi neorganski prahi; šele na drugem mestu je prporočati rižev ali kake druge vrste škrobov puder. Za popravo kožne barve nam služi šminka v prašku, tekočine ali pomad. Važno je, da te stvari ne vsebujejo strupenih barvil in da so sestavljene iz takih surovin, ki ne škodujejo koži.

Pri odstranjevanu oziroma popravljanju brazgotin, debele kože, lis, bradavic, znamenj ter pri nepravilnem izločanju znojnic ali lojnic je najbolje vprašati za strokovni nasvet.

Izpod nohtov očistimo umazanijo s krtačo, toplo vodo in milom. Rob ob korenu pritisnemo nazaj ter nato noht ogladimo najbolje s kositrovim belilom. Pri uporabi manicure ne smemo siliti preveč pod noht, ker je posledica takega čiščenja včasih dolgotrajno vnetje nohta.

Tudi pri lasih je čiščenje nujno potrebno. Radi velike površine, ki jo je treba očistiti, je temeljito pranje las, posebno še pri luskavosti, precej težavno. Če hočemo lasišče in lase dobro umiti, uporabljamo toplo vodo in alkalična mila. Če pa hočemo samo lase oprati, nam zadostuje običajni shamponov prašek ali pa jajčni rumenjaki. Pri zamaščenosti in luskavosti las, posebno če močno izpadajo, se je najbolje obrniti za zdravniški nasvet.

Izjemoma so lasje včasih zelo suhi in krhki. Če je to posledica pomanjkanja lojnic, uporabljamo po pranju masčobe oz. mastne lasne pomade. Zato služi kostni mozeg, mandljevo olje, ricinovo olje in druga olja, pripravljena in odišavljena na različne načine.

Veliko preglavico delajo lasje, ki rastejo na mestih, ki običajno niso porastla. Puljenje dlak s pinceto, britje ali pa odstranjevanje z različnimi depilatorji ima to slabo stran, da lasje na to še bujnejše in močnejše poganjajo. Odstranjevanje z rentgenom se ne priporoča radi eventuelnih slabih posledic za kožo. Najboljši, vendar najzamudnejši način odstranjevanja dlak je s pomočjo elektrike. Na ta način uničimo posamezne lasne korenine in s tem onemogočimo ponovno rast las. Za silo si lahko pomagamo s plovcem, s katerim drgnemo po laseh, tako da postanejo vse tanjši in tanjši, obenem pa jih obledimo z vodikovim prekisom ali s kakim drugim sredstvom za blondiranje (na primer 150 g rabarbare na liter belega vina do polovice vkuhan).

Nega ust obstoja v čiščenju zob in pa v utrjevanju dlesni. Zobe moramo zdraviti, čim opazimo, da se nam kvarijo. Najbolje storimo, če si jih damo vsako leto 1 ali 2 krat pregledati in odstraniti zobni kamen. Zelo važno je namreč, da imamo zobe zdrave, ker je od tega odvisno zdravstveno stanje vsega našega telesa. Mnogo želodčnih in črevesnih obolenj je samo posledica slabih zob. Dlesen in zobe čistimo s krtačko, pomeno v fino oglje, ali tudi z zobnim praškom. Še bolj priporočamo

dobro zobno pasto.

Razpokane ustnice namažemo z mastno ali nalašč zato pripravljeno kremo (Creme celeste, medene kreme itd.).

Pri zadahu iz ust si izpiramo usta s 3 % hidrogenom, od katerega damo 1 žličko na kozarec vroče vode, v kateri smo raztopili malo sode bikarbone. Ravno tako lahko uporabljamo razredčeno razstopino klorovega apna, boraksa, hipermangan itd.

Obkladki in ovitki. Obkladki, čeprav tako preprosti, so vendar dragocena pomoč v zdravilstvu. V časih, ko še niso poznali aspirina, so bili edino sredstvo proti vročini obkladki. Pa še sedaj rabimo delne ovitke z mrzlo vodo pri vseh vročičnih obolenjih, če gre vročina preko 39 % C. Obkladek napravimo zelo preprosto. Rjuho pomočimo v ne premrzlo vodo, nato jo dobro ožmemo in ovijemo okoli života; preko mokre rjuhe ovijemo še suho. Bolnika toplo pokrijemo ter ovitek pustimo za pol ure; če se bolnik že preje spoti, mu obkladek že preje odvezujemo. Topli in mrzli obkladki store prav dobro pri angini. Znane Burove obkladke rabimo pri oteklinah zaradi udara ali pri zvitju kakega uda. Pri starem revmatizmu dobro pomga segreta mivka, vrela polenta, zavita v cunj, vroč zrak ali pa vroča voda. Vroči vlažni obkladki pomagajo tudi pri različnih bolečinah v trebuhu, posebno ob napadu žolčnih kamnov itd.

O vitaminih. O vitaminih se sliši in bere prav mnogo, največ seveda izmišljenega in neresničnega. Posebno v reklamne namene se dajo skrivnostni vitamini prav dobro uporabiti. In ni nič čudnega, če svojemu otroku proti njegovi volji kupi mati drago banano, saj je vendar v časopisu brala, da imajo banane vitamine, ki so za življenje neobhodno potrebni. V svoji požrtvovalnosti nase niti ne misli, ona bo že živela brez vitaminov iz banane. Ampak otrok, ta mora živeti in on mora imeti banano, pa naj stane kolikor hoče. Saj v tem so si edine vse sosede in vse njene znanke. Pri tem pa ta draga mamica nima časa pomisliti, da banane ne rastejo na trgu in da morajo te banane na tisoče kilometrov prepotovati, preden dospejo v Jugoslavijo, in da jih je treba še zelene potrgati, da ne bi med potjo splesnile. Pa tudi v časopisu ni nič pisalo o tem, da bi nezrele banane imele kaj manj vitaminov.

Kaj pa so prav za prav vitamini? Na to ni tako lahko odgovoriti, ker je vprašanje vitaminov precej zamotana zadeva. Že l. 1882. je Lumin v Baslu prišel do zaključka, da se nahajajo v mleku razen kazeina, maščobe, sladkorja in soli v zelo majhnih množinah še neke snovi, ki so hrani neobhodno potrebne. Ta važna ugotovitev bi bila skoroda že zapadla pozabljenju. Šele 25 let potem je ameriški fiziolog Hopkins ponovno odkril, da ni dovolj za obstoj človeškega ali živalskega telesa, da hrana vsebuje beljakovine, mast, ogljikove hidrate in anorganske soli,

temveč, da mora vsebovati v zelo majhnih množinah še neke druge snovi. Ugotovil je, da pri pomanjkanju teh snovi nastajajo različna obolenja, kot je n. pr. beri-beri skorbut, pelagra, rahitis in še več drugih.

Te snovi so imenovali vitamine, in obolenja, ki nastopijo vsled pomanjkanja vitaminov, avitaminoze. S poizkusi na miših se je ugotovilo, da je več vrst vitaminov in da pri pomanjkanju tega ali drugega vitamina nastopajo izvestna obolenja.

Vitaminov je do sedaj odkritih kakih 15 vrst. Vitamini imajo zelo mnogo podobnega s hormoni, ki prav tako uravnovešajo delovanje našega organizma.

Najvažnejši vitamini so:

1. Vitamin A, katerega kemično strukturo se je posrečilo odkriti šele koncem leta 1932. Pri kuhanju se ta vitamin ne pokvari. Nahajamo ga v mleku, surovem maslu, jetrih, srcu, ledvicah in ribjem olju, nekoliko tudi v mesu, siru itd. Kot vidimo, se nahaja čisti A vitamin samo v organih in produktih živalskega porekla. V zelenih rastlinah se pa nahaja predstopnja vitamina A, takozvani karoten, ki se šele v jetrih spremeni v vitamin A. To predstopnjo vitamina A vsebujejo, kakor že omenjeno, skoro vse sveže zelene rastline (špinača, solata, zeleni grah, krompir, pesa, repa, paradižniki, paprike in sadje). V posušenem sadju ga ni. Pomanjkanje vitamina A povzroča bolezenske spremembe na koži in sluznicah, povzroča motnje v rasti in razvoju ter zmanjšuje, kar je zelo важно vedeti, tudi odpornost proti infekcijsnim obolenjem. Obolenje oči, takozvana kseroftalmija, je najbolj poznano obolenje vsled pomanjkanja A vitamina. Kostni in zobje slabe, prav tako živčevje in tudi seksualna sfera trpi. Izgleda, da tudi žolčni in ledvični kamni nastajajo vsled pomanjkanja vitamina A. Še eno zelo важно lastnost ima vitamin A; deluje namreč v nasprotnem smislu kakor hormon golše in se zato z velikim pridom uporablja ribje olje itd. proti takozvani Bazedovi bolezni.

2. Vitamin B ni enotna snov, temveč je sestavljen iz več delov. Dosedaj je poznanih okrog šest podvrst. Vitamin B nahajamo zlasti v plodovih žitaric (pšenici, koruzi, rži, prosu, rižu itd.), dalje v rumenjaku, svežem mleku ter v nekaterih žlezah. Že davno poznana beri-beri bolezen, ki je redka pri nas, je zelo razširjena v Aziji in Afriki, to je v predelih, kjer žive ljudje v glavnem od riža. Nastajala pa je radi uporabljanja takozvanega poliranega riža, to je riž brez srebrnaste kožice, v kateri se prav za prav nahaja vitamin B. Značilno za to bolezen je vnetje ter uničenje živčevja in propadanje mišičevja, ki vodi poleg drugih motenj polagoma v smrt.

3. Vitamin C se imenuje tudi antiskorbutičen, ker ima njega pomanjkanje za posledico skorbut. Za časa vojske in gladovanja so si ljudje s strahom ogledovali usta in kožo, da ne bi na njih zapazili drobnih krvavitev.

Pri segrevanju se ta vitamin uniči. Nahajamo ga samo v svežem sadju, surovi zelenjavi in svežem mleku.

4. Vitamin D imenujemo tudi antirahitični in ga nahajamo skupaj z vitaminom A v ribjem olju, presnem maslu, rumenjaku in nekaterih rastlinskih maščobah. Vpliv tega vitamina na rast kosti je danes že vsakomur dobro znan.

5. Vitamini E, F in G so manjše važnosti; prav tako kožni vitamin H.

Nekaj o nalezljivosti bolezni in možnosti obolenja.

Važno je vedeti, da se človek lahko okuži z različnimi bolezenskimi klicami, pri čemer pa ni potrebno, da bi tudi zbolel. Če je telo zelo odporno proti neki vrsti okužbe, sploh ne pride do obolenja ali pa samo v zelo neznatni meri. Poznamo prirojeno in pridobljeno odpornost napram posameznim obolenjem. Slednja nastopa na pr. po prestalih ošpicah, kar ima za posledico, da človek drugič ne oboli za isto boleznijo. Človeški organizem si lahko tudi postopoma pridobi odpornost proti gotovim obolenjem. Tako nam je znano, da so po mestih okuženi z jetiko že do 10. leta skoro vsi otroci, vendar od teh oboli komaj eden na sto. Nastane vprašanje, zakaj nekdo oboli, drugi pa ne? Zato je več možnosti: pri nekaterih zadošča že majhna količina klic, da povzroča obolenje, in to radi tega, ker je vsled pomanjkanja hrane, vsled slabih stanovanjskih razmer itd. oslavljen organizem in je pri enaki infekciji bolj podvržen obolenju.

So pa tudi že po naravi slabotni ljudje, ki lažje obole. Možnost je tudi, da je organizem v izvestnih okoliščinah izpostavljen infekciji z ogromnim številom klic, katerim ni kos ter zato podleže. Razen tega moremo razlikovati moč in napadalnost različnih klic. Zavisna je ta moč od tega, v kakšnih okoliščinah uspevajo te klice in dali so jim dane povoljne prilike za njihov razvoj. Klice so proti vročini, izsušenju, soncu in različnim kemikalijam zelo občutljive ter izgube mnogo na svoji moči in da sploh morejo učinkovati, je potrebna okužba z zelo velikim številom klic. Važno je tudi, na katerem mestu se izvrši okužba. Koža je bolj odporna kot je sluznica prebavil in dihal. Še manjšo odpornost imajo odprte rane in pa krvni obtok.

Poznamo klice, ki vdihane vodijo do gotove smrti, na koži pa povzročajo težja ali lažja obolenja; zopet druge klice se naselijo samo v nekaterih delih oz. organih telesa. Tako vemo, da povzročitelj triperja lahko uspeva samo na sluznici oči, spolovil in pa debelega črevesa. Povzročitelj malarije se razmnoži in raste v krvi. Klice pljučnice se naselijo v pljučih ter čakajo ugodne prilike, ki jim omogoča širši razmah in prodiranje v globino. Pripomnim naj še, da obstojajo tudi klice, ki so v sožitju s človekom, še celo potrebne so in koristne, vendar v gotovih prilikah lahko spremene svojo naravo ter postanejo nevarne za svojega hranitelja.

NAŠA DOMOVINA

Janko Sotošek:

Slovenska zemlja in njeni prebivalci do prihoda Slovencev

Usoda je postavila Slovence na prelep košček zemlje. Določila nam je bivališča tam, kjer se stikajo plodne ravnine, ljubki griči in otožne planote z mogočnimi, v nebo kipečimi gorami. Vzroke te velike raznolikosti in prijetne razgibanosti je iskati v tem, da slovensko področje kot celota ne tvori prirodne enote. Večji del Slovenije (t. j. vsega ozemlja, na katerem sklenjeno bivajo Slovenci) pripada jugovzhodnemu robu Alp; na vzhodu sega vanjo veliko Panonsko (Ogrsko) nižavje z ravninami ob Muri, Dravi in Savi; na jugozapadu zavzema slovenski teritorij širok predel dinarskega gorskega sistema z izrazito kraškim reliefom, ki tvori skoro četrtino njene površine; na zapadu se naslanja na rob Furlanske nižine, ki je del velikega Gornjeitalskega nižavja in končno obliva slovensko zemljo Jadransko morje s svojim najbolj proti severu pomaknjenim tržaškim zalivom.

Danes vemo, da je površinska oblikovitost zemlje plod dolgotrajnega razvoja, včasih pa so mislili, da je to nekaj enkrat za vselej ustvarjenega. To naziranje se je spremenilo šele z razvojem prirodnih znanosti v 18. stol. Takrat je prevladala znamenita Kant-Laplaceova teorija, po kateri je nastala naša zemlja kot vsi ostali planeti (temna nebesna telesa, ki dobivajo svojo svetlobo in toploto od sonca in se sučejo okoli njega) iz sonca. Sonce je velikanska žareča krogla, ca 1.300.000-krat večja od zemlje, ki se vrti okrog lastne osi (rotacija). Zaradi odžarevanja toplote v hladno vseмирje se je sončna masa krčila, kar je imelo za posledico pospešitev rotacije. Končno so se zaradi velike brzine ločili od nje vnanji, plinasti deli in se zaokrožili v posebna nebesna telesa — planete. V mrzlem svetovnem prostoru se je žareča plinasta obla zemlje polagoma ohlajala, prej ločeni plini so se pričeli spajati in se izpremenili v žareče tekoče, končno pa v trdne snovi in zemlja se je pokrila s tanko plastjo skorje, njena notranjost pa je ostala žareče tekoča. V njej imajo svoj izvor endogene ali notranje sile, ki povzročajo s premaknitvami v zemeljski skorji izpetosti na površini. Kljub temu, da so posledice njihovega delovanja ogromne, vendar o njih ne vemo nič določnega, kajti o zemeljski notra-

njosti imamo le nepopolne predstave. Zato ni čuda, da je nastalo več teorij, ki skušajo vsaka na svoj način razjasniti bistvo notranjih sil in pojavov, ki jih povzročajo.

Po kontrakcijski teoriji vlada v zemeljski notranjosti visoka temperatura, v mrzlem svetovnem protoru plavajoča zemeljska obla pa se ohlaja in njeno žareče tekoče jedro se zaradi tega krči, kamenena skorja postaja manjšajočemu jedru preobsežna. Zato nastane velika napetost in velik pritisk v bočni smeri. Posledica tega pritiska je, da se manj odporni deli zemeljske skorje nagubajo in dvignejo kot gore. Po gubanju napetost popusti, zato se vrši tudi ugrezanje. S tem se zmanjša površina zemeljske skorje, ki se oklene manjšajočega se jedra. Tako naj bi nastajala po tej teoriji nagubana gorovja, med kateri spadajo tudi največji del Slovenijo pokrivajoče Alpe in Dinarsko gorstvo.

Ta teorija je že precej zastarela in proti njej so se pojavili tehtni pomisleki. Najbolj se je uveljavila v novjšem času k r o v n a teorija, po kateri je bilo glavno gibanje v gorotvornem procesu narivanje zemeljskih plasti v horizontalni smeri.

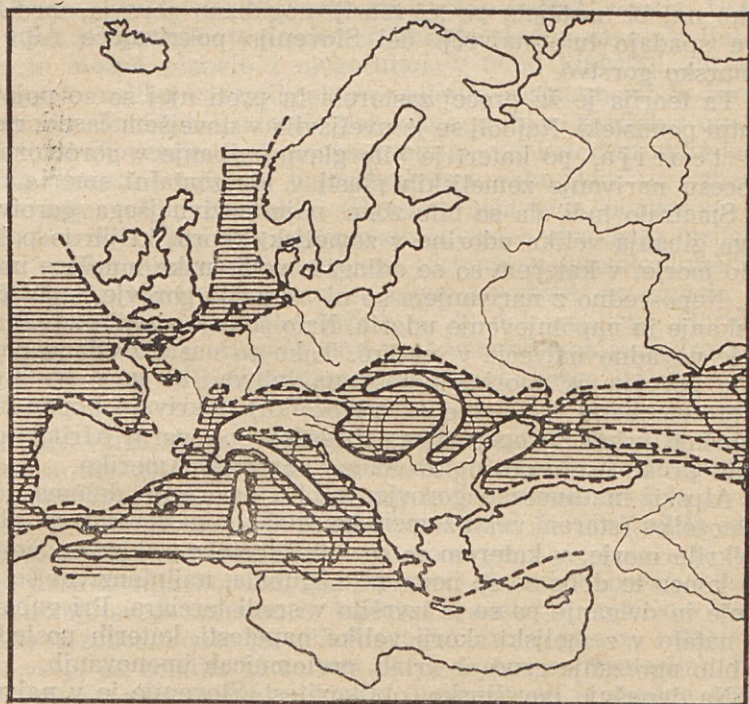
Smatrajo tudi, da so bile zone najintenzivnejšega gorotvornega gibanja velike udorine v zemeljski skorji, ki jih je pokrivalo morje, v katerem so se odlagale velikanske množine usedlin. Neposredno z narivanjem se ni ustvarilo gorovje, temveč le stiskanje in napolnjevanje udorin. Nato šele je sledilo izbočenje, ki je navadno največje v sredini. Tako so nastala mlada nagubana gorovja iz morja, imenovana tethys, ki je v srednjem veku zemeljske zgodovine (v mezozoiku) pokrivalo kopne dele današnje južne Evrope, Atlasovih dežela v severni Afriki in se širilo preko osrednjih delov Azije v Srednjo Ameriko.

Alpsko in dinarsko gorovje je bilo nagubano deloma že v paleozoiku (starem veku zemeljske zgod.), v mezozoiku pa jih je prekrilo morje, v katerem so se odložili debeli skladi apnenca. Ob koncu te dobe so se ponovno nagubala, najintenzivnejše gubanje in dviganje pa se je izvršilo v sredi terciara. Pri gubanju so natale v zemeljski skorji velike napetosti, katerih posledica je bilo ugrezanje grud ob črtah, prelomnicah imenovanih.

Na današnjo površinsko oblikovitost Slovenije je v največji meri vplivalo ugrezanje v okoreli panonski masi, ki se je izvršilo ob koncu mlajšega mezozoika in v starejšem terciaru. Udorino je zalilo morje, ki je bilo sprva v zvezi preko severnega dela Alp in po Rhodanovi dolini s Sredozemskim morjem, preko Karpatov pa s Črnim morjem. V mlajšem terciaru je izgubilo to zvezo in ostalo omejeno le na panonsko kotlino med Alpami, Karpati in Dinarskim gorstvom. S stvojimi zatoki je segalo daleč v Alpe in Dinarsko gorstvo. Zaradi neprestanega ugrezanja panonskega bazena pa se je gladina morja postopoma zniževala in zatoki so se vedno bolj krčili, dokler ni morje v začetku diluvija sploh oteklo.

Podoben je razvoj jadranske kotline. Po gubanju v mezozoiku je nastal po udoru bazen jadranskega morja, ki je še v starejšem oddelku terciara pokrivalo znatne dele današnjega primorja južno od Trnovskega gozda in Hrušice. Gubanje v terciaru je potisnilo Jadransko morje daleč proti zapadu, še v zgornjem terciaru pa se je ugreznila vzhodna obala jadranske kotline južno od črte Pelješac-Palagruža, dočim je ostala v severnem delu kopno tja do diluvija, ko jo je preplavilo morje in ustvarilo današnjo razdelitev kopnega in morja.

Ko so se Alpe in Dinarsko gorstvo dvignile iz morja, so prišle takoj v območje delovanja eksogenih ali zunanjih sil,

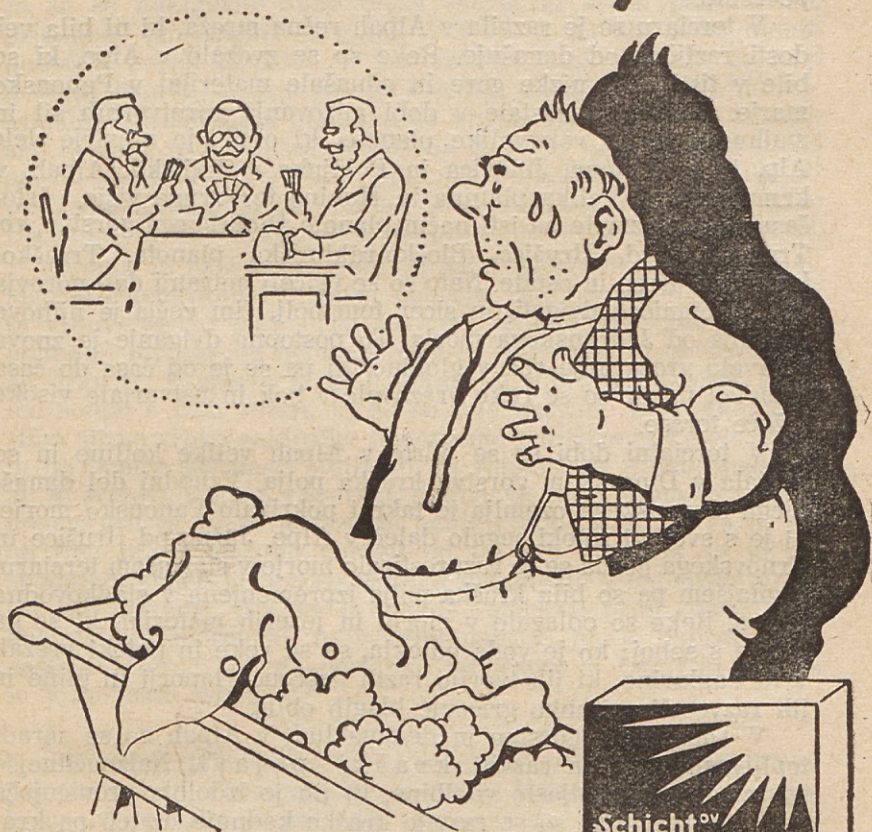

Morje v terciaru (šrafirano)

ki imajo svoj izvor izven zemlje, predvsem v soncu, in preoblikujejo ter razdirajo to, kar so zgradile endogene sile. Sonce ogreva zemljo in njeno atmosfero ter povzroča s tem kroženje vode in vetrove, kar ima v zvezi s težnostjo za posledico zniževanje višinskih razlik na zemeljski površini, ki so jih ustvarile endogene sile.

Na razvoj površinskih oblik slovenskega ozemlja je vplivalo predvsem preperevanje, delovanje tekočih voda in ledu. Kame-

Ko bi oče moral prati

pralo bi se samo z Radionom

Schichtov

RADION

pere
sam

nine na površini razpadajo in se drobe zaradi toplotnih razlik in zmrzali, zaradi topilnih svojstev vode in pod vplivom rastlin, ki razganjajo kamenje s koreninami in ga raztapajo s svojimi kislinami. Produkti preperevanja, kameni drobir in prst zdrče na nagnjenih pobočjih zaradi težnosti navzdol, odnaša pa jih tudi dežnica. Veliko delo opravljajo reke, ki prenašajo ogromne množine prepereline z višjih v nižje ležeče dele zemeljske površine.

V terciaru se je razvila v Alpah rečna mreža, ki ni bila več dosti različna od današnje. Reke so se zvezale v Alpe, ki so bile v tisti dobi nizke gore in odnašale material v Panonsko morje. Takrat so nastale v dobi mirovanja gorotvornih sil in majhnega padca rek velike planote, ki obdajajo najvišje dele Alp, to so Komna, Jelovica in Pokljuka v Julijskih Alpah, v kamniških pa Velika planina in Menina ter druge višje. Istotčasno so se razvile na isti način planote Dinarskega gorstva, kot Trnovski gozd, Hrušica, Bloško-rakitniška planota, Tržaško-komenski Kras in ostale. Nato so se pričeli notranji deli gorovja ob prelomnicah dvigati, in sicer tem bolj, čim večja je njihova razdalja od Jadranskega morja. To postopno dviganje je znova poživelo vrezavanje rek v globino, ki pa se je od časa do časa ustavilo, nakar so se reke vrezavale v bok in ustvarjale visoko ležeče terase.

V terciarni dobi so se udrle v Alpah velike kotline in so nastala v Dinarskem gorstvu kraška polja. Vzhodni del današnjega slovenskega ozemlja je takrat pokrivalo Panonsko morje, ki je s svojimi zatoki segalo daleč v Alpe. Južno od Hrušice in Trnovskega gozda se je razprostiralo morje v starejšem terciaru, v mlajšem pa so bila kraška polja izpremenjena v sladkovodna jezera. Reke so odlagale v morju in jezerih material, ki so ga nosile s seboj; ko je voda odtekla, so se reke in potoki vrezali v te naplavine, ki jih tvorijo razni peščenci, laporji in gline in jih razvezali v ljubko gričevje blagih oblik.

V Dinarskem gorstvu in deloma tudi v Alpah so se zaradi topljivosti apnenca razvili kraški pojavi. Najznačilnejše so vrtače. To so lijaste vdolbine, ki jih je izdolbla pronicujoča voda. Iz več vrtač so se razvile kraške kadunje, iz teh pa kraška polja, velike, podolgovate kotline z ravnim dnem in pokrite z rodovitno prstjo. Po njih tečejo reke-ponikalnice, ki izvirajo na enem koncu polja, na drugem pa ponikujejo. Nekatera polja so suha, v Cerkniškem pa voda ne more dovolj hitro odtekat, razlije se kot jezero in se drži po več mesecev. Zato ga imenujemo periodično ali presihajoče jezero. Voda, ki prodre skozi razpoke v zemljo, se pod površino združi v rečnih tokovih. Te podzemne reke poglobljajo in širijo svoje struge. Sčasoma nastanejo tako velike vodne jame. Včasih reke prelože svoj tok, njihovi prvotni pretoki ostanejo brez tekoče vode in voda kaplja v votline le skozi razpoke v stropu in stenah. Ko izhlapi, se iz

nje izloči apnenec, ki tvori lepe stebre in stebričke, kapnike imenovane.

Sedanjo obliko so dobile Alpe v ledeni dobi, ki je nastopila zaradi hladnega podnebja. Temperatura je bila povprečno za 3 — 4° C nižja kot danes. Ločnica večnega snega, to je črta, do katere sneg trajno leži, je segala v Julijskih Alpah približno do višine 1300 m, v Kamniških pa do 1500 m. V gorovju so se nakopičile silne mase snega, ki se je pod lastnim pritiskom izpremenil v gibek led, ki je na strmo nagnjenih pobočjih polzel navzdol. V slovenskih Alpah je bil največji dravski lednik, ki je segal po dravski dolini tja do Velikovca. Ledniki v Kamniških planinah so bili manjši, po dolini Kamniške Bistrice se je spuščal lednik do Kopišča, na nasprotni strani pa do zaključka Logarske doline. Z Julijskih Alp so prihajali proti vzhodu ledniki po dolinah Save Dolinke, Radovne in Save Bohinjke in se končavali s skupnim jezikom pri Radovljici.

Lednik je na svojem potu skobljal in brusil kamenito podlago in s tem dolbel in nižal pobočja, zato so postajali grebeni in vrhovi vedno bolj strmi in ostri. Doline, po katerih so se pomikali ledniki, so dobile široko in plitvo dno v obliki korita ali črke U. V zgornjem delu dolin, ob njihovem sklepu, se je led stekal s treh strani, ki so se zelo obrusile in postale tako silno strme. Take zaključke imenujemo dolinske cirke ali kočne in jih imamo pri nas v Julijskih in Kamniških Alpah, med njimi je svetovno znana Logarska dolina. Ledniki so nosili s seboj mnogo grušča, ki se je posipal nanje s pobočij ali pa ga je led ob tleh in ob straneh obrusil od tal. To kamenje se je pri spodnjem koncu ali jeziku lednika nakopičilo v ledeniške groblje ali morene. Ko se je lednik umaknil proti izviru, je v kotanjah za morenami in v vdolbinah, ki jih je napravil led, nastalo jezero. Takega postanka so jezera v Celovski kotlini in v Julijskih Alpah.

*

Po zadnji poledenitvi je v somraku prazgodovinske dobe polagoma začel prodirati človek v naše kraje in obljudil zemljo, ki so se je kasneje polastili Slovenci. Iz paleolitika pri nas dosedaj še niso našli človeških telesnih ostankov, pač pa so odkrili v Potočki zijalki na Olševi, blizu Radeč in pri Belih vodah nad Topolšico grobo obdelano orodje in orožje iz kamna, kosti in rogovja ubitih živali. Duševne sposobnosti in kultura takratnih ljudi so bile na najbolj primitivni stopnji. Pečali so se z lovom in nabiranjem sadežev ter živeli večinoma v jamah.

Bolj jasno sliko si moremo napraviti o življenju ljudi v neolitiku, ker so bili takrat že precej enakomerno, četudi še redko naseljeni po vsej deželi. Iz te dobe so znana najstarejša selišča na kasnejših slovenskih tleh na Ljubljanskem barju, v

Ljubljani, pri Notranjih goricah in pri Igu, ki so trajala še v dobi bakra in v pričetku bronaste dobe. Pri nas je trajal neolitik nekako do l. 1900. pr. Kr. Orožje in orodje je sicer še vedno iz istega materiala kot v paleolitiku, je pa že lepo obdelano in obrušeno. V neolitiku ljudje niso več samo nomadski lovci in nabiranci sadežev, temveč tudi že stalno naseljeni poljedelci in živinorejci. Stanovanja si gradijo ob rekah, jezerih in močvirjih v obliki stavb na koleh ali pa bivajo še vedno v jamah in votlinah. Značilno za neolitsko kulturo je lepo okrašeno glinasto posodje.

Proti koncu neolitika se začne uporabljati poleg kamna tudi baker za izdelavo potrebnih predmetov. Iz dobe neolitika in bakra je na slovenskih tleh več sledov človeških naselbin, tako stavbe na koleh na Ljubljanskem barju, dalje na robovih Dravskega polja, v okolici Maribora in Ptuja, pri Žusmu blizu Sotle, pri St. Rupertu pri Laškem in na obronkih Pohorja.

Iz bronaste dobe, ki je trajala pri nas približno od l. 1900. do l. 1000. pr. Kr., je le malo najdb. Pomembnejša najdišča so Zagorje ob Savi, Črmošnjice in Jurka vas pri Novem mestu. Najdenine so večinoma vojaškega značaja, glavno orožje je bil dolg meč in kratko bodalo. Razviti sta že trgovina in obrt. Bron je prihajal sprva od zunaj, največ iz sedanje Madžarske in gorateoa obrobja panonskega nižavja, kasneje pa so ga izdelovali tudi v naših krajih. Bronasti izdelki so prihajali iz Italije, odkoder je prodrla kultura bronaste dobe preko slovenskega ozemlja na sever.

Okoli l. 1000. pr. Kr. se začne pri nas uporabljati železno orodje in orožje. Železo je prišlo iz Italije in Grčije. V starejši železni ali hallstattski dobi, ki traja v naših krajih približno do l. 400 pr. Kr., se rabi še bron poleg železa. V tem času je bila Slovenija že precej gosto poseljena. Velike naselbine so se nahajale na Krasu v bližini Cerknice, Šmihela pri Postojni in Sv. Lucije pri Tolminu; na Dolenjskem in v Savski dolini med Sevnico in Brežicami. Dalje je naseljena okolica Vač, Magdalenska gora pri Šmarju, Šmarjeta pri Novem mestu, Mokronog, Rovišče in Libenska gora pri Krškem; dalje Podzemelj v Beli Krajini, Hajdina pri Ptuju, Poštela na Pohorju, okolica Maribora, Ruš, Slovenjgradca; Breg pri Rožeku in okolica Beljaka na Koroškem.

Dosedaj je popolnoma neznano, katera ljudstva so bivala v naših krajih v kameni in bronasti dobi, pač pa vemo, da so bili nosilci hallstattske kulture pri nas Iliri, ki so torej prvo zgodovinsko znano ljudstvo na kasnejšem slovenskem ozemlju. Iliri so pripadali veliki indoevropski jezikovni skupini, njihova prvotna domovina je bila severna Evropa, iz katere so se v 13. stol. pr. Kr. priselili na Balkanski polotok, vzhodne dele Alp in severovzhodno Italijo. V rasnem oziru so pripadali sprva nordijski rasi, za katero je značilna visoka, vitka postava,

dolga glava, pravilne poteze obraza, svetla polt in lasje in modre oči. V novi domovini so sprejeli nekatere rasne znake prvotnih prebivalcev, zlasti temne kompleksije. Po veri so bili mnogobožci. Razpadali so v razna plemena. Pri nas so stanovali Japodi južno od Julijskih Alp, v Istri pleme Istrov, ob Savi in spodnji Kolpi so bivali Kolapijani, v severnem in vzhodnem delu pa Noričani.

Kulturni razvoj hallstatske dobe so prekinili Kelti, katerih pradomovina je bila bržkone vzhodno od Rena. V naše kraje so pridrli z zapada in severa, Ilire premagali in se naselili med njimi. Pripadali so nordijski rasi. Politične enote niso tvorili, razpadali so na plemena. V Vzhodnih Alpah so živeli Tauriski, ki so se pomešali z ilirskimi Noričani in segali proti jugu na današnje Gorenjsko. Ob Jadranu in na Krasu so se Kelti pomešali z Japodi, ob robu Furlanske nižine, v sosednjih gorah in zahodnem delu Gorenjske so živeli keltski Karni, v vzhodnem delu nekdanje Kranjske Latobiki in v vzhodnih delih Slovenije razna druga keltska plemena.

Kelti so bili nosilci laténske kulture, ki pa se ponekod ni zasedrila posebno globoko, še najbolj ob večjih prometnih cestah. Iz tega sklepamo, da so tvorili Kelti kot zmagovalci le vrhno plast prebivalstva. Izdelki so večinoma le še iz železa, posebno značilne so fibule in dolgi jekleni meči. Najvažnejša najdišča te dobe so Šmihel pri Hrenovicah, Magdalenska gora pri Šmarju, Mokronog, Šmarjeta pri Novem mestu, Drešinja vas pri Celju, Stari trg pri Slovenjgradcu in Poštela pri Mariboru.

Veliko vlogo v zgodovini naših krajev igrajo Rimljani. Iz majhne državnice v srednji Italiji s središčem v Rimu je nastala močna država, ki je polagoma združila ves Apeninski polotok pod svojo oblastjo in se končno razprostrla na vseh obalah Sredozemskega morja, segajoča daleč v notranjost Evrope, Azije in Afrike. Rimljani imajo poleg Grkov največje zasluge za ustanovitev evropske kulture, ki se je po odkritjih ob koncu srednjega veka in zlasti v novejšem času s pomočjo modernih prometnih sredstev razširila skoraj po vsem svetu.

Keltsko-ilirska plemena so često vpadala v Italijo, zato so Rimljani v obrambo pred njimi ustanovili l. 181 pr. Kr. kolonijo Akvilejo, ki jim je služila kot vojaško izhodišče in oporišče za vse pohode, s katerimi so dokončno podjarmili naše ozemlje ter preložili državno mejo na sever do Donave. Najprej so si podvrgli Istre in alpska plemena, toda trajalo je dolgo, skoraj 150 let, preden se jim je posrečilo prodreti mogočni sistem obrambnih okopov, ki so nekako od Šmihela pri Postojni do blizu Senona ob hrvatski meji zapirali na jugu dostop do japonskega ozemlja. V sredi prvega stoletja pr. Kr. je obiskal naše kraje takratni voditelj rimske države Gaj Julij Cezar, po katerem je dobilo Triglavsko pogorje ime Julijske Alpe. Težke bitke z Japodi je bojeval njegov stričnik Oktavijan, kasnejši cesar

August, ki jih je le s težavo premagal. Posebno dolgo se mu je upirala japonska trdnjava Metullum, ki pa se še ne da zadovoljivo lokalizirati. Panonskih plemen Rimljani dolgo niso mogli ugnati, šele Augustovem pastorku, cesarju Tiberiju, se je posrečilo premagati jih in osvojiti za Rim tako važen prehod med Gornjeitalsko in Panonsko nižino. Definitivno pacificiranje Kelto in Ilirov pa je sledilo šele po velikem upor 1. 4 — 9 po Kr.

Prvič je prišlo takrat naše ozemlje v območje kulturne države. Rimljani so ga razdelili na province in mestne okraje, nastanili v njem vojaške posadke in mu dali svojo kulturo in civilizacijo.

Slovenija je bila razdeljena med te-le province: Venetia in Histria sta obsegali poleg vzhodnega roba Gornjeitalskega nižavja in Istre ozemlje do Julijskih Alp, Snežnika in Učke ter spadali k Italiji; Noricum se je razprostiral v alpskem svetu in na obrobju Panonskega nižavja in segal do Donave na Koroško in zapadni del Štajerske. Vanj spada mesto Celeia (Celje). Panonija je obsegala zahodni in južni del Panonskega nižavja, k nam je segala na vzhodni rob Štajerske, z mestom Poetovio (Ptuj), do Save. V tretjem stoletju po Kr. je bila od Panonije odcepljena Gorenjska, okolica Ljubljane in del Notranjske. Ti deli so bili priključeni Italiji, tako da je ta mejila na Norik na Trojanah, na Panonijo pa pri Grosupljem.

Že Rimljani so spoznali prometno-geografsko važnost našega ozemlja kot prehodne dežele, ki je spajala vzhod z zahodom, zato je njih glavna skrb veljala zgraditvi cestnega omrežja. Še danes so naše glavne ceste speljane navadno tam, kjer so jih zgradili že Rimljani. Ob rimskih cestah je nastalo več pomembnih naselbin, sprva le kot vojaška taborišča, ki pa so se kasneje razvila v prava mesta. Izhodišče strateških cest je bila Akvileja. Iz nje je vodila ena glavnih prometnih žil skozi kanalsko dolino, preko Beljaka v Virunum na Gosposvetskem polju. Druga je šla po Vipavski dolini čez Hrušico v Logatec in skozi Vrhniko (Nauportus) v Ljubljano (Emona). Ob tej v vojaškem oziru izredno pomembni cesti je potekal rimski obrambni zid, pri Vrhniku v dolžini kakih 10 km, pri Lanišću in na Hrušici. Važna naselbina je bil Nauportus, še bolj znamenita pa je Emona. Kot Nauportus so jo ustanovili že keltski Tauriski. Bila je zidana v obliki pravilnega pravokotnika in utrjena s stolpi in močnim obzidjem. Ulice so bile ravne in široke in so se pravokotno sekale. Stekale so se na trgu (foru) v današnjem Gradišču. Mesto je imelo vodovod. Prebivalstvo je bilo vojaško in civilno. Mnogo ostankov iz Emone je v ljubljanskem muzeju, na Mirju pa nas spominja na Rimljane rimski zid.

Iz Ljubljane je šla cesta čez Trojanje, Celje (Celeia) in Ptuj (Poetovio) h Carnuntu (Petronell ob Donavi). Celeia in Poetovio sta bili večji naselbini in važni prometni križišči. Iz Celja je šla cesta preko Slovenjgradca v Virunum, iz Ptuja pa proti

Osijeku (Mursa). Druga cesta je vodila iz Ljubljane čez Trebnje v Sisak (Siseia). V Ljubljano pa je peljala cesta iz Trsta (Ter-geste) čez Lož in preko Barja.

Vojaški zasedbi ozemlja naseljenega s keltsko-ilirskimi ro-dovi sledi širjenje rimske kulture med njimi. Kulturna žarišča so bila mesta, v katerih so se naselili dosluženi rimski vojaki, trgovci in obrtniki. Vendar je prvotno prebivalstvo večji del ohranilo svojo narodnost in kulturno individualnost do prihoda Slovencev, latinski jezik in kulturo pa je sprejelo zlasti prebi-valstvo mest in se torej romaniziralo.

Mesta so postala tudi središča živahnega trgovinskega pro-meta. Rimljani so v mestih zelo skrbeli za higijeno. Gradili so zidane hiše, kopališča in napeljavali vodovode. Religioznim potrebam so služila lepa svetišča, za zabavo pa gledališča.

V prvih stoletjih po Kr. r. je rimska država dosegla svoj višek, začela pa je že tudi propadati. Rimska vojaška moč je slabela, nasprotno pa so postajala barbarska plemena na meji vedno bolj močna in začela napadati obmejne dele imperija. Prvi so udarili germanski Markomani, ki so v drugem stoletju pridrli preko Norika do Akvileje, bili pa so odbiti nazaj do Donave. V četrtem stoletju so udarjali germanski Vandali in Kvadi preko naših krajev v Italijo.

Največ škode pa so prizadejali rimskim mejam in ozemlju nomadski Huni, mongolske rase, ki so pridrli ob koncu četrtega stoletja iz Azije v Panonsko nižavje in sprožili val preseljevanja narodov. Ti so iskali novih bivališč, bodisi zaradi pritiska močnejših sosedov, pomanjkanja hrane ali pa, ker jih je vabila sončna in bogata Italija. Preko sloven-skega ozemlja so vodili poglavarji raznih narodov svoja ljudstva v Italijo. Eden med njimi je bil Alarik, kralj Zapadnih Gotov, ki je brzkone porušil Emono, katero so pozneje zopet pozidali. Naši kraji so takrat le še ostali Rimljanom. Po smrti vodje Hunov, kralja Atile, v l. 453., je propadla hunska država, na-sledniki Hunov v Panoniji so postali Vzhodni Gotje, ki prodirajo preko Slovenije v Norik. Pritisk raznih germanskih plemen je postajal čedalje močnejši, meje države so bile že povsod pre-drte in odprte barbarskim vpadom. Knez germanskih Skirov Odoaker, ki je stal na strani Rima, je l. 476. odstranil zadnjega zapadnorimskega cesarja (rimska država je razpadla po smrti cesarja Teodozija l. 395. na vzhodni in zahodni del) Romula Augustula in postal sam kralj Italije.

Medtem so Vzhodni Gotje prenesli težišče svoje oblasti iz Panonije v severozapadni del Balkanskega polotoka in dobili odličnega vodjo v osebi kralja Teodorika, ki je na poziv vzhod-norimskega cesarja Zenona strmoglavil Odoakerja in ustanovil v Italiji svojo državo, ki sega že v začetek šestega stoletja, v katerem so Slovenci naselili jugovzhodni rob Alp, kraške predele in zahodni del Panonskega nižavja.

Psihotehnika v železniški službi.

Naporna in odgovorna železniška služba zahteva na vsakem službenem mestu polnovredno in zanesljivo moč. Nekatera taka mesta oziroma vrste službe so v tem pogledu še posebno kočljive; zanje je treba uslužbencev s še posebnimi sposobnostmi.

Ko si mladi ljudje izbirajo poklic, vidijo večkrat samo sončne strani. Kaj redko se vprašajo, da-li imajo za ta ali drugi poklic tudi potrebnih zmožnosti.

V novejšem času se pa delodajalci, uprave in sploh tisti, ki so interesirani na tem, da imajo v svojem podjetju ali obratu sposobne uslužbence, sami za to brigajo, da kandidate pred sprejemom glede na njih sposobnost preizkusijo. Tako na pr. so že med svetovno vojno preizkušali bodoče letalce, radio-telegrafiste, šoferje itd.

L. 1917. je uvedla podobno prakso tudi nemška žel. direkcija v Dresdenu in uprava cestnih železnic v Berlinu. Prva se je zanimala zlasti za strojevodje, druga pa za dar duhaprisotnosti in pazljivosti tramvajskih voznikov.

Preizkušnjo in presojo sposobnosti posameznikov imenujemo psihognostiko, sredstva pa, s katerimi se te zmožnosti preiskujejo, psihotehniko.

Psihotehnika je ena najmlajših ved, zainteresirala pa je domalega vse panoge človeškega udejstvovanja. Na 4. mednarodnem kongresu, ki se je vršil 10. oktobra 1927 v Parizu, je bila ustanovljena »Zveza za mednarodne psihotehnične konference«. Na teh konferencah sodelujejo učenjaki svetovnega slovesa, univerzitetni profesorji in ravnatelji priznanih institutov vseh evropskih držav, Azije in Amerike.

V železniški službi so najprvo preizkušali zmožnosti prosilcev za delavniške učence, za premikalno in blagajniško osebje, za kretnike in blokarje, za prometnike ter za vlakospremno in skladiščno osebje. V Nemčiji so takih poizkusov napravil nad 40.000.

Na podlagi opazovanja preizkušenih v njihovem praktičnem udejstvovanju in na podlagi točvarne statistike se je psihotehnika zelo spopolnila in postaja v zadnjem času odločujoč činitelj pri presoji, dali je kdo sposoben izvrševati izvesten poklic.*

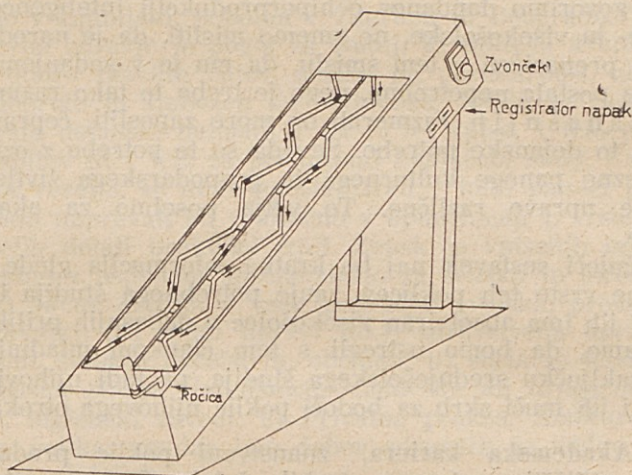
Kako se vrši preizkušnja sposobnosti za posamezne poklice? Vzemimo preprost primer: delavniški vajenec, ki se hoče posvetiti ključavničarstvu, mora imeti sledeče sposobnosti: 1.) nadarjenost v sestavljanju, 2.) dober spomin za številke; 3.) nadarjenost za tehnične sestave, 4.) uspešno presojo težine itd.

* Opozoriti moramo, da nagnenje do nekega poklica ne daje nikake garancije, da je nekdo za ta poklic tudi resnično sposoben. Op. uredništva.

Prva točka meri na njegovo splošno inteligenco. Vprašanec dobi n. pr. odstavek berila, v katerem manjkajo v stavkih posamezne besede, ki jih mora smiselno dopolniti.

N. pr.: Oče je šel (v mesto) ter nam (prinesel) bogata (darila), ker smo bili (pridni) itd. Za preizkušnjo dobrega spomina, dobi kandidat recimo sledečo nalogo: predložijo se mu razni geometrični liki, v katerih so vložene različne številke. Ko si jih kandidat ogleda, odstrani preizkuševalec številke, nakar jih mora kandidat v istem redu zopet vložiti v figure. Na podoben način se preizkusijo tudi ostale kandidatove zmožnosti.

V psihotehnični šoli v Berlinu — Eichkampu so nam pokazali aparat, s katerim »merijo«
pazljivost bodočega usluž-

benca. Tam sem videl tudi pripravo za ocenjevanje sposobnosti v merjenju, presoje hitrosti in čuta za posluževanje zavor. Pred nami stoji poševno nagnjena skrinjica. (Glej sliko!). V pokrovu so vrezane tri poti, ki jih zakriva mlečnobelo steklo. Srednja pot teče pravokotno od enega konca na drugi, obe krajni sta lomljeni in se približujeta menjaje s koleni k srednji poti. S pomočjo električne sile, ki razsvetljuje tudi notranjost skrinjice, se sprožijo v nasprotni strani trakovi s črnimi lisami, ki tečejo točno pod vsemi tremi potmi. Naloga vprašanca je, regulirati in zavirati tok črnih lis s posebno ročico, ki se more zavrteti levo in desno le do izvestne zaustavne točke. Črne lise predstavljajo pri premiku odbite vozove, ki se ne smejo nikdar sestati na enem mestu. Čim večkrat trčijo te točke skupaj, tem več je napak, ki jih naznanja poseben zvonček in registrirni aparat.

Na take in podobne načine se ugotavljajo torej zmožnosti posameznikov za določene posle, ki jih morajo opravljati v svojem bodočem poklicu.

V Nemčiji imajo za železniško stroko tri psihotehnična preizkuševališča, in sicer v Berlinu, Draždanah (Dresden) in Monakovem.

Psihotehnika postaja vedno važnejša, ker so njeni rezultati pokazali, da je to solidna in zanesljiva znanost. Tudi pri nas imamo v Zagrebu psihotehnični zavod, ki deluje z odličnimi uspehi.

Po visoki šoli v poklic

Ko govorimo dandanes o hiperprodukciji inteligence, zlasti srednje- in visokošolske, ne smemo misliti, da je narod z inteligenco prenasičen v tem smislu, da mu je v sedanjem številu v obče postala nepotrebna, nego je treba to tako razumeti, da je v današnjih razmerah ne more zaposliti, čeprav obstajajo za to dejanske potrebe. Seveda so te potrebe z ozirom na posamezne panoge kulturnega in gospodarskega življenja ter državne uprave različne. To velja posebno za akademske poklice.

Pričujoči sestavek naj bo kratka informacija glede na posamezne vrste teh poklicev, zanje potrebnega študija in izgledov, ki jih ima absolviran visokošolec v današnjih prilikah.

Upamo, da bomo ustregli s tem člankom mladini, ki se bliža zaključku srednješolskega študija, pa tudi njihovim staršem, ki jih muči skrb za bodoči poklic njihovega otroka.

I. Akademska kariera, znanstveni poklic predavatelj na vseučiliščih, oziroma visokih šolah. O tem poklicu pa tukaj ne bomo razpravljali, ker se zahteva zanj izredna kvalifikacija in sposobnost, ki jo lahko pokaže akademik šele na visoki šoli.

II. Modroslovje (filozofija):

1. **Profesor.** Fakultete so v Ljubljani, Zagrebu, Beogradu in Skoplju. Študij trajala 8 — 10 semestrov in se deli na 28 znanstvenih skupin. Na pedagoški oddelek je možen vpis z učiteljsko diplomo. Ženske imajo tu največji procent.

Kdor se pripravlja na profesorski poklic, bi ga motila večja telesna hiba, nejasen in slab glas in slabi živci. Od njega se zahteva ljubezen do mladine in predmeta, zmožnost, vzdrževati disciplino. Vsak učenec tudi pričakuje, da ima njegov profesor izklesan svetovni nazor. Po diplomi, najprej po dveh in najpozneje po petih letih dela kandidat profesorski izpit. Po izpiti in vsaj treh letih suplenture postane profesor. Ker

ni kreditov za nove šole, je vprašanje izgledov precej težavno, naval na fakulteto pa velik.

2. Bibliotekar. Zanj se zahteva široka enciklopedična izobrazba, znanje jezikov, novih in starih. Lep in zanimiv poklic — pa pri nas malo možnosti za službo.

4. Muzejska, arhivarska in konservatorska stroka, službovanje pri prosvetni upravi, poleg akademske kariere nekaj mest za tajnike univerz in fakultet, pri kakem založništvu ali večji knjigarni, pri časnikarstvu. Filozofi realistične smeri v botaničnih in zooloških vrtovih itd. Mest je malo.

III. Nega zdravja. Absolventi realk morajo delati dopolnilni izpit iz latinščine.

1. Zdravnik. Nepopolna medicinska fakulteta (5 semestrov) je v Ljubljani, popolna v Zagrebu in Beogradu. Telesno in duševno zdravje je pogoj za študij, ki zahteva krepkih živcev in dobro razvitih čutov, služba pa preudarnost, zbranost, srčno dobroto in ljubezen do sočloveka. Študij je razmeroma drag, traja dejanski najmanj 7 let (5 let vpisa, 1 leto pa polaganje izpitov in 1 leto za predpisani neplačani staž). Kdor ima denar in veselje, se more specializirati v kaki panogi pri univerzitetnih napravah ali praktično v bolnišnicah I. vrste ter po štirih letih delati praktični izpit. Žensk je vpisanih mnogo in se navadno z uspehom specializirajo za ženske in otroške bolezni. a) Javne službe: v vseh področjih (vojska, promet, šolski zdravniki, pri sodni upravi itd.); zdravstvena uprava pri banovinah, sreskih načelstvih, občinah. b) socialno medicinska in higienska služba (bolnišnice, stanovske ali drugačne organizacije, higienski zavodi. c) Privatna praksa. Konkurenca je sicer že velika, vendar ima dober zdravnik še vedno mnogo upanja na zaslužek.

2. Zobni zdravnik. Pravico do zobozdravniške prakse imajo samo doktorji vsega zdravilstva, za naslov specialista za bolezni zob in ust je treba še dveletnega specializiranja. Izgledi niso slabi.

3. Veterinar. Fakulteta je v Zagrebu, študij traja 10 semestrov. Za prakso je treba fizične moči, zato ženskam ne moremo preveč svetovati tega poklica. Pridruži se še nezaupanje kmetov. Morejo pa delati v veterinarskih laboratorijih, bakterioloških in serumskih zavodih, nekatere že študirajo. V poštev prihaja: upravna služba, vojaško veterinarstvo in privatna praksa. Kaže se velika potreba po veterinarjih. Če sedaj nimajo vsi služb, je krivo obče finančno stanje.

4. Lekarnar. Študij na oddelku filozofske fakultete v Zagrebu in medicinske v Beogradu. Pred študijem, ki traja šest semestrov, je potrebno eno leto prakse. Naraščaja je mnogo, zato so izgledi negotovi. Na samostojnost je treba dolgo

čakati radi potrebne podelitve osebne pravice, treba je tudi mnogo kapitala.

IV. Pravo, narodno gospodarstvo in socialna politika. Fakultete: Ljubljana, Zagreb, Beograd in Subotica. Študij traja 8—10 semestrov, po diplomu 3 rigorozi za dosego doktorata. Pravniku je danes odprtih še največ poti v različne panoge.

1. Sodnik. Po dveh letih prakse v sodni stroki sodniški izpit. Ženske pa sedaj še ne morejo izvrševati sodniške službe. Izgledi za namestitev niso slabi.

2. Državni tožilec. Pri okrožnem, apelacijskem in kasacijskem sodišču je ustanovljeno državno tožilstvo. Mesta se še razpisujejo.

3. Notar. Posebnost stanu je, da ima numerus clausus, ki sicer izključuje konkurenco, na drugi strani pa otežkoča dosego samostojnega notarijata, ki se more dobiti šele po petih letih pripravniške službe, kjer so prejemki predmet pogodbe med pripravnikom in šefom. V Sloveniji izgledi niso ugodni, ustanavljajo pa se novi notarijati po Srbiji. Ženske niso izključene.

4. Odvetnik. Priprava je zelo dolga. Po diplomu eno leto brezplačne prakse pri sodišču, nato štiri leta pri odvetniku, kjer je sedaj nizko honorirana, če ne brezplačna. Po treh letih se dela odvetniški izpit. Ženske smejo izvrševati poklic.

5. Politično upravna služba pri banskih upravah, sreskih načelstvih in drž. policiji. Ko se bo izvedel zakon, da je treba za občinskega tajnika pravne diplome, bo še mnogo mest na razpolago.

6. Možnosti državne službe za jurista so še v finančno-konceptni službi, pri upravi državnih monopolov in glavni kontroli.

7. Diplomatsko konzularni poklic. Pogoji za sprejem so: starost pod 30 leti, diploma kake visoke šole in opravljeni sprejemni izpit. Poleg tega še znanje jezikov in še v prvih treh letih službe najmanj 1000 Din mesečne podpore. Mesta so že precej izpolnjena, ženske teoretično niso izključene, v praksi jih ni.

8. Časnikar. Strokovna vseučilišča zanje so v inozemstvu. Pogoji: strokovna izobrazba, hitro misliti, presojati in oblikovati.

9. Pravniki še dobijo službo v gospodarstvu. V denarnih zavodih in zavarovalnicah, v industriji in trgovini in gospodarskih organizacijah (zbornice, borze in združne zveze ter kot narodni gospodarji.

V. Tehnika. Študij traja 8 — 10 semestrov, po vsaj dveletni praksi strokovni izpit za pooblaščenega inženjerja ali arhitekta. Študij je precej drag radi visokih taks za laboratorije.

Absolventi realne in klasične gimnazije morajo napraviti dopolnilni izpit iz opisne geometrije. Z maturo srednjetehtnične šole je možen prestop na nekatere visoke šole v inozemstvu (Brno).

a) Arhitekt. Na fakultetah: Ljubljana, Zagreb, Beograd. Možnost zaposlitve zadostna pri raznih stavbenih podjetjih, manj v upravni uradniški službi. Ženske tudi uspevajo.

b) Gradbeni inženjer. Potreba po gradbenih inženjerjih je pri nas od vseh tehničnih poklicev še največja.

c) Strojni inženjer. V Ljubljani le dve leti do prvega izpita, izpopolnitev v Beogradu in Zagrebu. Pri nas je še mnogo inozemcev, ki jih bo možno nadomestiti, in tudi dose-danji »mojstri« se bodo morali zamenjati z inženjerji.

d) Elektroinženjer. Ljubljana, Zagreb, Beograd. Privatne službe so številnejše kot državne, naraščaja je mnogo in stiska za namestitev.

e) Ladjedelski inženjer 12 semestrov s prakso, v Zagrebu. Dve stroki, ladjedelska in ladjekonstruksijska, ki se prepletata. Izgledi za namestitev so slabi, ker nimamo velikih ladjedelnic.

f) Kemik lahko študira na filozofski ali tehnični fakulteti. V prvem primeru postane profesor na srednji šoli, inženjer pa dobi službo v državnih in privatnih laboratorijih, pri preizkuševališčih, deloma po tovarnah. Posebnega povpraševanja ni.

g) Geodet-geometer. Redek poklic, kjer se ni treba bati za namestitev. Za ženske pa ni primeren, radi velikih naporov v službi.

h) Kulturni tehnik. Bavi se z izboljševanjem zemljiških kompleksov, služba se dobi v hidrotehničnih oddelkih, pri agrarnih operacijah in pri katastru, privatno pa kot inženjeri za vodne zgradbe.

i) Agronom. Fakulteta v Beogradu in Zagrebu. Izgledi so še ugodni, zaposlitev na veleposestvih, kmetijskih šolah, semenogojških in živinorejskih postajah.

j) Gozdarski inženjer. Fakulteti v Beogradu in Zagrebu, po dve- do petletni praksi praktični izpit za samostojno vodstvo gozdnega gospodarstva. Izgledi na službo so predvsem izven Slovenije in zaenkrat ne najboljši.

k) Rudarski in topilniški inženjer. Samo na oddelku tehnične fakultete v Ljubljani imamo to stroko. Pripravlja se tudi v Sarajevu. Rudarski inženjerji pri namestitvi nimaio posebnih težav, težje jo dobijo topilniški.

VI. Trgovstvo, denarstvo in promet.

V ta namen imamo pri nas Ekonomsko-komercialno šolo v Zagrebu in poštno-telegrafsko-telefonski višji tečaj v Beogradu (10 mesecev — po enoletni praksi).

1. Komercialisti dobijo službe v raznih denarnih, trgovskih in gospodarskih zavodih in družbah.

2. Bančni uradnik. Poleg absolventov trgovske visoke šole prihajajo v poštev še juristi in narodni gospodarji.

3. Poštna služba. Od akademikov prihajajo v poštev juristi in tehniki. Po enoletni praksi morajo napraviti v Beogradu 10 mesečni tečaj.

4. Železnica. Mogli bi dobiti zaposlitev še gradbeni in strojni inženjerji, juristi so mesta zasedli.

VII. Umetniška akademija v Zagrebu ima arhitekturni, slikarski, keramiški in kiparski oddelek. Po končanju študij so ali profesorji risanja — službe se še dobijo — ali pa svobodni umetniki, kjer odloča nadarjenost.

Glasbena in gledališka umetnost. Konservatorij v Ljubljani in visoka glasbena šola v Zagrebu imata značaj visokošolskih zavodov. Absolventi prihajajo v poštev kot učitelji glasbe pri gledališčih, operah, orkestrih.

VIII. Vojaštvo.

a) Častnik (trupni). Z novim zakonom je Vojna akademija dobila značaj visoke šole in se sprejemajo le kandidati z maturo. Kdor je sprejet, mu je služba zasigurana. Šola je v Beogradu.

b) Častnik vojne mornarice. Sprejme se le omejeno število kandidatov z maturo. Pomorska vojna akademija je v Gružu in traja tri leta. Popolno zdravje in dobro razviti čuti predpogoj.

c) Akademski poklici v naši vojski in mornarici. Sprejemajo se kandidati z juridično, medicinsko in veterinarsko fakultetno izobrazbo. Služba se po posebnem izpitu začne s poročniškim činom.

Povsod pa bodo imeli prednost široko naobraženi ljudje, s solidnim znanjem svoje stroke.*

K.

* Podrobneje glej knjigo: Dr. L. Sušnik, Akademski poklici, navodila za izbiro stanu. Ljubljana, 1932, ki nam je služila za sestavo teh naših podatkov.

Ugoden nakup raznih budilk, žepnih in stenskih ur, zlatnine, srebrnine in optičnih predmetov po nizkih cenah priporoča
tvrdba

J. VILHAR, urar

LJUBLJANA, Sv. Petra cesta št. 36

LEPOSLOVJE

Vsevolod M. Garšin:

Signal

Semjon Ivanov je bil železniški čuvaj. Od njegove čuvajnice do prve postaje v eni smeri je bilo devetnajst, do druge deset vrst. Štiri vrste v stran so pred letom dogradili veliko predilnico; izza gozda se je dvigal njen visoki, črni dimnik — a bližje, razen sosednih čuvajev, ni bilo žive duše.

Semjon Ivanov je bil bolan in izmučen človek. Pred devetimi leti je bil na fronti; bil je za slugo nekemu častniku ves čas vojne. Gladoval je in zmrzoval, potil se je po soncu, delal pohode po štirideset in po petdeset vrst v vročini in mrazu; tudi v dežu krogel je bil, pa ga hvala Bogu niti ena ni zadela. Zakopal se je nekoč njegov polk v prvi liniji; ves teden so se streljali s Turki. Na tej strani naš jarek, onstran loga — turški, pa streljajo od jutra do večera. Semjonov častnik je bil tudi v jarku; vsak dan trikrat mu je Semjon nosil vroč samovar in obed iz polkove kuhinje v globeli. Gre s samovarjem čez nevarno mesto, krogle žvižgajo, tolčejo ob kamenje, strašno je Semjonu, zajokal bi, a gre vendarle. Gospodje častniki so bili zelo zadovoljni z njim, saj so zmeraj imeli vročega čaja.

Vrnil se je s fronte cel, le v rokah in nogah ga je začelo trgati.

Gorja, ne malo, je izkusil v teh časih. Vrnil se je domov, — oče — starec — je umrl. Sinčka je imel v četrtem letu — tudi ta je umrl, v grlu ga je stisnilo. Ostala sta Semjon in žena čisto sama. A nista imela sreče niti s kmetijo; saj je tudi težko z oteklimi rokami in nogami zemljo orati. Tudi na vasi nista ostala dolgo; šla sta po svetu iskat si lepše sreče. Mudil se je Semjon z ženo tudi ob meji, v Hersonu in v Donščini; nikjer se jima ni nasmehljala sreča. Nazadnje je šla žena za deklo, a Semjon je kot preje blodil okrog. Zgodilo se je, da se je nekoč peljal z vlakom; pa vidi na neki postaji načelnika in zdi se mu, kot da bi ga poznal. Gleda ga Semjon, a načelnik ga tudi gleda. Spoznala sta drug drugega. Pokazalo se je, da je bil častnik iz njegovega polka.

»Ti si Ivanov?« pravi.

»Tako je, vaše blagorodje, Ivanov sem!«

»Kaj te je zaneslo sem?«

Povedal mu je Semjon: tako in tako.

»Kam si pa zdaj namenjen,«

»Ne vem, vaše blagorodje.«

»Kako to, da ne veš, tepec!«

»Tako je, vaše blagorodje, zato, ker se nimam kam dati. Kakšnega dela grem iskat, vaše blagorodje.«

Pogledal ga je načelnik, pomislil in dejal:

»Veš kaj, brat, ostani nekaj časa na postaji! Si oženjen, kaj ne? Kje pa imaš ženo?«

»Tako je, vaše blagorodje, oženjen sem; žena pa je v Kursku, za deklo je pri nekem trgovcu.«

»Pa piši ženi, naj odpotuje. Listek ji bom že zastonj pre-skrbel. Tu pri nas se bo izpraznila čuvajnica, pa bom jaz zate prosil.«

»Najlepša hvala, vaše blagorodje,« je odvrnil Semjon.

Ostal je na postaji. Pomagal je v kuhinji pri načelniku, cepil drva ter pometal dvorišče in sobe. Čez dva tedna je prišla žena; in odpeljala sta se v svojo čuvajnico. Čuvajnica je bila nova, gorka — drv, kolikor hočeš; majhen vrtec je ostal še od prejšnjih čuvajev in povrh še okoli pol desetine polja po bregovih nasipa. Razveselil se je Semjon: začel je misliti, kako bo zagospodaril na svoje, kupil kravo, konja.

Dali so mu vseh potrebnih priprav: zeleno zastavo, rdečo zastavo, svetiljk, rog, kladivo, ključev za navijanje matic, kramp lopato, metlo, stebričkov in čavljjev, dali so mu dve knjižici s pravili in vozni red.

Prve dni Semjon po cele noči ni spal; kar naprej se je učil vozni red na pamet; vlak pride šele čez dve uri, a on je že obhodil svoj del proge, sede na klopico pred čuvajnico in napeto gleda in posluša, se li ne tresejo tračnice, ne sopiha li že stroj. Naučil se je za naizust tudi pravila, čeprav je slabo bral, po zlogih, a naučil se jih je vendarle.

Minila sta dva meseca; Semjon se je začel seznanjati s soslednimi čuvaji. Eden je bil starec, ki je komaj hodil. Že zdavnaj so se pripravljali, da ga nadomeste; komaj se je privlekel iz čuvajnice. Žena je zanj tudi progo nadzirala. Drugi čuvaj, bližje postaji, je bil mlad človek, suhe in žilave postave. Srečala sta se prvič na progi med čuvajnicama na obhodu. Semjon se je odkril in pozdravil:

»Dober dan, sosed!« pravi.

Sosed ga je postrani pogledal. »Pozdravljen,« je odvrnil. Nato pa se je obrnil in šel. Pozneje sta se srečali še ženi, Semjonova Arina in soseda. Pozdravili sta se; pa tudi ta se ni hotela veliko razgovarjati, ampak se je kar obrnila v svojo stran. Srečal jo je pozneje tudi Semjon. »Kaj pa, soseda,« jo je pobaral, »tvoj mož ne govori rad?«

Pomolčala je žena, potem pa dejala:

»O čem pa naj govori s teboj! Vsak naj se zase briga... Pojdi z Bogom!«

Vendar so se mogoče mesec pozneje le sprijateljili. Srečata se Semjon in Vasilij na progi, sedeta na rob, pokadita pipico in si pripovedujeta svoje vesele in žalostne zgodbe. Vasilij je bolj molčal, Semjon pa je pripovedoval o svoji vasi in pravil o trpljenju na fronti.

»Ne malo,« je pravil, »sem izkusil gorja v življenju, a življenja mojega ni Bog ve kako veliko. Ni dal Bog sreče. Kakršno usodo nakloni Bog človeku, tako pa prenašaj! Tako je, bratec Vasilij Stepanič!«

A Vasilij Stepanič potolče s pipico po tračnici; vstane in dé:

»Ne zla usoda, ampak ljudje so, ki naju preganjajo. Ni je na svetu zveri, požrešnejše in hudobnejše od človeka.«

Pripeljal se je nekoč načelnik distance pregledat progo. Čez tri dni za tem gospodom naj bi se pripeljale visoke glave iz Peterburga po progi na revizijsko potovanje; zato je bilo treba še pred njihovim prihodom spraviti vse v red. Navozili so gramoza, ga nasuli, poravnali, pregledali pragove, zabili čavljje, pričvrstili matice, rdeče pobarvali stebričke; na prelazih so veleli nasuti belega peska. Sosea-čuvajka je še svojega starca nagnala pulit plevel. Semjon je delal ves teden; vse je spravil v red in tudi suknjo si je zakrpal, jo osnažil in odrgnil medenino s koščkom opéke, da se je lepo svetila. Delal je tudi Vasilij. Pripeljal se je načelnik distance na drezini, štirje delavci jo poganjajo; zobčasta kolesca pojejo. Skočil je k Semjonovi čuvajnici; Semjon se je vzravnal in odraportiral po vojaški. Vse se je pokaazlo prav narejeno.

»Si že dolgo tu?« vpraša načelnik.

»Od drugega maja, vaše blagorodje.«

»Prav. Hvala. Kdo pa je na št. 164?«

Progovni mojster, ki je bil tudi zraven, je odgovoril: »Vasilij Spiridov.«

»Spiridov... Spiridov... Aha, kaj ni to tisti, ki je lansko leto dobil ukor?«

»Tisti je, tisti!«

»No dobro, pogledajmo Vasilija Spiridova. Poženi!«

Prijeli so delavci za držaje, potisnili in pognali drezino v tek. Semjon gleda za njimi, pa si misli: »Ne bodo se šalili s sosedom!«

Čez dve uri je šel na obhod. Pa vidi: iz jarka ob progi mu prihaja nasproti človek in kot da bi imel nekaj belega na glavi.

Prišel je Vasilij čisto blizu; ne bi ga spoznal človek, bel kot kreda, oči divje; govoriti začne — pa se mu glas trga.

»Sosed, kam si se nameril?« — kriči Semjon.

»V smrt« — pravi — »v Moskvo, na ravnateljstvo.«

»Na ravnateljstvo... Glej no! Se greš pritožiti najbrž? Pusti, Vasilij Stepanič, pozabi...!«

»Ne brat, ne pozabim. Pretežko je, da bi pozabil. Vidiš, udaril me je po obrazu, do krvi. Dokler bom živ, ne pozabim, ne pustim tako!«

Semjon ga je prijel za roko: »Pusti, Stepanič. Pošteno ti svetujem: nič boljše ne napraviš.«

»Kaj bi boljše! Sam vem, da boljše ne napravim. Prav si imel ti zadnjič, ko si govoril o usodi. Ampak, čeprav ne bo boljše, za pravico, brat, se je pa le treba potegniti.«

»Daj, povej no, kako je prišlo do tega!«

»Kako neki... Pregledal je vse natanko, stopil je z drezine, pogledal v čuvajnico. Vedel sem, da bo strogo; vse sem spravil v red, kot je bilo treba. Odpeljati se je že hotel, jaz pa s pritožbo. On pa se zadere name: »Sedaj — pravi — je upravna revizija, tepec, ti pa s pritožbo zaradi zelnika! Tukaj — pravi — so tajni svetniki, ti pa lezeš sem s svojim ohrovtom!«

Nisem se mogel vzdržati in rekel sem nazaj besedo, ne tako hudo, ampak njemu se je zdelo, da sem ga razžalil. Udaril me je... jaz pa sem kar stal, kakor da je vse prav. Odpeljali so se, prišel sem k sebi, si spral obraz in šel.«

»Kaj pa s čuvajnico?«

»Žena je ostala. Ne bo nič zanemarila; da bi jih vrag s to njihovo železnico!«

Vstal je Vasilij in si oprtal culico.

«Z bogom, Ivanič! Ne vem, če bom našel pravico.»

»Vendar ne misliš iti peš?«

»Na postaji bom šel na tovarnega; jutri bom v Moskvi.«

Poslovila sta se soseda; šel je Vasilij in dolgo ga ni bilo. Žena je delala zanj, noč in dan ni spala; izgarala se je do smrti, čakajoč moža. Tretji dan je prišla revizija: lokomotiva, poštni voz in dva prva razreda, a Vasilija še zmeraj ni. Četrti dan je srečal Semjon njegovo ženo: v obraz je bila zabuhla, oči je imela od solz vse rdeče.

»Se je vrnil mož?« je vprašal.

Zamahnila je žena z roko, nič ni rekla in se zaobrnila na svojo stran.

Ko je bil Semjon še majhen, se je naučil delati piščalke iz vrbovih palic. Nareže si jih v grmovju, izžge stržen, navrta luknjic tam, kjer je treba, na koncu zareže ustnik, in vse to naredi tako prekrasno, da lahko zaigraš, kar se ti hoče. Veliko jih je napravil v prostem času; znan vlakovodja tovarnega vlaka pa jih je nosil v mesto na trg; tam so mu dajali po dve kopejki za vsako.

Tretji dan po reviziji je naročil doma ženi, naj počaka večerni vlak ob šestih, sam pa je vzel nožič in se odpravil v gozd, da bi si narezal palic. Prišel je do konca svojega dela — tam kjer proga ostro zavije — se spusti po nasipu in se nameri

skozi gozd pod goro. Pol vrste na široko se je razprostiralo močvirje, a okoli močvirja je raslo prekrasno grmovje za njegove piščalke.

Narezal si je palic polno naročje in nato krenil domov. Gre skozi gozd, solnce stoji že čisto nizko; mrtva tišina vsenaokrog, le to slišiš, kako ptice žvrgole in kako se lomi suhljad pod nogami. Urno stopa Semjon; kmalu bo na progi, ko se mu zazdi, da še nekaj sliši: kot da bi nekje železo udarjalo ob železo. Podvival se je. Proge ta čas pri njih niso popravljali. Stopil je na parobek — pred njim se je dvigal železniški nasip; na vrhu na progi sedi neki človek na tirnicah in nekaj mešetari; Semjon se je začel tiho vzpenjati po nasipu. Misli je, da je kdo prišel krast matice. Gleda — tudi človek na progi se je vzravnal; kramp drži v rokah, vzdignil je tračnico s krampom in jo odnesel v stran. Semjonu se je stemnilo pred očmi, zakričati hoče — ne more. Vidi Vasilija, beži na vrh z vsemi silami, ta pa se kot vrtavka kotli s krampom in ključem po drugi strani nasipa.

»Vasilij Stepanič! Batjuška moj, golobček, vrni se! Daj kramp! Vse bova nazaj postavila, nihče ne bo zvedel. Vrni se, reši svojo dušo grehal«

Vasilij se ni obrnil, izginil je v gozdu.

Stoji Semjon nad odtrgano tračnico; svoje palice je spustil. Vlak ne bo tovorni, ampak osebni. In nič nimaš, da bi ga ustavil; in z golimi rokami žebeljov ne zabiješ. Steči moraš, neutegoma steči do čuvajnice po kakršnokoli orodje. Bog se usmili!

Teče Semjon k čuvajnici, težko sope. Teče na vso moč — skoraj da ne pade. Pritekel je iz gozda, — do čuvajnice je le še sto sežnjev, nič več; pa sliši — v tovarni je zapela sirena. Šest! A dve minuti čez šest pride vlak! Gospod, reši nedolžne duše!

In vidi Semjon pred seboj: stroj zadene z levim kolesom ob rob tračnice, se zatrese, nagne, začne ruvati pragove in jih drobiti na kosce, a tu je strmina, ovinek in nasip, in zavali se vlak enajst sežnjev globoko; a tam v tretjem razredu se vse tare ljudi; majhni otroci... Tam sedijo in nič hudega ne slutijo. »Gospod, svetuj mi!... Ne, do čuvajnice priteči in se vrniti še pravi čas ne utegneš.«

Ni pritekel Semjon do čuvajnice, obrnil se je in se spustil v tek še hitreje kot prej. Teče skoraj brez zavesti; sam ne ve, kaj še bo. Pritekel je do podrte tračnice; na tleh leže na kupu njegove palice. Skloni se, pobere eno, sam ne ve zakaj, in steče naprej. Zdi se mu, da vlak že gre... Sliši žvižg iz daljav, sliši, da so tračnice pričele enakomerno in tiho podhrtevati. Rad bi tekel naprej, a moči so ga zapustile; ustavi se sto sežnjev od strašnega kraja: tedaj pa se mu je kot blisk posvetilo v glavi.

Snel je kapo, vzel iz nje platneni robec; potegnil nož izza škornja — se prekrižal... Gospod blagoslovi!

Udaril se je z nožem v levo roko nad laktom; brizgnila je kri in stekla v vročem curku; namočil je v njej svoj robec, ga naravnal, raztegnil, privezal na palico in vzdignil svojo rdečo zastavo.

Stoji tam na progi, zamahuje z zastavo, in vlak se že vidi. Če ga strojevodja ne opazi, pride blizu, a na sto sežnjev ne ustavi težkega vlaka!

A kri neprestano teče in teče; prižema Semjon rano k boku, stisniti jo hoče, a kri se ne ustavi in jasno je, da si je globoko ranil roko. Zavrtelo se mu je v glavi, pred očmi so mu zaplesale črne pike; potem se mu je čisto stemnilo; v ušesih je tolklo kot da bi tolkli zvonovi. Ne vidi več vlaka, ne sliši ropota; le ena misel je v glavi: če ne vzdržim, padem, spustim zastavo; vlak bo šel čez me... pomagaj, Gospod, pošlji koga k meni...

Črna tema mu je zakrila oči; prazno je postalo v njegovi duši in spustil je zastavo. A krvavo znamenje ni padlo na tla; neznana roka ga je zgrabila in vzdignila visoko nasproti prihajajočemu vlaklu.

Strojevodja ga je opazil, zaprl regulator in dal protiparovalak se je ustavil.

Skočili so ljudje iz voz, se zgrnili v tolpe. Pa vidiijo: človek leži na progi, ves v krvi, brez zavesti; drugi stoji zraven s krvavo cunjo na palici.

Objel je Vasilij vse z očmi, sklonil glavo.

»Mene zvežite,« pravi, »jaz sem tračnico podrl.«

Prevel Gribušin Fjodor.

Josip Vandot:

Jernejec in začarani golob

Jernej je bil trden kmet, ki je imel nekaj pod palcem in je zato lahko malo bolj bahavo gledal preko svojih sosedov. Tega pa Jernejcu, njegovemu sinčku, ni bilo prav nič treba, ker je bil še majhen in ni imel niti malo pojma, kaj ga še čaka v življenju. Ker pa je oče gledal skoro ošabno preko svojih sosedov, je moral tudi Jernejec gledati ošabno preko glav vaških paglavcev, ki pa so se mu raje umikali, nego bi pustili, da Jernejec stresa svojo prevzetnost nad njimi. Radi tega pa je bil osamljen in ni imel nikjer prijateljev in tovarišev. Še celo domači pes Lisec se mu je umaknil, če ga je moral srečati, in je že vedel zakaj. Jernejec je znal biti tudi norčev, ako je hotel. V norčavosti pa se je spravljal že nekajkrat na Liščev rep in ga zvil tako, da ga ubogi Lisec ni znal več razviti. Jernejec mu ni priskočil

na pomoč, temveč se je smejal tako hudo, da mu je Lisec v resnici zameril. Kadar ga je zagledal, je stisnil rep med noge in jo ubral kdove kam za hlev.

Jernej je imel denar. Jernejec je to dobro vedel in si je zaželel, da bi imel tudi on denar. Seveda mu še na misel ni prihajalo, da bi si želel prav toliko denarja, kot ga ima oče. Bilo bi ga vendar preveč in Jernejec nazadnje še sam ne bi vedel, kam bi s tolikim denarjem. A nekaj denarja bi pa vendarle rad imel, če že ne več, vsaj toliko, da bi lahko rožljaj z njim in s tem še bolj dražil vaške paglavce, ki bi se iz gole zavisti nemara celo na glavo postavljali. A kako naj pride do denarja, ko je vendar še tako majhen? Očetu je lahko, ker je velik in ima v hlevu živino in vsako leto prodaja telička ali volička, da kupček denarja zraste pred njim na mizi kar sam od sebe. Jernejec pa nima hleva in ne živine; pač je imel lani zajčka, a ta je bil tako krmežljiv in cmerikav, da mu je poginil že tretji dan in mu ni prinesel nobenih koristi, še manj pa denarja. Denar bi pa Jernejec rad imel, saj ga ima rad tudi njegov oče.

Premišljeval je, ugibal in uganil. Še tisti večer je stopil pred očeta in rekel: »V gozdovih pod Špikom vem za cele trate močnic. Trgovec pri fari jih dobro plačuje. Teden dni jih bom hodil nabirat. V nedeljo jih prodam in zanje mi bo odletelo precej denarja. Veste, oče, do jeseni bi rad imel že majhen kupček.«

»Glej ga no,« se je zavzel Jernej. »Pameten pobič si in ne bom ti branil. Le vzemi zjutraj koš in pojdi pod Špik. Čim več močnic bo v njem, tem bolj ti bo rožljalo v žepu.«

Zarana si je Jernejec odrezal velik kos rženega kruha in mati mu je v malho potisnila debelo zaplato prekajene svinjine. Jernejec pa si je oprtil koš, vzel iz kota debelo gorjačo in se napotil naravnost v gore. Pot je bila strma in je vodila po gozdovih, ki jih ni bilo nikjer konec. Prenehali so šele visoko tam gori, kjer so se iz snega dvigale skalnate gore in so s svojimi vrhovi strmele naravnost v nebo. A med gorami je bil Špik vendarle najlepši. Njegov vrh je bil tako vitek in oster, da ga človek še videti ni mogel, ker ga najbrž niti ni bilo pod nebom, temveč je skoro gotovo štrlel naravnost v nebo. Strme, strme so bile njegove stene, a to pač radi tega, da jih človek ne prepleza in se po njih ne priplazi skrivaj v nebo. To pa je živemu človeku prepovedano.

Doli pod Špikom se je ob potoku, hrumečem po skalnatem jarku, raztezal samotni gozd, poln stoletnih mecesnov in še starejših hoj in hib. Po gozdu so se širile prijetne trate, posejane z mahovitimi skalami, po katerih je od tal do vrha cvetelo najlepše in najrazkošnejše ravšje. Po tratih pa je bilo vse rdeče — tod so v velikih grozdcih zorele debele, sočne močnice, da se je človek zasmejal od veselja, ko jih je zagledal.

A za te trate in za te močnice ni vedel nihče. Zanje je vedel samo Jernejec, ker jih je bil iztaknil lani prav slučajno. Ljudje niso prihajali semkaj, kraj jim ni bil nič kaj všeč, ker so že stari ljudje pravili, da v tem gozdu ni posebno varno. Bojda se klatijo tod risi, ki se zajedo človeku za tilnik in mu izpijejo vso kri; bojda se preganjajo tod kakor psi veliki mráčniki, ki imajo šest nog, na vsaki nogi deset krempljev, in ki jim je glava prav takšna kot pri zmajih, ki strašijo nekje po deveti Kukovi deželi. Take pošasti pa niso varne in najboljše je, če jim človek hodi s pota. Jernejcu pa še na misel niso prišla, ker je pred sabo videl samo rdeče močnice, ki so se mu smejale, kamor le je pogledal. Koš je postavil sredi trate, vsedel se na tla, smukal grozdice in usipal polna prgišča močnic v koš. Srce se mu je smejalo, ker je videl, da se koš tako hitro polni, in že mu je bilo žal, da ni kar z vozičkom prišel sem gor.

No, česar danes nisem storil, storim jutri,« se je potolažil. »Šmentano dosti denarja bom imel, ako naberem vse te močnice, kar jih je okrog mene. Pred mano ne bo stal na mizi samo kupček denarcev, temveč trije veliki kupi, da mi bo celo oče nevoščljiv. Hentaj, kaj le naj storim s temi kupi denarcev?«

In že je pričel žvižgati in ugibati. No, najprvo si kupi telička, v očetovem hlevu je še dosti prostora zanj; telička proda in kupi kravo, kravo proda in kupi konja; konja proda in si kupi zemlje; zemljo proda in si sezida lepšo hišo, kot jo ima oče. Do drugega leta bo vse to že gotovo. Tedaj pride spet semkajle in nabere težak voz močnic; proda jih in za kupe denarcev si kupi polja in živine. Pet, deset let bo hodil semkaj po močnice in kupi denarcev bodo že tako veliki, da z lahkoto pokupi vso vas in bo tam vse njegovo. Samo očetova hiša bo še očetova, ker je Jernejec noče kupiti. Saj kam naj gre oče, če mu odkupi domačijo? Saj privošči očetu, da ima vsega v izobilju, glejte, saj privošči tudi oče njemu, da je kupil vso vas. »Beštica«, porече oče. »Jernejec je vendarle ptiček, da mu ni para v deveti Kukovi deželi.«

V svojem veselju je Jernejec začel žvižgati tako glasno, da je odmevalo po Špikovih stenah. Tropa divjih koz, ki so se pasle na sončnem obronku, se je splašila in v naglih skokih pobegnila za ostri vrh, kjer se ni slišalo nevšečnega žvižganja. A Jernejec ni odnehal, in če ne bi z rokami trgal močnic, bi od veselja zažvižgal celo v prste. Ker pa tega ni mogel, je žvižgal samo skozi usta, a je žvižgal tako, da je bila vsa gorska pokrajina polna njegovega žvižganja.

A hipoma je utihnil. Zazdelo se mu je, da po gorski samoti odmeva še drug glas, ki ni prav nič podoben njegovemu žvižganju. Dvignil je glavo in poslušal. In res — sem od širokega mecesna, stoječega kraj trate in pokritega z dolgimi, sivimi lišaji, so prihajali čudni glasovi, ki so bili podobni grličjemu gru-

ljenju, a vendar niso bili grliče gruljenje, ker so bili tako močni, da so od njih votlo bobnole Špikove stene.

»Jajmene, kaj pa to pomeni?« se je Jernejec zavzel in vstal, da bi videl bolje. Na mecesnu se je nekaj prav mirno zibalo in se čudno svetlikalo med hrapavimi lišaji, a nikakor ni prenehalo gruliti. Jarnejec je stopil bliže in pogledal pozorno med veje. Res — na mecesnu je sedel ptič, desetkrat je bil večji od prave grlice in njegovo perje je bilo prav tako, kot ga ima grlica, in se je svetilo, kakor da je posejano s sončnimi žarki. Še lepši pa je bil ptičev rep. Podoben je bil veliki, razprostrti pahljači in se je lesketal v deseterih živih barvah.

»No, to ni grlica, še manj pa divji golob,« se je Jernejec zavzemal. A ptič je že skočil z mecesna na trato. Čudno je grulil in se vrtel med močnicami, zdaj sem, zdaj tja in z njegovega košatega repa se je utrinjal čist zlat prah.

»Joj, da je ta rep moj, bi bil najbogatejši človek na svetu«, je pomislil Jernejec, ki je bil ves omamljen. »Pa je lahko moj, če ulovim ptiča in mu izpulim rep. Jernejec bodi pameten in poženi se!«

In se je res pognal za ptičem in iztegnil roko. Že je mislil, da je ptič njegov. A čudni golob se je zasmel prav prešerno in se okrenil in že je bil na drugem koncu trate. Jernejec je zdrvel za njim in že se je skoro dotaknil njegovega repa. A kaj mu je pomagalo? Ptič se je samo zasukal in že je bil spet pod mecesnom in Jernejec seveda za njim. Tako sta se preganjala po trati in jo predrvela pač stokrat, če ne več. Jernejec je bil že ves upehan, a ni odnehal. Jeza mu je pričela nevšečno grizti po srcu. Že se je oziral naokoli in iskal dolge palice, da bi z njo udaril po ptiču in ga ubil. Res je našel dolgo vejo in jo dvignil, da zamahne z njo. A ptič se je tedaj zasmel tako glasno, da so ga gotovo slišali ljudje v dolini. Še enkrat je stresil z repom, vzfrfotal in odtekel kdove kam v gluhi gorski gozd.

»Na, pa mi je ušel,« je godrnjal Jernejec zlovoljen. »Čakaj, jutri mi ne uideš. Mrežo prinesem s sabo in te ulovim vanjo.«

Spet je pričel smukati močnice in jih sipati v koš. A koš je bil kmalu poln in oprtil si ga je in odšel proti domu. S trate je zavil v prvo goščavo in se je začudil, da nikoli tako. Pred sabo je zagledal sneg in se je do kolen udrl vanj. Mraz je zavel krog njega, da ga je zazeblo do kosti. Prestrašen se je Jernejec ustavil in ni vedel, kaj naj pomeni vse to. Kdaj se je pač že slišalo, da je zapadel sneg sredi vročega poletja? Zapadel tako visoko v tistih kratkih urah, ko je Jernejec nabiral močnice?

In je mislil, da sanja, a je vendar verjel, da ne sanja, ker ga je tako jako zeblo. Da se ogreje, je pričel naglo gaziti po snegu. Polni koš ga je težil in naposled mu je postalo tako vroče, da mu je znoj curkoma lil z obraza. Prebredel je gorske

gozdove in se vedno bolj bližal dolini. Že je stal na zadnji višini in je zagledal vas tik pod sabo. Vsa dolina je bila zasnežena, hišne strehe so bile polne snega. Davi pa je po gorskem svetu še sijalo poletje in ves dan je pripekalo sonce. Jernejec se je čudil vedno bolj in je bredel skozi sneg proti vasi.

In kako šele se je začudil, ko je prišel v vas. Vse hiše so se mu zdele čudne in nobena ni bila podobna tistim hišam, mimo katerih je šel davi. Srečaval je ljudi, gledal jih, a ni spoznal nikogar. Prestrašen je pričel teči po ulici, da pride čim prej domov. Že je bil tam, kjer bi morala stati očetova hiša, a te ni bilo nikjer več. Pred njim je stala lična, nedavno dozidana hiša, a njegovega doma ni bilo daleč naokoli.

Jernejec si je mel oči in je bil prepričan, da sanja. Šel je naravnost v hišo, ki ni bila očetova, in je že v veži klical očeta. Iz izbe je stopil tuj človek in ga pogledal začudeno. »Kaj hočete?« ga je vprašal in zmajal z glavo.

»Jernejev Jernejec sem,« je odvrnil Jernejec. »Davi še je stala tu hiša mojega očeta. A zdaj ni ne hiše ne očeta več. Za božjo voljo, povejte mi, kam je izginila hiša in kam je izginil moj oče. Davi, ko sem odšel od doma trgat močnice, je bilo še poletje, a zdaj je najhujša zima. Kaj se je zgodilo čez dan? Joj, povejte mi, dobri človek!«

Tujec je vedno bolj zmajeval z glavo in z očmi meril Jernejca od nog do glave. Pogledal je v njegov koš in se čudno zasmejal. »Ljubi moj, povejte mi, kaj imate v košu?« ga je vprašal.

»Kaj govorite?« ga je zavrnil Jernejec. »Nisem starec in kako naj sem starec? Saj sem šele pred tremi dnevi dopolnil enajsto leto. V košu pa nosim močnice. Na trati pod Špikom sem jih natrgal in jutri jih prodam trgovcu pri fari za tri kupčke lepih denarcev. Saj toliko so močnice pač vredne, če ne še več.«

A tuji človek se je namuznil, zakaj v Jernejčevem košu ni videl močnic, temveč samo gnoj. Še je preudarjal in ga gledal sočutno. »Pojdi z menoj!« mu je rekel naposled in šel iz hiše. Vodil ga je skozi vas k Zatrežniku, ki je bil občinski mož, in ga privedel v prostorno izbo. Dolgo je pripovedoval Zatrežniku in pokazal tu pa tam na Jernejca, ki je bil ves preplašen, ker še malo ni poznal občinskega moža.

Zatrežnik pa je že stopil k durmi in poklical hlapca. Velel mu je, naj odvede Jernejca ven in naj strese njegov koš na kup gnoja. Jernejec je jokal in prosil, naj mu puste njegove močnice. A vse prošnje mu niso pomagale prav nič. Hlapec ga je siloma odvedel v samotno, ozko kamrico in zaklenil za njim vrata.

»Joj, kaj pomeni vse to?« je tarnal Jernejec in pričel begati po izbici. A nemudoma je zapazil na steni majhno zrealce. Pogledal je vanj in kolena so se mu pošibila od strahu. V zrcalu ni zagledal svojega obraza, temveč tuj, starikav obraz, ki je bil

ves naguban in suh. Samo oči so ostale iste in so bile čisto njegove. Jernejec je gledal in gledal v zrealce in nazadnje je vendarle spoznal, da obraz, ki ga vidi v zrealu, ni obraz nikogar drugega razen njega. Omahnil je na stol in bridko zajokal.

Zabrežnik, občinski mož, mu je prinesel polno skledo žgancev in mleka. Vsedel se mu je nasproti in ga izpraševal to in ono. A Jernejec je venomer odgovarjal, da je Jernejec Jernejec in da je pred tremi dnevi dopolnil enajsto leto in da je davi odšel pod Špik, da si natrga poln koš močnic. Zdaj je prišel domov, a očetove hiše ne najde nikjer več, še manj pa očeta. Vas je vsa drugačna, kot je bila davi, in živega človeka ne pozna več, niti ne Zabrežnika, ki bi ga vendar moral poznati, saj je občinski mož.

»Revež je blazen,« je dejal Zabrežnik in odšel iz kamrice.

Drugo jutro so Jernejcu oprtili kot beraču novo, platneno malho in ga izpustili. Jernejec pa je šel od hiše do hiše in povsod izpraševal po Jernejju, ki je bil njegov oče. A povsod so zmajevali z rameni in mu odgovarjali, da še nikoli niso slišali o Jernejju in njegovi domačiji. Smilil se jim je blazni starec in povsod so ga dobro pogostili.

Jernejec hodi še danes po vasi in izprašuje po svojem očetu in po svojem domu. Ljudje so se ga privadili in ga imajo radi, ker ne stori nikomur nič žalega. Prav posebno radi ga imajo otroci, ker je Jernejec prav tako otročji kot otroci, ki štejejo deset let. Včasih ugibajo, koliko let je Jernejec star. A ker tega ne uganejo, vprašajo njega samega. Jernejec se pa zamisli in odgovori potem: »Lani, ko sem šel pod Špik trgat močnice, mi je bilo enajst let. Letos pa mi jih je dvanajst.«

Otroci strme v njegov nagubani, z brazdami posejani obraz, pa mu ne morejo verjeti. Jernejec kima in kima z glavo in prične pripovedovati o čudnem golobu, ki ga je lani pod Špikom lovil, da mu iztrga zlati rep. Oh, Jernejec pa še sluti ne, da je tisti golob začaran in ga ne more uloviti živ človek. Kdor pa ga prične loviti, ga lovi deset, sto, dvesto ali pa še več let. A ta leta se mu zde kratke kot ure. Golob seveda ubeži, a ko se človek vrne v dolino ne pozna nikogar več. Saj kako naj pozna ljudi, ko ga ni bilo na vasi že Bog ve koliko sto let? Še sam ne ve, da je star, star kakor noben človek daleč okrog po svetu.

Otroci poslušajo Jernejca vsi zavzeti. Ko pa si vrže malho preko hrbta in počasi zavije v vas, ugibajo še dolgo uro, koliko let pač šteje stari Jernejec. A kako naj uganejo to, ko pa se niti Jernejec ne zaveda, koliko let mu je prav za prav?

Radivoj Peterlin-Petruška:

Na ruskem veletoku Volgi

»Volga, Volga, rodna mati,
Volga, ruska reka ti...«

(Iz ruske narodne pesmi o Stenjki Razinu.)

Leta 1914. sem nameraval odpotovati po Volgi in Kami na Uralsko pogorje na meji Evrope in Azije, pa je izbruhnila svetovna vojna in moral sem ostati lepo na hutoru v Hersonski guberniji.

Od brezdelja mi je bilo dolgčas, pa sem se mislil oženiti. Pisal sem preko Italije bratu v Istri naj mi preskrbi krstni list. In res, ni trajalo niti mesec dni, pa mi ga je že poslal po dr. Seravallu iz Trsta, ki je imel kupčijske zveze z Italijo. In ravno ta krstni list je bil vzrok, da sem prišel nehote tja, kamor sem si toliko želel. Kako je bilo to?

Takoj ob začetku vojne sem javil ruskim oblastem, da sem avstrijski vojni begun — Slovenec — in da sem si pridobil črnogorsko državljanstvo. Dobil sem odgovor, da živim ko Slovan in Črnogorec v Rusiji lahko popolnoma svobodno, kakor dozda. Spomladi 1916. leta pa so v guberniji izmenjali vodje politične oblasti od generalgubernatorja pa do zadnjega pristava in zdaj ni bilo nobenega, ki bi vedel za prvo odredbo glede mene.

Živel sem na hutoru in učil otroke. Pa prihaja nekega dne z vólosti — občine novi urjádnik — žandarm in zahteva od mene potni list. Dam mu ga. On ga pregleda in pravi, da je v redu. Bil je pa urjádnik hujon — tamošnji Nemci jim pravijo »Hühnerweih«, to je »skobec-kokošar« — in je stikal, kako bi prišel do habárja — podkupnine.

V omotu sem imel poleg potnega tudi krstni list. Že sem hotel oboje zopet zaviti, pa mi »kokošár« reče:

»Ej, gospod učitelj, pokažite no še oni papir!«

— Gospod urjádnik, — pravim, — potni list sem vam pokazal, to je bila moja dolžnost, v zasebne stvari pa nimate pravice vtikati se.

»Kaj zasebne; bogve, kaj je vse lahko važnega tudi zame notri, kar pokažite!«

— Kaj bi se prepiral; saj mi tako ničesar ne more — si mislim in mu dam oboje.

Urjádnik pogleda zdaj ta, zdaj spet oni list in oči in lica mu od veselja kar žare.

»Saj to je pa nekaj zelo zanimivega: krstni list je avstrijski, potni pa črnogorski. Po prvem ste rojeni l. 1879. v Kamniku, po potnem pa leta 1877. v Cetinju, tam se pišete Peterlin, tu pa Peterlinič...«

In spet primerja in zapisuje v svojo knjižico, nazadnje pa se domisli in reče:

»Veste kaj, tole dvojce pa vzamem s seboj!«

— Kakor vam drago, — pravim, — samo potrdilo o prejemu mi morate izstaviti!

Vstane, vzame čepico in se odpravi proti vratom. Če bi mu zdajle dal le tri rublje, pa bi mi vrnil oboje in vse bi bilo dobro. Toda podkupoval nisem nikoli in tako je odšel brez denarja. Čez dober teden se zopet vrne in moram ž njim v Bratskoje k pristavu, od tam pa s spremstvom v ujezdno-okrajno mesto Jelisavetgrad k izpravniku in v — ječo. Čez pet dni me izpuste in mi vrnejo papirje. Grem do nadaljnjega lahko nazaj na hutor. Čez par tednov pa pride povelje, da moram radi bližine meje dalje proti vzhodu.

Poslovim se od svojih dobrih ljudi, s katerimi sem preživel toliko srečnih dni, tednov, mesecev in let, gospodarjeva sinova me odpeljeta na postajo in — videli se nismo nikoli več.

V Rostovu na Donu sem štiri mesece pomočnik knjigovodje v veletrgovini »Bratjev Unanovih«, ker moram pa radi preobilice stenic menjati večkrat stanovanje, se zdim policiji zopet sumljiv in odžene me v mesto Caricin na Volgi. Spim, ker sem se pripeljal pozno ponoči, kar v bližnji stražnici, zjutraj na vse zgodaj pa že v malem cerkvenem parku, odkoder imam prekrasen razgled na »matuško« Volgo.

Globoko pod strmim bregom je pristanišče, mimo katerega se pretaka mogočno vodovje tukaj, kljub jesenski suši nad pet kilometrov širokega vletoka. Pa ta širina reke skoraj na koncu njene tri tisoč šeststo in devetdeset kilometrov dolge poti je popolnoma razumljiva, saj je Volga največja reka v Evropi. Ren je na pr. samo 1320 km dolg, Donava 2860 km in obe sta plovni šele, ko je že tretjina poti za njima, medtem pa nosi Volga ladje že stodeset kilometrov od izvira.

Prostranstvo, s katerega zbira Volga svoje vodovje, obsega malone polovico evropske Rusije in je večje ko ves Balkan z Nemčijo in Francijo skupaj. Na Valdajski visoki planoti izvira nekako v sredini med Moskvo in Leningradom (nekdanjim Petrogradom) iz sedmih vrelcev, se prerije skozi močvirje in jezera, se izogne v velikem loku preko Tveri, Ribinska, Jaroslavlja in Nižjega Novgoroda »materik« Moskvi in se pri Kazani obrne naravnost na jug. Od tega mesta naprej jo spremlja na desni strani hribovje, na levi pa ravnina, čez katero se spomladj razlije na kilometre daleč, da izgleda ne več ko reka, temveč ko veliko jezero. Tedaj doseže širina vode pri Kazani dvajset kilometrov, pri Samari in Caricinu 25—35, nižje doli petdeset, pri Astrahani pa celo do dvesto kilometrov in je brezbrežna, da ne veš, ali je to še reka, ali že Kaspijsko morje, v katero se izteka.

Z občudovanjem in ljubeznijo jo gledam:

— Torej taka si ti, Volga, »matuška«, »sveta reka«, kakor te imenuje ruski narod, ti, Itil ali Atel, »radodarna«, kakor te kliče Tatar.

Res, sveta si, posvečena s tisoči in tisoči spominov na pretekle čase Rusije in z neštetiimi velikimi dejanji iz njene zgodovine. Dolga stoletja je bila njena usoda najtesneje zvezana s teboj in na tebi in ob tebi se je bil velikanski boj ruskega naroda z navalj divjih narodov, prihajajočih od vzhoda. In ta boj je trajal od dvanajstega stoletja, ko je bilo ustanovljeno mesto Nižji Novgorod, pa vse do leta 1552., ko je car Ivan Grozni zavzel stolno mesto tatarskega hana: Kazan in se spustil z ladjami po tebi notri do Kaspijskega morja.

Tudi »radodarna« si, dobra »mamica« Volga. Poleti in pozimi, spomladi in jeseni daješ deset in deset tisočem zaslužka in hrane. Dasi je pajčevina železniških tipov razpredena po vsej evropski Rusiji, vendar si še danes kakor nekdan glavna žila, po kateri se pretaka življenje ruskega naroda. Po tebi plava poldrugi tisoč parnikov in nad tri tisoče ladij in ti vežeš s pomočjo prekopov Kaspijsko morje z Baltijskim in Severno ledeno s Črnim morjem. Koliko ljudi je pri nakladanju in razkladanju tovorov in pri njih prevozbí treba, sama veš. In vse te tisoče preskrbuješ z delom in jelom. Res, da počivajo, ko zamrzneš, parniki in ladje po varnih »zatónih« pol leta, toda prevozniki — burláki ne sede križem rok. Res se ne razlega s tvojih bregov njih žalostno zategnjeni »Ej, uhnem!«, zato pa drsé po tvojih zamrznjenih plečih njih težko natovorjene sani za sanmi in od ranega jutra do pozne noči zveni peketanje konjskih podkov in vžeketanje kraguljčkov in zvončkov.

Pa ne rediš samo teh deset tisočev burlakov, mornarjev in delavcev, ti daješ zaslužek in hrano tudi rodbinam petdeset tisoč ribičev in šestdeset tisoč njihovih pomagačev, saj gojiš v svojih nedrih toliko rib, kakor nobena druga reka na zemlji.

V pozdrav ja zamahnem s čepico: »Zdravstvuj, matuška Volga!« — In potem grem po lesenih stopnicah doli k reki, se nagnem čisto k nji in naredim par požirkov.

Voda je mrzla, od reke se vzdigujejo pare in po nji plava že »saló«, to je, da se višje gori že strdi v led. In res izvem na pristanišču, da vozijo parniki samo še od Caricina do Astrahana višje gori je pa že ves vodni promet ustavljen.

Torej moj prvi poset je veljal »matuški« Volgi, zdaj pa je treba tudi poiskati stanovanje za-se. No, stanovanj je dovelj, saj je dosti ljudi pri vojakih. Takoj onstran železniške proge si najamem malo sobico z zajtrkom prav poceni. Ljudje so dobri in prijazni. Da sem semkaj pregnan, se jim zdi čisto nekaj navadnega, saj je v tem stopetdesettisočnem delavskem mestu itak vse polno poljskih beguncev in vojnih ujetnikov, ki se malone svobodno kretajo. Kmalu dobim tudi službo knjigovodje v Ruski

trgovsko-obrtni banki. Komaj sem se ravnatelju Kvaskó.u predstavil, mu povedal, kako in kaj, pokazal spričevalo tvrdke »Bratje Unanovi«, že sem bil sprejet.

Privadil sem se mestu, službi in ljudem in zaživel prijetno. Od osmih do dveh v službi, popoldne pa s knjigo v roki v parku na klopi, odkoder je krasen pogled na reko in na onstransko nižavo z zelenimi borovimi gozdovi in travniki. V parku se seznanim z ujetimi češkimi častniki. Povabijo me, naj hodim kosit in večerjat v njihovo oficirsko menzo. Storim tako in ni mi žal. Tudi stanovanje dobim blizu menze in parka.

Dnevi, tedni in meseci teko kakor po maslu. Ob lepih zimskih nedeljah grem večkrat na sprehod čez na debelo zamrznjeno Volgo v Zátón na oni strani, kjer zimuje v zatišju dolga vrsta trinadstropnih potniških parnikov, drug od drugega večji in razokšnejši, ali pa za mesto tavat po neskočni stepi. Nazaj grede obiščem taborišče vojnih ujetnikov Slovanov na hribu za mestom, da slišim kakšno slovensko besedo.

Prva zima v Caricinu gre h koncu. Neke februarske noči me zbudi ostro streljanje, ki prihaja od kolodvora sem. Zjutraj izvem, da je v Petrogradu 23. tega meseca, po novem šteju 8. marca 1917., izbruhnila revolucija, ki se z veliko naglico širi po vsej Rusiji, da je prejšnja vlada zaprta, novo je pa sestavil Kerenski. Teden dni nato se je car Nikolaj II. odpovedal prestolu.

Dogodki se razvijajo nenavadno hitro. Sredi aprila 1917. se pripeljejo iz Švice preko Nemčije v zaklenjenem vagonu voditelji boljševikov: Lenin, Zinovjev (Apfelbaum) in Radek (Sobelsohn). Prvi njih poskus, polastiti se oblasti 29. VI. 1917. se izjalovi in Lenin zbeži na Finsko. Jeseni (7. XI.) pa zmagajo v Petrogradu, zapro ministre Kerenskega in zavladajo v imenu »Sovjeta delavskih, vojaških in kmetskih odposlancev«.

Tudi »Caricinski mestni sovjet« se polasti vse uprave in postavi v banke komisarje. Iz Trgovsko-obrtni napravi oddelek državne Narodne banke. Na ta način postanem ruski sovjetski uradnik z vsemi državljanskimi dolžnostmi in pravicami.

Nastopi čas mitingov in rdečih proslav, katerih se udeležujejo tudi vojni ujetniki in — ko sklenejo Sovjeti 3. III. 1918. z Nemčijo in Avstrijo Brestlitovski mir — se vračajo razpropagandirani vojaki trumoma v domovino. Veliko jih pa ostane še v Rusiji in vstopi v sovjetsko rdečo armado za boj proti »kontra-revoluciji«.

»Svobodnemu državljanu Franu Peterliniču« se tudi pod »Sovjeti« ne godi slabše kakor prej. Zjutraj hodi v banko upravljat svojo blagajno, popoldne pa poseda v parku nad Volgo, opazuje ure in ure življenje na nji, ali pa mu hrepene oči po nji na sever in na jug ter tja čez v neznane kraje in med-nepoznana ljudstva.

In spet je zima tu, Volga počiva pod debelo ledeno odejo, po nji pa drče na vse strani sani in drdrajo vozovi. Za njimi pa skačejo vozniki in potniki, da si ogrejejo od dolge vožnje premrte ude, ker navadno je tak mraz, da si še zajec ne upa svoje matere iskati. Tamkaj onstran reke v Zatonu se dviga dim iznad hiš, na reki pa puhti iz presek v ledu siva, topla para in oboje se gubi v čistem, modrem nebu.

Božični prazniki so pri kraju, ne tako veseli, ne tako razkošni kakor nekdanj, in tudi široka »mäslenica«-pust je mimo in čuj: že se oglašajo velikonočni zvonovi. Na Volgi pa poka led, da se čuje ponoči kakor grom topov in — že tulijo sirene prvih potniških parnikov: Volga se je očistila od ledu in se razlila po nižini v neskončnost. Čez kakih mesec dni se reka umakne spet v svojo strugo in tedaj nalove okoliške vasi deset in deset tisočev kilogramov najboljšje ribe, debele in mastne, ki je zastala na bregu po nebroj tolmunih in zatoni. Nasolijo in nasuše je toliko, da imajo dosti za vse leto, drugo pa prodajo trgovcem. Znano je, da ima Volga najboljšje ribe in med njimi so znameniti jesetri in beluge (vize), ki dajejo najdragocenejšo ikro ali kavijar in so včasih petnajst metrov dolge in do 1500 kg težke.

Poleti dobim tritedenski dopust, ki ga porabim za vožnjo po Volgi navzgor od Caricina do Ribinska, doli do Astrahana ob Kaspijskem morju in nazaj v Caricin. Na tej vsega skupaj približno šest tisoč kilometrov dolgi poti si ogledam vsa važnejša povolžka mesta, kakor: Saratov, Sizran, Samaro, Simbirsk, Kazan, Nižji Novgorod, Kostromo, Jaroslavl, Ribinsk in Astrahan in vidim toliko zanimivega, da bi lahko napisal debelo knjigo o tem, za kar pa tukaj ni prostora.

Parnik je popolnoma nov, velikan, kakršnega ne srečaš zlepa niti na Missipiju; kurijo ga z nafto, nima koles na straneh, temveč ga goni vijak kakor morske parnike. Nad tretjim nadstropjem kabin in drugih prostorov je širok pred vetrom varen krov, kjer presedim večino dneva in opazujem pisano življenje na reki in na obeh bregovih. Srečujemo parnike, osebne in tovarne, ki pozdravljajo drug drugega z zategnjenim piskom sirene, a z zastavicami kažejo smer, kako se je treba izogniti. Prehitevamo težko naložene barke, ki jih na vrveh vlečejo proti toku čete burlakov, katerim se udirajo bose noge globoko v obrežno blato in pesek. Tuintam zaslišiš njih otožno petje izmed šumenja od vijakov bičane vode. Ribiški čolni se skoraj prekučujejo od naletajočih valov, ki jih dela mimo hiteči parnik.

Na pristaniščih mrgoli ljudstva. Po obleki in govoru šele spoznaš, koliko različnih narodov živi od matere Volge. Kirgizi, Kalmiki, Tatari, Burjati, Nemci, Čeremisi, Votjaki in bogve še kakšni se mešajo v svoji čudni obleki med kazake in Velikoruske in čeprav govorijo razne jezike, se pogovore z njimi prijateljski in se razumejo. Širokogrudna politika in duševna kultura Rusov jih je brez nasilja priklenila nase.

Mesto Saratov je za nami. Drugo jutro se vozimo pod visokimi oboki velikanskega železniškega mostu, ki veže Petrograd in Moskvo z daljno Sibirijo in Vladistokom. V Sizranu se ustavimo. Tam izvem, da so včeraj zapustili mesto češki dobrovoljski polki, umikajoči se pred boljševiki čez Ural. Ljudstvo jih silno pogreša in se boji prihodnosti. Mimo Samare se vozimo, tam divja boj.

Ponoči gre parnik skozi Zigulevske gore, alj prav za prav tesnice, katerih divjeromatično krasoto morem občudovati šele na obratni poti. Tukaj po teh gorah, tesnicah in otočkih, so se nekdanj skrivali sloviti razbojniki Stenjke Razina, Koljca in Pugačova ter prežali na bogato naložene ladje. Pred sončnim vzhodom smo v Simbirsku. Mesto je visoko nad strmim bregom in ga od spodaj ne vidiš. Tu me razveseli petje mnogoštevilnih slavčkov, katerih je polno vse obrežno grmovje.

V Kazani, tej nekdanji stolici tatarskih hanov, si ogledam Kremlj — trdnjavo, krasno pravoslavno cerkev in tatarski bazar — sejmišče. V Nižjem Novgorodu smo ponoči in zato si ogledam rojstno mesto osvoboditeljev Moskve od Poljakov Minina in Požarskega in njegovo slavno jarmarko - tržišče nazajgrede. Začne deževati in na krovu postane hladno. Kostroma je za nami in bližamo se Jaroslavlju.

V moji kabini se vozi mlad zgovoren Armenec. Mrzlica ga trese in mora v mesto, da kupi kinina. Naj mu posodim površnik? »Prosim lepo, če ste tako dobri!«

Gre na pristanišče in hiti v mesto. Čakam, čakam; parnik zatuli enkrat, dvakrat, trikrat in se začne pomikati od brega: Armenca pa ni od nikoder. Potegnil me je prav pošteno.

V Nižjem Novgorodu si kupim za petdeset kerenk (rubljev) star, ponošen suknjič, pa bo že za silo, saj zdaj smo vsi proletarci.

Parnik drči po reki navzdol. Volga se širi vedno bolj in bolj. Kazana, Samara, Saratov, Caricin je za nami in Volga je zdaj široko jezero. V jutranji megli se obrišujejo pred nami pošastna poslopja velikega dvestotisočnega ribiškega mesta Astrahana, a kamor pogledaš vseokoli voda in močvirje s trstjem poraslo, polno mrzlice in drugih bolezni. Iz tega mesta je odprta pot v Kaspijsko morje, na Kavkaz, v Turkestan in v Perzijo. Rad bi šel tja doli, a kaj ko me kliče služba nazaj v Caricin.

UPORABLJAJTE SAMO

FOX

Čistilo za čevlje odlične kvalitete!

Znamka „Fox“ Vam garantira
fabrikate iz najplemenitejših se-
stavin in na temelju dolgoletnih
pazljivih in preiščanih izkušenj

Pisarniške, tehnične in
šolske potrebščine

priporoča
po ugodnih cenah

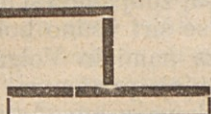
veletrgovina
s papirjem

M. Tičar

Ljubljana

Šelenburgova ulica št. 1
Sv. Petra cesta št. 26

PRI NABAVI VSEH TI-
SKOVIN SE QBRNITE
NA PODJETJE

TISKARNA FRANJO JEREB

LJUBLJANA VII
CELOVŠKA C. 14
nasproti velesejma
TELEFON 3552

*Najnovejši
najfinejši
najcenejši*

„PIDO“ kemični izdelki
t. j. kreme in mast za čev-
lje ter voščilo za parkete.
Poskusite jih tudi Vi v
Vašem gospodinjstvu!

Rekonvalescenta imate v družini... — Deca
Vam dorašča... — Vaši starši imajo težave
z želodcem... — Vi sami ste nervozni in
pretrujeni...

Pojdite in si kupite zavojček ržene kave

ŽIKE

Po okusu je pravi kavi najbolj podobna,
je pa seveda neprimerno bolj zdrava radi
blagodejnega vpliva na živčevje in prebavila.
Ker je ŽIKA iz kaljene rži in ker se nahaja v
teh kalem mnogo sladkorja, ga rabite seveda
za kavo, pripravljeno z ŽIKO, mnogo manj.
ŽIKA je radi tega najcenejša.

Vsi prijatelji ŽIKE dobivajo tudi brez-
plačno literarni mesečnik »Žika«, ki ima še
gospodinjsko prilogo in zdravniško posvetoval-
nico za bolno deco.

Prva mariborska tovarna pletenin d. z o. z.

Maribor, Klavniška ulica 5

Brzojavni naslov: Pletenine

Telefon int. 2703

Izdeluje vsakovrstne modne veste
za dame in gospode, puloverje, šale, robce itd.
v ceneni in najfinejši izdelavi

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
CHICAGO, ILL.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
CHICAGO, ILL.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

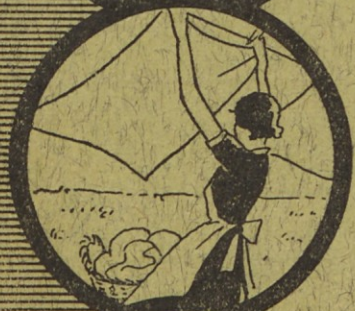
THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

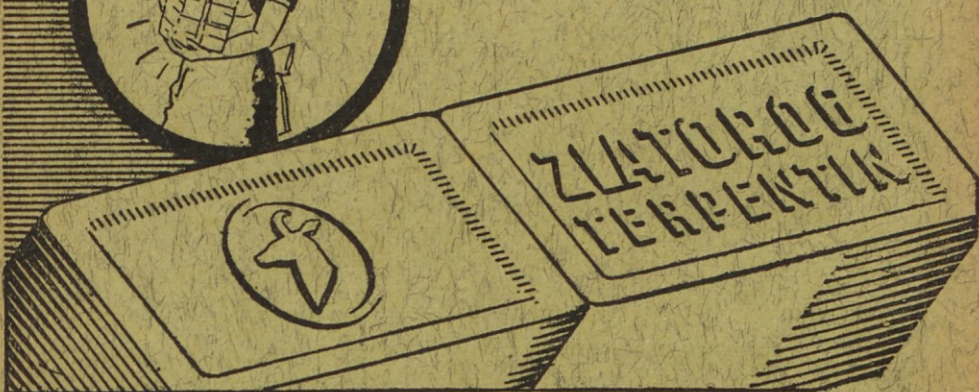
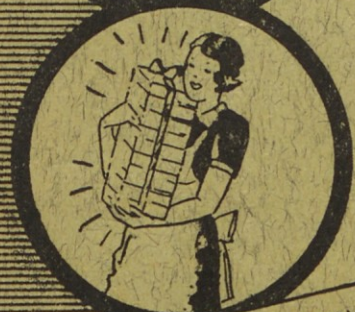
THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Izkušena gospodinja:

*Mil sem poskusila dosti
Vendar do spoznanja
sem prišla,
Da najboljše vse lastnosti
Zlato rog terpentina
ima*

TVORNIC A ČOKOLADE

Adolf Zavrtanik

Lesce - Bled

Zahtevajte mojo specijalitet o „NOISETTE“ čokolado z lešniki, ki je po kvaliteti in okusu nedosegljiva. Dobiva se povsod, kakor tudi vse vrste čokoiade od najboljčajnejše do najfinejše.

Božič Anton

PRIMSKOVO - KRANJ

izdeluje vse vrste gradelne za žimnice, oksforde za srajce, namizne prte in brisače

